BIBLIOTHECÆ

ACADEMICÆ INGOLSTADIENSIS

INCUNABULA TYPOGRAPHICA

SEU

LIBRI ANTE ANNUM 1500 IMPRESSI CIRCITER MILLE ET QUADRINGENTI;

QUOS

SECUNDUM ANNORUM SERIEM DISPOSUIT, DESCRIPSIT, ET NOTIS HISTORICO-LITTERARIIS ILLUSTRAVIT

SEBASTIANUS SEEMILLER

CANONIC. REG. POLLINGANUS, SERENISS. ELECT. PAL. BAV. CONS. ECCLES. ACT. THEOL. DOCTOR ET PROF. PUBL. ORD. BIBLIOTHECÆ ACADEM. PRÆFECTUS.

FASCICULUS I.

QUI

LIBROS COMPLECTITUR NOTA ANNI INSIGNITOS ULTRA CENTUM ET VIGINTI, EOSQUE OMNES ANTE ANNUM 1477 IMPRESSOS.

ACCEDUNT:

TOTIDEM FERE LIBRI NOTA ANNI IMPRESSA CARENTES, SED PROBABILISSIME ANTE ANNUM 1477, VEL CERTE ANTE ANNUM 1480 IMPRESSI.

CUM ADPROBATIONE THEOLOGICÆ FACULTATIS.

INGOLSTADII

Vendit JOH. WILHELMUS KRÜLL BIBLIOPOLA ACADEM.

Impreſſit Sebaſtianus Valentinus Haberberger Electoralis Univerſitatis Typographus. 1787.

BIBLIOTECA NAZIONALE DI NAPOLI

Digitized by Google

VA 1
1518344

Digitized by Google

PRÆFATIO.

Cognitio Librorum, qui ſub initia artis typographicæ ejusdem beneficio ſunt editi in lucem, multiplici ſeſe utilitate commendat. Primo enim ſervit ad illuſtrandas divinæ artis origines & progreſſus, vel hodie adhuc paſſim tenebris obſuſos. Quem vero (Germaniæ potiſſimum cives adpello) vel pigeat, vel non delectet magnopere, reſcire adcuratius, quibus demum acceptum referre oporteat, & per quos transmiſſum fuerit ad poſteros præclarum illud inventum, ex quo tot commoda in univerſum genus humanum manarunt, & tanta in patriam noſtram gloria redundavit? Per Germanos quippe artifices & inventam, & totum fere per orbem propagatam fuiſſe artem typographicam, erunt, puto, hodie quidem pauciſſimi, qui in dubium vocare auſint. Jure igitur id a nobis expoſcunt majores noſtri, qui divinam hanc artem vel invenerunt, vel propagarunt, ut eorum memoriam, quantum in nobis eſt, ab oblivione vindicemus. At non minus certe, quam artis typographicæ inventores poſterorum memoria digni ſunt illi, quorum opera primo illo artis typographicæ ſæculo ſunt edita in lucem. Atqui plurimorum ex illis hodie ne nomina quidem forte noſceremus, niſi opera eorum, quibus pro genio ſæculi & viribus ſuis de ſacris aut profanis litteris bene mereri ſtuduerunt, typorum beneficio evulgata fuiſſent. Libri enim non pauci Sæculo XV. ſæpius typis excuſi ſæculis ſequentibus, mutato in melius ſcientiarum guſtu non amplius fuerunt impreſſi. Atqui tamen ex hujusmodi libris magna ex parte deprompſerunt,

quæ in rem ſuam eſſe putabant, illi, qui ſæculis decimo ſexto, & decimo ſeptimo ſcientiarum reſtauratores ſunt dicti. Hi enim ſæpe, omiſſis, quæ in veterum libris aut ſuperflua, aut minus apta ad propoſitum, aut etiam inſulſe, & ignoranter dicta fuerant, optima quæque ex illis excerpſerunt, eademque meliori ordine diſpoſita, ac ſtilo concinniori elaborata ediderunt, nunquam forte ſcripturi, niſi veterum de iisdem materiis libros, tanquam exemplaria, imperfecta quidem, ante oculos habuiſſent.

Ut vero libri Sæculo XV. typorum formulis excuſi univerſim ad illuſtrandam, medii maxime ævi, hiſtoriam litterariam ſerviunt, ita imprimis hiſtoriam illuſtrant litterariam ſæculi ejusdem, quo renata ſunt inter Europæos optimarum artium, & linguarum, græcæ imprimis, & latinæ, ſtudia. Ex libris certe hoc eodem ſæculo frequentius, aut minus frequenter impreſſis diſcimus, quis tum fuerit doctorum hominum guſtus in litteris. Negari quidem non poteſt, magnam partem librorum, qui tum ſæpius ſunt typis excuſi, parum ſervire ad illuſtranda noſtræ ætatis ingenia: quin nauſeam creare lectoribus meliori guſtu imbutis, eo quod ſtilo ſint ſcripti barbaro, & inconcinno. Attamen & illud eſt concedendum, optima quæque antiquitatis monumenta, latina imprimis & græca, hæc quidem maximam partem latine verſa, jam tum fuiſſe edita in lucem. Qui annales typographicos Maittairii, Orlandii, Chevillerii, Marchandii, Meermanni, & ſimilia aliorum opera vel fugitivo oculo ſemel pervoluit, obſervaverit, neceſſe eſt, jam ante annum 1480. optima quæque veterum ſcriptorum monumenta typographicæ artis beneficio per Europam fuiſſe diſperſa. Græcorum ſcriptorum monumenta originalia ſerius quidem, nec niſi perpauca ante annum 1480. typis imprimi ceperunt. Verum id non inde venit, quod defuerint illa ætate viri græce docti, illis edendis, & corrigendis pares.

Fue-

Fuerunt enim jam antecedentibus ſæculis, ne dicam poſt medium decimi quinti, viri complures, præſertim in Italia, græce doctiſſimi, qui plura veterum græcorum ſcripta latinitate donarunt. Num iidem non pares fuiſſent ſcriptis iisdem græce edendis? Videntur potius defuiſſe typi, præcipue vero emptores, qui, cum græca non intelligerent, nullo eorum ferebantur deſiderio, contenti latinis verſionibus, quas a viris græcé doctiſſimis adornatas eſſe noverant. Vergente autem ad finem Sæculo XV. jam plurimi occurrunt libri græce editi, quorum non paucos in Bibliotheca hujate Academica exſtantes ſuis locis & annis recenſebo. Omnino igitur operæ pretium eſt, immo jure a nobis expoſcitur, ut memoriam excitemus eorum, qui hoc ſæculo, quod arti typographicæ natale fuit, in reſtaurandis optimarum artium ſtudiis ſuam operam collocarunt, & optima quæque veterum monumenta typis edenda curarunt.

Editiones librorum Sæculi XV. eo potiſſimum nomine avide a nonnullis conquiruntur, & ſæpe magno pretio comparantur, quod inſtar codicum, ex quibus hauſtæ ſunt, manuſcriptorum habeantur. Negari quidem non poteſt, complures eorum, qui edendis Sæculo XV. libris ſuam operam addixerant, artis criticæ parum peritos fuiſſe & Manuſcriptorum codicum lectiones ſibi minus arridentes pro arbitrio ſæpe in pejus mutaſſe. Ut nihil dicam de mendis typographicis, quibus ſcatent editiones non nullæ antiquiores. Hæc enim a doctioribus ſaltem facile animadverti, & corrigi poſſunt. Attamen non ſunt hæc vitia omnibus, aut plerisque antiquis editionibus communia. Sunt certe inter iſtas quam plurimæ, quæ magno judicio factæ, nec minori cura a mendis typographicis immunes ſervatæ ſunt. Has inter præ aliis commendantur Udalrici Han, vulgo *Galli*, Nicolai Jenſon, Johannis de Colonia, Vindelini & Johannis Spirenſium, & qui vergente jam

ad

ad finem Sæculo XV. Venetiis typographicam artem exercuit, Aldi Manutii editiones. Horum omnium in Bibliotheca academica exſtant monumenta typographica, & quidem ſingulorum non pauca. Occurrunt jam in primo hoc faſciculo complura.

Demum libri Sæc. XV. impreſſi a quibusdam hoc ſolo nomine habentur in pretio, quod rari ſint, & ſæpe oblato quovis pretio, haberi non poſſint. Non enim illa ætate tot ejusdem operis exemplaria excudi conſueverant, quot hodie plerumque ſolent. Inſuper pars magna veterum editionum ipſa temporis diuturnitate, ſitu & ſquallore locorum, incendiis, belli calamitatibus, quin ſæpiſſime eorum, qui bibliothecis præerant, negligentia & inſcitia periit.

Atque hæc quidem illis ſint dicta, qui ignorant, ad quos uſus ſervire poſſit præſens hæc mea lucubratio. Bibliothecarum Præfectis, omnibusque antiquioris litteraturæ amatoribus, quibus eam proprie deſtinavi, fore acceptam nullus dubito. Tantam enim librorum Sæc. XV. impreſſorum copiam in una Bibliotheca exſtantem certe deprehenderint rariſſime. Atque horum quidem omnium librorum non nudos titulos, ſed adcuratam ſingulorum exhibeo deſcriptionem, ut diſcerni librorum editiones a me deſcriptæ ab aliis ſine labore & erroris periculo poſſint. Præcipuam curam adhibui in deſcribendis libris nota anni, loci & typographi impreſſa carentibus. Horum quippe librorum editiones diverſas a doctiſſimis Bibliographis inter ſe confuſas, & alteram pro altera habitas fuiſſe non ſemel obſervavi. Atque hoc quidem inde venit, quod libros non ipſimet præ oculis habuerint, ſed aliorum tantummodo, qui ſæpe nec ipſi viderunt, de iisdem libris relationes ſecuti ſint. Quare hoc etiam nomine gratas fore meas de libris Bibliothecæ noſtræ academicæ narrationes confido, quod non niſi ea contineant, quæ propriis ipſe oculis vidi, & manibus

tracta-

Digitized by Google

tractavi. Quæ hinc inde ex ſide aliorum aſſerui, ejusmodi ſunt, ut ſidem illis mecum cordatus quivis, & præjudiciis vacuus adhibiturus ſit.

Si primum hunc faſciculum harum rerum peritioribus non diſplicuiſſe intellexero, mox eum excipiet ſecundus, libros complectens notam anni impreſſam habentes ultra ducentos, ab anno 1477 ad annum usque 1483. impreſſos. Accedent huic quoque faſciculo libri complures nota anni, loci, typographi impreſſa carentes, ex quibus non pauci locum meruiſſent in faſciculo primo, utpote jam ante annum 1477. vel certe ante annum 1480. impreſſi. Sed defuit ſpatium. Nolui enim pluribus, quam 25. plagulis ſingulos conſtare faſciculos. Secundo faſciculo indicem adjiciam typographorum, auctorum, librorumque anonymorum, qui in geminis hisce faſciculis recenſentur. Qui ſuperſunt libri, ab anno 1484 — 1499. impreſſi, duobus faſciculis comprehendi poſſe nullus dubito, Conſtabit igitur opus hoc integrum faſciculis quatuor.

Non deerunt forte, qui origines & progreſſus noſſe cupient illius Bibliothecæ, quæ non modo tot continet monumenta typographica ſæculi XV. quot vix ulla alia Bibliotheca academica (vel certe pauciſſimæ) verum etiam recentiorum librorum tanta copia, quin & ſelectu inſtructa eſt, ut cum plerisque Bibliothecis academicis in germania de palma concertare poſſit, a non multis certe vincenda. Augetur ea indies, & per ſex annos, quibus eidem præeſſe ſummo mihi honori eſſe duco, ſexies mille circiter voluminibus, partim pretio comparatis, partim labore & induſtria conquiſitis, & advenientibus eſt aucta. Aſt horum deſideriis ſingulari, eaque multo uberiori, quam Præfationis limites paterentur, lucubratione ſatisfacere jam dudum mecum ſtatui. Quandonam vero hoc animi propoſitum executurus ſim? ſiquis forte

ex

Digitized by Google

ex me requirat, reſpondeo: a quibusdam id pendere circumſtantiis, quæ mei non ſunt arbitrii.

Poſtremo de eo etiam monitos velim lectores meos, inter libros notam anni habentes quosdam a me recenſitos fuiſſe, qui notam anni impreſſam non habent adjectam. Sunt vero ſequentes. Ad annum 1462. N. II. ad ann. 1466. liber unicus, ad ann. 1469. NN. I. VII. & VIII. ad ann. 1471. IX. XI. & XX. ad ann. 1472. N. VIII. ad ann. 1473. N. XII. & XIV. ad ann. 1475. N. I. & XXIII. Feci id quidem exemplum ſecutus aliorum Bibliographorum, qui libros vel ſuo, vel aliorum judicio ad certum annum relatos ad annum eundem recenſuerunt. Attamen id impoſterum non amplius faciam, vitandæ confuſionis cauſa. Porro deletis e numero librorum notam anni habentium hisce libris tamen illorum numerus ultra centum & viginti aſcendit, ut aſſeritur in titulo.

NO-

Digitized by Google

NOTITIA HISTORICO-LITERARIA DE INCUNABULIS TYPOGRAPHICIS BIBLIOTHECÆ ACADEM. INGOLSTADIENSIS.

ANNO 1462.

I. Biblia latina Moguntiæ per Johannem Fuſt, & Petrum Schoiffer impreſſa anno 1462. 2. Tomi in Fol.

Prima hæc eſt omnium Bibliorum impreſſorum editio, quæ notam anni loci, & typographorum impreſſam habet. Libris eam rariſſimis eſſe accenſendam fatentur Bibliographi omnes. Exemplar noſtrum, ut pleraque haſtenus cognita, Pergameno impreſſum eſt. Ad calcem Tomi I. colore rubro impreſſa hæc verba leguntur: *Explicit pſalteriuз.* His ſubiecta, eodemque colore impreſſa conſpicitur anni nota, nimirum: *Anno M.* (intermedia ſunt typographorum inſignia) *cccc. Lxij.* Hæc deſunt in aliis exemplaribus. Differt quoque ſubſcriptio, quæ in noſtro exemplari ad calcem legitur Tomi II. a ſubſcriptione, quam alia habent exemplaria. Et noſtri quidem exemplaris ſubſcriptio ſic habet: *Pns hoc opuſculuз finitũ, ac cõpletũ. et ad euſebiaз dei induſtrie in ciuitate Maguntũ per Johannem fuſt, et Petrum Schoiffher de Gernſheym Clericũ diotes. eiuſdeз eſt conſumatũ. Anno incarnacõis dñice M. cccc. Lxij. In vigilia aſſumcõis glõſe virginis marie.* Aliorum autem exemplarium ſubſcriptiones diverſæ ſunt. Cl. Maſchius in nova editione *Bibliothecæ ſacræ le-longianæ Part. II. Vol. III. cap. II. Sect. I. §. XXXIII.*

hanc

hanc adfert ſubſcriptionem, quam habet exemplar horum Bibliorum exſtans in Bibliotheca Regia Berolinenſi: *Pñs hoc opuſculū Artificioſa adinuētione imp̄mendi ſeu caracterizandi. Absq; calami exaracoñ. in ciuitate Moguntū ſeic effigiatū. et ad euſebiā dei induſtrie per Johēm Fuſt ciuē, et Petrum Schoiffher de Gernſheim Clericū dioces ejusdem eſt conſumatuȝ Anno dñi M. cccc. Lxii in vigilia aſſumpcōis virḡ marie.* Differt vero exemplar noſtrum ab eo, quod Cl. Maſchius loc. cit. deſcripſit, non tantum in his, verum etiam in aliis præcipue in numero foliorum. Nam exemplar noſtrum foliis conſtat 481. Maſchianum vero 491. niſi forte, qui folia numeravit poſterioris exemplaris, Calculi errore lapſus eſt. Ex differentiis ejusmodi pluribus jam olim probabile admodum mihi viſum fuit, duas exiſtere a ſe diverſas cum ejusdem anni nota latinorum Bibliorum editiones, quæ ex Fauſti, & Schœſſeri typographia Moguntiæ prodierint.

Sed hæc dicta ſufficiant, cum alibi ex inſtituto fuſius egerim de his Bibliis. Conferatur mea *de latinorum Bibliorum cum nota anni 1462. impreſſa duplici editione Moguntina exercitatio, impreſſa Ingolſtadii* 1785 & Nürnbergiſche gelehrte Zeitung den 29ten July 1785. N. 200.

II. Biblia germanica, ſine loco, & anno, vulgo *Moguntina*, quæ anno 1462 impreſſa a multis dicuntur.* In Fol.

Biblia hæc Moguntiæ anno 1462. ex typographia Fuſti prodiiſſe, minime certis conſtat documentis. Nullum quippe hactenus detectum eſt horum Bibliorum exemplar, quod anni, loci, typographi notam typis impreſſam haberet. Unum exſtat exemplar Stuttgardiæ, cui duplex in fine adjecta eſt anni, loci, & typographorum notitia, ea vero non typis impreſſa, ſed manu colore rubro exarata. Utramque ex Cl. Panzero (a) lectoribus hic exhibendam cenſui. Prima quæ ad finem Apocalypſeos legitur, ſic habet: *Pñs biblie clariſſimum opus Johan Fuſt Moguntinus civis non atramento plumali cañа neque erea ſed arte quadam perpulchra manu Petri de Gernzheim pueri mei feliciter effeci finitum. Anno M. CCCC. Lxij. In vigilia aſſumptiōis virg. Marie.*

Altera

* Quæ de hac & ſequenti germanicorum Bibliorum editionibus ſcripſi, ſcripta jam fuerant, & prelo parata, cum in manus meas deveniſſet Cl. Gerhobi Steigenberg ri literariſch kritiſche Abhandlung ueber die zwo alleraͤlteſte gedruckte deutſche Bibeln ꝛc. ad quam utpote jam ante triennium fere promiſſam, provocavi. Ad eandem igitur lectores de horum Bibliorum loco impreſſionis, anno, & typographis certiora, quam quæ allata ſunt hactenus, ſcire cupientes remitto. Id unum prævie animadverto, argumentis illum plane novis probaſſe, Biblia, vulgo Moguntina ann. 1462, ab Henrico Eggeſtein Argentorati primum poſt ann. 1466 vel ad ſummum hoc anno fuiſſe excuſa.

(a) M. Georg Wolfgang Panzers. Schaffers bey St. Sebald in Nürnberg literariſche Nachricht von den alleraͤlteſten gedruckten deutſchen Bibeln ꝛc. Nürnberg 1777. pag. 10 & 11.

Altera vero in ſequenti folio, quod ceteris foliis minus eſt, ac ſubtilius, exhibetur, & ejusmodi eſt: *Pñs hoc opuſculū Artificioſa adinvētione impmendi, ſeu caracterizandi absque calami exaracōy in ciuitate Moguntv ſic effigiatum, et ad euſebiā dei induſtrie per Johēȝ Fuſt civem et Petrum Schoiffher de Gernszheim Clericum dioteſȝ ejusdem eſt conſumatuȝ. Anno dni. m. CCCC. LXII. In vigilia aſſumcoīs virg. marie.* Verum utramque hanc ſubſcriptionem a falſario additam eſſe incunctanter adfirmat eruditiſſimus Schœpflinus (*b*) hoc addens: *uno, eodemq; tempore* (anno 1462) *Fauſtus cur duo diverſi idiomatis* (latina ſcilicet notam anni 1462. & loci, ac typographorum impreſſam habentia, & hæc germanica) *Biblia edidiſſet? cur latinis modo non etiam germanicis formulam conſuetam typis impreſſam adjecturus fuiſſet? cur in ſola Wirtenbergenſis Conſiſtorii Bibliotheca tale exemplar* (*c*) *occurrit?* Addo ego: cur eadem die (in vigilia aſſumptionis B. V.) ambo illa Biblia latina nimirum N. 1. deſcripta, & hæc germanica finita fuiſſent, quin his, ut illis, nota anni, locique, ac diei impreſſa adjiceretur? Et ſane pleræque ejusmodi ſubſcriptiones antiquis librorum editionibus manu adpoſitæ falſitatis ſuſpicione laborant. Nam quædam earum, vel ipſam inventæ typographiæ Epocham nota anni adpoſita antevertunt, plures anni notam habent, quam falſam eſſe aliunde facile demonſtratur, pleræque demum certis ætatis criteriis ſunt deſtitutæ. Quare etiam Cl. Panzerus (*d*) impreſſionis annum 1462. in dubium revocat, etſi antiquam eſſe hanc Bibliorum editionem, ætate Bibliis latinis cum nota anni 1462. impreſſa ſi non priorem, certe tamen non multo poſteriorem judicet. Num vero Biblia hæc Moguntiæ e typographia Fauſti prodierint, in medio relinquit. Aſt Cl. Steigenberger in laudata paulo ante diſſertatione probatu haud ita difficile ſibi futurum adfirmat, Biblia hæc nec Moguntiæ, nec ante annum 1466. typis excuſa fuiſſe. Quam hac ſuper re promittit diſſertationem, Bibliographi omnes mecum avide exſpectabunt. Ego interim Bibliorum iſtorum deſcriptionem, quam fieri poterit, adcuratiſſimam dabo, ita quidem, ut diſcerni ea ab aliis ſine loco, & anno editionibus quam facillime poſſint.

(*b*) In vindiciis typographicis pag. 34. & 35.

(*c*) Notam anni, loci, typographi habens. Revera nullum præter illud Wirtenbergenſe, hactenus detectum eſt exemplar hanc anni, loci, typographorum notam habens ſubſcriptam, multo minus typis impreſſam. Innotuerunt autem hactenus novem exemplaria. Præter quinque enim illa, a Cl. Panzero commemorata duo exiſtunt in Bibliotheca Electorali Monacenſi, & unum in bibliotheca hujate academica. Duorum illorum Monacenſium mentionem facit vir Cl. Gerhohus Steigenberger Can. Reg. Pollinganus, qui Sereniſſ. Electori a Conſiliis Eccleſ. & a Bibliotheca eſt, in ſeinem hiſtoriſch-literariſchen Verſuch von Entſtehung, und Aufnahm der kurfürſtlichen Bibliotheck in München 1784. pag. 39. Nonum denique in Bibliotheca Garelliana Viennæ deſcriptum a Cl. viro Michaele Denis in Merkwürdigkeiten der garelliſchen Bibliotheck pag. 33. ſeq.

(*d*) loc. cit. not. (*a*)

Formam, quam vocant, hæc Biblia folii majoris habent impreſſa Papyro quæ alba admodum, & firma, inſtar membranæ, eſt, & inſolitam habet latitudinem. Signa Chartarii varia ſunt. Omnium frequentiſſime, utpote frequentius multo, quam cetera omnia ſimul ſumpta, occurrit littera D. quam linea ſecat perpendicularis, ex parte tam ſuperiore, quam inferiore prominens, magis tamen ea (modo inferiore, modo ſuperiore) ex parte qua duas lineas transverſas, quam qua annulum habet adnexum. Signum huic prorſus ſimile, niſi quod unius annuli loco duos habeat, æri inciſum exhibet Schœpflinus in *vind. typograph. pag.* 44. adfirmatque in Aſtexani Menteliani, & Bibliorum Eggeſteinii Chartis illud comparere. Signa Chartarii alia in noſtris Bibliis occurrentia ſunt corona, quæ poſt D. illud omnium frequentiſſime occurrit, uva, & turris raro admodum occurrentes.

Plagularum, quarum altera alteri inſerta eſt, faſciculis opus integrum conſtat 42. qui tamen æquales non ſunt. Nam ſex priores faſciculi quinterniones ſunt. Septimus tantum tribus conſtat foliis. Octavus, nonus, & decimus itidem quinteriones ſunt, undecimus, & ſequentes usque ad decimum ſextum pariter ſunt quinterni. Decimus ſeptimus duernus eſt: quinternus vero decimus octavus. Decimus nonus undecim habet folia. Vigeſimus & ſequentes usque ad vigeſimum quintum itidem quinterni ſunt, ſiquidem folium faſciculi vigeſimi primi ultimum quod vacuum eſt, & Pſalterium a Proverbiis Salomonis dividit, adnumerare impreſſis foliis lubeat. Vigeſimus ſextus, ſeptimus, & octavus quaterniones ſunt: quinterniones vero: vigeſimus nonus, & ſequentes usque ad quadrageſimum. Faſciculi duo poſteriores ſexterni ſunt. Foliis igitur, non numeratis, opus integrum conſtat 404, ſi folium vacuum Pſalmos inter, & Proverbia interceptum adnumerare lubeat, vel hoc non numerato 403. Faſciculorum ordo idem prorſus eſt in exemplari, quod deſcribit Cl. Panzer in ſua Notitia de antiquiſſimis germanicorum Bibliorum editionibus, hoc ſolum diſcrimine, quod, ut in enumeratione faſciculorum ſingulorum adfirmat, faſciculus vigeſimus ſextus ſeptem tantum foliis conſtet. Verum ni faſciculus iſte integer ſit quaternio, octo conſtans foliis impreſſis, exemplar ab eo deſcriptum non 403. ut adfirmat, ſed tantum 402. conſtat foliis impreſſis, atque adeo mutilum eſſe debet. Qui ſingulorum faſciculorum folia, ut ipſe Cl. Panzerus ea adſignat, numerare voluerit, verum id eſſe comperiet. Verum errorem a ſe admiſſum ipſe vir Clariſſimus poſtea advertit, ut litteris ad me datis teſtatus eſt.

Pagina quælibet in duas diſtincta eſt columnas. Columna quævis integra lineas complectitur 60. Diſtinctionum ſigna alia non occurrunt, quam puncta & Cola, ſeu duo puncta. Poſt punctum plerumque littera occurrit major. Vocum abbrevationes exiguam legentibus moleſtiam creant, utpote non admodum frequentes, ſi d· ſcil. d cum puncto ex ſuperiore parte dextra loco der ſcriptum, & ſyllabam en, vel etiam n ſolitarium linea transverſa

indi-

Digitized by Google

indicatum (*ẽ*) excipias. Hæ enim abbrevationes paſſim occurrunt. Littera *u*, ut ab *ue* diſtinquatur circellum ſibi habet impoſitum: *ue* vero per u, cui figura litteræ *e* ſimilis, ſuperimpoſita eſt, indicatur.

Deſunt ut in aliis plerisque incunabulis typographicis titulus, paginarum, & foliorum numeri, cuſtodes, ſignaturæ, litteræ initiales, capitum indices. Attamen litteras initiales alternantibus rubro, & ceruleo coloribus, & capitum ſingulorum indices, rubro ubivis colore nunc litteris romanis, nunc ubi ſpatium ſuppetebat, expreſſis vocibus, e. g. **das fünfte Capitel, das achte Capitel,** miniator, ut videtur, coævus adſcripſit. Idem etiam in margine ſuperiori ſingularum fere paginarum libros biblicos indicavit his, aut ſimilibus verbis: e. g. **das dritte buch der koñig,** vel etiam *Judith, Eccleſiaſticus, Regum, Judicum* &c.

Ut diſtingui hæc Bibliorum germanicorum editio ab aliis, imprimis quæ ſine loco, & anno ſunt, editionibus poſſit: characteres quosdam indicabo, qui, ſaltem omnes, nulli alteri convenire poſſunt. Epiſtola S. Hieronymi ad Paulinum duo priora folia integra, & folii tertii paginam primam, ejusdemque folii paginæ averſæ, columnæ primæ triginta quatuor priores lineas occupat. Quæ hanc epiſtolam excipit S. Hieronymi Præfatio in Pentateuchum, folii tertii averſæ paginæ, quod ſupereſt, occupat ſpatium, & folii quarti, columnæ primæ triginta ſex priores lineas. Liber geneſis terminatur folio 19, pagina averſa, columna prima, linea 47. quæ integra non eſt, & hæc tantum verba complectitur: **ward gelegt an eĩ ſtatt ĩ egipt** liber Deuteronomii incipit fol. 53. pagina prima, columna ſecunda, linea impreſſa 28. terminatur vero idem liber fol. 63. pagina averſa, columna ſecunda, linea 53. Liber Pſalmorum terminatur faſciculi vigeſimi primi folio 9. pagina averſa, columna ſecunda, linea 56. Inter Pſalmos & Proverbia in noſtro quidem exemplari folium vacuum reperitur. Poſt epiſtolam ad Galatas faſciculo 39. folio 8. pagina prima, columna ſecunda, linea impreſſa 11 legitur epiſtola ſpuria S. Pauli ad Laodicenſes, quæ etiam reperitur in aliis germanicorum Bibliorum editionibus ſæculi XV. Ejus vero ſequens eſt exordium: **aulus (Paulus) bot nit vō dē menſchē noch durch dē menſchē: wañ durch Jeſum chriſtū. Den brůdern die do ſent zu laodici ꝛc.** Apocalypſis terminatur faſciculi 42. folio 7. pagina averſa, columna ſecunda, linea 20. Quod ſupereſt ſpatium hujus columnæ vacuum eſt. Ejusdem faſciculi quinque folia ultima titulos Pſalmorum complectuntur.

Quis hujus verſionis auctor fuerit, prorſus incertum, certum vero eſt, eam non ex hebraicis, græcisque fontibus, ſed ex vulgata latina verſione fuiſſe expreſſam. Interpres vero iſte, quicunque demum is fuerit, latini ſermonis hinc inde minus peritum ſe oſtendit, e. g. dum illud Math. XVI. 13. *venit Jeſus in partes Cæſareæ Philippi* ita reddit: **Wann iheſus kam in**

die

die teyl des keyſerthumbs Philips. Ita etiam quoad ſenſum Biblia Menteliana ad ann. 1466. & Koburgeri anno 1483. Illud Num. IV. 20. *Alii nulla curioſitate videant quæ ſunt in ſanctuario* ita reddit interpres noſter: **die andern ſehen kein vppigkeit der hipſchkeit die done in der heiligkeit** ſic etiam habent Biblia Menteliana. Sed poſteriores germanicorum Bibliorum editiones, e. g. Auguſtana anni 1477. & Koburgeri anno 1483 emendatius vertunt: **die anderen ſullent durch kein hipſchheyt ſehen ꝛc.** Parum certe hæc verſio hodie ſaltem Patriæ noſtræ hominibus ad revelandos ſacrarum litterarum arcanos ſenſus prodeſſe poterit, tum quod ſtilo ſcripta ſit a moderni ſæculi genio prorſus abhorrente, tum quod nimia anxietate adhæreat litteræ verſionis vulgatæ, ejusdemque non tam ſenſum quam verba verbis plerumque obſcurioribus reddat. Servire tamen hæc verſio poterit ad concinnandum gloſſarium quoddam vocum medii ævi germanicarum quarum hodie nullus fere amplius vſus eſt. Ceterum verſionis iſtius quotuordecim exſtant editiones ante Lutheri tempora excuſæ, quas partim deſcribit, partim ſolum commemorat, utpote jam ab aliis vel a ſe ipſo alibi deſcriptas Cl. Panzer **in ſeiner Nachricht von den allerälteſten gedruckten deutſchen Bibeln.** Differunt editiones poſteriores non raro a prioribus, & illæ quidem his magis correctæ, & pluribus locis emendatæ ſunt. Septem priores editiones tum ſecum ipſis, tum cum verſione vulgata exacte comparavit, adductis ex iisdem plusquam 400. locis Cl. Panzer. Atque ex hac comparatione dicta hactenus egregie confirmantur, illud imprimis, non diverſas in diverſis editionibus exhiberi verſiones, eamdemque plus minusve correctam, & vulgatæ verſioni adcommodatam fuiſſe.

ANNO 1466.

Biblia germanica Argentinæ anno 1466. a Johanne Mentellio excuſa —

Hæc quoque Biblia carent impreſſa anni, loci, & typographi nota. Exſtat vero in Bibliotheca Conſiſtorii Stuttgardienſis horum Bibliorum exemplar, cujus calci calligraphus, teſte Cl. Naſt (*a*) idem ille, qui litteras initiales, aliasque rubricas adſcripſit, hanc colore rubro adjecit ſubſcriptionem

Explicit liber iſte Anno domini milleſio
quadringenteſimo * * * *
ſexageſimo ſexto formatq arte inpſſoria
per venerabilem virū Johānē mentell
in argentina &c.

Sub-

(*a*) Vid. ejusdem **hiſtoriſch-kritiſche Nachrichten von den ſechs erſten deutſchen Bibel-Ausgaben ꝛc. §. 12.**

Subſcriptionem hanc æri inciſam exhibet eruditiſſimus Schöpflinus in *vindiciis typograph. tab. III.* (*b*) Loco ſigni * * * * exemplar Stuttgardienſe habet vocem *quinquageſimo* ſed ab ipſo calligrapho, qui inter ſcribendum errorem mox advertiſſe videtur, ducta craſſiori linea deletam. Summam & parem fere cum Bibliis moguntinis No. præced. deſcriptis hujus editionis antiquitatem mira amborum convenientia demonſtrat, ut ex ſequenti deſcriptione patebit. At vero an rubricator annum, locum, typographum exacte omnino indicaverit, dubitare licet. (*c*)

Papyrus, cui impreſſa ſunt hæc Biblia, alba admodum & firma eſt, membranæ propemodum ſimilis. Forma folii in noſtro quidem exemplari minor eſt tum longitudine, tum latitudine, quam in Bibliis moguntinis N. II. At vero hujus rei cauſa eſt, quod folia a Bibliopego recentiori nimium fuerint præciſa. Signum chartarii caput bovinum eſt, cujus inter cornua ſtilus exurgit, qui e parte ſuperiori cum duabus lineis ſe crucis in morem ſecantibus ſtellam ſex apices habentem efformat. Litteræ minores, quam in Bibliis Moguntinis, & quidem non fuſæ, ſed ſculptæ ſunt, quod earum inæqualitas aperte demonſtrat. Paginæ ſingulæ in columnas diviſæ ſunt duas, quarum quælibet integra 61. lineas, una, alterave exceptis, ut inferius patebit, complectitur, quo a Bibliis Moguntinis, ubi columnæ ſingulæ lineas habent tantum 60. facile diſtinguuntur hæc Biblia. Verum hoc non obſtante ab initio operis usque ad finem libri Job ea eſt inter duas has Bibliorum editiones convenientia, ut folia ſingula utrinque æqualem vocabulorum numerum complectantur, & prima vox primæ columnæ, quartæque columnæ vox ultima in utraque editione conveniant. Sic folii quarti prima columna utrinque incipit a verbis: in dem haus des herrn: quarta vero ejusdem folii columna terminatur: Got macht adam. Non deſunt tamen folia (duodecim circiter obſervari) in quibus ab hac lege receſſit typographus. Sunt horum ex numero duo ſtatim prima folia. Nam in Bibliis Mentellianis folii primi columna quarta terminatur: die wort des herrn: in Moguntinis vero, Liebhaber götlicher. Folii quinti columna prima utrinque incipit: und ſeiner hausfrauen: aſt folii ejusdem columna quarta in Bibl. Mogunt. terminatur voce geminnert. in Mentellianis vero vocis ejusdem ſyllaba ultima ert folii ſexti columnam primam inchoat. Poſt librum Job ceſſat tantiſper, nimirum usque ad finem threnorum Jeremiæ hæc utriusque editionis harmonia. In Bibliis enim Moguntinis poſt primam præfationem in Pſalmos, quæ libro Job immediate ſubjecta eſt, columnam quartam

vix

(*b*) Schœphlinum pag. 42. l. c. de germanicis Bibliis a Mentellio impreſſis loqui voluiſſe, ex totius orationis ſerie, et tabula æri inciſa manifeſtum eſt. Scripſit vero per errorem: ***Mentellus quidem a. 1466. Biblia latina majoris folii impreſſit.***

(*c*) Cl. Steigenberger loc. cit. plane demonſtravit, hanc Bibliorum editionem revera Argentorati a Mentelio, ſaltem anno 1466; ſi non ante hunc annum, fuiſſe typis excuſam.

vix non dimidiam typographus vacuam reliquit: at vero in Mentellianis Præfationem primam, relicto ſpatio admodum exiguo ſtatim excipit Præfatio ſecunda. Inde vero a Proverbiis Salomonis ad finem usque Threnorum Jeremiæ typographus in Bibliis Moguntinis tantum ſexaginta quatuor: argentinenſis autem typographus ſexaginta ſex impendit folia: Hinc intelligitur, cur Biblia Moguntina foliis conſtent impreſſis tantum 403. argentinenſia vero 405. Intelligitur etiam, qua ratione ſublata ambarum editionum fuerit harmonia, quæ finitis threnis Jeremiæ a libro Baruch iterum incipit, & ad finem usque, modo ſupra explicato, continuatur, raro admodum interrupta. Primus hanc utriusque editionis harmoniam obſervaſſe videtur Cl. Panzer l. cit.

Carent hæc quoque Biblia titulo, litteris initialibus, foliorum, paginarumque numeris, ſignaturis, cuſtodibus, aliisque rubricis impreſſis. Attamen litteras initiales, foliorum, capitumque ſingulorum numeros rubro plerumque cæruleove colore miniator, ad curatus ſane, & artis ſuæ peritus, ubique adſcripſit.

Plagularum, quarum altera alteri inſerta eſt, faſciculis opus integrum conſtat 40. foliisque impreſſis 405. faſciculi omnes quinterni ſunt, decemque conſtant foliis impreſſis, iis ſolum exceptis, quos jam ſingulos enumerabo. Sexterni ſunt faſciculi 1. 11. 15. 20. & 30. folium faſciculi 15. ultimum, columna ejusdem folii ſecunda, linea vero 12. librum Nehemiæ terminat. Quod ſupereſt hujus folii ſpatium, vacuum eſt. Quaterni ſunt, & octo conſtant foliis impreſſis faſciculi 10. & 34. folio prioris ultimo columna 2. linea 31. ſecundus liber Regum terminatur. Faſciculus 6. undecim, 25. quatuordecim, 29. novem, 35. quinque foliis impreſſis conſtant. Faſciculi 25. folium ultimum, columna ejusdem folii prima, linea vero 51. threnos Jeremiæ claudit. Spatium hujus folii reliquum vacuum eſt. Faſciculi 29. folio ultimo columna 4, linea 62. Prophetia Malachiæ terminatur. Linea, dixi, ſexageſima ſecunda. Nam folii hujus columnæ 3tia, & quarta, ſeu paginæ averſæ columnæ prima, & ſecunda lineas complectuntur ſexaginta duas. Hoc a nemine, quod ſciam, hactenus obſervatum eſt. Columnæ enim reliquæ, ſi integræ ſunt, in toto hoc opere non niſi 61. lineas habent. Faſciculi 35. folium ultimum, cujus columna quarta, & linea itidem 4ta Johannis Evangelium terminat, in noſtro quidem exemplari excipit folium vacuum. Vacuum quoque eſt, quod ſupereſt in folio eodem, ſpatium, finito Johannis evangelio. Apocalypſis terminatur faſciculi 40. folio 5, columna 4. linea 17. Quæ ſuperſunt quinternionis iſtius quinque folia Pſalmorum titulos complectuntur, ut in Bibliis Moguntinis. Atque hæc plane ſufficiunt, ut Biblia iſta diſtinqui ab aliis editionibus omnibus poſſint.

Cl. Panzer loc. cit. adfirmat, in utraque Bibliorum editione tam Moguntina, quam argentinenſi Pſalmos inveniri centum, & ſexaginta ſeptem, ſi-

qui-

Digitized by Google

quidem Pſalmorum numerus ineatur ſecundum diviſiones, quas faciant litteræ majusculæ adſcriptæ, vel ubi hæ deſunt, ſpatia vacua iis adſcribendis relicta. Verum hac ratione ſi Pſalmorum numerus ineatur, non centum ſexaginta ſeptem, ſed centum ſexaginta octo Pſalmi in utraque editione inveniuntur: quin in editione argentinenſi omnino centum ſexaginta novem, ſi Pſalmus, ut eum adpellat Cl. Panzer, ultimus, a noſtri vero exemplaris rubricatore Pſalmis minime adnumeratus, connumeretur, qui quidem ejusmodi eſt:

**Alle werck des herren geſegent dē herrn: lobt
in uñ erhôcht in in den werlten.**

Hæc ut intelligantur, notandum eſt, Pſalmum CXVIII. qui in Bibliis hebraicis CXIX. eſt, & alphabetico ordine ita eſt concinnatus, ut octoni ſemper verſiculi ab eadem hebraici alphabeti littera incipiant, in utraque editione in ſectiones diviſum eſſe novendecim. Quodſi igitur ſectiones iſtæ ut diſtincti totidem Pſalmi numerentur: Pſalmorum numerus ad centum ſexaginta octo adſcendere invenietur, Pſalmo illo, qui in argentinenſi editione ceteris adjectus eſt, non numerato.

ANNO 1468.

Inſtitutionum Juſtiniani Imperatoris libri IV. cum gloſſa. Pergameno impreſſi Moguntiæ per Petrum Schoyffer, anno 1468. in Fol.

Hæc omnium prima eſt iſtius operis editio. Typorum formulæ, textum ipſum quod attinet, aut eædem, aut ſimillimæ ſunt illis, quibus impreſſa Biblia latina anno 1462. ex Fauſti typographia prodierunt. Textus paginæ cujusvis duas columnas fere in medio poſitas occupat. Gloſſæ typis minoribus impreſſæ in extremis quatuor marginibus conſpiciuntur. Deſunt litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri. Aſt rubricas non modo librorum, ſed & titulorum typographus rubro impreſſit colore. In ſine libri quarti hæc leguntur rubro pariter colore impreſſa: *Pñs inſtitutionū p̄clarū opuſ Alma in vrbe magūtina inclite nacōis germanice. quā dei clementia tam alti ingenii lumine. donoq; gratuito. ceteris terrar4 nationibus p̄ferre. illuſtrareq; dig̃tus eſt nō atramēto ꝯm̃i. nō plumali cañа. neq; erea. ß artificōſa quadā adinuēcōe imprimedi ſeu caracterizādi ſic effigiatū: et ad euſebiā dei induſtrie ē ꝯſummatū ꝑ Petrum ſchoyffer de gernſheym anno dñice incarnationis, Milleſimo cccc. Lxviii: viceſima quarta die menſis Maij.*

ANNO 1469.

I. Cornelii Taciti Editio prima ſine loci & anni Nota. Certe autem circa annum 1469. typis Venetis a Joh. de Spira excuſa in Fol min.

Incipit ab undecimo annalium libro, (priorum enim nullus tum quidem erat cognitus) quem unacum quinque ſequentibus complectitur integrum.

Hos excipiunt hiſtoriarum libri V. Subnexi ſunt libellus de ſitu, moribus, & populis germaniæ, & dialogus de oratoribus claris. Ad hujus calcem ſequentes leguntur verſus:

Ceſareos mores ſcribit Cornelius. eſto
Iſte tibi Codex: hiſtoriæ pater eſt.
Inſigni quem laude feret genspoſtera: preſſit
Spira premens: artis gloria prima ſuæ.

Atque ex his typographi nomen innoteſcit. Fuit nempe Johannes de Spira, qui ſplendidiſſimam procuravit editionem hiſtoriæ naturalis Plinii Venetiis ann. 1469. eodemque anno bis edidit epiſtolas Ciceronis ad familiares. Fuit quidem & alter de Spira, cui nomen Vindelinus, celeberrimus pariter eadem ætate typographus, compluribus monumentis typorum beneficio in lucem editis inclitus. Quo minus vero huic præſentem Taciti editionem poſſim attribuere, illud obſtat, quod ad finem cujusvis folii vox prima folii ſequentis integra, cuſtodis inſtar, ſit adjecta, id quod Vindelinus de Spira in nullo libro ab ſe edito obſervavit. Porro Johannes de Spira mortuus eſt anno 1470, dum Aurelii Auguſtini libris de civitate Dei imprimendis eſſet occupatus, ut ex verſibus editioni iſti a Vindelino de Spira anno 1470. demum abſolutæ in fine adjectis diſcimus:

Qui docuit venetos exſcribi poſſe Joannes
Menſe fere trino centena volumina Plini,
Et totidem magni Ciceronis ſpira libellos,
Ceperat Aureli, ſubita ſed morte peremptus
Non potuit ceptum Venetis finire volumen
Vindelinus adeſt ejusdem frater, & arte
Non minor Adriacaque morabitur urbe.

Recte igitur a Bibliographis fere omnibus ad annum 1469. refertur Taciti editio, a Joh. de Spira adornata. Eandem Cl. de Bure *Bibliographie inſtructive* N. 4904. ad annum 1468. retulit, eoquod primus, ipſo quidem Judice fuerit liber, a Johanne de Spira impreſſus, ut ex verſu ſupra recitato, *artis gloria prima ſuæ*, putat poſſe colligi. Verum non recte hæc verba intellexit Bibliographus iſte. Primus enim liber a Joh. de Spira impreſſus fuere Epiſtolæ Ciceronis ad familiares 1469. editæ, ut patet ex verſibus huic editioni adnexis:

Primus in Adriaca formis impreſſit ahenis
Urbe libros Spira genitus de ſtirpe Johannes.
In reliquis ſit quanta vides, ſpes, lector, habenda
Quom labor hic primus calami ſuperaverit artem.

Ipſe etiam Cl. de Bure N. 2408. hunc librum primum eſſe inter libros a Joh. de Spira impreſſos adfirmavit. Non erat igitur niſi lapſus memoriæ, dum N. 4904. Tacito huic honorem attribueret. Ceterum typi, quibus impreſſum eſt hoc opus, rotundi, & perelegantes ſunt, charta munda, & firma. Anna-

lium

Digitized by Google

lium, & hiſtoriarum libri titulis carent. Libellus de ſitu, moribus, & populis germaniæ, uti etiam dialogus de claris oratoribus ſuos habent titulos. Deſunt paginarum numeri, & ſignaturæ. Nulla quoque librorum in capita eſt diſtinctio. Litteræ initiales parvæ ſunt impreſſæ. Notatu certe digna eſt hæc editio, tum quod prima ſit omnium, tum quod codex MSceptus, unde excuſa eſt, in Bibliotheca veneta hodie non amplius reperiatur, ut adfirmant Taciti editores Bipontini in Indice editionum. Quare inſtar Codicis MS. habetur, & eſt rariſſima.

II. Lucii Apuleii opera, Romæ in domo Petri de Maximis 1469. in Fol.

Complectitur hæc editio 1) Luc. Apuleii Metamorphoſeon, ſive de Aſino aureo libros undecim. 2) Floridorum libros quatuor. 3) Orationem Apologeticam Magiæ ad Claudium Maximum Proconſulem. In indice operum Apuleii huic editioni præfixo, eoque impreſſo duæ quidem memorantur orationes Apologeticæ Magiæ, quarum prioris initium verbis: *Certus equidem* poſterioris vero his: *Nunc tempus eſt* indicatur, verum, quam ſecundam editores dixerunt orationem, non eſt niſi prioris continuatio. 4) Librum de Deo Socratis. 5) Librum de dogmate Platonis. 6) Librum de Philoſophia. 7) Librum de Coſmographia, ſive de mundo ad Fauſtinum. 8) Hermetis Trimegiſti Dialogum a Luc. Apuleio latinitate donatum. His accedit 9) Alcinoi epitoma diſciplinarum Platonis ab Epiſcopo Tropienſi Petro Balbo Piſano latine verſa, & Nicolao Cuſenſi Cardinali dicata, ut docet præfixa huic opuſculo Præfatio, ſeu dedicatio, quam typographi, vel editores in indice paulo ante laudato converſionem Epiſcopi Tropienſis ad Nicolaum Cuſ. Card. adpellarunt. Ad finem laudatæ epitomæ ſequentem typographi notitiam adjecerunt typis iisdem, qui in ipſo opere adhibiti fuere, & nigro colore impreſſam: *Lucii Apuleii platonici madaurēſiſ philoſophi metamorphoſeoſ liber: ac noñulla alia opuſcula eiuſdem: nec non epitoma Alcinoi in diſciplinarū Platonis deſinunt. Anno ſalutiſ M. CCCC. Lxix. Paulo ueneto regnante ſecundo anno ejuſ ꝗnto. die uero ultima menſis februarij. Rome in domo Petri de Maximo.* Quamvis typographorum nomina in hac ſubſcriptione taceantur: aliunde tamen certum eſt, editionem hanc celeberrimis illa ætate typographis, ex germania noſtra oriundis, Conrado Schweinheim & Arnoldo Pannartz nos debere acceptam. Hi enim illa ætate per plures annos typographicam artem in domo Petri de Maximo exercuerunt, & plura litterarum monumenta typorum beneficio evulgarunt. Typi inſuper iidem plane ſunt cum typis librorum complurium, quos iidem adjectis in fine ſuis nominibus impreſſerunt. Quid multa? Apuleii a ſe editi, & exemplarium 275. impreſſorum mentionem iidem typographi fecere in *epiſtola ad Sixtum IV. R. P. Tomo V. Gloſſæ Nic. de lyra anno* 1472. a ſe impreſſo præfixa.

Ex Præfatione tum huic, tum aliis quibusdam ſæculi XV. editionibus præfixa, quæ incipit: *Beſſarion S. R. E. Epiſcopus Cardinalis Sabinenſis, & Conſtantinopolitanus Patriarcha &c.* manifeſti erroris convincuntur Bibliographi non pauci, qui poſt Michaelem Maittaire editionem hanc a Cardinale Beſſarione curatam, aut cum Cl. de Bure præfatione ejusdem Cardinalis inſtructam fuiſſe adfirmarunt. Nam auctor hujus præfationis, idemque operis editor a Beſſarione aperte ſe diſtinguit, dum non modo Cardinalem iſtum maximis laudibus extollit, verum etiam adfirmat, ex ſcriptis quibusdam, maxime in defenſionem Platonis ab eodem Cardinale editis occaſionem ſibi eſſe oblatam platonicos quosdam philoſophos in lucem ut ederet. Quare potiori jure auctor præfationis, ſeu verius epiſtolæ dedicatoriæ ad Paulum II. R. P. eſſe ſtatuitur Johannes Epiſcopus Alerienſis, qui typographiæ Pannartzii & Schweinheymii per plures annos correctoris ſimul, & editoris munere fungens præfuit, cui etiam hæc epiſtola in aliis editionibus ſæculi XV. expreſſe tribuitur,

Quod externam hujus editionis formam attinet, typi quidem rotundi, & perelegantes ſunt: papyrus munda, & firma, in qua amplos typographi margines reliquerunt. Deſunt cuſtodes, paginarum numeri, ſignaturæ, litteræ initiales, tituli librorum impreſſi. Littera Jod nec punctum habet, nec lineolam ſibi impoſitam. Signa diſtinctionum ſunt punctum, & duo puncta, nec non ſignum interrogationis, quod hodie uſitato ſimillimum eſt.

Rariſſimam eſſe hanc editionem, & inter Bibliothecarum theſauros reponendam, Bibliographi omnes fatentur. Idemque colligitur ex paucitate exemplarium. Non enim, niſi 275. typographi impreſſere, ut paulo ante diximus. Omnes etiam, quod ſcio, eam ut primam omnium, & originalem ex ipſis Manuſcriptis Codicibus unice hauſtam habuerunt, id quod editor in pluribus præfationis ſuæ locis haud obſcure ſignificavit. Quare haud abs re ſuſpecta mihi, quæ Cl. Franciſcus Carolus Alter in **ueberſiche verſchidener Ausgaben der griechiſchen, und Römiſchen Claſſiker mit Anmerkungen von Eduard Harwood d. Theol. Doctor. aus den engliſchen ueberſezt ꝛc.** 1778. commemorat de editione Apuleii, jam ann. 1460. adornata. En ipſa ejus verba: *Apuleius de Aſino aureo Fol.* 1460. **Dieſe Ausgabe befindet ſich in der akademiſchen Bibliothek zu Königsberg.** Ex quo fonte hanc hauſerit notitiam, non commemorat. Silet etiam de loco, & typographo. Donec igitur certis teſtimoniis, aliisve indiciis Alteriana hæc editio fuerit comprobata: Romanam anni 1469. primam omnium adpellare licebit. Eſt autem hæc editio præ aliis haſtenus cognitis eo nomine imprimis notatu digna, quod ſola fere correctorum, & inquiſitorum manus effugerit, ideoque integra, & incorrupta ſit. Quare eam quoque unice ſibi ſequendam duxit Iſaacus Caſaubonus, dum anno 1594. Apuleii apologiam, ſeu orationem apologeticam edidit. En magni iſtius critici de editione hac noſtra judicium: *Ea nobis unice ad ma-*

Digitized by Google

num ſemper manuſcriptorum loco fuit. Ejuſ ope mendas graviſſimas ſuſtulimus - - eam editionem, ut omnium minime correctorum manus expertam & proinde minus corruptam per omnia ſecuti ſumus: niſi ea manifeſte vitioſa eſſet.

III. Auli Gellii Noctes Atticæ. Romæ ann. 1469. In domo Petri de Maximis. Fol.

Hæc prima eſt iſtius operis editio, cujus non niſi 275. exemplaria typis mandata fuiſſe teſtantur typographi Conradus Schweinheym, & Arnoldus Pannarz in epiſtola ad Sixtum IV. R. P. quæ initio Tomi V. Gloſſæ Nicolai de Lyra anno 1472. impreſſæ legitur. Inde editionis raritas cognoſcitur, & typographorum nomina innoteſcunt. Exterior editionis forma eadem eſt, quod chartæ magnitudinem, munditiam, typorumque figuram ſpectat, quæ in præcedenti editione Apuleii. Græcarum quoque litterarum forma in ambobus hisce libris plane eſt eadem. Deſunt utrinque ſignaturæ, cuſtodes, litteræ initiales, paginarum numeri. Complectitur autem hæc editio Novendecim libros Noctium atticarum. Quamvis enim viginti libros a ſe ſcriptos fuiſſe in præfatione ipſe adfirmet Gellius: non ſuperſunt tamen hodie niſi libri novendecim. Octavus enim detegi hactenus nondum potuit. Sola hujus libri in XV. capita diſtincti argumenta ad nos pervenerunt. Verum & hæc quoque an ipſius ſint Gellii, dubitatum eſt ab eruditis. Eadem non nulli editioni venetæ ann. 1500., alii aliis editionibus primum acceſſiſſe ferunt. In noſtra certe deſunt. Sexti libri initium in omnibus deeſt editionibus. Noctes atticæ cur nomen indiderit hisce libris auctor, ipſe in præfatione expoſuit hisce verbis: *Quoniam longinquis per hiemem noctibus in agro, ſicut dixi, terræ atticæ commentationes hasce ludere ac facere exorſi ſumus: idcirco eas inſcripſimus noctium eſſe atticarum.* Sunt vero iſtæ noctes atticæ obſervationes, & annotationes miſcellaneæ nullo inter ſe ordine connexæ, & ex lectione librorum ſeu græcorum, ſeu latinorum ortæ, quas partim in ſubſidium memoriæ, partim in uſum liberorum adornauit auctor. Quæ in noſtra editione continentur, hoc ſeſe ordine conſequuntur. Primo omnium in noſtro quidem exemplari quatuordecim paginis impreſſa exhibentur ſingulorum libri cujusque capitum argumenta, quæ etiam in operis contextu capitibus ſingulis ſunt præfixā, exceptis ſolum argumentis primi capitis cujusque libri, quæ forte miniatoribus adpingenda typographi reliquerunt. Teſtatur ipſe Gellius in fine præfationis, *ſe capita rerum, quæ cuique commentario* (i. e. libro) *inſunt, expoſuiſſe, ut jam ſtatim declaretur, quid quo in libro quæri, inveniriquе poſſit.* Quare etiam a criticis peritiſſimis argumenta illa ipſi tribuuntur auctori. De quatuordecim hisce foliis ſingulorum libri cujusque capitum argumenta complectentibus Cl. de Bure *Bibliograph. Inſtructive Belles lettres* 3917. altum ſilet. Idem vero, uti etiam editores Auli Gellii Bipontini meminerunt Præfationis a Joh. Andrea Alerienſi Epiſcopo ad Paulum II.

R.

R. P. ſcriptæ plura lectu digna ad cognoſcendam editionis hujus rationem continentis. Hæc præfatio, quæ ex fide laudatorum teſtium Epiſcopum Alerienſem hujus editionis auctorem monſtrat, in noſtro exemplari deeſt. (*a*) Quatuordecim igitur memorata folia mox excipiunt Noctium Atticarum primus, & reliqui ſuo quisque ordine libri.

Poſt libri XX. Caput X. tandem auctoris ſequitur præfatio hoc inſignita titulo: *Autoris tanquam præfationis in opere totius ſumma. de noctium ordine Caput. XI.* Ad quos circa finem hujus præfationis prouocat verſus Ariſtophanis græcos, ii quidem in noſtro exemplari deſunt, relicto iis imprimendis ſpatio vacuo. Præfationi huic ſubjuncta ſunt latina diſtica novemdecim, ex quibus, præter alia, Theodorum Gazam Joh. Alerienſi in editione hac ſuppetias tuliſſe diſcimus. Tandem ad calcem operis leguntur ſequentia: *Anno Chriſti M. CCCC. Lxix. Paulo regnante. II. Anno eiuſ. V. die vero XI. menſiſ Apriliſ. In domo Petri de Maximiſ.* Editores Bipontini in Indice Editionum poſt Hambergerum in zuverläßigen Nachrichten ꝛc. adfirmant, in fine legi verſus, quorum initium eſt: *Aſpicis illuſtris lector &c.* eosdem nempe, qui ad calcem leguntur librorum aliorum a Schweinheynnio, & Pannarzo editorum. Aſt deſunt hi verſus in noſtro exemplari. Forte Hambergerus, quem ſecuti videntur Bipontini, dum ait: die Namen der Buchdrucker ſind in folgenden Verſen ausgedrukt. *Aſpicis illuſtris &c.* id ſolum voluit, hisce verſibus typographorum nomina, & patriam indigitari, non vero quod hi verſus editioni huic ſint adjecti. Videtur igitur, Hambergerum hos verſus deſumpſiſſe ex editione A. Gellii ab iisdem typographis Romæ ann. 1472. curata.

IV. *Summa magiſtri Johannis. Aurbach. Vicarii Bambergenſis.* Auguſtæ Vind. per Guntherum Zeiner. 1469 in Fol. min.

Hunc quaſi titulum prima exhibet pagina hujus operis, quem ſtatim excipit in eadem pagina auctoris præfatio. In hac operis ſcopum, & partitionem exponit. Agere itaque in parte prima intendit de ratione, quam obſeruare oporteret animarum curatores in audiendis pro ſacro tribunali confeſſionibus: in parte ſecunda vero de ſingulis ordine ſeptem Sacramentis. Una pagina folii a corpore voluminis ſeparati indiculum exhibet ſingulorum capitulorum totius operis, quod, folio iſthoc non adnumerato, foliis conſtat 48. Litteris opus iſtud impreſſum eſt Gothicis, iis tamen elegantibus. Caret ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris, litteris initialibus. Auctor in præfatione fatetur, ſe opus iſtud *ex textu juris canonici, doctorum dictis, ac aliis .... ruditer collegiſſe.* Ad calcem ſequens legitur notitia, typis impreſſa, ex qua locum, & annum impreſſionis, uti etiam typographum diſcimus:

(*a*) Reperi eam nunc primum in alio volumine cum pluribus opuſculis diverſi argumenti compactam.

Digitized by Google

mus: *Finit libellus diuina eccleſie ſacramēta. que numero ſeptem. et aliaqn plurima ſecum verſans perſalubria ꝑ viris eccleſiaſticis maxīe curatis. ſubdito4 aīabus cruidē habētib,. cui titulus ī capite fulgidus. a ginthero zeiner de Reutlingen artis huius ingenioſe magiſtro. in vrbe auguſtenſi impreſſus feliciter. A partu virginis ſalutifero anno curente Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo nono.*

V. Summa Johannis de Janua, quæ vocatur Catholicon. Auguſtæ per Guntherum Zainer 1469. in Folio.

Auctori hujus operis nomen proprium erat Johannes Balbi, ſeu de Balbis: vulgo autem dicebatur Johannes Januenſis, ſeu de Janua, i. e. Genua, quæ ſolum ei natale erat. Fuit ordinis Prædicatorum alumnus, floruitque ſæculo XIII. Opus ipſum, de quo agimus, Lexicon eſt latinum, *ex diverſis*, ut ipſe auctor dicit, *majorum dictis, multo labore, & diligenti ſtudio Compilatum.* In contextu operis ſæpius provocat ad *Iſidorum Hiſpalenſem*, qui præter plura opera theologica viginti libros Etymologiarum, aliaque ad rem grammaticam ſpectantia conſcripſit, *Papiam natione Lombardum*, undecimi ſæculi ſcriptorem, qui elementarium, ſeu vocabularium latinum ſcripſit, ab eodemque vocabuliſtæ nomen accepit, & *Ugutium*, qui ad finem XII. aut initium XIII. ſæculi Papiæ vocabularium edidit. Quid porro Johannes noſter præſtare intenderit, ipſe expoſuit his verbis: *Primo licet principaliter intendam de proſodia, tamen quia orthographia eſt quodammodo via ad proſodiam, agam de orthographia. Secundo de proſodia. Tertio de etimologia, & diaſintaſtica, quaſi mixtim aliqua dicam. Deinde ſpecialiter de conſtructione, & ejus ſpeciebus & partibus, nec non de regimine ſubjungam. Quarto determinabo de figuris. Quinto de orthographia, proſodia, origine, & ſignificatione quarumdam dictionum, quæ ſæpe inveniuntur in Biblia ex dictis ſanctorum, & etiam poetarum ſecundum ordinem alphabeti ordinate ſubjungam.* Lexicon iſtud ſæculo XV. & initio ſæculi XVI. ſæpius eſt typis impreſſum. Editionum omnium poſtremam eruditiſſimus Hambergerus (zuverläßige Nachrichten ꝛc. 4. Thl. pag. 458.) eam judicavit, quæ anno 1520. Lugduni & Venetiis excuſa eſt. Editio omnium prima eſt Moguntinenſis anni 1460. in Fol. Hujus exemplar pergameno impreſſum exſtat in Bibliotheca Cann. Regg. Pollingæ. Præſens editio anni 1469. notam habens ordine ſecunda eſt. Georgius Wilhelmus Zapf, vir Clariſſimus (in Augsburgs Buchdruckergeſchichte 1. Thl. pag. 5.) rariſſimam eam eſſe merito adfirmat. Eruditiſſimis Bibliographis incognitam fuiſſe dicit Hambergerus loc. cit. pag. 457. Ignorarunt eam quoque Orlandi, & Cl. de Bure. Ejus certe nullam fecerunt mentionem. Ad calcem vaſtiſſimi voluminis leguntur ſequentes verſus, annum ac locum impreſſionis, item typographum pandentes. Litteræ initiales novem priorum verſuum in exemplari, quod deſcribit Cl. Zapfius loc. cit. ſitum habent horizontalem e. g. ᗝ < ᘔ &

nomen

nomen exprimunt typographi *Guntherus.* verum in noſtro exemplari eædem litteræ ſitum habent ordinarium.

Grammatice partes et vocum proprietates.
Verius invenies hoc codice. ſi quoqʒ queres
Nomen. qui libro ſcripturam impreſſit ī illo
Tunc cito comperies ꝑ literulas capitales
Hinc poteris certe cognomē noſcere aperte.
Ex Reutling Zainer hic dicitur eſſe magiſter.
Recte preſentis artis doctiſſimus ipſus.
Ut pateat nomen libri, qui dicitur eſſe,
Sumptus de variis auctoribus, atque poetis,
Katholicon. fertur quem collegiſſe Johañes
Cui nomē patriū dat janua. Juncta ſit enſis.
Hoc complevit opus lux ultima menſis aplis.
Mille quadringēti, quis ſexaginta noveṁqʒ
Adiice. Vindelica finitur in vrbe ferena.
Quam Schoueberg tenuit qui libro ꝑludia dedit.
Titulo cardineus preſes ubiq; coruſcus.
Terminat ſꝫ divus preſul ex Werdenberg altus.
Cum paulo ſecundo Papa. Imperante Fridrico.
Deo gratias.

VI. S. Thomæ Aquinat. Commentarius in librum IV. ſententiarum Petri Lombardi, dictus *quartum ſcriptum S. Thomæ.* Impreſſ. Moguntiæ per Petrum Schoiffer ann. 1469. in Fol. magn.

Præſens opus minuto charactere Gothicæ formæ in duabus Columnis impreſſum eſt. Caret titulo, initialibus litteris, cuſtodibus, ſignaturis, paginarum numeris. Charta magna eſt, & firma, ſed minus alba, & polita. Quævis columna lineas impreſſas continet ſexaginta: ſigna chartarii duo tantum obſervari, nimirum litteram D. quam ſtilus ſecat ex una parte in annulum, ex altera in crucem deſinens, & caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Folia impreſſa numerari 274. — In prima vero columna, linea 38. folii 268. opus ipſum terminatur. Quæ ſuperſunt columnæ, & paginæ, continent indicem quæſtionum, quæ in hoc opere pertractantur, terminatum in prima folii 274. columna, linea 38. Hanc lineam, interjecto ſpatio exiguo, ſequens excipit ſubſcriptio, charactere majori, quo ſcilicet Biblia anno 1462. impreſſa ſunt, & rubro colore impreſſa:

Preclarū hoc opus quarti ſcripti ſcī Tho-
me de aquino. Alma in vrbe mogūtina. in-
clite nacōis germaīce, quā dei clemētia ta-

lti

alti ingenii lu͞ne. donoq3 gratuitu. ceteris terra4 nocōib3 ꝓferre. illuſtraéq3 dignata ē. Artificioſa quadā adinuencōe imprimendi ſeu caracterizandi abſq3 vlla calami exaracōne ſic effigiatū et ad euſebiā dei induſtrie eſt cōſūmatū, ꝑ petrū ſchoiffher de Gernſsheim. Anno dn̄i milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo nono. tredecima die Iunii Sit laus deo.

His ſunt ſubjecta typographi inſignia eodem colore expreſſa. Maittaire, teſte Hambergero in zuverläſſig. Nachricht. Thl. 4. *pag.* 428. hanc quidem laudat editionem, ſed num exiſteret? hæſit dubius. Silent de ea Orlandi, & Cl. de Bure, quin alii etiam plerique.

VII. Dionis Chryſoſtomi oratio de Regno, ſine loci, anni & typographi nota. Cum prætatione, ſeu dedicatione Franciſci de Piccolomineis Cardinalis ad Maximilianum Friderici tertii filium data Romæ Kalend. Januar. ann. 1469. in 4to.

Rariſſimam eſſe hanc editionem, & a pauciſſimis viſam oportet, eo quod Cl. de Bure in *Bibliographie inſt. Belles lettres n.* 2354. vel ipſam ejus exiſtentiam in dubium revocet. Quamvis enim ejusdem a Cl. Maittaire factam eſſe mentionem fateatur, adfirmat tamen, neminem, præter Cl. Maittaire alicubi ejus meminiſſe. Attamen meminit hujus editionis Eduardus Harwood in der Ueberſicht verſchiedener Ausgaben der Römiſchen, und griechiſchen Klaſſiker *pag.* 89. in germanica Alteri verſione, & quidem his verbis: *Dio Pruſeenſis de regno per Franciſcum de Piccolomineis e græco in latinum traductus ad Nicolaum V. Pont. Max.* 1469 *4to ſine loco, & impreſſoris nomine.* Meminit ejusdem P. Franc. Xav. Laire in *ſpecimine Hiſtorico Typographiæ Romanæ ann.* 1778. *Romæ edito* pag. 132. & 133. ac poſt eum P. Joh. Bapt. Audifredi in *catalogo Hiſtorico-Critico Romanarum editionum ſæc. XV.* Non ſatis exactam eſſe notitiam, quam hi dederunt de hoc libro, patebit ex dicendis paulo poſt, quemadmodum nec exacta ſunt ea, quæ Cl. de Bure loc. cit. de eadem habet editione. Exactiorem igitur hujus editionis certe rariſſimæ, & a pauciſſimis, ut videtur, cognitæ deſcriptionem dabo. Folium primum impreſſum exhibet dedicationem Maximiliano Friderici III. filio inſcriptam, & ſequenti titulo inſignitam: *Ad Illuſtriſſimū et ſereniſſimum dominum dominū Maximilianum diui Cæſaris Friderici tercii filium Franciſcus de Picolhomineiis Senen̄ S. Euſtachii Cardinalis.* In fine hujus dedicationis ſequens adjecta eſt anni, & loci, quo ſcripta eſt, notitia: *Ex urbe Kal. Ian̄. M. CCCC. ſexageſimo nono.* Quamvis libri iſtius eodem anno, aut omnino jam ad finem præceden-

cedentis impreſſi nulla in dedicatione fiat mentio: recte tamen ille anno 1469. vel 1468. impreſſus eſſe judicatur. Miſſum quippe ad Maximilianum hunc fuiſſe librum jam impreſſum, quam Manuſcriptum, eſt longe vero ſimilius, ea præſertim ætate, qua libros imprimendi ars in urbe Roma jam non amplius erat aut occulta, aut omnino nova. Folio ſecundo impreſſo incipit ejus qui librum ex græco latine vertit, dedicatio ad Nicolaum V. Pont. Max. quæ finitur folii tertii pagina prima, linea decima. Noſtri exemplaris rubricator, haud longe ab impreſſi libri epocha remotus poſteriorem hanc dedicationem, & hoc ipſo latinam libri ex græco verſionem tribuit Georgio Tifernio, ſeu, ut rectius ſcribitur, Gregorio Tiphernati, græcarum litterarum, quas a Manuele Chryſolora didicit, & Pariſiis profeſſus eſt, peritiſſimo. Rectene an ſecus id factum ſit, nolim judicare. Id certum eſt, dedicationis iſtius auctorem, eumdemque libri interpretem non eſſe Cardinalem Franciſcum de Picolomineis, ut quidem P. Laire P. Audifredi, Cl. de Bure, Harwood loc. cit. & ante eos Jöcherus in gelehrt. Lexicon arbitrati ſunt. Nam nec ipſe in dedicatione ad Maximilianum hunc ſibi adſcribit laborem, nec Petri ſedem tenente Nicolao V. ea jam erat ætate, ut vertendis ex græco libris poſſet idoneus haberi. Nam obiit Nicolaus V. anno 1455., quo quidem anno Franciſcus de Picolomineis vix annum ætatis decimum ſextum exegerat, utpote, qui annos natus ſexaginta quatuor vivere deſiit XV. Kal. Nov. anno 1503. die vigeſima ſexta, poſtquam ſummus Pontifex, aſſumpto in memoriam Pii II. avunculi ſui nomine Pii III. eſſet factus. Porro interpres in dedicatione ad Nicolaum V. ſe virum monſtrat ætate maturum, multa lectione excultum, rerumque experientia pollentem. Has vero dotes juveni ſedecim annorum nemo facile attribuerit.

Dedicationem interpretis ad Nicolaum V. Pont. Max. in eadem pagina tertii folii excipit ipſa Dionis oratio ſeu ſi mavis, liber de regno. Hunc noſtri exemplaris rubricator in partes, quos libros vocat, quatuor diviſit, quorum ſingulos titulis inſignivit ſequentem in modum: *Dionis pruſaenſis liber primus - ſecundus - tertius - quartus & ultimus de regno feliciter incipit.* Idem libris ſingulis litteras initiales adpinxit. Cum his, tum ipſis titulis adſcribendis typographus ſpatium vacuum reliquit. Vnde colligitur ab ipſo editore, vel interprete librum hunc fuiſſe in quatuor partes diviſum. In fine libri nulla legitur loci, typographi, anni notitia. Attamen typis Romanis anno 1468. vel initio anni 1469. excuſum eſſe librum ex paulo ante dictis puto ſatis conſtare. Litteræ ſunt rotundæ, eæque elegantiſſimæ, elegantiores illis, quibus anno 1469. Auli Gellii noctes atticæ, & Lucii Apuleii opera Romæ e typographia Schweinhemii, et Panarzii prodierunt. Quare his quidem adſcribenda typographis haud videtur hæc editio. Accedit quod littera Jod in Dione ubivis punctum habeat ſibi impoſitum, quo caret eadem in Gellio, & Apuleio. Ceterum deſunt, præter litteras ſingulorum librorum initiales, etiam ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri. Papyrus firmitatem pergameni

meni vix non adæquat, eſtque mundiſſima. Atramentum eſt nigerrimum, ut ne hodie quidem nigredinis quidquam amiſiſſe videatur. Conſtat foliis impreſſis 69, & quævis pagina 23 lineas impreſſas continet.

VIII. Strabonis libri XVII. Geographiæ a Guarino Veronenſi, & Gregorio Typhernate juſſu Nicolai V. Pont. Max. e græco in latinum verſi, editique Romæ ex typographia Schweinhemii, & Pannarzii. Sine nota anni, probabiliſſime autem ann. 1469. in Fol. max.

Initio voluminis exſtat Johannis Andreæ Epiſc. Alerienſis, qui, ut jam alibi me dixiſſe memini, in typographia Schweinheimii, & Pannarzi Correctoris, editoriſque munere functus eſt, epiſtola dedicatoria ad Paulum II. Pont. Max. quæ duo implet folia. Ex hac epiſtola diſcimus, latinam verſionem Guarino Veronenſi, & Gregorio Tiphernati nos debere acceptam. Typographi Schweinheim, & Pannarz in epiſtola ad Sixtum IV. Pont. Max. Tomo V. Gloſſæ Nicolai de Lyra anno 1471. & 1472. ab ipſis excuſæ Strabonis Geographiam inter libros enumerant a ſe anno 1469. excuſos. Porro in recenſione illa librorum a ſe usque ad annum 1472. excuſorum typographos noſtros chronologicum ordinem adoptaſſe, manifeſte demonſtravit vir Clariſſimus Joh. Bapt. Audifredi in *Catalogo Hiſtorico-Critico Romanarum editionum ſæculi XV.* ad ann. 1469. N. VIII. & IX. ubi Strabonem noſtrum incunctanter inter libros hoc anno excuſos numerat.* In hac epiſtola iidem non niſi 275. exemplaria ab ipſis excuſa fuiſſe teſtantur. Patet inde raritas hujus editionis, quæ etiam typorum elegantia, imprimis autem chartæ magnitudine, & nitore maximopere ſe commendat. Epiſtolam dedicatoriam Johannis Alerienſis Epiſcopi ſtatim excipit primus, & ceteri ordine libri. Singulis interpres, ut videtur, breve argumentum, typis impreſſum, præfixit. Librorum finem & initium ſpatio vacuo inter ea, & argumentum relicto typographi diſtinxerunt. Caret hæc editio litteris initialibus, cuſtodibus, ſignaturis, paginarum numeris. Poſt librum XVII. pagina ſeparata tabulam exhibet eorum, quæ hoc volumine continentur. Ad calcem tabulæ ſequentes leguntur verſus, aliis etiam libris in eadem typographia excuſis adjecti:

 Aſpicis

* Quod Ciceronis epiſtolis ad familiares anno 1467 excuſis ejusdem epiſtolas ad Atticum anno primum 1470 impreſſas, & Ciceroni de oratore ann. 1469. impreſſo ejusdem libros de Philoſophia, primum anno 1471. editos immediate ſubjunxerint noſtri typographi, id quidem factum fuiſſe videtur, quod idem utriusque auctor, & ſimile fuerit argumentum. Ob eandem forte rationem Ciceronis epiſtolis ad familiares Lactantii Inſtitutiones ann. 1468. editas præmiſerunt. In ceteris exactus eſt ordo chronologicus.

Aſpicis illuſtriſ lector quicunq3 libelloſ
Si cupiſ artificum nomina noſſe: lege.
Aſpera ridebis cognomina Teutona: forſan
Mitiget ars muſiſ inſcia uerba uirum.
Cōraduſ ſuueynheym: Arnolduſ pānartzq3 magiſtri:
Rome impreſſerunt talia multa ſimul.
Petruſ cum fratre Franciſco maximus ambo
Huic operi aptatam contribuere domum.

Littera Jod nec punctum habet ſibi ſuper impoſitum, nec lineolam. Signa diſtinctionis ſunt punctum, duo puncta, & punctum interrogationis moderno ſimile.

ANNO 1470.

I. Ciceronis epiſtolæ ad familiares. Anno 1470. ſine nomine loci, & typographi in Fol.

Non eſt hæc prima epiſtolarum Ciceronis ad familiares editio. Hanc enim præceſſerunt 1) Romana anno 1467. in typographia Schweinhemii, & Pannarzii excuſa 2) itidem Romana ann. 1469. 3) veneta duplex. Quam utramque anno 1469. curavit Johannes de Spira. Ejusdem fratri Vindelino de Spira præſentem quoque tribuit editionem Cl. de Bure n. 2410. propter characterum, ut inquit, ſimilitudinem cum characteribus Vindelini de Spira. In fronte primæ paginæ hic velut operis titulus litteris capitalibus impreſſus legitur: *M. Tulij Ciceronis Epiſtolarum Familiarium Liber primus Incipit Ad Lentulum Proconſulem. M. T. C. Proconſuli ſalutem Dicit.* Poſt hæc ſtatim, nullo fere ſpatio interjecto, ſequitur epiſtola ad Lentulum, quæ incipit: *Ego omni officio &c.* Libris ſingulis præfixus eſt peculiaris titulus, is vero non capitalibus, ſed iisdem, quibus cetera, litteris impreſſus, e. g. in fronte libri ſecundi hæc leguntur: *M. T. C. Epiſtolarum familiarum liber ſecundus incipit.* Ceterum deſunt in hac editione litteræ initiales ſingularum epiſtolarum, paginarum numeri, cuſtodes, ſignaturæ. Ad calcem operis ſola anni notitia habetur: *M. CCCC. LXX.*

II. Johannis de Turrecremata Cardinalis expoſitio Pſalmorum Romæ per Udalricum Gallum (Hahn) impreſſa anno 1470. in Fol. min.

Plures quidem ſæculo XV. hujus expoſitionis factæ ſunt editiones: hac vero antiquiorem a nemine excitatam memini. Præmiſſa eſt auctoris ad Pium II. Pont. Max. Epiſtola dedicatoria: quæ incipit: *Beatiſſimo Patri, & Clementiſſimo domino Pio ſecundo &c.* & duo implet folia. Hanc folio tertio excipit

opus

Digitized by Google

opus ipſum. Pſalmo primo ſequens præfixus eſt titulus: *Pſalmus primus In quo deſcribitur proceſſus in beatitudinem.* Titulos ſingulis etiam pſalmis præfixit auctor. Deſunt litteræ initiales ſingulorum pſalmorum, paginarum numeri, cuſtodes, ſignaturæ. Papyrus eſt mundiſſima, eademque firmiſſima, litteræ rotundæ perelegantes, atramentum nigerrimum. Ad calcem operis ſequens legitur notitia: *Reverendiſſimi Cardinalis ſancti* (hæc capitalibus ſunt litteris impreſſa, non item ſequentia) *Sixti Expoſitio brevis, et utilis ſuper toto pſalterio: Rome impreſſa die Quarta menſis octobris per honorabilē uirum magiſtrum Vdalricum Gallum de Bienna.* (Vienna) *Anno domini Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo. Laus Deo.* Cl. de Bure hanc editionem omnino ignoravit, citatque ut primam editionem eam, quæ Moguntiæ anno 1474. per Petrum Schoyffer curata eſt. Hambergerus in **zuverläſſigen Nachrichten ꝛc. 4. Thl.** pag. 792. dubitavit, an noſtra editio eſſet diverſa ab ea, quam idem typograpus Romæ anno 1476. curaverat. Revera etiam, ut in editione hac poſteriori, ita etiam in noſtra anni 1470. quinque priora folia incipiunt his verbis 1) Beatiſſimo 2) quaſi 3) pſalmus 4) legis, 5 & quia. Aſt folia impreſſa 4. poſtrema longe aliud habent initium, ac Hambergerus quidem illis aſſignat ſecundum editionem anni 1476. Nam folii quidem inter poſtrema quatuor folia primi pagina prima omnino eſt vacua, quod Typothetæ negligentia factum eſt, qui plures omiſit verſiculos, eorundemque expoſitiones. Terminatur enim præcedentis folii pagina averſa verbis illis: *alienus ſicut nunc*, quæ ſenſum abrumpunt. Aſt pagina averſa folii, de quo agimus, incipit: *Etſi nullus poſſit ſuſtinere.* Tria poſtrema folia ſequentia habent initia: *Ait. Laudate - abjectione temporalium - Canat ſponſo.* Aliter, Hambergero teſte, ſe habent iſta in editione anni 1476. nempe *laudabunt - et vere - regnabit - vita.* Quod opus ipſum attinet, teſtatur auctor in epiſtola dedicatoria, ſe *ex ſententiis - Hieronymi, Auguſtini, Remigii, & Caſſiodori, qui hunc pſalmorum librum exuberantiſſimis fluminibus profundiſſime interpretati ſunt, aliquam brevem, compendioſamque intelligentiam exſculpſiſſe, quæ præ ceteris a pluribus, & etiam pauperibus Clericis haberi poſſet, & intelligi.* Ex his de ratione operis ferri poteſt judicium.

III. Juſtini compendium hiſtoriarum ex Trogo Pompejo excerptarum libris XLIV. comprehenſum. Venetiis per Nicolaum Jenſon anno 1470. in Fol.

Trogus Pompejus, a Juſtino in Præfat. *vir priſcæ eloquentiæ* dictus ſub Auguſto floruit. Scripſit, teſte eodem Juſtino loc. cit. libros, ſeu volumina XLIV. quibus græcas, & totius orbis hiſtorias latino ſermone complexus eſt. Ex his Juſtinus, ut ipſe ait, *per ocium, quo in urbe verſabatur, cognitione quæque digna excerpſit.* Hic vero Juſtinus, qui in manuſcriptis modo Juſtinus Frontinus, modo M. Junianus Juſtinus ſcribitur, ſub Antoninis floruiſſe perhibetur.

hibetur. Præſens ejus operis editio omnium prima habetur, quamvis non deſint, qui Romanam Udalrici Galli, quæ ſine nota anni prodiit, ea anteriorem ſtatuant, ſufficientibus tamen argumentis notam anni probantibus deſtituti. Initio ſtatim ipſius Juſtini Præfatio legitur, quam in averſæ paginæ linea 5. excipit primi libri titulus capitalibus litteris impreſſus hujus tenoris: *Juſtini Hiſtorici In Pompeii Trogi Hiſtorias Liber Primus Incipit.* Sequentium librorum tituli breviores ſunt, nimirum *Juſtini Hiſtorici liber ſecundus, tertius &c.* Plerumque vero libri romanis numeris indicantur, e. g. *Liber XVIII.* Ad finem libri XIX. leguntur ſequentia capitalibus litteris impreſſa: *Juſtini Hiſtorici In Trogi Pompeii Hiſtorias Liber Decimus Nonus Feliciter Explicit.* Poſt hæc plurium linearum ſpatio interjecto itidem capitalibus litteris impreſſa hæc leguntur: *Juſtini Hiſtorici Liber Vigeſimus Feliciter Incipit.* Libri trigeſimi Noni Titulus ex Typothetæ incuria ſic ſe habet: *Juſtini Hiſtorici Liber XXXV.* pro *XXXVIIII.* In fine libri quadrageſimi quarti, ejusdemque ultimi leguntur ſequentes verſus:

Hiſtorias ueteres, peregrinaq; geſta reuoluo
Juſtinus. lege me: ſum trogus ipſe brevis
Me gallus ueneta Jenſon Nicolaus in urbe
Formavit: Mauro principe Chriſtophoro.

His capitalibus impreſſa litteris ſubjecta hæc ſunt:

Juſtini Hiſtorici Clariſſimi In
Trogi Pompeii Hiſtorias Liber
XLIIII. Feliciter Explicit
M. CCCC. LXX.

Typi in hac editione ſunt rotundi, eorumque ſingularis eſt elegantia, & nitor. Papyrus firmitate pergamenum fere adæquans eſt mundiſſima. Litteras ſingulorum librorum initiales a Typographo omiſſas in noſtro quidem exemplari manus peritiſſima adjecit. Cuſtodes, ſignaturæ, numeri paginarum deſunt.

IV. Joſephi Judæi - libri XX. Antiquitatum Judaicarum, & libri VII. de Bello Judaico - Auguſtæ Vindel. per Johannem Schüsler - anno 1470. in Fol.

Hæc prima eſt omnium ſeu latinarum, ſeu græcarum editionum Joſephi. Primus quoque idem eſt liber, qui ex typographia Johannis Schüsler prodiit. Antiquiorem certe nullum Schuslero tribuit Cl. Zapfius in Augsburgs Buchdruckergeſchichte. Ignoravit hanc editionem Orlandi in *Origine & Progreſſi della ſtampa &c.* Initio hujus editionis hæc leguntur: *Joſephi hiſtoriogͤphi viri clariſſimi prologus in libros antiquitatum vigiti incipit feliciter.* Prologum iſtum, qui terminatur in averſa pagina primi folii impreſſi, columna ſecunda (ſunt enim paginæ ſingulæ hujus editionis in duas columnas diſtinctæ) linea quinta

ta ſtatim excipiunt capitula in librum primum, hoc eſt ſummaria ſingulorum libri primi capitum. Summaria ejusmodi ſeu brevia ſingulorum capitum argumenta reliquis etiam libris ſunt præfixa. Ad calcem libri vigeſimi hæc adnotantur: *Omnes libri antiquitatum. qui ſunt ſimul viginti. verſus continent ſexaginta milia - Continet hoc opus joſephi a p̄ma hom̄is natiuitate traditionem. uſq3 ad decimū annū neronis imperii*

Verſus in Ioſephū antiquitatū.
Ioſephus hic ſcribit. q3 nunq̄m ſcema peribit.
Proceſſus rerum. ſex incrementa dierum.
Ade peccatum. mundo genus exiliatum.
Indigenas arce. primi meritum patriarche
Vates et reges. ſacras ex ordine leges.
Quot ſcele4 nodis. regnum ſe junxit herodis
Dux cum poſtremo ſupeſſet tempore nemo

Interjecto aliquot linearum ſpatio ſequitur *Euſebii ceſarienſis Com̄endaticia ī joſephū in eo libro qui de eccleſiaſtica inſcribit hiſtoria.* Commendatitiam excipit narratio de ſeptem mirabilibus mundi: Tandem ſequens legitur ſubſcriptio: *Joſephi hiſtoriographi viri clariſſimi. libri antiquitatum numero vigīti. per Johannem ſchūſler. Ciuem Auguſtenſem finiunt feliciter non ſcriptorum quidem arte. ſed qua noſtra tandem etas dotata eſt. impreſſoria ſc3 exarati. Anno a natiuitate currente dominica, Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo. Kalēdas vero iulias quarto,* Folio ſequenti: *Joſephi de bello judaico prologus in libros ſeptem incipit feliciter.* Atque hic quidem prologus folium occupat integrum, paucis, quæ addi poſſent, lineis exceptis. Sequuntur deinde ipſi ordine ſuo ſeptem libri de bello judaico, in capita diuiſi. Attamen libris ſingulis præfixa non ſunt capitum ſingulorum argumenta, ut libris antiquitatum. Ad calcem libri ſeptimi leguntur

Verſus in joſephum belli judaici
Judaicam guerram. gentes. urbē. ſacra. terram.
Fine ſimul triſti pro ſanguine perdita criſti
Joſephus iſte meus. p̄r edidit auctor hebreus.

Interjecto perexiguo ſpatio tandem hæc legitur notitia: *Joſephi hiſtoriographi uiri Clariſſimi libri de bello judaico ſeptem finiunt feliciter. per Johannem ſchūſsler ciuem Auguſtenſem impreſſ: Kalendas ſeptembris decimo. Anno vero a Ꝑtu virginis ſalutifero Milleſimo q̈drïngenteſimo ſeptuageſimo*

Laus optimo maximo

Litteræ ſunt gothicæ formæ ſed perelegantes, charta magna, firma, & munda. Litteræ initiales tam librorum: quam capitum deſunt, quemadmodum etiam cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Franciſcus Carolus Alter in Ueberſicht verſchiedener Ausgaben der griech. und Römiſch. Klaſſiker - von Harwood pag. 83. hujus editionis meminit his verbis: *Flavii Joſephi opera omnia fol. 1470. per Joh. Schuſzler ciuem Auguſtenſem.* At vero certum eſt, anno 1470.

a Schuslero tantum Joſephi libros antiquitatum judaicarum & de bello judaico, minime vero cetera etiam auctoris ejusdem opera fuiſſe typis excuſa.

ANNO 1471.

I. Plutarchi Apophthegmata a Franciſco Philelpho ex græco latine verſa, typisque excuſa. Venetiis per Vindelinum de Spira anno 1471. Fol. min.

In fronte operis exſtat Franciſci Philelphi ad Philippum Mariam Mediolanenſium Ducem Præfatio, quæ folium primum integrum, folii ſecundi primam paginam, averſæque paginæ primam lineam occupat. Tum ipſa ſequuntur Apophthegmata ad Trajanum cæſarem, ſeu Apophthegmatum Plutarchi Pars prima. Horum poſtremum eſt de cæſare Auguſto, & hoc habet exordium: *Aeſar* (i. e. Cæſar) *qui primus eſt Auguſtus cognominatus cum adhuc eſſet adoleſcens &c.* Partem Apophthegmatum ſecundam Franciſcus Philelphus Nicolao quinto Pont. Max. dicatam eſſe voluit, & quidem *Franciſci* (Philelphi) *prefatio ad nicolaum qũitum ſummũ pontificẽ in plutarchi cheronenſis apophthegmata laconica* parti huic ſecundæ præfixa eſt. In fine ſecundæ partis hæc leguntur

M. CCCC. LXXI.
Impreſſum formis juſtoque nitore coruſcans
Hoc Vindelinus condidit artis opus.

Typi hujus editionis, quæ omnium prima eſt, rotundi ſunt, & perelegantes. Papyrus firma quidem, attamen nitida eſt. Litteræ apophthegmatum initiales in prima quidem parte ubivis deſiderantur: in ſecunda vero easdem typographus capitales adjecit ubivis, præterquam in apophthegmate primo, & initio Dedicationis ad Nicolaum V. Deſunt in utraque parte cuſtodes, ſignaturæ paginarum numeri. Rariſſimam eſſe editionem iſtam Bibliographi pene omnes teſtantur.

II. Caii Criſpi Salluſtii hiſtoria de conjuratione Catilinæ - item de Bello Jugurthino Venetiis per Vindelinum de Spira ann. 1471. in Fol. min.

Hanc editionem tres jam præceſſerunt ejusdem auctoris editiones; Veneta nimirum ex Vindelini Typographia anno 1470. altera ſine loco, anno, & typographo, quæ tamen ad annum eundem cum præcedenti refertur. Et Pariſina per Udalricum Gering, Martinum Crantz, & Michaelem Freyburger curata, ſed nota anni pariter deſtituta. Atque hæc quidem ex mente Cl. de Bure adnotare placuit, qui de tribus hisce editionibus agit paulo adcuratius n. 4860. 4861. & 4862. Quæ mihi præ oculis eſt editio, plane nitidiſſima eſt,

ſeu

ſeu chartæ munditiam, ſeu typorum elegantiam ſpectes. Incipit verbis ipſius Salluſtii *omnis* (ſic) *homines*, quæ capitalibus litteris impreſſa, & prima ſunt libri de Catilinæ conjuratione. Ad finem hujus libri nihil aliud legitur, quam ſola hæc vox in medio paginæ τιλοσ. Sequentis folii prima pagina eſt vacua. Tum ſequitur liber de bello Jugurtino, ad cujus calcem leguntur ſequentia:

Explicit (capitalibus litteris) *M. CCCC. LXXI.*
Qui cupis ignotum Jugurthe noſcere letum.
Tarpeie rupis pulſus ad ima ruit.

Interjecto ſpatio perquam exiguo leguntur ſequentes verſus

Quadrigenta iterum formata uolumina nuper
Criſpi: dedit uenetis ſpirea uindelinus.
Sed meliora quidem lector: mihi crede: ſecundo:
Et reprobata minus: antea quam dederat.

Acceſſerunt huic editioni quædam in præcedentibus omiſſa, & ſex foliis comprehenſa. Sunt autem hæc 1) *Criſpi Saluſtij orator i* (ſic) *clariſſimi uita* 2) *ejusdem in M. T. ciceronem inuectiua* 3) *M. T. Cicerōis ī criſpū ſaluſtiū Reſpōſio ſeu īuectiua.* Ad finem invectivæ iſtius denuo nota anni *M. CCCCLXXI.* adjecta eſt, & nihil aliud. Vindelinus in hac editione litteras initiales parvas typis impreſſit, quas tamen ſæpe etiam omiſit. Cl. de Bure hanc editionem, licet prima non ſit, tamen rariſſimam eſſe dicit, quod facile crediderim. Non enim niſi quadringenta exemplaria ſunt impreſſa, ut patet ex verſibus paulo ante recitatis.

III. S. Cypriani Epiſtolæ Venetiis per Vindel. de Spira anno 1471. in Fol.

Eodem anno bis prodierunt S. Cypriani epiſtolæ, Romæ nimirum ex typographia Schweinheimii, & Pannarzii, ac Venetiis ex Vindelini typographia. Quæ ex hiſce editionibus ſit prior altera, nullo teſtimonio, nullo alio indicio ſatis conſtat. Habetur utraque ut originalis. Hoc certum eſt, venetam editionem eſſe Romana multo correctiorem, & adcuratiorem. Quare illa Stephanus Baluzius uſus eſt tanquam baſi in editione operum S. Cypriani, quam Baluzio defuncto abſolvit Prudentius Maran Ord. S. Ben. ex congregatione S. Mauri Pariſiis anno 1726. Quod mihi præ manibus eſt Venetæ editionis exemplar, primo omnium exhibet *tabulam ſuper epiſtolas Cipriani*, quæ incipit in folii primi averſa pagina, & terminatur in averſa pagina folii ſecundi, linea ſeptima. Folio tertio *Incipiunt epiſtolæ Cecilij Cypriani ad Cornelium Papam. Et prima de confeſſione feliciter.* Epiſtolis ſingulis præmiſſi ſunt tituli, quorum plerique argumentum deſignant. Epiſtolæ ad Quirinum, quæ omnium eſt ultima, accedunt libelli duo ad eundem contra Judæos, qui plerumque libri teſtimoniorum dicuntur, eoquod ex ſolis pene

 ſcriptu-

Digitized by Google

ſcripturæ teſtimoniis Judæi convincantur. Hos libellos excipit *revelatio capitis beati Johannis Baptiſtæ*, quæ narratio certe Cyprianum auctorem non habet: immo certum eſt, poſt Pipini primum tempora fuiſſe conſcriptam utpote cujus in ea ſit ſæpius mentio. Poſt hanc vero narrationem legitur ſubſcriptio ſequens: *Loquitur lector ad Vindelinum ſpirenſem Artificem qui epiſtolas Beati Cipriani reddit in lucem.* Deeſt vero hæc lectoris adlocatio, ſolumque impreſſionis annus notatur: *M. CCCC. LXXI.* Deſunt in hac editione litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri.

IV. Ovidii de Amore libri tres, & liber de Remedio amoris. Auguſtæ Vind. per Gintherum Zainer. Ann. 1471. in Fol min.

In fronte primæ paginæ tituli loco hæc leguntur: *Publij ouidij naſonis ſulmonenſis de arte amādi liber primus incipit felicit.* Ad finem libri primi hæc tantum: *Finis libri primi.* Secundus a tertio ſimili modo diſtinquitur. Tertius vero hanc habet ſubſcriptionem: *Explicit liber ouidij de amore.* In ſequenti pagina *Publ'j ouid j naſonis ſulmonenſis d' remedio amoris liber incipit.* Ad hujus calcem typographus ſequentem adjecit notitiam: *Liber publij naſonis. Ouidii de remedio Amoris felicit' explicit. Impreſſus in Auguſta per Guntherū Zainer ex Reutlingen progenitum Anno dñi M. cccc° Lxxi°. Kal'. Februarii* Typi gothicæ ſunt formæ, & craſſitudinis ſingularis. Verſiculi ſinguli initio litteram capitalem habent. At litteræ initiales librorum, uti etiam cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri omnino deſunt. Sunt rara admodum hujus editionis exemplaria. Hambergerus in zuverläßigen Nachrichten ꝛc. & Harwood in Ueberſicht verſchiedener Ausgaben ꝛc. ejus non meminerunt. Incognita quoque ea fuit antiquioribus Bibliographis pleriſque.

V. Petri de Creſcentiis Ruralium Commodorum libri XII. Auguſtæ Vind. per Johannem Schuſsler ann. 1471. in Fol.

Auctor civis fuit Bononienſis, qui jam ſeptuagenarius ruri ætatem agens hoc de agricultura, & œconomia univerſa ruri potiſſimum exercenda opus, jam ante inceptum, perfecit. Italico primum ſermone conſcriptum fuiſſe adfirmat Jöcherus im gelehrten Lexicon. Verum auctor ipſe in præſatione latina latinæ huic editioni præfixa ne verbulo quidem indicat, qua primum lingua opus perſcripſerit. Sed latine primitus ſcriptum eſſe hunc librum, hodie quidem vix quisquam vocabit in dubium. Conf. Cl. Denis Merkwürdigkeiten der garelliſchen Bibliothek pag. 457. Auctor initio ſæculi XIV. floruit. Quod præſentem attinet operis hujus editionem, videtur ea omnium prima eſſe. Antiquiorem certe a nemine excitatam inveni. Initio legitur: *Petri de Creſcen-*

Creſcentiis ciuis Bononienſis epiſtola in librū cōmodorū ruralium. Enerabili (venerabili) *in Xp̄o patri . . . . . . aimerico de placētia . . . ordis frat₄ p̄dicato₄ generali mḡro. petrus de creſcentiis &c.* Teſtatur deinde auctor, ſe præſentem librum in honorem Dei & *regis Karoli* (Siciliæ, & Hieroſolymorum ſcilicet regis) *delectationē ſuiq3 ac cetero₄ utilitatem inchoaſſe, et mediaſſe*, nunc vero cum ruri vitam ageret, rogatu Aimerici tandem perfeciſſe. Epiſtolam hanc immediate excipiunt *Capitula in librum p̄mum*, & in ceteros ordine libros, ac ſingula libri cujusque capita. Brevia hæc capitum ſingulorum argumenta terminantur folio quarto, & quidem averſæ paginæ linea 29. Paginæ ejusdem linea trigeſima auctoris ad regem Carolum II. incipit Præfatio ſeu Dedicatio, quæ paginæ ſequentis linea ſeptima terminatur. Tunc immediate incipit liber primus. Capitibus ſingulis brevia typographus argumenta præfixit. Capita tamen ipſa numeris non diſtinxit. Litteræ ſunt gothicæ quidem formæ ſed perelegantes. Litteras capitum, librorumque initiales, cuſtodes, ſignaturas, paginorum numeros typographus non adjecit. Idem vero ad calcem operis notavit ſequentia: *Petri de Creſcenciis ciuis bonoñ. ruraliū Cōmodorum libri duodecim finiunt feliciter p̄ iohannē ſchůſsler ciuem auguſtenſem impreſſi. circit' xiiij. kalendas marcias. Anno vero a partu uirginis ſalutifero Milleſimo quadringenteſimo et ſeptuageſimo primo.* ꝛc.

VI. S. Gregorii M. Pont. Max. Moralia in librum Job. Norimbergæ anno 1471. in Fol. max. ſine typographi indicatione.

Editionem hanc Bibliographi antiquiores plerique ignoraverunt. Nec exteri tantum, ſed etiam germani. Certe eruditiſſimus Hambergerus in zuverläſſigen Nachrichten Thl. 3. pag. 465. Romanam hujus operis editionem anni 1475. omnium primam, ſeu antiquiſſimam eſſe adfirmat. Cl. de Bure quoque de ea ſilet. Præter Ingolſtadienſe exemplar exſtat alterum in Bibliotheca Cann. Regg. Pollingæ.

Initio voluminis *Incipit regiſtrum breve, et vtile omnium punctorum tactorū in moralibus beati Gregorij pape ſcdm ordinem alphabeti inferius annotatum.* Regiſtro præmiſſa eſt brevis de uſu ejus & ratione inſtructio. In columna paginæ primæ ſecunda (ſingulæ enim totius operis paginæ in duas columnas diſtinctæ ſunt) ipſum incipit regiſtrum, quod ſicut etiam modo dicta inſtructio, minoribus impreſſum litteris folia implet novendecim integra, & folii vigeſimi paginam primam. Averſa hujus folii pagina vacua eſt. Folium ſequens in averſa pagina (prima enim vacua eſt) hiſtoricam exhibet narrationem de libris Moralium Gregorii in Hiſpania non diu poſt mortem S. Leandri Hiſpalenſis epiſcopi, cui eos Gregorius M. dedicaverat, perditis, & Roma demum in Hiſpaniam allatis. Atque hæc quidem narratio iisdem, quibus opus ipſum litteris, majoribus ſcilicet gotthicis impreſſa eſt. Narratio-

nem

Digitized by Google

nem hanc excipit Gregorii ad Leandrum epiſtola dedicatoria, in qua operis ſcopum, & rationem exponit, ac generalia quædam tradit de ipſo libro Job, e'us au'tore, uſu, auctoritate &c. Hæc quinque foliis comprehenſa ſunt. Tum ſequitur primus & ceteri ordine ſuo libri Moralium. Ad initium ſingulorum librorum typographus ſpatium vacuum reliquit, cujus altitudo ſex ubivis lineas adæquat. Servit hoc ſpatium tum adpingendis, quas typographus omiſit, litteris initialibus, tum libris a ſe diſtinguendis. Nulli enim occurrunt tituli, quibus librorum vel initium, vel finis indicaretur. Capita librorum ſingula romanis numeris tantum indicantur. Nulli occurrunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Papyrus nitore, albedine, firmitate præſtat. Ad calcem operis legitur notitia typis impreſſa, quæ ſequentis eſt tenoris: *Immenſas omnipotēti deo patri. et filio. et ſpiritui ſancto. glorioſeq3 genitrici Vgini marie gratiarū referimus actiones. qui hoc opq moralium beati gregorii pape in xxxv. libros diſtinctū impſſoria arte feliciter dedit nuremberge cōſūmari Anno dñi M°. cccc. Lxxi°. die vndecima menſis ſeptembris. da gloriam deo.* Diſcimus ex his locum & annum impreſſionis, minime vero typographum. Jam tum quidem Norimbergæ plures fuiſſe typographos, a non nullis aſſertum reperi. Aſt cui debeatur, non auſim decidere argumentis, ac teſtimoniis mihi ulla ex parte ſatisfacientibus deſtitutus. Sane primi Norimbergenſes typographi nomen ſuum, quin & locum, annumque occuluerunt.

VII. Caii Plinii ſecundi Epiſtolarum Libri VIII. anno 1471. ſine loci, & typographi nota, in Fol. min.

Splendidiſſima hæc editio omnium hujus operis editionum prima eſt. Gratiſſimum oculis ſpectaculum præbet characterum, qui rotundi ſunt, nitor plane ſingularis, & chartæ, ampliſſimis inſtructæ marginibus, munditiës. Dolendum maximopere eſt, exemplar noſtrum neſcio qua manu, indigna certe, quæ librum tam elegantem attrectaret, paſſim fuiſſe fœdatum, & nullius momenti adnotatiunculis onuſtum. In fronte voluminis exſtat impreſſa typis Ludovici Carbonis ad Borſium Ducem Mutinæ & Regii Marchionem aeſtenſem, Comitemque Rodigii dedicatio harum epiſtolarum, quas a ſe correctas, & impreſſoribus miſſas adſirmat. Folio ſecundo *Caii Plinii ſecundi Nouicomenſis oratoris facundiſſimi epiſtolaꝝ liber primus incipit.* Titulus huic ſimilis, minus tamen prolixus, ſingulis libris præfixus eſt. Singulæ etiam epiſtolæ ſuum habent titulum, huic e. g. ſimilem: *C. Plinius Macrino ſuo ſalutem.* Literæ initiales ſingularum epiſtolarum deſunt, quemadmodum etiam ſignaturæ, cuſtodes, paginarum tituli, & numeri. Ad calcem libri octavi hæc leguntur: *Caii Plinii ſecundi Nouicomenſis oratoris Facundiſſimi Epiſtolaꝝ liber octavus Expli.*

M. CCCC LXXI.

Elc-

Digitized by Google

Elegantiſſimam hanc rariſſimamque editionem Cl. de Bure poſt Maittairum tribuit Chriſtophoro Valdarfer, Ratisbonenſi Bavaro, eidem nimirum, qui anno eodem Ciceronis orationes nitidiſſimis typis impreſſas vulgavit Venetiis. Conf. de hac editione Cl. de Bure n. 2397. Sane Ludovicum Carbonem in Valdarferi typographia correctoris, editorisve munere functum eſſe, ex eo videtur recte colligi poſſe, quod ad calcem laudatæ modo editionis orationum Ciceronis adjectum ſit ejus nomen hoc modo: *M. CCCC. LXXI. Lodo. Carbo.* Cum igitur idem Ludovicus Carbo Epiſtolarum Plinii, de qua agimus editionem curaverit: recte ea Venetiis a Chriſtophoro Valdarſero typis excuſa creditur.

VIII. Bartoli de Saxoferrato, Juris conſulti ſæc. XIV. celeberrimi, lectura in libros Codicis VI. VII. VIII. IX. Neapoli per Sixtum Rieſinger impreſſa anno 1471. in Fol.

Secundum Orlandium in *origine, e Progreſſi della ſtampa* pag. 126. Sixtus Rieſinger primus omnium artem typographicam Neapoli exercuit, & hic primus eſt liber ab eodem in iſta civitate impreſſus. Typi rotundi ſunt, & perelegantes. Litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. Pagina quævis in duas columnas diſtincta eſt. Charta nitida eſt, & firma: Ad calcem libri IX. hæc habentur impreſſa: *Explicit lectura ſuper Codice Edita ꝑ Dominum Bartholum de Saxoferrato famoſiſſimum legum doctorem Anno M. CCCC LXXI.*

Quos cernis mir̄ ſixtus theotonicꝰ arte
Parthenope impreſſit cōpoſuitq; notas.
Vtq̄ uel magnis numeroſa volumina hr̄i
ſūptibꝫ haud poterāt. copia larga foret.
Sixtus Rieſſinger.

IX. Bartholi lectura in tres reliquos libros codicis X. XI. XII. Per Sixtum Rieſinger ſine nota anni. Sed abs dubio anno 1471.

Hæc lectura ab immediate præcedenti, cujus eſt ſupplementum, ſeparanda non eſt. Videtur enim anno eodem & paulo poſt præcedentem excuſa typis. Refertur etiam ad hunc annum ab Orlandio loc. cit. & Cl. de Bure n. 1069. Exterior utriusque forma eſt prorſus eadem. Ad calcem hæc tantum leguntur impreſſa

Et ſic eſt finis huius lecture
Triū liberoꝝ (ſic) *codicis D. B.*

Subjectum eſt typographi nomen, & hoc quidem capitalibus litteris impreſſum.
Sixtus Rieſſinger.

X.

X. Floriani de Sto Petro de Bononia Juris conſulti lectura aurea ſuper titulo: ſi quatrupes pauperem feciſſe &c. & ſuper titulo ad legem aquiliam Neapoli per Sixtum Rieſinger anno 1471. in Fol.

Paginæ ſingulæ in duas columnas ſunt diſtinctæ. Primæ paginæ columna prima hunc quaſi titulum rubro impreſſum colore exhibet: *Icipit. aurea lectura Fomoſiſſimi doctoris, et ſuo tp̄e Monarchi* (ſic) *ll. dn̄i floriani de ſancto petro de Bononia .... Quam lecturā legit Bononie M. cccc xLii. et audiebant ſub eo quaſi oīs doctores legentes Bononie et ſpecialiter dn̄s Ang. de aretio Et ē noviſſima lectura, et utiliſſima ſuper dictis ti. in practica et theoria.* Hunc quaſi titulum ſtatim excipit ipſa lectura. Typi ſunt rotundi, et perelegantes. Charta nitida, & firma. Deſunt litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, columnarum paginarumve numeri. Ad calcem operis ſequentia leguntur:

Anno M. CCCC. ſeptuageſio prīo
Petrus trota regis rector in ſcicilia (ſic)
Neapol' reſidens Tunc tempis regens
Miles ſtrēnuꝰ, legū doctor bn̄ dignus
Hoc opus cypriis fecit īpmere expēſis
Aioſe hec illa pclamat mente pia
Sixtus rieſinger huius operis magiſter.

His denuo ſubjectum typographi nomen, ſed caracteribus capitalibus

Sixtus Rieſſinger.

Non memini hujus operis ab ullo Bibliographo factam eſſe mentionem.

XI. Bartholi aureæ quæſtiones. Venetiis per Vindelin. de Spira ſine nota anni ſed circa annum 1471. in Fol. max.

In fronte operis hic quaſi titulus primam inchoat columnam: *He ſunt auree queſtiōes diſputate ꝑ Bar. de ſaxoferrato.* Opus in duabus eſt columnis impreſſum, typi rotundi & elegantiſſimi ſunt, papyrus magna, & nitidiſſima. Deſunt litteræ initiales. Cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Ad calcem hæc habentur: *Expliciunt diſputationes dn̄i Bar. de ſaxoferrato legū interpretis & ſunt numero xviii.*

Impſſū formis. juſtoq3 nitore coruſcās
Hoc Vindelinus cōdidit artis opus

Non memini, hujus editionis mentionem eſſe factam a Bibliographis.

Digitized by Google

XII. *Singularia Domini Lodo. pontani de urbe* ꝗ *ꝑfundiſſimꝰ cuntos excedens extitit in memoria* - - Venetiis anno 1471. per Vindelinum de Spira.

Hic quaſi titulus primam primæ paginæ columnam inchoat. Externa operis forma eadem eſt cum præcedenti N. XI. In fine ſequens legitur notitia: *Explicitũt ſingularia Famoſiſſimi utriuſqꝫ Iuris Monarce dñi Ludouici Pontani de Roma*

M. CCCC Lxxi.
Impreſſũ formis juſtoqꝫ nitore coruſcãs
Hoc Vindelinus condidit artis opus.

De hoc quoque opere Bibliographi ſilent. Auctor ſæc. XV. floruit, & interfuit Baſileenſi concilio, cujus partes contra Papas tum contendentes eſt amplexus, & variis ſcriptis defendit.

XIII. Nicolai de Tudeſchis, ſiculi Catanenſis, Abbatis primum, tum Archiepiſcopi Panormitani, & S. R. E. Cardinal. Juris conſulti ſæc. XV. celeberrimi, Pars ſecunda lecturæ in ſecundum Librum Decretal. Venetiis impreſſ. per Vindelinum de Spira ann. 1471. in Fol.

Pagina quævis in duas eſt columnas diſtincta. Litteræ ſunt Gothicæ quidem, ſed perelegantes. Charta magna, eaque nitidiſſima eſt. Nullæ occurrunt litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum aut columnarum numeri. In fine operis gotthicis characteribus impreſſa hæc leguntur:

m. cccc. Lxxi.
Ecce ſecunda tui partis diſcuſſa ſecunde
Abbatis miro pectoris ingenio.
Ipſe virum qui magna refert remiſcē tñ
Nec Vindelinus pretereudus erit.
Excitꝫ ut miſeros torpētes copia mille
Hic noua res: ſcripſit talia dicta piꝰ

Etiam hujus editionis nullam apud Bibliographos reperi mentionem.

XIV. Bartholi prima pars lecturæ ſuper ffl̃to novo. Venetiis per Vindelinum de Spira 1471. in Fol.

Splendidiſſima editio, ſive chartæ nitorem, ſive characterum, qui rotundi ſunt, elegantiam ſpectes. Deſunt litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum, quæ ſingulæ in duas columnas diſtinctæ ſunt, numeri. Nulla

Digitized by Google

hujus editionis apud Bibliographos, ſi recte memini, fit mentio. Orlandi, & Cl. de Bure eam certe ignorarunt. Ad calcem operis hæc habentur:

M. CCCC. LXXI.
Queq3 noui dixit ſub pria legis amator
Iterpresq3 operis bartolus añ alios:
Hec Vindelini: gaudent quo ñra magiſtro
Secula non nota preſſerat arte manus.

XV. Bartoli prima pars lecture ſuper Infortiato. Venetiis per Vindelinum de Spira 1471. in Fol.

Externa operis facies præcedenti ſimillima eſt, volumen vero, ſeu numerus paginarum tertia parte major. Primam eſſe hanc editionem ex illis diſcimus, quæ ad calcem voluminis leguntur impreſſa. Sunt autem hæc: *Explicit prima pars lecture excellentiſſimi doc. dñi Bartoli de ſaxoferrato ſuper Infortiato Anno dñi M. CCCC LXXI°. Menſis Februarii die IX. Deo gratias Amen.*

Ediderat quondam præclara volumina legum
Interpres miro Bartolus ingenio
Quæ uitioſa diu corruptaq3 tempore longo
Redita (ſic) *ſunt priſcis juſtificata modis*
Antea quæ & fuerant humili deſcripta magiſtro
Nunc formoſa magis ænea prompta dedit
Quæque uidebantur cariora, & undiq3 rara
Jam tenui precio fertiliora manent
Vindeliñe tuum tollent ad ſidera nomen
Legiſte aeterno ne morieris euo
Poſtq̃3 tanta tui condiſti hæc munera cura
Naturæ non artis opus mirabile dictu

XVI. Clementis V. Pont. Max. Conſtitutiones cum Commentariis Argentorati anno 1471. per Henricum Eggeſtein in Fol.

Textus conſtitutionum in duabus columnis litteris paulo maioribus gotthicis, iisque ſculptis, non fuſis, eſt impreſſus. Margines occupant Johannis Andreæ commentaria, ſeu, ut vulgo dicitur, Apparatus typis minoribus gotthicis impreſſus. In toto opere nec tituli occurrunt impreſſi, nec litteræ initiales. Deſunt etiam cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Hic primus, aut certe ſecundus eſt liber, qui cum nota anni, loci, & typographi argentoratenſibus typis eſt excuſus. Conf. *Schöpflini origin. Typograph. pag.* 44. & 45. Ad calcem rubro colore typographus adjecit ſequentia: *Hic Clementis quinti cõſtitutionũ liber vnacũ apparatu famoſiſſimi, Juris doc. domini Jo. an* (ſic) *ſuis rubricationibus belliſſime diſtinctus Per venerabilem phie magi-*

magiſtrū ac etiam inclite Argentinenſis ciuitatis ciuē bene meritū dñm Heiuricū Eggeſteyn huiꝰ artis peritiſſimū ut innumera antehac diuini humaniq; juris per ipſū teſtantur volumina. ſumma cū maturitate ac diligentia impreſſus eſt. Anno dñi ꝏ cccc. Lxxi. xi. kl'. decembris. Idem opus jam ante bis ann. 1460. & 1467. & eodom anno 1471. per Joh. Fuſt, eoque defuncto per Petrum Schoiffer Moguntiæ fuit editum. Quaternionis ultimi, cujus prima quarti folii pagina, columna ſecunda laudatam paulo ante ſubſcriptionem exhibet, poſtrema quatuor folia duas continent conſtitutiones pontificias, quarum altera incipit: *Exivi de paradiſo: dixi rigabo ortum &c.* altera vero: *Execrabilis &c.*

XVII. Prima Pars ſecundæ S. Thomæ Aquinatis. Moguntiæ anno 1471. per Petrum Schoiffer in Fol.

Secunda ſecundæ anno 1467. ex eadem typographia primum prodiit. Hujus meminit Cl. de Bure N. 382. Prima ſecundæ, de qua nunc agimus, eſt minuſculis characteribus impreſſa. Paginæ ſingulæ in duas columnas diviſæ ſunt. Prima primæ paginæ columna inſcriptionem rubro colore, ſed iisdem, quibus cetera, caracteribus impreſſam in fronte exhibet: *Incipit prima pars ſecunde edita a fratre Thoma de Aquino.* Deſunt litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri. In fine adjecta eſt tabula quæſtionum, quam excipit ſubſcriptio ſequens colore nigro impreſſa: *Preclarū hoc opus prime ſecūde ſancti thome de aquino. Alma in vrbe moguntina inclite nationis germanice. quā dei clementia tam alti ingenii lumine donoq; gratuitu. ceteris terrar nacōib; pferre illuſtrareq; dignata ē. Artificioſa quadā adinuencōe imprimēdi ſeu caracterizandi abſq; vlla calami exaratione ſic effigiatū. et ad euſebiā dei induſtrie eſt conſummatū p petrū ſchoiffer de Gernſhem. Anno dñi milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo pmo. octaua die nouembris. Sit laus deo.* Subjecta ſunt Schöfferi & Fauſti inſignia rubro colore expreſſa.

XVIII Roderici Zamorenſis ſpeculum vitæ humanæ. Auguſtæ Vindel. per Gintherum Zainer anno 1471. in Fol. min.

Primam hujus operis, cujus argumentum ex ſubſcriptione infra recitanda diſcemus, editionem Schweinhemius, & Pannarzius Romæ anno 1468 curarunt. Secunda hæc in fronte exhibet: *Ad ſanctiſſimū et. B. dñm. dñm Paulum ſecūdum pontificem maximū &c. &c.* Epiſtolam auctoris dedicatoriam. Hanc folio ſecundo pagina averſa, linea octava terminatam excipit Præfatio, in qua de auctoris vita, ſtudiorum ratione, & præſentis operis inſtituto, atque œconomia agitur. Subnexa eſt tabula materiarum, quæ in duobus libris, & ſingulis eorum capitulis pertractantur. Tandem folio octavo, pagina prima, linea 21. *Incipit capl'm pmū pmi libri &c.* Capitulis ſingulis argumenta præfixa ſunt. Litteræ initiales tam capitum, quam librorum, cuſtodes, ſigna-

Digitized by Google

ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Characteres ſunt admodum pingues. Ad calcem operis poſt tria diſticha in laudem auctoris concinnata ſequens legitur ſubſcriptio. *Finit liber dictus ſpeculū vite humane. q3 in eo et ceſarea poteſtas. et regalis dignitas. bubulco4 etia3 genus ſibi ſpeculat ſaluberrima ſcī ſpiritualiſq3 vite viros ſecū advehens. papam ſe3 cardinales. arciepos. clericos. et ceteros cūie miniſtros: rectā et his ſpeculādi pſcribendo normā. a Ginthero zainer ex Reutlingen ciui progenito. vrbe aūt cōmanenti Auguſtenſi: arte impreſſoria in mediū feliciter deditus: anno a partu virginis ſalutifero Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo primo: ydus vero Januarias tercio.* Sequuntur tandem tria folia: quibus continetur repertorium alphabeticum eorum, quæ in duobus hisce libris pertractata ſunt.

XIX. Pauli Oroſii hiſtoriarum libri VII. Auguſtæ Vindel. per Johannem Schüſsler 1471. in Fol. min.

Septem priora folia impreſſa ſingulorum capitum brevia continent argumenta. Deeſt vero in noſtro exemplari folium primum. Folio octavo legitur *Pauli horoſii hiſtoriogr̄phi diſcipl'i ſancti auguſtini ep̄i. viri hiſpani generis eloquentiſſimi aduerſū criſtiani nōis q̄rulos prologus ī libros ſeptē.* Nono tandem folio *Pauli horoſii* &c. &c. *libri numero ſeptē incipiūt.* Libri hac, vel ſimili aut inſcriptione, aut ſubſcriptione a ſe diſtinguuntur: *Finit liber primus feliciter.* Ut legitur ad finem primi, & initium ſecundi libri. *Incipit tercius.* Atque ita habetur initio tertii, & ad finem ſecundi. Capita plerumque romanis numeris indicantur hoc modo. *Ca. XXX.* quin argumenta, quæ voluminis initio impreſſa exhibentur, repetantur denuo. Papyrus eſt mundiſſima. Litteræ initiales tam capitum, quam librorum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri omnino deſunt. In fine operis hæc leguntur impreſſa: *Beati Pauli horoſii preſbiteri in Xp̄iani nōis querelos libri nūo ſeptem finiunt feliciter. Per Iohannē ſchūſsler florentiſſime vrbis Auguſte conciuē impreſſi. Anno a p̄tu virginis Marie ſalutifero m°. q̄dringēteſimo et ſeptuageſimo pmo. Circit' iunii nonas ſeptiās.* Eſt hæc editio omnium prima, & judice Havercampio in Præfat. ad edit. Oroſii a ſe curatam ann. 1738. Lugd. Bat. *reliquas veteres editiones omnes bonitate præcedit, atque ex optimo codice MS. ſumma fide expreſſa eſt.*

XX. S. Auguſtini libri XV. de trinitate ſine loco, anno, typographo in Fol. max.

Librum hunc Doctor Georgius Zingel Prof. Theol. Ingolſtadienſis anno 1478. octo florenis comparavit, ut ipſe ad calcem paginæ tertiæ manu ſua adnotavit. Oportet igitur ante hunc ſaltem annum fuiſſe typis mandatum. Cl. Michael Denis Merkwürdigkeiten der garelliſchen Bibliothek deſcribit exemplar

plar aliud, cui manus, ut adfirmat, coæva annum 1471 adſcripſit. Atque ex hac ratione librum iſtum inter libros anno 1471. impreſſos recenſere placuit. Eſt vero præſens editio ſine dubio omnium prima, Bibliographis omnibus, & Benedictinis, operum S. Auguſtini editoribus incognita, ut jam ante me advertit Cl. Denis loc. cit. Patet inde raritas præſentis editionis, cujus proinde uberiorem dabo notitiam, deſcriptionemque. Conſtat foliis impreſſis 105. Pagina quævis in duas columnas diſtincta eſt. Columna quævis integra lineas continet 47. Ad initium cujusque libri brevia ſingulorum capitum argumenta leguntur impreſſa. Non ſunt vero eadem ſingulis capitibus præfixa. Capita enim ſpatio inter ultimam lineam præcedentis, & primam ſequentis relicto tantum diſtinguuntur. Litteræ magnæ admodum, & pingues ſunt, charta firma quidem at crudior non nihil, & minus alba eſt. Chartarii ſignum frequentiſſime occurrens roſa eſt, minus frequenter uva occurrit. Non niſi una, alterave vice, vel certe rariſſime turrim obſervavi. Deſunt litteræ initiales tam capitum, quam librorum, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri. * Pagina prima legitur *Sentencia beati auguſtini de libro retractationum.* i. e. ex libro retractationum deſcripta, quæ columnam primam, & ſecundæ columnæ lineas 12. priores occupat. Hanc excipit *Epiſtola auguſtini aurelii yponēſis epiſcopi ad aureliu epiſcopum cartaginenſis eccleſie.* Liber primus terminatur folio 10. pagina 1. columna 3. linea 1. ſecunda linea ejusdem columnæ *Incipiunt capitula libri ſecundi.* Eadem ratione libri diſtinquuntur usque ad VIII. Ad hujus finem primo legitur *Explicit liber octauus de trinitate.* Simili modo reliqui omnes terminantur libri. Ad calcem XV. libri hæc tantum leguntur impreſſa: *Aurelii auguſtini epiſcopi liber de trinitate finit feliciter;* & nihil prætérea.

XXI. Sermones ſacri ab Anonymo conſcripti latine. Ann. 1471. Impreſſi. ſine nota loci, & typographi. in Fol.

Sermones iſti charactere rotundo elegantiſſimo, ut ex argento fuſæ videri poſſent litteræ, papiro mundiſſimæ impreſſi ſunt. Non memini litteras his ſimilis in ullo libro me obſervaſſe. Typi enim rotundi veneti, Mediolanenſes, & romani hujus ætatis, etſi elegantes ſint, ſunt tamen his notabiliter denſiores. Noſtrum exemplar initio mutilum eſt. Incipit enim in medio primi ſermonis, in quo de jejunio agitur, contextu verbis illis: *traria* (ſc. con.) *recidens cui⁹ ſubinde neceſſe eſt. ut aut peniteat aut pudeat. Et Bo.* Atque hæc quidem verba leguntur in prima linea paginæ, quæ prima eſt in

noſtro

* Exſtat in Electorali Monacenſi Bibliotheca Bartholomæi de Chaymis confeſſionale, quod Chriſtophorus Valdarfer ſine nota anni, ſed adjecto ſuo nomine impreſſit. Porro litteræ, quibus impreſſum eſt hoc confeſſionale, ſunt ſimillimæ, aut eædem omnino cum litteris, quibus præſens S. Auguſtini opus eſt excuſum. Quare probabiliſſimum eſt, ambo opera eidem eſſe adſcribenda typographo. Inter libros nota anni deſtitutos plures occurrent iisdem litteris impreſſi.

Digitized by Google

noſtro exemplari. Sermonibus ſingulis præfixus eſt textus ſcripturæ ſacræ, qui ſermonis thema conſtituit, capitalibus litteris impreſſus. Continentur in hac editione univerſim ſermones quadraginta duo, quorum quinque priores ſunt 1) de jejunio 2) de fide 3) de caritate, 4) de ſpe 5) de Religione. Pagina quævis triginta ſex lineas complectitur. Litteræ initiales textuum Biblicorum, qui charactere capitali ſermonibus præfixi ſunt, cuſtodes, ſignaturæ, & paginarum numeri, ac tituli deſunt. Interpunctionis ſignum aliud non obſervavi, quam punctum. Quod ipſum deeſt ſæpiſſime. Nullus etiam ſermonibus ſingulis titulus eſt præfixus. Folia impreſſa numeravi 198. Sed non initio tantum, ſed etiam in medio unum, alterumve folium in noſtro quidem exemplari deſideratur. Circa finem averſæ paginæ folii penultimi nihil aliud legitur, quam *Deo gratias.* & nota anni *M. CCCC. LXXI.* In prima autem pagina folii ultimi impreſſa leguntur, quæ ad horum ſermonum œconomiam faciunt cognoſcendam, atque ea quidem hunc in finem adſcribam omnia: *Vt facilius pateat intuenti quicqd in ſerie huius libri continet᷈. paucis his declarabitur verbis. In primis XLII. ſermones in ſe continet in quorū introductione ita procedit. Quatuor in p̄mis adducit leges, ſc. nat'alem diuialem ꝓphalem et hūalē. In pma ponit rōnes q̄tuor nat'ales. q̄tuor auctoritates phorum. quatuor auctoritates poetarum. et q̄tuor exempla gentilium. In ſcda' ponit q̄tuor exempla ſiue notanda antiquorū patrum ueteris teſtamenti. In tertia ponit q̄tuor auctoritates ꝓphtarum* (Prophetarum) *In q̄rta ponit quatuor rōnes iuris ciuilis. Iſtis expletis in quolibet ſermone q̄tuor alias leges ponit. ſ. euangelicā apl'cam. canonicā. et ecclēaſticā. In p̄ma ponit quatuor auctoritates q̄tuor euangeliſtarū. In ſcda' quatuor auctoritates apoſtolorū. In tertia q̄tuor ratiōes q̄3 probat ex iure canonico. In ultīa vero ponit q̄tuor auctoritates q̄tuor doctorū ecc̄lie uidelicet Gregorii Ambroſii Ieronimi et Auguſtini. Et iſta eſt forma ſermonum in hoc volumine contentorum. Quorum primus eſt.* Sequitur nempe index ſingulorum ſermonum. De auctore, loco impreſſionis, & typographo nihil habeo, quod dicam. Quin ne operis quidem hujus, ne dicam editionis, mentionem reperi apud Bibliographos, qui mihi ſunt præ manibus.

ANNO 1472.

1. Lucii Junii Moderati Columellæ libri XIII. Rerum Ruſticarum - Palladii Rutilii Tauri Æmiliani de Re Ruſtica libri XIII. Marci Catonis de Re Ruſtica liber — Marci Terentii Varronis Rerum Ruſticarum libri III. Venetiis per Nicolaum Jenſon anno 1472. in Fol.

Jucundum præſens editio oculis ſpectaculum exhibet, ſeu chartæ nitor, ſeu typorum, qui rotundi ſunt, elegantia ſpectetur. Noſtri exemplaris ſplendorem augent litteræ initiales elegantiſſime pictæ, & deauratæ. Pretium

operis

operis illud etiam extollit, quod omnium prima hæc ſit ejusdem editio. Singulorum quatuor auctorum, quos hæc editio complectitur, lucubrationibus ſeu libris præmiſſa ſunt argumenta ſingulorum libri cujusque capitum, ita, ut, ubi plures ſunt auctoris ejusdem libri, libro primo præfixa ſint argumenta capitum, in quæ reliqui etiam diviſi ſunt libri. Ad calcem quoque ſingularum lucubrationum adjecta eſt nota, capitalibus impreſſa litteris, locum, typographum, & annum deſignans, annum, inquam, impreſſionis, qui idem omnibus fuit communis. Capitibus ſingulis præfixa denuo ſunt argumenta. Litteras initiales parvas typographus ipſe adjecit. Cuſtodes vero, ſignaturæ, paginarum numeri omnino deſunt. Liber tertius Terentii Varronis clauditur hac epigraphe, quæ ſimilis eſt ſubſcriptionibus ad calcem præcedentium auctorum adjectis, eſt que capitalibus litteris impreſſa:

Marci Terentii Varronis, Qui Rem Ruſticam Expolivit Libri Tres. Hos Diligenter Atque Venuſte Impreſſit Nicolaus Ienſon Gallicus Genere Venetiis M. CCCC. LXXII.

II. Libri XII. Hiſtoriæ Eccleſ. ex Socrate, Sozomeno, & Theodorito excerptæ, quorum latinam ex græco verſionem ab Epiphanio Scholaſtico adornatam Caſſiodorus in compendium redegit, & ordine digeſſit. Auguſtæ Vind. per Johannem Schüſsler. ann. 1472. in Fol. min.

In hoc corpore continentur tripertite hiſtorie ex Socrate Sozomeno, & Theodorico (ſic) *in vnū collecte & nuper* (forte ex erronea typograpi, aut ejus, qui editioni præfuit, ſententia) *de græco in latinū tranſlate libri numero duodecim.* Hic operis quaſi titulus eſt, iisdem, quibus cetera, characteribus impreſſus. Hunc excipit *Prefatio ſenatoris* (Caſſiodori) *ſerui dei.* Tum e veſtigio *Incipiunt tituli tripertite hiſtorie cum opere ſuo ab Epiphanio ſcolaſtico domino preſtante tranſlati.* Sunt autem tituli tantum ſingulorum capitum primi libri. Reliquis enim ſingulis libris ſui præfiguntur tituli capitum. Deſiderantur litteræ initiales, tam capitum, quam librorum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Litteræ ſunt gotthicæ. Ad finem duodecimi libri hæc habentur. *Hiſtorie tripertite libri numero duodecim. iam domino preſtante finiunt feliciter. Non quidem cirographati ſed ipa. que a ſūmo demiſſa eſt. arte' Per Johannē ſchūſsler regie vrbis Auguſtenſis ciuem, q̄m diligēter impreſſi. Anno ſalutiſere incarnationis Chriſti Hieſu. millesimo quadringēteſimo ſeptuageſimo ſecundo; Circiter nonas februarias. Laus almipotenti. Amen.* Hæc prima eſt præſentis operis editio, quam a curioſis unicam requiri, ſibi vero nunquam viſam eſſe adfirmat Cl. de Bure. n. 4384. Patet inde pretium & raritas editionis.

III. *Repetitiões Diſputatioes n' nô Tractatus diuerſoꝝ doctoꝝ pꝰ enarratoꝝ ſūma cum diligentia ꝑ doctores famoſiſſimos emendat. Impſſe fuere opa et impendio Joannis de Colonia atqꝫ Vindelini d'ſpira Venetiis Anno dñi M. cccc. Lxxii. Nicolao Throno ꝓncipe iucūdiſſimo, et duce feliciſſimo.*

Hæc notitia legitur ad calcem operis, quod paginis ſingulis in duas columnas diuiſis chartæ magnæ, & mundiſſimæ impreſſum eſt in Fol. ſine cuſtodibus, ſignaturis, & columnarum titulis. Attamen cum litteris initialibus parvis. Gotthici quidem ſunt characteres, ſed elegantes admodum. Quæ hoc volumine continentur typographi ad calcem indicarunt ſequenti adjecto catalogo:

Sequitur nunc totius materie notificatio hoc uolumine contente. Primo Repetitio c. qm̄. contra falſam extra de ꝓbati ꝑ. d. Loſracū d'oriano d'brixia. Deſēſſoriū fratris Erardi iuris doctoris.
De modo ſtudendi et vita doctorum et que opera ſcripſerunt.
Contrarietates Bar. (Bartoli).
Diſputationes Angeli d'puſio nūero VII. vꝫ haſtēſis miles. Bononienſis fenerator. Renouata guera. Exorta Guerra. Duo ad iūicē litigātes. In refulgēti palatio Nobilis qdem genere.
Diſputatiões bal. vꝫ accuſatus d'vi turbatiua bononie cauetur.
Repetitio c.ꝯ fulnit. de uſuris ꝑ do. laurētium de Rudolphus.
Tractatus do. Tyndari de Teſtibus uariantibus. et quō ad ꝯcordiā reducātᵘ.
Tractatus ſatietatis et ſouide mercatorum, et animalium.
Tractatꝰ guarē tigie do. bñdicti de borzio.
Repetiº. d. lodouici de Roma ſuper Ꝝca de arbitris.
Repetitio aucᵗᵒ ſimiliter. c. ad. l. ſolia. per eundē. do lodouicum.
Interjecto ſpatio perquam exiguo ſequuntur ea, quæ initio recitari verbotenus. *Repetitiões Diſputatiões* &c.

IV. Vitæ Philoſophorum — item Alcinoi diſciplinarum Platonis Epitoma. anno 1472. ſine loci, & typographi nota in Fol. min.

Prima pagina impreſſa *Incipit tabula ſcd'm ordinem alphabeti in vitas ph'oꝝ iuxta cāp demōſtrans ꝟtutes et vicia in eiſdē ſignata.* Et hæc quidem tabula priora quinque folia implet. Folium ſextum continet alphabetico ordine nomina philoſophorum, & poetarum, quorum vitæ in hoc libro deſcribuntur. Complectitur autem hic liber uniuerſim vitas Philoſophorum, & Poetarum 119, eſtque in totidem capitula diviſus. Capitulorum tituli ejusmodi ſunt. *De thale ph'o. 1. capitulū. de ſeneca ph'o. cap. c. XIX.* Ad calcem libri hæc tantum leguntur:

Explicit uita philoſophoꝝ.

In

Digitized by Google

In noſtro exemplari quatuor intercedunt folia vacua. Poſt hæc *Alcinoi diſciplinarū platonis epitoma. id eſt. breviariū incipit.* Attamen ipſi huic breviario præmiſſa eſt *Epiſcopi Tropienſis* (Petri Balbi Piſani) *ad Nicolaū Cuſenſem Cardinalem conuerſio.* h. e. Dedicatio latinæ hujus libri ex græco verſionis ab illo adornatæ. Tum ſequitur ipſa Epitoma, quæ ſine ulla diſtinctione in capita, aut ſectiones quascunque impreſſa eſt. Conſtat foliis impreſſis 22. Litteræ tam hujus epitomes, quam vitæ Philoſophorum ſunt prorſus eædem. Deſunt utrinque litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri. Ad finem Epitomes hæc leguntur impreſſa: *Epitoma Alcinoi in diſciplinarū Platonis deſinit. Anno ſalutis. M. CCCC. Lxxii. die vero xxiiii. menſis Nouēbris.* Vir Cl. Michael Denis in Merkwürdigkeiten der garelliſchen Bibliothek pag. 201. meminit tantum vitæ Philoſophorum, cujus auctorem ſtatuit Waltherum Burley, Anglum, Scoti auditorem, & Eduardi III. Magiſtrum, qui vixit adhuc ann. 1337. Tribuit vero editionem ſuam, quæ eadem eſt cum noſtra, Friderico Creuſnero, Typographo Norinbergenſi celeberrimo. Cl. de Bure n. 1267. meminit editionis libri de vita Philoſophorum & Epitomes Alcinoi anno 1472. impreſſæ. Sed libro de vita Philoſophorum præmittit librum Honorii de imagine mundi, qui in noſtro exemplari deeſt (*a*). Adfirmat quoque in fine voluminis hæc legi: *Epiſcopus Tropienſis affatur Nicolaum Cuſenſem M. CCCC. LXXII. XXIV. die Novembris.* Quamvis igitur impreſſionis annus conſentiat, ſunt tamen, in quibus Deburiana hæc editio a noſtra diſcrepat. Quæ vero habet Cl. de Bure, ex fide Maittairii tantum adſirmat.

V. Iſidori Hiſpalenſis libri XX. Etymologiarum. Auguſtæ Vindel. per Gintherum Zainer. anno 1472. in Fol.

Notatu digna eſt editio, non modo quod prima ſit hujus operis, verum etiam quod litteris fuſis rotundis, ſeu Romanis, non ſculptis, ſit impreſſa. Pauciſſimi certe, ſi tamen ulli, ante hoc tempus reperientur libri Romanis litteris fuſis in germania excuſi. Initio voluminis argumenta exhibentur breviſſima ſingulorum libri cujusque capitum e. g. *Capitula in librum primum de diſciplina et arte. Cap. I. De ſeptem liberalibus diſciplinis. Ca. II.* &c. &c. Atque hæc quidem argumenta foliis quatuor primis continentur. Tum ſequuntur duæ iſidori ad Braulionem Cæſarauguſtanum Epiſcopum Epiſtolæ, quarum ſingulis ſubnexa eſt Braulionis reſponſoria. Accedit Iſidori tertia ad Braulionem epiſtola, in qua opus Etymologiarum ſe illi emendandum transmiſiſſe teſtatur. Epiſtolam hanc excipit breviſſima eorum, quæ in viginti Etymologiarum libris continentur, Synopſis. Tandem *Iſidori junioris* (hæc & ſtatim ſequentia ſunt capitalibus litteris impreſſa) *Hiſpalenſis Epiſcopi. Liber Etimologiarum Ad Braulionem Ceſarauguſtanum. Epiſcopum. Scriptus Incipit Fœliciter.* Quæ ſequitur præfatiuncula

(a) Exſtat vero & hic liber in Bibliotheca noſtra, ſed ſeparatim colligatus. Recenſebo eundem inter libros nota anni deſtitutos.

cula, iiſdem, quibus cetera, characteribus excuſa eſt: *En tibi ſicut pollicitus ſum miſi opus de origine quarundam rerum ex veteris lectionis recordatione collectum. Atq3 ita in qbusdam locis adnotatū. ſicuti exſtat conſcriptum ſtilo maiorum.* Libris ſingulis, quemadmodum etiam capitibus præfixi ſunt tituli. Litteræ initiales tam horum, quam illorum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Ad calcem ſequentem typographus adjecit notitiam: *Iſidori iunioris hiſpalenſis epiſcopi Ethimologiarum libri numero viginti. finiunt fœliciter. Per Guntherum zainer ex Reutlingen progenitum. literis impreſſi ahenis* (hoc eſt ære fuſis) *Anno ab incarnatione domini. Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. Decima nona Die. Menſis nouēbris.*

VI. *Hexameron Beati Ambroſii Mediolanenſis epi.* Hic quaſi titulus in fronte primæ paginæ, iisdem, quibus cetera, litteris impreſſus exhibetur - Per Joh. Schuſsler Aug. Vindel. ann. 1472. in Fol.

Eſt hæc prima hujus operis editio. Caret litteris initialibus, cuſtodibus, ſignaturis, paginarum numeris. Ad calcem voluminis hæc habentur: *Beati Ambroſii Epiſcopi mediolanenſis opuſculum quod hexameron vocitatur. iucunde explicit. Per Johannem Schuſsler imperialis vrbis Aug'. ciuem qm̄ diligenter impreſſum. Anno ſalutifere incarnationis hieſu ſaluatoris millesimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo. circiter ydus maijas XI.*

VII. Jacobi de Theramo conſolatio peccatorum - alias Belial - Auguſtæ Vind. per Johannem Schuſsler anno 1472.

Operi huic Belial inditus eſt titulus, quod in eo interlocutores, ſeu potius advocati gemini alter Moſes, alter Belial, hic inferni, ille Jeſu Chriſti cauſam agens, de opere redemptionis tractantes, & Salomonis aliorumque tribunalia judicum implorantes exhibeantur. Totus enim liber ita ſcriptus eſt, ut pro norma ſervire poſſit cauſam agere volentibus in judicio. Atque ita res ſummi momenti comice pertractantur. Quod præſentem attinet operis hujus editionem, videtur ea eſſe omnium prima. In fronte voluminis hic quaſi titulus legitur impreſſus. *Reuerendi patris domini Jacobi de Theramo compendiū þbreue conſolatio peccatorum nuncupatum, Et apud non nullos Belial vocitatum. ad papā Vrbanū ſextum conſcriptum, Incipit feliter* (ſic) Capita ſeu ſectiones libri ſolo diſtinquuntur ſpatio vacuo inter eas relicto. In foliis 19. prioribus nullæ occurrunt litteræ initiales. In ſequentibus vero litteras initiales parvas typographus adjecit. Sunt tamen illæ in his quoque, ſed non niſi rariſſime, omiſſæ. Signaturæ vero, cuſtodes, & paginarum numeri per totum opus deſiderantur. In fine auctoris legitur epilogus, in quo adfirmat,

firmat, ſe opus iſtud Averſæ prope Neapolim anno ætatis 33. abſolviſſe, ſeu ſaltem emiſiſſe in publicum. Epilogo typographus hanc ſubnexuit Epigraphen: *Explicit lib' belial nuncupat' als' pcto4 ɔſolatio Per Joh. Schuſſl' ciuē Aug'. impſſus. Año dñi M°. cccc Lxxii Julii vero Nonas vi.* Ceterum hic liber eſt poſtremus quem Schuſslerus, adjecto ſaltem ſuo nomine, excudit, eſtque admodum probabile, Schuſslerum hunc eundem eſſe, a quo, vel cujus quinque præla, aliaque artis typographicæ utenſilia Melchior Stamhamius, Abbas Monaſterii SS. Udalrici, & Afræ, anno 1472. feria tertia ante feſtum S. Afræ i. e. 5. Auguſti coemit. An Schuſslerus obierit hoc anno, an arti ſuæ nuncium remiſerit? eſt incertum. Conf. Domini Franciſci Antonii Veith, Bibliopolæ Auguſtani pereruditi, *Diatriben de origine & incrementis artis Typographicæ in urbe Auguſta Vindelica*, quæ Cl. Zapfii Annalibus Typographiæ Auguſtanæ præmiſſa eſt §. VII. & VIII.

VIII. *Incipit liber dyalogorum beati Gregory ad petrū diaconum ſuum.* — Ita legitur in fronte voluminis ad calcem vero: *Explicit liber quartus dyalogorum Gregorii* in Fol. ſine nota anni, loci, & typographi.

Hic liber eandem cum duobus præcedentibus compacturam habet. Eundem inter libros anno 1472. Auguſtæ in Monaſterio SS. Udalrici, & Afræ excuſos enumerat Cl. Zapfius in Augsburgs Buchdruckergeſchichte; quamvis ipſe ea de re dubius hæreat. Sed jam ante ipſum Cl. Veithius in Diatribe ad N. præced. VI. citata pag. XXIV. librum hunc, ex typographia monaſterii S. Udalrici prodiiſſe adfirmavit, quin tamen eundem, ut ex Cl. Zapfii verbis poſſet colligi, ad annum 1472. expreſſis ſaltem verbis retulerit. Immo vix non certum habeo, hunc librum ante annum 1473. ex hac typographia minime prodiiſſe, ſi tamen ex ea prodiit. Primo enim typographia hæc ad finem jam vergente anno 1472. primum erecta eſt, ut ad N. præced. VI. notavi. Secundo Wilhelmus Wittwer, pervetuſtus Monaſterii ad SS. Udalricum, & Afram Monachus in Catalogo MScpto Abbatum laudati Monaſterii de libris loquens in monaſterio illo impreſſis primo omnium commemorat Gregorii dialogos in vernaculum, i. e. Theodiſcam linguam translatos, nihil vero habet de iisdem dialogis latine editis. De priori vero opere adfirmat, finitum fuiſſe ann. 1473. Addidit quidem laudatus Monachus, alia etiam opuſcula, quam quæ ſc. ab ipſo commemorata fuerant, ex typographia ſanudalricana prodiiſſe. Non negaverim, haud tamen etiam adfirmaverim, inter illa fuiſſe Gregorii dialogos latinos. Wittweri teſtimonium recitavit Veithius in *Addendis, & emendandis ad Diatriben ſuam*, quæ adjecta ſunt Bibliothecæ Auguſtanæ ab ipſo editæ Alphabetho primo. Litteræ, quibus impreſſum eſt hoc opus, craſſæ admodum ſunt, videnturque eſſe ſculptæ non fuſæ. Cuſtodes, & ſignaturæ deſunt. Sed foliorum numeros typographus

in

in ſuperiori margine expreſſit, ita tamen ut idem numerus utrique paginæ ſit adjectus: ſic folii primi utraque pagina inſcripta eſt: *Folio* (ad initium lineæ (*I*) ad finem lineæ. Eſt igitur hic liber omnium primus inter hactenus deſcriptos, qui paginarum numeros habet impreſſos. Primus etiam, qui litteras initiales magnas, easque florentes impreſſas exhibet. Interdum tamen eas typographus omiſit, vel parvas poſuit. Omiſit autem ſemper, ubi Petrus interloquitur Diaconus: rariſſime vero, ubi Gregorius ipſe loquitur. Conſtat opus univerſim foliis numeratis Lxxxvj.

IX. Summa Johannis von Freyburg – gezogen aus dem Decreten Buch – Augsburg gedruckt von Johann Bämler. 1472. in Fol. min.

Initio voluminis in ſeparata pagina exhibetur imago B. Virginis Mariæ, Jeſum infantem in manibus portantis, ligno inciſa. Circum eam imaginem ſequentes leguntur verſus impreſſi typis.

> O maria du gottes tempel
> aller tugend ein war exempel
> gar vil ſünder wären verdorben.
> Hätteſt du in nit gnad erworben.
> Welch' menſch dich täglich eren tůt.
> der würdet vor übel wol behůt.
> darumb ich mein gebet zu dir ſend
> Maria hilff mir an meinē end Amen.

Tunc ſequitur index operis alphabetico ordine diſpoſitus; & foliis tredecim comprehenſus. Hunc, præmiſſo prologo, excipit ſumma ipſa. Litteræ initiales, excepta prima cujusque tituli, quæ ligno inciſa eſt, deſunt, uti etiam cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Litteræ paulo majores ſculptæ, & admodum craſſæ ſunt. Papyrus cruda, nec alba admodum eſt. In fine duplex legitur notitia, Theodiſca nimirum, & latina, utramque hic exhibebo: Hie enndet ſich Sūma Johānis, die gezogen iſt auß dem heyligen Decret bůch, vnd von latein in tewtſch gemacht, durch ein hochgelertē man Brůder Berchtold prediger ordens. Vnd die hat getrucket Johannes Bämler an freytag vor Michaelis. In der keyſerlichen ſtat Augſpurg. anno etc. M. *cccc.* vn in dē *Lxxij.* jare. Interjecto ſpatio perquam exiguo: *Explicit ſumma Johānis tranſlata de latino in volgare. multum utilis ep: regentibus curam aīā4 clericis ſimplicibꝰ Nec non laycis qui ſe informare pōt ex eadē in diuerſis caſibus occurrentibus &c.*

X.

X. Johannis Nider die vier und zwanzig guldenen Harpfen Augsburg durch Joh. Bämler. 1472. in Fol. min.

Hic liber moralis eſt argumenti. Traduntur in eo vitæ chriſtianæ præcepta exemplis antiquorum Patrum. Auctor fuit ordinis Prædicatorum alumnus, Norimbergæ circa medium ſæculi XV. defunctus, ibidemque ſepultus. Diviſum eſt opus in viginti quatuor capita, ſeu collationes, quas citharas aureas adpellat, vel auctor, vel editor. Averſa primi folii pagina exhibetur das Regiſter der vier und zweinczig guldin (ſic) harpffē. Terminatur regiſtrum ſequentis folii pagina prima. Averſa ejusdem folii pagina exhibet latinam operis commendationem ab argumento, & auctore deſumptam, quæ rubro impreſſa eſt colore. Tandem præmiſſa brevi introductione, ipſum opus incipit. Litteras initiales magnas viginti quatuor capitum ligno inciſas typographus ipſe adiiciendas curavit. At litteræ initiales minorum cujusque capitis ſectionum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Ad calcem operis ſequens impreſſa typis legitur notitia: Hie enndē ſich die vier vñ zweinczig guldin harpffen, die gezogen ſeind auß collaioib9 pat4, das iſt auß d' heyligē altuäter büch. Vnd die hat getrücket Johannes Bämler In der keyſerlichen ſtat augſpurg an freytag vor weyhennächten. anno etc. In dem *Lxxij.* jare.

XI. Oldradi de laude Conſilia. Romæ per Adamum Rot. ann. 1472. in Fol.

Præmiſſa eſt tabula quæſtionum, quæ in hoc opere pertractantur, foliis quinque, & parte ſexti comprehenſa. Tam hæc tabula, quam ipſæ quæſtiones, ſeu conſilia in duabus columnis charactere rotundo magnæ, & nitidiſſimæ chartæ impreſſa ſunt. Litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. In fine impreſſa legitur ſequens notitia: *Finis conſilioꝝ eximii utriusq; iuris profeſſoris Oldradi de Laude Rome impreſſorum ꝑ magiſtrū Adam Rot Metsn. diocesis Anno ſalutis M. cccc. Lxxii. ſub Sixto IIII. Pontifice maximo.*

XII. Averrois commentaria in libros Ariſtotelis de anima latine Patavii ann. 1472. per Laurentium Canozium in Fol.

Textus Ariſtotelis latinis maioribus, iisque non nihil craſſioribus litteris impreſſus: Averrois autem Commentaria textui immediate ſubnexa minutis characteribus impreſſa ſunt. Deeſt titulus, deſunt quoque litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, numeri paginarum. Totum opus in duabus eſt columnis impreſſum. Ad calcem hæc exſtat notitia: *Noue tranſlationi librorū animę: et veteri ab Auerois hiſpano corduben*ſ*i commentate: ſummi philoſophi Ariſtote-*

lis ex ſtragura (ſic) gretie oppido Nicomachi mediçine artis profeſſoris filij: deo fauēte maxio finis impoſitus eſt. Nobilis vicentini Joannis philippi Aureliani et fratrum impenſa. opera vero atq3 ingenio Laurentij Canozij Lendenarienſis impreſſe Patavi. Anno Chriſti optimi M. cccc. ii. et Lxx. Decimo Kalendas Decembris. Singularis eſt ſcriptio ii & Lxx. pro Lxxij.

XIII. Nicolai Abbatis ſiculi, & poſthac Archiepiſcopi Panormitani Pars Prima in ſecundum librum Decretalium. Venetiis per Vindelinum de Spira anno 1472. in Fol.

Hæc Commentaria in ſecundum librum Decretalium ſunt gothico charactere pereleganti, chartæ nitidiſſimæ in duabus columnis impreſſa. Noſtrum exemplar quam optime conſervatum jucundum oculis ſpectaculum præbet. Litteras initiales parvas typographus ipſe adjecit. Cuſtodes vero, paginarum numeri, & ſignaturæ deſunt. Ad calcem vaſtiſſimi voluminis hæc impreſſa leguntur: *Raphael Zōuēzoniꝰ. P. viro opti. Vindelino Spirenſi S. P. D.*

Abbatis pꝰ pma: notis q̄ fulget alienis
Eſt Vindelini preſſa labore mei.
Cuiꝰ ego īgeniū de vertice palladis ortū
Crediderįs. veniā tu mihi ſpira dabis.
Anno Dñi milleſimo q̄drigētesimo
ſeptuageſimo ſecundo. die viij. Julij.

XIV. *Contemplaciones deuotiſſime per reuerendiſſimū dñm dñm Johēm de turrecremata cardinalē quond' ſancti ſixti edite atq3 in parietibus circuitus Marie minerue nedum litteraꝝ caracteribꝰ ueꝝ etiā ymaginum figuris ornatiſſime deſcripte atq3 depicte īcipiūt feliciter. Anno ſalutis milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſecundo die uero uigeſima q̄rta mēſis decembris ſedente ſixto quarto pontifice maximo* - in Fol. min.

Opuſculum iſtud, foliis conſtans ſedecim, in duabus columnis impreſſum eſt. In fronte primæ primi folii columnæ verbotenus leguntur ea, quæ tituli loco recitavi. Repetuntur eadem ad calcem opuſculi, hoc ſolum diſcrimine, quod loco *incipiunt*, legatur *finiunt*, & loco *pontifice maximo*, *pont. magno*. Hambergerus in zuverläßigen Nachrichten Thl. 4. pag. 794. dubitavit, an ad annum 1472. hujus libelli impreſſio eſſet referenda, eoquod idem non ſolum annus, ſed etiam eadem dies tam initio operis, quam in fine ejusdem adnotetur, putatque adeo, annum & diem aſſignatos poſſe ſcripti codicis epocham deſignare. Una enim die octo folia imprimi potuiſſe non putat veroſimile. Verum ſi imprimi una die octo folia non potuerunt, puto etiam deſcribi

Digitized by Google

ſcribi non potuiſſe. Videtur ergo potius aſſerendum, ex errore typographi eundem diem initio & in fine fuiſſe adnotatum. Deſunt litteræ initiales, cuſtodes, & paginarum numeri. Quaterniones vero gemini ſignati ſunt litteris a & b. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum. De typographo, & loco impreſſionis non habeo, quæ proferam. Idem opuſculum jam ante, nimirum anno 1467 ab Udalrico Hahn Romæ impreſſum eſt, adjectis etiam figuris, quæ hic deſcribuntur. Exſtat & alia ejusdem editio ab eodem typographo curata anno 1473.

ANNO 1473.

I. Liber VI. Decretalium Bonifacii VIII. cum gloſſa ſeu potius ampliſſimis commentariis Johannis Andreæ Moguntiæ impreſſus ann. 1473. per Petrum Schoiffer in Fol.

Primam hujus operis editionem Petrus Schoiffer cum Johanne Fuſto jam anno 1465 procuravit. Præſens hæc ſecunda eſt. Textus ipſe duas columnas, commentaria, minoribus typis impreſſa, margines occupant. Tituli ſunt rubro colore impreſſi. Litteræ init., cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Ad calcem hæc leguntur impreſſa colore rubro: *Sexti decretaliū opus p̃clarū in nobili vrbe Maguncia! quā imp̃mendi arte ingenioſa gratuitoqꝫ dono glorioſus Deus plus ceteris terrarū nationibus p̃ferre illuſtrareqꝫ dignatus! nō atramento e plumali ereaqꝫ penna | cannave | ſꝫ adinuentione quadā p̱pulcra per venerandū virū Petrū Schoiffer de Gernſhem feliciter eſt. Conſummatum. Anno Domini. M. cccc. Lxxiij. ad nonas aprilias.* His ſubjecta ſunt Fauſti & Schoifferi inſignia, colore rubro expreſſa.

II. Euſebius Pamphili de Præparatione evangelica. Latine in Fol. 1473. ſine nota loci & typographi.

Præmiſſa eſt interpretis Georgii Trapezuntii ad Papam Nicolaum V. epiſtola dedicatoria. Hanc verſa prima pagina excipit primus liber de præparatione evangelica. Librorum capitumque titulos non ipſe typographus adjecit, ſed in noſtro quidem exemplari rubricator plerumque adſcripſit. Deſunt etiam litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, numeri paginarum. Typi rotundi ſunt & perelegantes. Charta alba admodum & munda. Chartarii ſignum eſt libra, quae tamen ſæpe deeſt. In fine operis hi verſus leguntur:

Artis hic: & Fidei ſplendet mirabile numen:
Quod fama auctores: auget honore Deos.
Quid magis artificem peteret dux: Chriſtus & Auctor!
Tres facit æternos ingenioſa manus.

His

His verſibus ſubjecta eſt anni nota *MCCCCLXXIII*, & nomen ſeu typographi, ſeu Bibliopolæ, ſeu correctoris, ſeu demum auctoris carminum, quæ modo recitavi, *Leonhardus Aurl.*

III. Auguſtini Triumphi, vulgo de Ancona ord. Erem. S. Aug. Summa de eccleſiaſtica poteſtate. Auguſtæ Vind. 1475. ſine nota typographi. in Fol.

Typi, quibus impreſſum eſt hoc opus, ſunt iidem, quos Schüſslerus, Auguſtanus, Typographus adhibuit, dum anno 1472. Jacobi de Theramo conſolationem peccatorum imprimeret. Teſte Cl. Zapfio in *Annal. Typographicis Auguſt.* unum ex tribus hujus operis exemplaribus, quæ exſtant in Bibliotheca Carthuſianorum Buxheimenſi, Schüſsleri nomen habet adſcriptum. Quod ſi igitur vera eſſet conjectura Cl. Veithii, Schüſslerum nempe noſtrum eundem eſſe cum Schüſslero, a quo Abbas Monaſterii SS. Udalrici & Afræ Melchior Stamhamius quinque præla, aliaque utenſilia typographicæ artis anno 1472. die V. Auguſti coemit: alteri conjecturæ locus daretur, hunc ſcilicet librum in Monaſterio SS. Udalrici & Afræ typis a Schüſslero coemptis fuiſſe impreſſum, quamvis nullus eorum, qui de libris in hoc monaſterio impreſſis mentionem fecere, hujus operis meminerit. Conf. Cl. Veithii *Diatriben de origine & incrementis artis typographicæ in urbe Auguſta Vindelica* §. VII. & VIII. & dicta a me ſupra ad annum 1472. n. VII. Præmittitur operi index quæſtionum, quæ in eo pertractantur, decem foliis comprehenſus. Folium undecimum vacuum eſt. Folio autem duodecimo *Incipit Summa Auguſtini de Ancona de ſuma poteſtate eccleſiaſtica.* Litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri ubique deſunt. Charta munda eſt & alba. Chartarii ſignum eſt caput bovinum, cujus inter cornua ſtilus exurgit in polygonum deſinens, ab ore autem crux deſcendit. Ad calcem operis leguntur ſequentia: *Explicit ſūmma de eccleſiaſtica poteſtate edita a fratre Auguſtino de Ancona ordinis fratrum heremitaꝝ ſancti Auguſtini. Auguſte impreſſa & finita ꝑdie nōs Marcii. Anno incarnatōis Xpi. M. cccc Lxxiij.* Editio hæc omnium hujus operis editionum prima eſt. Aliam recenſebo ad annum 1479.

IV. Albertus Magnus de Myſterio Miſſæ. Ulmæ. ann. 1473. per Johannem Zeiner de Reutlingen. in Fol. min.

In fronte operis exhibetur foliis quatuor tabula materiarum. Folio quinto ipſum *Opus de miſterio miſſe. Domini fris Alberti Magni: quondam Epiſcopi Ratiſponenſis Incipit feliciter.* Litteras initiales magnas ligno inciſas ab initio fere usque ad medium typographus ipſe plerumque adjecit. Inde vero usque ad finem in noſtro quidem exemplari manu adſcriptæ ſunt. Deſunt quoque cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. In fine hæc leguntur: *Opus de*

Digitized by Google

de miſterio miſſe dñi Alberti, mag̃ auctoritate radians! In quo nichil traditur aut docetur, quod non ſcriptura4 dignis teſtimoniis comprobet᷑! In opido imperiali Vim! per Johannem Zeyner de Reütlingen ſuma cum diligentia impreſſum. Anno a Nativitate domĩ M°. cccc Lxxiij. die xxix. menſis Maij felicit᷑ finit. Johannem hunc Zeinerum Ulmenſem typographum quodam cognationis gradu Güntherum Zeinerum, celebrem in urbe Auguſta vindelica typographum attigiſſe, tum patriæ, tum nominis, tum temporis ipſius ratio perſuadet. Quonam vero? id prorſus incertum eſt.

V. Guillielmi Durandi ſpeculum judiciale. Argentorati 1473. per Georgium Huſner & Johannem Beckenhub. In fol. max.

Rariſſimam eſſe oportet hanc editionem, & Bibliographis, plerisque ſaltim, prorſus incognitam. Nam ipſe eruditiſſimus Schöpflinus nullam ejus notitiam habuiſſe videtur. Certe in *vindiciis typographicis*, ubi cap. X. §. 11. Opera ab Huſnero typis excuſa recenſet, nullam præſentis operis facit mentionem: Beckenhubii autem, qui unacum Huſnero ejusdem editionem procuravit, ne nomen quidem noverat. Nulla enim illius inter typographos Argentinenſes mentio fit apud Schöpflinum. Deſcriptionem igitur hujus editionis paulo uberiorem dabo. In fronte primæ paginæ primæ itidem columnæ hæc leguntur verba, majuſculis litteris impreſſa: *In nomine domini. & glorioſe virginis matris ejus. ſpeculum judiciale. a magiſtro Guillermo* (ſic) *Duranti editum incipit feliciter.* Hæc verba immediate excipit auctoris epiſtola dedicatoria ad Ottobonum Diaconum Cardinalem S. Adriani, quæ terminatur folii tertii pagina prima, columna prima, linea ſexta. Diviſum eſt opus in quatuor partes, ſeu libros. Libri ſinguli in particulas, particulæ in capitula dividuntur. Horum argumenta vel tituli potius libris ſingulis ſunt præmiſſi. Deſunt quidem cuſtodes, ſignaturæ, litteræ initiales, at paginarum numeri romano charactere impreſſi ſunt; ita, ut in margine ſuperiori primæ cujusvis folii paginæ & libri indiceutur, & folium hoc modo e. g. LI. I (i. e. Liber primus) FO. LXV., i. e. folium ſexageſimum quintum. Sunt autem folia in ſingulis libris ſeorſim numerata! ita, ut primus liber unacum dedicatoria epiſtola foliis numeratis conſtet CXXXII. Secundus CLXXXVIII. Tertius tantum XIX. Quartus CXLVIII. Conſtat igitur opus integrum univerſim foliis impreſſis 487. Litteræ ſculptæ quidem, ſed admodum elegantes ſunt rotundæ magis quam oblongæ, & ſatis pinques. Charta alba, munda, & pergameni inſtar firma eſt. Chartarii ſignum omnium frequentiſſime occurrens eſt littera D, quam ſtilus ſecat ex una parte in crucem deſineus. Occurrunt tamen, licet rariſſime, alia quoque ſigna, nempe turris, & caput Bovinum. Ad libri calcem quarti ſequens legitur notitia: *Prelucidũ hoc opus ſpeculi judicialis. juris interptis optimi. Mg̃ri Guillermi Duranti. nõ calamo ut priſci q̃de3. nec penne tractu quo ipi fruimur. Verum exſculptis ere lris. dĩno* (pro divino) *ſuggeſtia*

ſpira-

ſpiramie. impmēdi arte tranſpictū. ac in ſuis pagphis & vſiculis bn̄ diſtinctū. quotis deniq3 & remiſſionib9 exactiſſima lucubracōe reuiſū & correctū. ad honorem cuncti-potētis. ꝯſumatū eſt & pfectū. in celebri Argentinoꝝ vrbe factorib9 Jeorio (Georgio) *hußner ciue inibi. & Johanne Bekenhub clerico Moguntino anno dn̄i M. CCCC LXXIII. Menſis novembris die xxij.* Inter libros nota loci, anni, & typographi deſtitutos occurrent additiones ad hoc ſpeculum Johannis Andreæ, excuſæ iisdem typis.

VI. Petri Comeſtoris Hiſtoria ſcholaſtica. Auguſtæ Vindel. per Ginth. Zainer ann. 1473. in Fol.

Auctor operis Petrus Trecenſis Eccleſiæ presbyter primum & Decanus, poſtea Pariſienſis Univerſitatis Cancellarius, demum Canonicus Regularis in Abbatia S. Victoris Pariſiis, ubi etiam circa annum 1178 vitæ curſum abſolvit, comeſtoris nomine adpellatus eſt, *quod*, ut quidem Johannes Trithemius opinatus eſt, *ſcripturarum auctoritates in ſuis ſermonibus & opuſculis crebrius allegando quaſi in ventrem memoriæ manducarit.* Præſens opus compendium eſt hiſtoriæ Biblicæ a mundi origine usque ad Aſcenſionem Chriſti in cœlum, in quo adornando auctor libros hiſtoricos veteris & novi Teſtamenti, quorum etiam ordinem ſecutus eſt, baſis loco ſuppoſuit. Inſperſit tamen hinc inde plura ex Joſepho, aliisque ſcriptoribus profanis, ſuasque adjecit obſervationes. Opus iſtud ſæculo XV ad finem vergente ſæpius eſt typis excuſum, exſtantque plures ſine nota anni editiones in Bibliotheca hujate academica. Atque hæc quidem de auctore, & ipſo opere. Nunc de præſenti editione eſt diſſerendum. Præmiſſa ſunt ſex folia, quibus capitum ſingulorum argumenta breviſſima exhibentur. In fronte folii ſeptimi pagina prima, columna prima brevis exſtat auctoris epiſtola dedicatoria ad Wilhelmum Senonenſem Archiepiſcopum. Tunc præmiſſa brevi introductione ipſa ſequitur hiſtoria ſecundum ſeriem librorum S. Scripturæ hiſtoricorum concinnata, & duabus columnis impreſſa. In margine ſuperiori cujusvis paginæ non modo liber biblicus, cujus recenſetur hiſtoria, indicatur, e. g. Geneſis, Leviticus, verum etiam foliorum numeri Romano charactere ſunt impreſſi. Foliorum inquam, numeri, non paginarum, ita nimirum, ut ambæ cujusvis folii paginæ eundem habeant numerum. Sic utraque tertii folii pagina adpreſſum habet numerum III. Signaturæ & cuſtodes deſunt. Papyrus eſt firmiſſima inſtar pergameni, alba tamen & munda. Chartarii ſignum omnium frequentiſſime occurrens eſt uva; minus frequenter roſa conſpicitur. Litteras initiales ligno inciſas, easque magnas typographus ipſe adjecit. Ad calcem operis folio nimirum CCXIIII ſequens exſtat notitia typis impreſſa: *Finit hyſtoria que & vulgato vocabulo ſcolaſtica. a Petro ꝯmeſtoris edita. Per Gintherum vero zainer litteris eneis impreſſa. Anno a partu Virginis ſalutifero Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo tercio.*

VII.

VII. S. Auguſtini de ciuitate Dei libri XXII. cum commentariis Thomæ Valois & Nicolai Triveth Ord. Prædicat. Moguntiæ per Petrum Schoiffer ann. 1473. in Fol.

Opus ipſum ſine commentariis jam ante ſæpius, e. g. Romæ anno 1467 & 1468 per Conradum Schweynheym & Arnoldum Pannartz, Venetiis per Vindelinum de Spira anno 1470 &c. fuit editum. At noſtra hæc editio prima eſt cum commentariis Trivethi, & Valeſii, inter illas nimirum editiones, quæ notam anni impreſſam typis exhibent. Quare eam Cl. de Bure *Bibliographie inſtructiv. Theologie n.* 326. rariſſimam vocat, & a curioſis magnopere deſiderari teſtatur. Porro hæc editio duabus quodammodo conſtat partibus, textu nimirum, & commentariis, qui ſeorſim & minoribus typis impreſſi operi ſubjuncti ſunt. In fronte operis exhibetur *Sententia beati Auguſtini Epiſcopi ex libro retractaconũ ipius de libris de ciuitate dei.* Atque hæc quidem verba ſunt rubro impreſſa colore. In ſecunda primæ paginæ columna circa medium *Incipiunt capitula libri pmi de ciuitate dei beati Auguſtini epiſcopi;* qualia ceteris etiam libris ſingulis præmittuntur. Litteræ initiales, paginarum numeri, cuſtodes, ſignaturæ omnino deſunt. Ad calcem libri XXII. hæc leguntur rubro impreſſa colore: *Textus ſancti Auguſtini de ciuitate dei magũtie impſſus explic̃ feliciter.* His verbis ſubjecta ſunt typographi inſignia, & a ſiniſtris eorum vox *anno*, a dextris vero nota anni *LXXIII*, omiſſo millenario, & quatuor centenariis: tandem hoc verſu opus clauditur: *Finitio libro ſit laus & gloria criſto.* In ſequenti folio *Sacre pagine pſeſſoꝝ ordinis pdicatoꝝ Thomæ valois & nicolai triueth in libros btĩ auguſtini de ciuitate dei comẽtaria felicit' inchoãt.* Et hæc quidem commentaria, ut jam inſinuavi, ſunt typis longe minoribus, quam textus ipſe, ſed in duabus pariter columnis impreſſa. Commentariis adnexus eſt index alphabeticus materiarum. Tandem rubro colore, & typis iisdem, quibus ipſe textus ſancti Auguſtini, impreſſa ſequens legitur uberior notitia: *Igitur Aurelii Auguſtini ciuitatis orthodoxe ſideris preſulgidi de ciuitate dei opus preclariſſimum. hinis ſacre pagine pfeſſoribꝫ eximiis id comẽntãtibꝫ. rubricis tabulaqꝫ diſcretum pcelſa in urbe mogũtina partium alemanie. nõ calami per fraſim. Characterũ autẽ apicibꝫ artificioſe elemẽtatum. Ad laudẽ trinitatis indiuidue ciuitaits dei preſidis operoſe eſt conſũmatũ. P Petrum ſchoiſſer de gernſheim. Anno domini. m. cccc. Lxxiij. die V. menſis ſeptembris. Preſidibus eccleſie catholice. Sixto tercõ pontifice ſumo ſedi aũt mogũtine Adolſo ſcdo preſule magnifico. Tenẽte aũt ac gubernãte Xpianiſmi monarchiaꝫ Impatore ſereniſſimo frederico tercio ceſare ſemp auguſto.* His verbis denuo ſubjuncta ſunt typographi inſignia.

VIII. Epiſtolæ & evangelia dominicis & feſtis per annum diebus in miſſa legi ſolita. Theodiſce. in Fol. ann. 1473. ſine nota loci & typographi.

Singulis epiſtolis, & evangeliis eorum initia ſecundum latinam verſionem vulgatam ſunt præmiſſa. Tum Epiſtolæ & evangelia exhibentur integra theodiſce. Evangeliis dominicalibus, & dierum feſtorum ſubjuncta eſt *gloſa* (ſic ubique legitur) ſeu brevis eorumdem expoſitio pariter theodiſca. Epiſtolarum dominicalium & feſtivarum litteræ initiales ligno inciſæ ſunt. Evangeliis vero dominicalibus & feſtivis figuræ quadratæ ligno inciſæ præmittuntur, argumento illorum convenientes. Litteræ ſunt craſſæ admodum gothicæ, Signa interpunctionum alia non occurrunt, quam punctum, & comma. In margine ſuperiori foliorum numeri conſpiciuntur impreſſi, ita quidem ut ambæ folii cujusque paginæ eundem habeant numerum. Porro illud eſt obſervatione dignum, quod numeri foliorum centum quinquaginta ſex priorum ſint characteribus romanis expreſſi. e. g. cLVI. foliorum autem centum octoginta quatuor poſteriorum numeri ſint arabici. e. g. 1. 2. 3. &c. In fine hæc leguntur. *Ewangelia cum epiſtolis annexiſq3 gloſis finiunt feliciter. Anno incartionis domini millesimo. quadringenteſimo ſeptuageſimo tertio. ipſo die cinerum. Cui laus & gloria.* ıc.

IX. Bartholus ſuper 2da parte Digeſti Vet. Venetiis per Vindel. de Spira anno 1473. in Fol.

Elegantiſſima hæc editio litteras habet initiales parvas. Caret vero titulo, ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris. Charta eſt mundiſſima & firma tamen, margines ampliſſimi, nec eo etiam excepto, qui geminas cujusvis paginæ columnas dividit. Litteræ ſunt rotundæ. Annus impreſſionis ad calcem operis indicatur, nimirum *M. cccc. Lxxiij.* Huic ſubjecti leguntur ſequentes verſus.

Nō ſatt ē ſpire: ḡtiſſima carmīna pœbo
Muſa4 cantus: hiſtoriaſq3 premi.
Oīs h3 ſua uota liber. n̄ ceſſat ab āte
Has preſſit leges iuſtiniane tuas
Spira tua ē Ṽt⁹ italas jā nota ꝑ urbes
Ore tuū nomen poſteritatis erit.

X. Bartholus ſuper 2da parte digeſti Novi. Venetiis 1473. per Vindel. de Spira. in Fol.

Litteræ, quibus impreſſum eſt hoc opus, non ſunt rotundæ, ſed gothicæ. Quod reliqua attinet, exterior hujus editionis forma omnino convenit cum præcedentis operis externa forma. Ad calcem hæc habes impreſſa:

Finis

Finis 2ª ptis eximij legum doctoris
domini Bartholi. ſup. ff. nouo.
M. cccc. Lxxiij.
Si correcta voles digeſta evoluē legū.
Hec eme: que nulla carpe pte potes.
Perlege: nō puo ſunt emēdata labore.
Nil niſi correctū vēdē ſpira jubet.

XI. Ariſtotelis libri Metaphyſicæ cum commentariis Averrois Cordubenſis. latine in fol. Patavii per Laurentium Canozium 1473.

Textus Ariſtotelis latinus charactere craſſo admodum gothico, Averoïs commentaria vero, textui immediate ſubjuncta, minutis litteris ſunt impreſſa. Deſunt tituli, cuſtodes, ſignaturæ, litteræ initiales, paginarum numeri. Ad calcem operis exſtat impreſſa ſequens notitia: *Noue tranſlationi librorum methaphyſice & veteri ab Aueroi cordubenſi commentate: ſumi philoſophi: Ari: ex Stagyra gretie oppido Nicomachi medicine artis profeſſoris filii: deo fauente maximo finis impoſitus eſt. Nobilis Vincentini Joannis philippi Aureliani & fratrum impenſa. Opera vero atq3 igenio Laurentii Canozii Lendenarieſis. Impreſſa Patavii Anno Chriſti optimi MCCCCIII & LXX.*

XII. Joh. Aſtexani Ord. Min. Summa de caſibus conſcientiæ. Sine nota loci, typographi, & anni impreſſa. Sed probabiliſſime anno 1473. in Fol. maj.

Hujus operis plures exſtant editiones nota anni, loci, typographi impreſſa carentes. Noſtram hanc vir Clariſſ. Mich. Denis in Merkwürdigkeiten der garelliſchen Bibliothek ad annum 1473 referre non dubitavit, eo quod in exemplari, quod deſcribit, manus coæva anni hujus notam ter adſcripſerit, & quidem diverſis in locis. Noſtri exemplaris antiquus poſſeſſor doctor Georgius Zingel in inferiori margine folii 113 ſua manu adnotavit, ſe *librum* iſtum *año* 1474 *pro* 14 *florenis Rhenenſibus minus* 4 Pf dl *emiſſe.* Caret titulo, ſignaturis, cuſtodibus, litteris initialibus, paginarum numeris. Paginæ ſingulæ in duas columnas diuiſæ ſunt. In fronte operis exſtat Dedicatoria auctoris epiſtola *Venerando in Xpo pri & dño. dño Johanni Gayetano de vrbe — dyacono Cardiali &c.* Quæ data eſt *Anno dñi Milleſimo. CCCXVII.* Hanc excipit epiſtola Cardinalis ejusdem ad auctorem reſponſoria. Tum ſequitur Præfatio auctoris, in qua rationem reddit ſuſcepti operis, auctores nominat, ex quorum ſcriptis profecerat, atque ipſius operis in octo libros diviſionem inſinuat. Primi folii columna ſecunda titulos complectitur, in quos primus

liber diviſus eſt. Atque ejusmodi tituli ſingulis etiam libris ſunt præfixi. Primus liber terminatur ſolio 56, averſæ paginæ columna ſecunda, linea 54. Inſuper vero hæc adjecta ſunt verba. *Explicit liber primus de preceptis.* Liber quintus terminatur ſolio 230, paginæ averſæ columna ſecunda, linea 16, quæ his conſtat verbis, *Et ſic eſt finis hui³ libri quīti.* In eadem columna impreſſi leguntur tituli 31 priores libri ſexti. Columna quævis integra lineis impreſſis 62 conſtat. Ad calcem libri octavi, qui terminatur ſolio 402 paginæ averſæ columna prima, linea 60, hæc leguntur: *ſequit᷑ de ūbo 4 ſignificacoib͡ɔ ti.* ☓ 1. i. e. titulus 41. In columna hujus paginæ ſecunda, quam vacuam reliquit typographus, miniator, unius ex 2 exemplaribus, quæ poſſidemus! tabulam adſcripſit abbreviaturarum, quas typographus in hac editione adhibuit. Tum in noſtro quidem utroque exemplari folium reperitur vacuum. Aſt folio ſequenti 404 incipit tabula ſeu index alphabeticus vocabulorum in corpore juris contentorum, quæ occurrunt frequentius. Adjecta quoque ſingulis eſt interpretatio. Terminatur hæc tabula folio 414 pagina prima, columna ſecunda, linea 58. In averſa pagina incipit index titulorum juris canonici, qui in hoc opere explicantur. Hunc excipit index alphabeticus omnium titulorum utriusque juris, qui citantur & explicantur in eodem, terminatus folio 423. pagina prima, columna prima. Tandem ſequenti folio incipit index univerſalis totius operis ordine alphabetico diſpoſitus, qui quidem folia implet novem integra, & decimi folii columnam primam, & partem fere quartam ſecundæ. Atque hæc, puto ſufficiunt, ut editio iſthæc ab aliis ſine loco & anno editionibus poſſit facile diſcerni.

XIII. *Coram Paulo ſecundo Pon. Max. In ede diui marci ī Paraſceue. MCCCCLXVIII. oratio Bartholomei de Maraſchis p̄poſiti Mātuani & ejusdē Pon. Max depoſitarii. nunc magiſtri domus Sixti Pape quarti.*

Hœc verbotenus leguntur in fronte primæ paginæ. Tunc ipſa ſtatim incipit oratio verbis ex Joh. XI, 50. depromptis: *Expedit, ut unus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat;* quæ thema orationis conſtituunt. Litteris impreſſum eſt hoc opuſculum, octo conſtans ſoliis, rotundis perelegantibus, & papyro mundiſſimæ, ſed minus firmæ. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. In fine ſolum annus notatur *MCCCCLXXIII.* quem quidem impreſſionis annum eſſe vix poterit in dubium vocari. Annus quippe, quo habita eſt oratio, in titulo jam fuerat indicatus. Quod attinet locum impreſſionis, & typographum, non dubito, quin Romæ in domo Philippi de Lignamine Meſſanenſis, qui in opuſculo n. XV. recenſendo ſe ſanctiſſimi Domini, Sixti quarti nimirum, familiarem dicit; typorum formulis fuerit impreſſa. Iidem enim prorſus ſunt typi, eadem charta utriusque opuſculi.

XIV.

Digitized by Google

XIV. *Preclari Theologi magiſtri Johannis de Trevio ex ordine minor4 oratio de Animarum immortalitate habita apud Sixtum quartum Pont. Max. Anno ſalutis. MCCCCLXXIII. Nonis Decembris.*

Hæc verbotenus leguntur in fronte primæ paginæ hujus opuſculi, quod ſex foliis comprehenditur. Exterior forma eſt prorſus eadem cum immediate ſequenti. Quare non dubito, quin ex eadem quoque prodierit typographia circa finem hujus anni 1473; etſi ne hic quidem annus in fine notetur. In noſtro exemplari medium inter Præcedens, & proxime ſequens opuſculum locum obtinet.

XV. *Præcla. Theologi magiſtri Johannis Treuiēſis ordinis mino4 oratio de veri meſſie advētu habita apud Sixtū quartū Pōtificem Maximum: dominica ſecunda aduentus: Anno redēptioīs M cccc Lxxij. octauo idus decēbris.*

Hæc verbotenus leguntur in fronte primæ paginæ. Externam formam hujus opuſculi eſſe eandem cum duobus præcedentibus, jam iterato monui. Conſtat foliis decem. In fine hæc legitur notitia. *Impreſſus eſt hic ſermo in domo Johannis Philippi de lignamine meſſañ. S. D. N. Familiaris. Anno ejus ſcdo.* Cum Sixtus IV. jam anno 1471. V. Idus Auguſti ſummus Pontifex creatus, & præſens opuſculum anno Pontificatus eiusdem ſecundo editum fuerit: dubium eſt, an ad annum 1472 vel ad annum 1473 referenda ſit hæc editio? Poſſet enim omnino ad annum 1473 referri, ſi modo ante V. diem Idus Auguſti facta fuiſſe dicatur. Ante hunc enim diem annus Pontificatus Sixti IV. adhuc agebatur ſecundus. Sequens certe opuſculum, quod ex eadem prodiit typographia, in fine expreſſis verbis anno 1473 *Pontificis Sixti IV. anno ſecundo* editum notatur.

XVI. Franciſci (Roborei) ordinis Minorum S. Petri ad vincula Cardinalis, poſtea Papæ Sixti IV, Tractatus contra quosdam nullam propoſitionem de futuris contingentibus fore veram tenentes. Impreſſus Romæ in domo Joh. Philippi de Lignamine ann. 1473.

In averſa primi folii pagina legitur Joh. Philippi de lignamine, qui hoc opuſculum typorum formulis exſcribendum curavit, ad auctorem, qui jam ſub Sixti IV nomine ſummus erat Pontifex, Dedicatio, ex qua diſcimus, jam ante eundem auctoris ejusdem libellos de ſanguine Chriſti & de potentia

tia Dei edendos curaſſe. Præſens opuſculum, cujus exterior forma cum tribus præcedentibus eſt prorſus eadem, foliis novem impreſſis conſtat. Decimum vacuum eſt. Ad calcem noni folii hæc leguntur: *MCCCCLXXIII. Pontificis Maximi Sixti quarti anno eius ſecundo.* Et nihil inſuper. Sed editor ex tribus praecedentibus opuſculis, ac præſentis dedicatione, ubi ſe Joh. Philippum de lignamine adpellauit, ſatis noſcitur.

ANNO 1474.

I. Petri Berthorii Reductorium Morale. Argentinæ ann. 1474. per C. W. h. e. Cephaleum Wolfium in Fol.

Eſt Moralis explanatio hiſtoriarum & figurarum totius ſcripturæ ſacræ, quæ quidem auctori notatu digniores viſæ ſunt. Secutus eſt auctor ordinem librorum ſcripturæ ſacræ. Floruit ſæculo decimo quarto, fuitque ex ordine Benedictinorum in Gallia. Berchorium, non Berthorium, ab aliis adpellatum reperi. Opus præſens ſculptis, non fuſis, litteris, in duabus columnis impreſſum eſt. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, litteræ initiales, paginarum numeri. Chartarii ſignum eſt corona regia. Præmittitur, in noſtro quidem exemplari, index generalis ſingulorum totius operis capitum brevia eorundem argumenta complectens, & octo foliis comprehenſus. Tum ſequuntur indices alphabetici particulares in ſingulos ſcripturæ libros, qui folia implent viginti novem. Indici in Apocalypſin hæc ſubjuncta leguntur impreſſa: *Finit feliciter tabula in Apocalypſini & conſequenter omẽs tabule libri reductorii: in libros moralis biblie ex anno domice incarncoins Milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo q̄rto a die veneris nonis octobrium luce menſis ſeptima. Laus Deo.* Demum hi verſus:

Libri auctor claret, porro quis recta regiſtra
Addit ei: ſcire haud op⁹ eſt deus hunc beet ora
AMEN.

In ſequenti ſolio præmiſſa auctoris præſatione opus ipſum incipit, in quo adornando auctor librorum biblicorum & ſingulorum libri cujusvis capitum ordinem eſt ſecutus. Ad calcem operis hæc habes impreſſa characteribus iisdem, quibus opus ipſum impreſſum eſt: *Finit Apocalipſ Inſup & integer Reductorii moralis ſedecimus liber figura4 biblie venerabilis doñi & fr̄is petri berthorii fact⁹ auinione, paryſius* (ſic) *correctus, & jam Cyrographata ex ſcriptura: litteras reductus adpreſſas diligenti correcture adutencia & punture per C. W. ciuem Argentineſem Ex annis domice incarnacoīs Milleſimo quadrigenteſimo ſeptuageſimo tertio elapſis, finitus Anno ſequenti: ydibus ſeptembrium ſextimis. Luce mercurii: In Natiuitatis vigilia gloriotiſſime Theothocos noſtre ſimul & Xp̄ithocos virgis Marie Ad quam* (pias) (ſic) *libri a lectoribus comẽdas: impreſſores: ſimulque coadjutores humiliter petunt; ut ſimul omnes ꝑ eam* (graciaȝ fluentem) *que Canna eſt gratie: ab om̄potenti naucifcentes ſaluentur. Amen.*

Laus

Laus deo ejusq3 matri
Marie. Amen.

Litteris C. W. Cephaleum Wolphium indigitari adfirmat celeberrimus *Schöpflinus* in *vindic. typograph.* pag. 48. Verum capite X. ubi typographos Argentinenſes ex inſtituto recenſet, meminit tantum Wolfgangi Kæpſel, qui græca adpellatione Cephaleum ſe dixerit, & una cum Petro Brubach anno 1534 Homeri Odyſſeam ediderit. Quodſi noſtri operis typographus idem ſit cum Cephaleo hoc: oportet eum per annos ſexaginta artem exercuiſſe typographicam. Si vero alius cur de eo nihil omnino memoriæ prodidit Schöpflinus, præterquam quod pag. 48 adfirmet per litteras C. W. Cephaleum Wolphium indicari, qui vulgo Wolfgang Kæpfel fuerit adpellatus? Noſtri exemplaris Rubricator per litteras C. W. Conradum Wolſach intelligendum eſſe, in margine adnotavit. Verum de hoc viro Schöpflinus typographos argentinenſes recenſens, nihil habet. Res ergo eſt dubia.

II. Ariſtoteles de generatione & corruptione. Cum Commentariis Auerois. Patavii ann. 1474 per Laurentium Canozium.

Exterior forma eſt eadem cum Ariſtotelis libris Metaphyſicæ de quibus ad annum 1473. N. XI. In fine minutis characteribus, quibus Auerois commentaria ſunt impreſſa, hæc leguntur: *Noue Trāſlationi librorum de generatione & corruptione ab Aueroi Cordubēſi coměntate: Summi philoſophi Ariſtotel' ex Stagyra grecie oppido Nicomachi Medicine artis pſeſſoris filii, deo optimo maxiōque fauente finis ipoſitus ē. Nōbilis uicētini Joannis philippi Aureliani & fratrum impēſa. Opera vero: atque ingenio Laurentii Canozii Lendenarienſis. Impreſſe Pataui Anno Chriſti optimi. M. CCCCIIII. & LXX. quarto decimo kalendas Julii.*

III. Ariſtotelis de Meteoris Libri 4 cum commentariis Auerois in librum quartum. Patavii. 1474. per Laurent. Canozium. in Fol.

Forma exterior eſt eadem cum proxime præcedenti. In fine craſſis admodum litteris, iisdem nimirum, quibus textus Ariſtotelis impreſſus eſt, impreſſa leguntur ſequentia: *Noue trāſlatioī libro4 methēoro4 & veteri ſ3 qrtus lib4 ſolus ab Aueroī Cordubenſi ɔmētate. Summi philoſophi Ariſtotel' ex ſtagyra grecie oppido: Nicomachi medice artis pſeſſoris filii: deo optio maxioque fauente finis ipoitus. Nobil' ūicētini Joannis philippi Aureliani & frat4 ipenſa. Opera vero atq3 ingenio Laurētii Canozii Lendenarieſis Impreſſe Patauii Anno Chriſti optimi M. CCCC. qrto & LXX. octauo Kalēdas Julii.*

IV.

IV. Tractatus de Adpellationibus Joh. Antonii de ſancto Georgio. Comi impreſſus ann. 1474. per Ambroſ. de Orcho & Dionyſium de parauesino. in Fol.

In prima primæ paginæ columua capitalibus litteris hæc leguntur impreſſa: *Incipiunt Rubrice Tractatus Appellationum Qui Tractatus Congiarum Numcupatus eſt Quia Scholaribus Suis ab Ipſo Auctore Pro Congiario Et Refectione Laborum Quos In Quotidianis Lectionibus Patiebantur Tractatus Eſt.* Porro rubricæ iſtæ folia implent ſedecim. Tum ipſe incipit tractatus de Adpellationibus in duabus columnis impreſſus. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Litteras initiales parvas typographi ipſi adjecerunt. Charta eſt inſolitæ firmitatis, ſere ut pergamenum. Chartarii ſignum eſt caput bouinum, cujus inter cornua duplex ſtylus exſurgit, cui impoſita eſt corona. Ad calcem varia leguntur de operis auctore, impreſſoribus &c. quæ omnia huc adſcribam: *Pridie. 2. Sexto die nonas Julias in feſto-diue margarite uirginis.* 1473. *expetitus* (i. e. ab auctore completus) *eſt hic titulus appellationū. Ad laudem ſūmi & eterni dei. Amen.* Interjecto exiguo ſpatio ſequuntur hæc: *completa p Dominum Johannem Antoniuз de ſancto georgio de placentia ꝑpoſitum eccleſie ſācti Ambroſii Maioris Mediolani Juris utriusqз doctoreз & comiteз ordinarias Juris canonici legentem de mane infelici* (ſic) *ſtudio papienſi ſub illuſtriſſımo Duce Galeaz Maria Vice comite duce Mediolani &c.* Interjecto rurſum exiguo ſpatio leguntur ſequentia: *Comi impreſſa per magiſtros Ambroxium de Orcho & Dionyſium de parauesino Quinto Idus auguſtas.* His demum ſubjecta eſt anni nota: *MCCCC° LXXIIII°*, & capitalibus litteris: *Deo gratias. Amen.* De origine typographiæ in urbe Como, quæ eſt in Ducatu Mediolanenſi, nihil habet Orlandus in libro: *Origine e progreſſi della ſtampa*: nihil quoque de typographo Ambroſio de Orcho. Dionyſio vero Paraveſino ſeu Paravicino duos attribuit libros Mediolani anno 1476 & 1478 impreſſos.

V. Andreas Siculus, alias Barbatia ſuper titulis quibusdam decretalium. Venetiis per Joh. de Colonia, & Joh. de Geretsheim ann. 1474. in Fol.

Opus iſtud pariter in duabus columnis impreſſum eſt papyro mundiſſimæ ſine ſignaturis, cuſtodibus, & paginarum numeris. Litteras vero initiales parvas typographi adjecerunt. Chartarii ſigna ſunt varia, ſcilicet ſagittæ duæ ſe invicem biſecantes, libra circulo incluſa, Littera R pariter incluſa circulo, nec non & alia, mihi quidem non ſatis cognita. Titulus ultimus, de quo hoc in opere tractatur, inſcriptus eſt: *De officio ordinarii.* Ad hujus calcem leguntur ſequentia: *Hic ſec̄ finē āño: M. cccc. Lxv. & ulterius nō ſcripſit ſup iſto ti. do. Andreas ſicul⁹ alias barbatia, iuris utriusque doc. excel.* Tum exiguo

guo

guo ſpatio interjecto ſequitur: *Eqb⁹ ſcript | ſca extat impſſio opa & ipēdio Johañis de colonia nec nō Johañis de gherretſhē ſibi ꝯſocii venetiis. Anno a natali Chriſtano. M. cccc Lxxiiij. Nicolao marcello ꝑncipe iucūdiſſimo & Duce feliciſſimo.*

VI. Pandectæ Medicinæ. A Matthæo Moreto editæ, & Bononiæ per Johannem Vurſter impreſſæ ann. 1474. in Fol.

Eſt Lexicon medicum res varias ad Medicinam & Hiſtoriam naturalem ſpectantes complectens. Auctor operis, quem Matthæus Moretus in epiſtola dedicatoria ad Franciſcum de Gonzaga Cardinal. & legatum Mantuanum ac Bononienſem, Matthæum Siluaticum nuncupatum fuiſſe adfirmat, ex antiquis potiſſimum de re medica, & hiſtoria naturali ſcriptoribus, quæ in rem ſuam eſſe arbitratus eſt, diligenter excerpſit, & ordine alphabetico diſpoſuit. Externa operis facies jucundum oculis ſpectaculum præbet. Impreſſum quippe eſt chartæ magnæ, & albæ, litteris rotundis & elegantiſſimis. Typographus præterea amplos reliquit margines. Deſunt litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, & paginarum numeri. Ad calcem hæc habes impreſſa: *Opus pandectarum medicine emēdatū per eximium artiū & medicine doctorē dominū & magiſtrū Matheum moretū brixianū Bononie in medicina & aſtronomia legētē & impreſſum ꝑ magiſtrū Johannem Vurſter de Kampidona Anno Domini M: CCCC: LXXIIII.* Accedit in pagina ſequentis folii prima Regiſtrum chartarum, & nihil præterea.

VII. Caldrini Repertorium Juris utriusque. Anno 1474. impreſſum. Sine nota loci & typographi. In Fol.

Hoc ampliſſimæ molis volumen Papyro impreſſum eſt firmiſſimæ litteris ſculptis majoribus, eſt que ordine alphabetico concinnatum. Chartarii ſigna frequentiſſime occurrentia ſunt caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurpit in ſtellam deſinens, & littera D, quam ſtilus, ex una parte in crucem deſinens, ſecat. Litteræ initiales, ubi vox in ordine alphabeti prima vice occurrit, plerumque deſunt: Signaturæ autem, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt omnino. Ad calcem operis hæc tantum leguntur impreſſa: *Diuini ac humani iuris. res tam ſupnas q̄ ſubtnas bñ diſponētis repertoriū diſertiſſimi doctoris Caldrini ꝑ impſſum ꝑmo ydꝰ decemb'. M. CCCCLxxiiij. felicit' Explicit.* De loco impreſſionis & typographo nolim hariolari.

VIII. Decretales Gregorii IX. cum gloſſa ordinaria. Romæ ann. 1474 per Georgium Laur. in Fol.

Textus ipſe litteris majoribus impreſſus duas columnas, gloſſa vero charactere rotundo minore impreſſa margines occupat. Deſunt litteræ initiales,

 ſigna-

ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri. Charta munda eſt & alba. Chartarii ſigna varia obſervavi. Ad calcem operis hæc leguntur impreſſa: *Preſenſ huiꝰ decretaliũ clariſſimũ opus gloſis cũ ordinariis ꝑ uenerabilẽ uiꝝ mgrm̃ Georgiũ laur d Herbipoli Rome impſſuꝫ. Anno dom̃i. M. cccc. Lxxiiij. die vero ſabbati qnta mẽſis nouẽbris Pontificatꝰ S. in Xp̃o p̃ris & domini nr̃i domini Sixti diuina ꝓudentia pape quarti Anno eius quarto finit feliciter.* Subnexa eſt Alphonſi de Soto conteſtatio, quod in edendo hoc opere omnem adhibuerit diligentiam, & in locis dubiis tria contulerit exemplaria.

IX. *Repetitio ſolennis Rubricæ: De Fide Inſtrumentorum. Edita per excellentiſſimũ uirum: & juris utriusque monarchã: diuũ dominũ Andream barbaciã ſiculũ Meſſanenſem.* Hæc verbotenus leguntur in prima primæ paginæ columna inſtar tituli. Bononiæ ann. 1474. ſine nomine typographi.

Opus iſtud eſt rotundo charactere impreſſum ſine cuſtodibus, ſignaturis, paginarum numeris. Litteras initiales parvas typographus ipſe adjecit. In fine idem hæc adnotavit: *clariſſimi iuris utriuſqꝫ Monarcæ ac Sereniſſimi Regis Aragonũ &c. Nobilis Conſiliarii. D. Andreæ Barbatiæ ſiculi: de fide ĩſtru. ſolennis Repetitõ Bonoĩe eſt ĩpreſſa calẽdis Februar. M. CCCC. LXXIIII.*

X. Solennis Repetitio Capituli: *Veſtra.* Antonii de Butrio J. U. D. Bononiæ ann. 1474. per Hugonem Rugerium Regienſem in Fol.

Hoc viginti tantum foliorum opuſculum charactere rotundo admodum nitido impreſſum caret ſignaturis, titulo, cuſtodibus, paginarum numeris. Deeſt quoque littera initialis *V* initio opuſculi ponenda. In fine ſequentem notitiam typographus adjecit: *Explicit ſolemnis repetitio capituli veſtra celeberrimi iuris utriusqꝫ doctoris Domini Antonii de butrio exemplata. ac ſumpta de proprio exemplari originali ipſius d. Antonii Bononiæ Impreſſum. per me Vgoneꝫ Rugeriuꝫ Regienſem. M. CCCCLxxiiij. ĩdicione ſeptima die decima quarta menſſis Nouenbis' hora quinta decima. Laus Deo Amen.*

XI. Petri de Anchorano Repetitio Capituli, *Poſtulaſti de foro competente.* Bononiæ ann. 1474. per Hugonem Rugerium, in Fol.

Externa hujus opuſculi forma prorſus convenit cum proxime præcedenti. Quare ex eadem typographia utrumque prodiiſſe, non eſt dubium. Conſtat foliis duodecim. In fine hæc habes impreſſa: *Explicit ſolemnis repetitio capi-*

Digitized by Google

capituli Poſtulaſti de foro competenti celeberrimi juris utriuſq3 doctoris Domini Petri de ancharno exemplata ac ſumpta de pprio exemplari originali ipius d. petri Bononie impreſſū M. CCCCLXXIIII. inditione. ſeptima die Xo ſabbati XXVIIII. menſis octob'.

XII. Bartholomæi Cepolæ Veronenſ. J. U. D. Tractatus de imperatore Militum deligendo. Romæ impreſſus ann. 1474. in Fol.

In fronte primæ paginæ primæ itidem columnæ hæc leguntur: *Bartholomei cepolæ Veronenſis Juris utriusq3 doctoris & Aduocati Conſiſtorialis Ad inſignem equitem & clariſſimum Juriſconſultum dominū Zachariam Triuiſanum virum Patricium de Impatore Militum deligēdo Prohemium feliciter incipit.* Occaſionem, ſingulare hoc argumentum pertractandi, auctor inde arripuit, quod Bartholomæus Colionus genere nobilis & militari ſcientia clarus in veneta republica ſtipendium militare merens moleſte ferret, ſupremum veneti exercitus ducem creatum fuiſſe gentilem Leoniſſam, nolletque eidem ſubeſſe. Gravis inde orta eſt controverſia, quam ſenatus ita ſopivit, ut omnes loco ſuo contentos reddiderit, quemadmodum præſentis operis auctor in prohemio adfirmat. In hoc igitur tractatu auctor agit de dotibus, prærogativis, obligationibus ſupremi belliducis, de modo electionis faciundæ, de aliorum belliducum erga illum obligationibus. Conſtat Tractatus integer foliis viginti ſex, quorum quævis pagina in duas columnas diviſa eſt. Characteres ſunt rotundi romani. Litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. In fine adnexæ ſunt concluſiones quadraginta ſex ex dictis in tractatu reſultantes. Ad harum calcem vero ſequens notitia typis impreſſa legitur: *Explicit ſolennis Tractatus de re militari cū concluſionib; ejusdē in fine. additus* (ſic) *editus per famoſiſſimum utriuſq3 iuris doctorē dominum Bartholomeum Cepolla Veronenſ. Impreſſuſq3 Rome anno dñi M. CCCCLXXIIII. Regnante Sixto quarto pontifice maximo Pontificatus ſui Anno quarto finituſq3 die ultima menſ. octobris anno die & loco ut ſupra.*

XIII. Bartholomæi Cepolæ Libellus de Contractibus Emptionum & locationum cum pacto de non retrovertendo ſimulatis, ad Hermolaum Barbarum venetum J. U. D. Romæ 1474. in Fol.

Opus præſens ex eadem typographia ſine dubio prodiit ex qua immediate præcedens. Sane exterior ejus forma eſt prorſus eadem. Conſtat etiam totidem foliis nimirum viginti ſex impreſſis. In fine impreſſa leguntur ſequentia: *Explicit ſollennis* (ſic) *tractatus de ſimulatione contractus editus per*

famo-

Digitized by Google

ſamoſiſſimū utriuſq3 juris doctor3 dum̄ Bartholomeum cepolla ueronenſ. impreſſuſq3 Rome. Anno dn̄i M. cccc Lxxiiij. F.nituſq3 die prima menſ. ſeptembris. Anno die & loco ut ſuprā.

XIV. Valerii Maximi dictorum factorumque memorabilium Libri novem. Venetiis per Joh. de Colonia, & Joh. Manthen de Gherretlheim, in Fol. min. ann 1474.

In averſa primi folii pagina leguntur Valerii Maximi *Dictorum Et Factorum Memorabilium Rubricæ*, quæ folii quoque ſecundi utramque implent paginam. Folio tertio demum præmiſſo prologo auctoris opus ipſum incipit. Impreſſum eſt litteris rotundis perelegantibus. Litteras initiales parvas, & ſignaturas typographus ipſe adjecit. Cuſtodes vero, & paginarum numeri deſunt. Editio hæc Eduardo Hardwoodo, & ejusdem interpreti Carolo Altero (Ueberſicht verſchiedener Ausgaben der griechiſchen und römiſchen Claſſiker Wien 1778, pag. 256. ſeqq.) fuit incognita. Ad Calcem haec habes impreſſa: *Extat hic finis Valerii maximi peroptime emendati: ꝗ cura diligentiq3 puiſione Impreſſoribus Venetiis expoſitus fuit per Johannem de colonia agripinenſi ac Johannē Māthen de Gherrethſhem: quna fideliter uiventes eoſdē ipreſſores ad hoc duxerūt. M. CCCCLXXIIII.*

XV. Franciſci de Platea ord. min. opus de Reſtitutionibus, uſuris, & excommunicationibus. Venetiis per Joh. de Colonia, & Joh. Manthen de Gerrethſheim 1474. in 4to.

Præmiſſa eſt tabula ſeu index materiarum foliis impreſſis ſedecim conſtans. Litteras initiales parvas majorum ſectionum typographus ipſe adjecit. Signaturæ vero, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Characteres ſunt Gotthici, & pagina quævis in duas columnas diviſa eſt. Ad calcem impreſſa leguntur ſequentia: *Adeſt hic finis opis reſtitutionum ꝑ utilis Reuerēdiſſimi i Xp̄o patr |fratr| Frācíſci de platea bononiēſ ordinis mino4: cui⁹ impreſſio venetiis extat facta ductu & impenſa Johānis Colonie Agripinenſ: ac Johānis māthen de gherretſhem: qv̄na fideliter circa hoc ſegerūt. Anno M°. cccc. Lxxiiij. die XXV. Martii.*

XVI. Ludolphi Carthuſiani vita Chriſti ſecundum ſeriem 4 evangeliorum deſcripta Impreſſa ann. 1474. ſine nota loci & typographi. in Fol.

Præmiſſus eſt auctoris Prologus, qui terminatur folio tertio, columna quarta, ſeu verſæ paginæ columna ſecunda linea 15. Huic ſubjuncta eſt oratio

Digitized by Google

tio ad Chriſtum. Atque ejusmodi orationes ſingulis capitibus totius operis ſunt annexæ, argumento in capite pertractato convenientes. Litteris impreſſum eſt hoc opus ſculptis. Deſunt Litteræ initiales capitum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Tam primæ quam ſecundæ parti adnexa eſt tabula capitulorum. Ad calcem ſecundæ partis ante tabulam capitulorum immediate poſt orationem capiti octuageſimo nono adjectam leguntur impreſſa ſequentia: *Et ſic eſt finis hujus operis vita Chriſti nuncupati & a quodā Religioſo fratre Ludolpho ordinis Carthuſienſ. Montis Beate virginis extra ciuitatē Argeñ. monacho magnoq3 & precellenti theologo cōpilati cui deus in premium præſentis laboris & omnium p eum benefactorū & malorum ſuſtent4 requē & ſempiternū gaudiū miſericorditer impendere dignetur. Impreſſum anno dñi* 1. ꝶ∧ꝶ. (i.e. 1474.) Cl. de Bure *Bibliographie Theolog.* n. 109. hanc editionem adfirmat eſſe primariam, & admodum raram. Creditur adornata in Monaſterio Carthuſianorum Beatæ Virginis prope Argentinam. Cl. Michael Denis (Merkwürdigk. der garell. Bibliothek Seite 75. in Notis) editionem hanc vocavit in dubium licet a Cl. de Bure excitatam. Eam igitur vere exiſtere jam non amplius, puto, dubitabit.

XVII. Liber VI. Decretalium cum gloſſis Johannis Andreæ. Romæ per Udalricum Gallum anno 1474. in Fol.

In averſa primi folii pagina *Incipiunt* ℞ice (Rubricæ) *libri Sexti decretalium*, quæ terminantur in averſa tertii folii pagina. Folio quarto ipſum opus incipit, ita adornatum, ut textus ipſe decretalium litteris majoribus gothicis impreſſus duas columnas in medio, gloſſæ veræ, romano charactere rotundo impreſſæ, margines occupent. Deſunt litteræ initiales, cuſtodes, paginarum numeri, ſignaturæ. In fine charactere miſſali, quem vocant, impreſſa leguntur ſequentia: *Preſens hujus ſexti libri decretalium preclarum opus cum gloſis Jo. An. iuris canoici luminis. Alma in urbe Roma totius mundi regina ac digniſſima Imperatrice. que ſicut precteris urbibus dignitate preeſt ita ingenioſis uiris eſt referta. Non atramento plumali. nec calamo. neque ſtilo ereo. ſed artificioſa quadam adinventione imprimendi ſeu caracterizandi ſic effigiatum. ad dei laude3 induſtrieq3 eſt cōſummatum per inſigne3 uirū magiſtrū Udalricum Gallū almanu3. Anno dñi. M. CCCC. LXXIIII. Die vero XXIIII. Decembris.*

XVIII. Summæ S. Antonini Pars 2da Venetiis per Franciſcum de Heilbrun, & Nicolaum de Francofordia. ann. 1474. in Fol. min.

Impreſſum eſt hoc opus charactere gothico perelegante in duabus columnis. Charta eſt nitidiſſima: Deſunt litteræ initiales titulorum & capitum, cuſtodes, ſignaturæ, numeri paginarum. Ad calcem operis hæc tantum leguntur

Digitized by Google

guntur impreſſa. *Impreſſum ĩ hoc opus uenetiis ꝑ Franciſcum de Hailbrun. & Nicolaũ de Frankfordia ſocios. M. CCCC. LXXIIII.*

Laus Deo.

Poſt hæc adjecta eſt tabula articulorum, & capitum, quæ folium integrum, & alterius folii primam paginam implet. An typographi noſtri ceteras etiam partes ſummæ Antoninianæ ediderint, mihi quidem incompertum eſt. Illud autem conſtat, alios quoque typographos illa ætate operis iſtius unam tantum, alteramve partem edidiſſe.

XIX. Inventarium ſeu Index Alphabeticus ſpeculi Judicialis a Guilelmo Durando editi. Impreſ. Romæ per Udalricum Gallum, & Simonem Nicolai. ann. 1474. in Fol. max.

Opus præſens in duabus columnis charactere rotundo romano impreſſum eſt. Litteras initiales parvas, ubi littera aliqua prima vice occurrit, typographi adjecerunt plerumque. Sola littera *a* in primis quinque vocibus eſt impreſſa. Signaturæ, paginarum numeri, cuſtodes deſunt. In fine typographi hæc adjecerunt: *Finitur inuentarium ſpeculi iudicialis. Rome impreſſum. per viros egregios Udalricum gallum almanũ & Symonem nicolai lucenſem mercatorem ſub Sixto quarto pontifice maximo. Anno domini M. cccc. Lxxiiij. die vero viceſima ſecunda menſis Maii.*

XX. S. Thomæ aquinatis Expoſitio libri Job. Impreſſ. per Conradum Fyner anno 1474. in Fol. ſine nota loci.

In fronte primæ paginæ hæc leguntur: *Poſtilla fratris thome de aquino In iob feliciter incipit.* Sequitur autem immediate auctoris in opus præſens præfatio, quæ terminatur in averſa primi folii pagina, linea 16. tum ſequitur *capitulũ primũ.* Atque hac ratione initia ſingulorum capitum indicantur, quin eorumdem præfigantur ſummaria. Characteres ſunt gothici, & hi quidem admodum graciles. Charta firma quidem, ſed minus alba: chartarii ſignum eſt caput bovis, cujus inter cornua duplex ſtilus exurgit, in crucem deſinens. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Ad calcem operis hæc habes impreſſa. *Explicit poſtilla in job fratris thome de aquino Ãño millesimo quadringenteſimo ſeptuageſimo qrto. per diſcretum Conradum fyner d' gerhuſʒen artiſ impreſſoris magiſtrum.* Orlandi in *origine della ſtampa* pag. 172. Conrado Fyner duos tantum adſcribit libros Eſslingæ, civitate imperiali in ducatu Wurtembergico ſita, excuſos, nempe *Petri Nigri germani Ord. Præd. Tractatum de Judæorum perfidia* anno 1475, & ejusdem *Tractatum de Conditionibus veri Meſſiæ* anno 1477. impreſſos. Inde probabilis eſt conjectura, Poſtillam, quam modo indicavi, Eſslingæ excuſam pariter fuiſſe.

XXI.

Digitized by Google

XXI. *Thurecehſis:* (ſic) *Phiſici: Tractatus: De: Cometis: Incipit.* — in 4. anno 1474. ſine nota loci & typographi.

Quæ modo recitavi, verbotenus leguntur capitalibus impreſſa litteris in fronte primæ primi folii impreſſi paginæ. Auctor, de quo non habeo, quæ dicam, opus ſuum in duas partes diviſit, In prima agit de cometis, earum generatione, figura, influxu &c. generatim! at *Secunda: Pars: Eſt: Sermo: Particularis: De: Cometa: Apparente: Anno: Domini: M. CCCC. LXXII.* Hæc verba capitalibus impreſſa litteris in fronte folii vigeſimi impreſſi leguntur. Fuit auctor eorum ex numero, qui multum tribuerunt cometarum influxui. Conſtat opus integrum tribus plagularum faſciculis, quorum primus & tertius, ſexterni ſunt, ſecundus autem quinternus. Primi faſciculi primum, & tertii ultimum folia ſunt vacua. In prima folii penultimi pagina ad calcem operis litteris capitalibus hæc leguntur impreſſa:

Sit: Laus: Deo:

Anno: Domini: M. CCCC. LXXIIII: Hans: Aurl.

Verbis *Hans. Aurl.* vel typographi, vel correctoris, vel bibliopolæ vel editoris nomen videtur deſignari, quemadmodum etiam verbis Leonhardus Aurl. in libro ad ann. 1473. N. II. deſcripto. Quis vero uterque fuerit, necdum mihi innotuit. Ceterum characteres, quibus impreſſum eſt hoc opus, ſunt rotundi, charta ſatis firma, & alba. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Litteræ vero initiales deſunt tantum initio operis, nec non initio capitum, ſeu articulorum primæ partis, ubi agitur 1) de generibus cometarum 2) de generatione cometarum. Et in tribus hiſce locis typograpus ſpatium ſatis amplum miniatori reliquit: In ceteris vero ipſe majuſculas, vel capitales adpoſuit. Non memini, hujus operis a quoquam Bibliographo factam eſſe mentionem.

XXII. Angeli de Ubaldis Peruſini, Juriſconſulti celeberrimi, 1) Lectura ſuper authenticis. 2) Ejusdem Tractatus de Inventario. 3) Nicolai de Ubaldis Peruſini Tractatus de ſucceſſionibus ab inteſtato primum generalis, tum ſpecialis de ſucceſſionibus ab inteſtato clericorum regularium, & ſæcularium. Romæ ann. 1474. in Fol. magn.

Omnia hæc opera juridica ſunt eodem charactere, romano nimirum, eoque minus pingui impreſſa. Charta etiam in omnibus eadem eſt. Quamvis igitur duo priora opera ſeparari a reliquis poſſint, & forte paulo ante hæc ſeparatim fuerint vendita: videntur tamen ex eadem typographia non diu alterum poſt alterum prodiiſſe. Lecturæ ſuper authenticis præmiſſa eſt editoris, neſcio cujus, præfatio, ex qua colligitur, primam hanc eſſe iſtius operis

ris

Digitized by Google

ris editionem. Legitur hæc præfatio in averſa pagina primi folii. In fronte autem primæ columnæ folii ſecundi *Opus ac Lectura Autentico4 Preſtantiſſimi doctoris domini Angeli de Vbaldis de peruſio. Juris Ceſarei ac Romani Interpretis optimi. Et primo collatio prima incipit feliciter.* Lectura hæc foliis impreſſis 93 comprehenſa eſt. Tractatus vero de inventario non niſi quatuor implet folia. Ad hujus calcem ſequens legitur ſubſcriptio: *Lectura dñi Angeli de Vbaldis de Peruſio ſuper Autenticis & ſup tractatu de inuentario p dñm Bar. Bononie compilata Impreſſaq3. ī. ſcripta Rome apud ſanctum Euſtachium in domo dño4 Antonii & Raphaelis de Vulterris ſcript4 aplico4. Finiunt feliciter.* Accedit folium, quo nihil aliud continetur, quam *Regiſtrum hujus operis*, hoc eſt, indiculus quaternionum, & quinternionum. Tractatui generali de ſucceſſionibus ab inteſtato in averſa primi folii pagina præmiſſa eſt auctoris præfatio, ſeu dedicatio ad Cardinalem de Urſini, Epiſcopum Tuſculanum, ſcripta anno 1472, die 16. Maii. Duo folia immediate ſequentia tabulam continent materiarum. Quarto demum folio opus ipſum ſine ullo titulo incipit, idemque terminatur in prima pagina folii trigeſimi, hanc habens ſubſcriptionem: *Hanc ſumulā ſiue tractatū de ſucceſſionibus ab inteſtato q̄ breuiſſime potui edidi Ego Nicolaus de Vbaldis de peruſio Vtriuſq3 iuris doctor Et ſacri palatii apl'ici cauſarum Auditor ſub anno dñi. M. cccc. Lxxj. die penultima ſeptembris Regnaute Siſto IIII. Pontifice maximo Pontificatus ſui Anno p̄mo ſubmittens opus ipſū correctioni. V. R. D. Et cuiuſcunq3 alterius melius ſentientis.* Averſa hujus folii pagina eſt vacua. In ſequentis autem folii prima columna incipit tractatus ſpecialis *De ſucceſſionibus ab inteſtato Clericorū Regulariū & Secularium.* Hæc verba immediate excipit auctoris *Prohemium*, in quo teſtatur, ſe in ſuo tractatu generali, anno ſuperiori, nimirum 1471, edito nimis ſuccincte pertractaſſe ea, quæ Clericos concernunt. Quare facile adductum fuiſſe, ut hunc ſingularem de hac materia tractatum ederet. Poſt Prohemium immediate ſequitur *Tabula*, ſc. materiarum, terminata in auerſa folii ejusdem pagina, columna ſecunda. Ipſe tractatus foliis impreſſis ſex tantum comprehenditur, & ad calcem hanc habet ſubſcriptionem: *Solennis Tractatus cum excellenti additiōe editus per R. P. ac clariſſimum utriuſq3 Juris doctorem | dñm Nicolaum de Vbaldis de Peruſio | Sacri palatii apoſtolici cauſſarum Auditorem Explicit. Impreſſuſq3 Rome Anno dñi. M cccc Lxxiiij. Regnante Sixto quarto Pontifice maximo | Pontificatus ſui Anno Quarto. Finituſq3 die. XI. Mēſis Septembris. Anno die & loco ubi ſupra.* Ceterum deſunt in omnibus hiſce operibus cuſtodes, ſignaturæ, litteræ initiales ſectionum majorum, paginarum numeri, & inſcriptiones. Charta eſt plane præſtantiſſima.

AN-

ANNO 1475.

I. Biblia latina ſine loco, anno; & typographo in Fol. — Sed certe circa annum 1475 impreſſa.

Horum Bibliorum exemplar anno 1475 octo florenorum Rhenenſium pretio comparavit Georgius Zingel ex Schlierſtat artium & theologiæ Doctor, Profeſſor, univerſitatis Procancellarius, & Canonicus Aichſtadianus, ut ipſemet ad calcem primæ paginæ manu ſua, & his verbis adnotavit: *Iſte liber eſt magri Georgij czingel d' ſlierſtat quē ꝯpauit ꝑ 8 fl rēnſ, año* 1475 (1 8 A 4) Oportet igitur ante annum 1475 vel hoc ſaltem anno impreſſa eſſe hæc Biblia Aliud eorumdem exemplar deſcribit cl. Maſch in nova editione *Bibliothecae ſanct. Jacobi Le Long* Part. II. Vol. III. Cap. II. Sect. I. § XVI.

Papyro impreſſa ſunt hæc Biblia & firmæ admodum, & albæ. Foliorum tum longitudo: tum latitudo eadem fere eſt, quæ in Bibliis Moguntinis N. II. ad ann. 1462. deſcriptis, forte æqualis omnino futura, niſi Bibliopegus recentior nimium illa præcidiſſet. Chartarii ſignum eſt littera D, quam linea ſecat perpendicularis ex utraque parte prominens, figura ſimilis illi, quæ etiam in Bibliis Moguntinis occurrit ſupra deſcripta. Non tamen hæc æqualis ubique magnitudinis ſed nunc major, nunc minor eſt. Una tantum vice caput bovinum obſervavi. Paginæ ſingulæ in duas diuiſæ ſunt columnas, quarum quælibet integra lineas habet 48, quamvis non deſint, quæ lineas 49 habent. Deſunt ſignaturæ, cuſtodes, columnarum tituli, & numeri paginarum impreſſi. At vero litteræ initiales tam librorum, quam capitum, & præfationum libris præfixarum ligno inciſæ ſunt, partim majores, partim minores. Librorum & præfationum iisdem præfixarum, tituli ſeu rubricæ, quæ vocantur, colore rubro, capitum vero rubricæ nigro colore impreſſæ ſunt. Littera i loco puncti ſupra ſe accentum acutum habet. Tituli Pſalmorum ſingulis Pſalmis præfixi ſunt: deſunt vero numeri Pſalmorum impreſſi, qui in noſtro quidem exemplari nequidem a miniatore adjecti ſunt. Conſtat opus integrum foliis impreſſis 467, non 468, ut habet cl. Maſchius. Liber exodi incipit fol. 22. (non fol. 23.) ut idem Maſchius habet, (*a*) columna 2, quæ lineas primi capitis triginta tres continet. Harum duæ ultimæ ſic ſe habent:

I *opibↄ*

(*a*) Forte tamen Maſchii exemplar ante folium, quod ipſimet primum eſt, & epiſtolam S. Hieronymi ad Paulinum in ſoat, folium habet vacuum. Hoc ſane adnumerato foliis opus integrum conſtat 468, & liber exodi incipit fol. 23. Videtur ſane typographus folium initio vacuum reliquiſſe. Nam qui in ultimo folio, pag. averſa legitur impreſſus index librorum Biblicorum, folium quoddam vacuum ſupponit. Secundum hunc quippe indicem liber geneſis incipere debet fol. 4. Liber Exodi fol. 23, & ſic deinceps. At vero folio vacuo non numerato liber Geneſis incipit fol. 3. pag. averſ. col. 2. lin. 39. Verum ego folia impreſſa numeravi, & ideo, e. g. quod mihi eſt folium CCXXXIV, hoc idem in indice eſt folium CCXXXV. & ſic deinceps.

opibꝫ ꝑmebāt. Dixit aūt rex egipti obſte-
tricibꝫ hebreo4: q 4 una vocabat' ſephora.

Deuteronomium terminatur fol. 73, paginæ averſæ columna prima, linea 18. Pſalmorum, quibus unus tantum præfixus eſt Prologus S. Hieronymi: *Pſalterium Romæ dudum poſitus &c.* initium eſt fol. CCX. columna 1. linea 9. finis vero CCXXXIV. paginæ averſæ columna 2. linea 38. Apocalypſis terminatur folio 461. paginæ averſæ columna 1. linea 47. Partem lineæ 48 hæc verba, in medio lineæ poſita, occupant.

Et ſic eſt finis.

Poſt Apocalypſim ſequuntur ſex adhuc folia impreſſa, quorum priora quatuor continent Menandri Monachi ad Jacobum de Iſenaco Epiſtolam, librorum Biblicorum ſummam quandam & compendium exhibentem, cum ſubjunctis verſibus, qui in pluribus deinceps latinorum Bibliorum ſæc. XV. editionibus occurrunt, quos ideo integros hic exhibere volui:

Qui memor eſſe cupit librorum bibliothecæ
Diſcat opus præſens ſi retinere velit.
Maxima de minimis ex partibus accipe totum
Invenies quod amas ſi ſtudioſus eris.
Ecce Iheſu Chriſte claudo pietate libellum
Sit benedictus Deus & homo de virgine natus
Credentes verbis ſacris ſalvare paratus.

Duo poſtrema folia continent imprimis canones Evangeliſtarum tribus prioribus paginis, & pagina ultima indicem librorum Biblicorum, cum nota folii, quo liber quisque incipit. Evangeliſtarum canones etiam in margine ſingulorum Evangeliorum minoribus litteris exhibentur, ſuis quique locis.

Conſentit, teſte viro clariſſimo Maſchio, hæc editio quoad litteras florentes, typos, & externam formam cum editione, quæ notam anni 1475 adſcriptam habet, & a Cl. Maſchio loc. cit. §. XXV. deſcribitur. Si poſterioris hujus editionis cum typi, tum imprimis litteræ initiales conferantur cum editione Bernardi Richelii Baſileenſis typographi anno 1477 facta, & a Maſchio loc. cit. §. XLIV. deſcripta teſte eodem Maſchio utraque Biblia ex una eademque typographia prodiiſſe vel ipſe conſpectus unumquemque docebit. Quod ſi hæc omnia ita ſe habeant: habemus nos primam Richelii Baſileenſis typographi editionem, anni tamen, locique nota impreſſa carentem. Secunda enim notam ſaltem anni 1475, tertia non anni tantum (1477) ſed & loci, & typographi notam habet.

II. Bartholomæi Cepolæ tractatus de ſervitutibus urbanorum prediorum. Romæ apud S. Marcum 1475. in Fol.

Præmiſſa eſt in noſtro quidem exemplari tabula materiarum, quæ in hoc libro pertractantur, quatuor foliis comprehenſa. Tum incipit opus in dua-

bus

Digitized by Google

bus columnis romano charactere impreſſum. Litteras initiales parvas typographus adjecit. Signaturæ vero, paginarum numeri, & cuſtodes deſunt. In fine operis hæc leguntur impreſſa: *Explicit Tractatus de ſervitutibus urbanorum prediorum Excellentiſſimi utriusque juris domini Bartholomei Cepolla veronenſ. Impreſſus Rome apud Sanctum Marcū Anno a Nativitate domini & eodem Jubileo M. CCCCLXXV. die Nona Menſis Septembris. Sedente Sixto quarto Pontifice Maximo. Pontificatus ſui anno Quinto.*

III. Iuvenalis Satyræ cum commentario Domitii Calderini nec non ejusdem Calderini defenſione commentariorum ſuorum in Martialem adverſus Brotheum. Venetiis per Jacobum Rubeum natione Gallicum. ann. 1475. in Fol. min.

Præmiſſa eſt *Domitii Calderini Veronenſis Secretarii Apoſtolici In Commentarios Juvenalis ad clariſſimum Virum Julianum Medicen Petri Coſmi Filium Florentinum* epiſtola, quæ terminatur folii ſecundi pagina prima linea vigeſima quinta. In averſa folii ejusdem pagina exſtat *Juvenalis Vita Ex Antiquorum Monumentis.* Folio demum tertio præmiſſa in prima ejusdem pagina præfatione in ſequentes commentarios ipſi incipiunt commentarii, textum in externis tribus paginarum marginibus ambientes. Porro textus charactere rotundo romano pereleganti, commentarii vero romanis quidem etiam litteris, ſed paulo minoribus ſunt impreſſi. Littera initialis cujusvis Satyræ deeſt; prima vero ceterorum verſuum ſingulorum littera capitalis eſt. Signaturæ, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. In fine Satyrarum characteribus iisdem quibus impreſſæ ſunt Satyræ, impreſſa leguntur ſequentia: *Junii Juvenalis Aquinatis Satyrarum Libri Impreſſi, Venetiis Diligentiſſime Arte Et Ingenio Jacobi de Rubeis Natione Gallici VIII. KL. Maias Anno Chriſti M. CCCCLXXV. Inviĉtiſſimo Et Inclyto Duce Petro Mocenigo.* Ad calcem commentariorum in ejusdem paginæ inferiori margine hæc leguntur impreſſa: *Domitij Calderini Veronenſis Secretarii Apoſtolici In Satyras Juvenalis Ad Clariſſimum Vir℞ Julianum Medicen Laurentij Fratrem Petri Coſmi Filium Florentinum Editi Romæ: Quom Ibi Publice Profiteretur K, Septembris MCCCCLXXV.* Tum ſequitur Calderini Defenſio Commentariorum ſuorum in Martialem adverſus Brotheum typis iisdem, quibus Satyræ, impreſſa & decem foliis comprehenſa. In prima decimi folii pagina ad calcem hæc denuo leguntur impreſſa: *Domitii Calderini verouēſis Comētarii in Juvenalē cū defenſiōē cōmētario℞ Martialis & Recrimīatiōē aduerſus Brotheū gramāticū. Ad Julianum Medicen Florentinum. Editi Romæ. K. Septēbris. MCCCCLXXIIII.* Tres iſtas ſubſcriptiones non niſi truncatas, & inter ſe confuſas, quaſi unica eſſet ſubſcriptio, in medium attulit cl. de Bure *Bibliographie Belles Lettres* n. 2834. Idem vero recte advertit, Bibliographos non paucos ex terminis, qui in duabus poſterioribus ſubſcriptionibus occurrunt (*Editi Romæ ann.* 1474.) non

recte ſuſpicatos fuiſſe, Calderini in Juvenalem commentarios jam ante hanc editionemvenetam Romæ anno 1474 fuiſſe typis excuſos. Sane per verba, *editi Romæ anno* 1474, nihil aliud videtur innui, quam Calderinum hos commentarios abſolviſſe, & in lucem edere publicam ſtatuiſſe, cum Romæ anno 1474 verſaretur, &, ut ſecunda ſubſcriptio expreſſis verbis ſonat, ibidem publice profiteretur. Quare non eſt a vero aliena Cl. de Bure aſſertio, venetam hanc editionem commentariorum Calderini eſſe omnium primam.

IV. Laurentii Vallæ Elegantiarum Linguæ latinæ compendium a Bono Accurſio Piſano concinnatum. Impreſſum Mediolani per Philippum de Lauagnia ann. 1475. in 4to.

In averſa primi folii pagina exſtat Boni Accurſii Epiſtola dedicatoria ad Cichum Simonetam ducalem Secretarium. In hujus enim liberorum gratiam Bonus Accurſius præſens compendium adornaverat, ut ipſe teſtatur in hac epiſtola. Folio ſecundo ſtatim incipiunt *Laurentii Vallenſis Viri Clariſſimi Elegantiæ Ad Breve Quoddam Ac Perutile Redactæ Compendium.* Atque hæc capitalibus ſunt litteris impreſſa: ipſe vero textus charactere rotundo, eoque elegantiſſimo impreſſus eſt. Litteras initiales parvas typographus ipſe adjecit. At vero cuſtodes, ſignaturæ, & paginarum numeri deſunt. Conſtat opus integrum foliis impreſſis ſeptuaginta ſeptem. In auerſa poſtremi folii pagina hæc leguntur impreſſa: *Mediolani Impreſſum per Magiſtrum Philippum de lauagnia Mediolanenſem.* 1475. *die* 27. *Junij.*

V. *Auguſtini Dati Senenſis Iſagogicus libellus in eloquētiæ præcepta ad Andream Chriſtophori filium*, (Hæc verbotenus leguntur in fronte ſecundi folii) quem typis imprimendum curavit Bonus Accurſius Piſanus Mediolani per Philippum de Lauagnia anno 1475. in 4to.

In averſa primi folii pagina exſtat Boni Accurſii, qui opus typis imprimendum curavit, Epiſtola dedicatoria ad Cichum Simonetam primum ducalem Secretarium. Externa hujus opuſculi, quod foliis conſtat impreſſis quadraginta tantum, forma eadem prorſus eſt cum proxime præcedenti. In prima ultimi folii pagina hæc leguntur: *Mediolani. Impreſſum per Magiſtrum Philippum de Lauagnia.* 1475. *die* 18. *Martii.*

VI. Aurea Biblia Antonii Ampigolli Ord. Eremit. S. Auguſtini. Ulmæ ann. 1475. per Joh. Zeiner. in Fol.

Eſt lexicon alphabeticum Morale, cui nomen Aurea Biblia ideo videtur inditum, quod vitanda & agenda maximam partem exemplis & figuris ex

S.

Digitized by Google

S. Scriptura depromptis inculcentur. Auctor opus inſcripſit Confratribus ſuis Auguſtinianis in Conventu Neapolitano exiſtentibus, ut ipſe in Præfatione operi præfixa teſtatur. Opus diviſum eſt in capitula, ſeu titulos centum triginta novem, quamvis typographus non niſi capitula centum triginta octo notaverit. Error inde manavit, quod numerum capitulo vigeſimo, in quo agitur de *Auxilio Dei*, adjicere neglexerit, eundemque numerum Capitulo de *Baptiſmo*, quod revera eſt ordine vigeſimum primum, addiderit. Atque hic quidem error per totum opus deinceps eſt continuatus. In ſuperiori margine capitulorum, non foliorum, numeri notantur. Deſunt quoque cuſtodes, & ſignaturæ. At litteras initiales magnas, easque ligno inciſas typographus ipſe adjecit. Ceterum characteres gotthici quidem ſunt, ſed tamen admodum elegantes. Ad calcem capituli poſtremi, quod eſt de zelo indiſcreto, leguntur ſequentia typis impreſſa: *Vigore infiniti entis explicit lib'. bon⁹. & perutilis Aurea B.blia. ve. ac. no. te. appellatꝫ. Vlm diligent' ꝑ Johañez zeiner de Reutlingen artificialit' effigiatꝫ. Anno legis gr̄e ꟿ. cccc. Lxxv. die altera poſt viti & modeſti martirum cui ſit honor & Gloria in ſecula ſeculoꝝ. amen. &c.*

VII. Jacobi de Cluſa Charthuſiani Tractatus de Apparitionibus animarum poſt exitum earum a corporibus. Burgdorfii 1475. ſine nomine typographi. in Fol.

In fronte primæ paginæ hæc leguntur: *Tractatus de apparitionibus animarum poſt exitum eaꝝ a corporib⁹ & de earundem receptaculis. edit⁹ in erdſordia ab excellentiſſimo viro Jacobo de Cluſa ordinis cartuſēſis. ſacre pagine profeſſore doctiſſimo.* Auctor hujus opuſculi, quod viginti ſex tantum foliis impreſſis conſtat, ſingulare argumentum majore libertate tractavit, quam pro temporis illius genio id ab aliis factum eſt. Habet tamen multas fabulas, & ſubleſtæ fidei hiſtorias. Cum plures circa medium Sæc. XV. fuerint ex ordine Chartuſianorum Jacobi, iique Erfordiæ degentes, non ſatis liquet, quis illorum præſentis operis auctor ſit dicendus. De loco etiam impreſſionis Burgdorf non omnino certa habentur documenta. Probabiliſſimum eſt, Burgdorſum Bernenſis in Helvetia ditionis oppidum deſignari. Verum cum præter librum hunc nullus hactenus eodem in oppido certo impreſſus innotuerit, typographi quoque latet nomen. Plura de loco & typographo, nec non operis auctore & argumento diſſeruit cl. Aug. Frid. Pfeiffer in Beyträgen zur Kenntniß alter Bücher, und Handſchriften. 1. St. n. XII. Litteræ ſunt oblongæ & pingues admodum, eæque ſculptæ, ut videtur, non fuſæ. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Diſtinctionis ſignum unicum ubique occurrit, nempe punctum. In prima folii vigeſimi ſexti, ejusque ultimi pagina primum hæc leguntur: *Explicit Tractatus eximii doctoris Jacobi de cluſa ordinis cartuſienſis de apparitionib⁹ & receptaculis animꝝ exutarū.*

im-

impreſſus in opido Burgdorf Anno dñi milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto. His ſubnexus eſt *ordo folio4.* h. e. indiculus primarum cujusvis plagulæ vocum, Bibliopegam in ordinandis plagularum faſciculis dirigens.

VIII. Valerii Maximi Dictorum Factorumque memorabilium libri novem. Impreſſi Mediolani ann. 1475 per Antonium Zarottum in Fol.

In prima operis pagina legitur Boni Accurſii Piſani ad Cicchum Simonetam primum ducalem ſecretarium epiſtola dedicatoria, in qua Valerium Maximum a ſe *emendatiſſime correctum, & quidquid erat aliorum ignorantia inſertum exemptum fuiſſe* adfirmat. Hanc in eadem pagina excipit Boni Accurſii explanatio quorumdam locorum, quæ in ipſa Valerii Maximi præfatione in opus præſens occurrunt. In ſequenti folio incipiunt: *Valerii Maximi* (capitalibus litteris) *Dictorum Et Factorum Memorabilium Rubricae;* quæ terminantur folii tertii pagina prima linea 22. Averſa pagina vacua eſt. Folio quarto demum ipſum opus incipit. Impreſſum eſt charactere rotundo elegantiſſimo. Litteras initiales parvas inde a libri primi capituli quarti exemplo ſecundo, quod eſt *De Marco & Flamma capitis*, usque ad finem operis typographi ipſi adjecerunt. In præcedentibus autem deſunt. Deſunt etiam ubivis ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri. Ad calcem noni libri capitalibus litteris, & numeris Romanis impreſſa hæc leguntur:

M. CCCC. LXXV. VII.
KL. Novembres.
Mediolani.
An. Impreſſit. ZA.

Per *An. ZA.* intelligendum eſſe Antonium Zarottum celeberrimum Mediolani illa ætate typographum nemo, ut opinor, vocabit in dubium. Accedit index alphabeticus copioſiſſimus materiarum foliis 22. comprehenſus, cui præmiſſa eſt inſtructio ad expeditum ejusdem uſum. Orlandi, Hamberger, Harwood, hujusque interpres Alter hanc editionem non excitarunt. Cl. de Bure eam indicavit tantum. Editores Valerii Maximi Bipontini de ea pariter ſiluerunt.

IX. S. Auguſtini Liber, Quinquaginta adpellatus, ſeu verius S. Auguſtini quinquaginta Homiliæ de variis materiis Auguſtæ Vind. per Anton. Sorg. anno 1475 in Fol.

Præmiſſum eſt regiſtrum, ſeu index Homiliarum, quæ hoc opere continentur, utramque primi folii implens paginam. Folio ſecundo *Incipit liber beati Auguſtini epiſcopi, qui vocatur quinq̄ginta De eo quod ſcriptum eſt. Quis eſt homo, qui vult vitā & cupit videre dies bonos* (In eadem linea interjecto

ſpa-

ſpatio vacuc) *Omelia prima.* Litteras initiales parvas typographus ipſe adjecit. Cuſtodes vero, paginarum numeri, & ſignaturæ deſunt. Litteræ ſunt gotthicæ quidem, ſed perelegantes. Præter punctum, duo puncta, & interrogationis ſignum occurrit etiam, licet rarius comma. Ad calcem Homiliæ ultimæ, in qua oſtenditur, *Quam vtilis & neceſſaria ſit penitentia*, hæc leguntur impreſſa: *Anno dñi. M. cccc. Lxxv. circit' kal' Februarij Impreſſus eſt liber iſte ad honorem dei. P Anthoniū Sorg In Auguſta.*

X. Alberti Trotti, Juris Canonici Profeſſoris Ferrarienſis liber de vero, & perfecto Clerico Ferrariæ impreſſus ann. 1475. per Severinum Ferrarienſem. in 4to.

Præmiſſa eſt in noſtro quidem exemplari tabula quæſtionum & dubiorum, quæ tanguntur, & deciduntur in hoc opere. Tabula hæc ſeptem foliis impreſſis comprehenditur; & ad calcem folii ultimi hæc inſuper impreſſa continet: *Explicit tabula ſeu ordo queſtionūque tanguntur ī hoc opuſculo: intitulato de vero & perfecto clerico: edito per clariſſimum juris utriusq3 interpretē Dominū Albertum Trottum de Ferraria ī ſtudio ferrarienſi: ibidemq3 impreſſo. Per Severinum ferrarienſem. Anno dnīce natiuitatis. M. CCCC. LXXV. die. 23 Decembris.*

Laus Deo.

Patet, Bibliopegi aut inſcitia, aut incuria hanc tabulam operi præpoſitam fuiſſe, cum illi ſubjungenda fuiſſet. Diviſum eſt opuſculum in duos libros, quorum prior de vero, poſterior de perfecto agit clerico. Opuſculo auctor præmiſit epiſtolam dedicatoriam ad Jacobum Zenum Patavinum epiſcopum. In fronte primi libri rubro colore, & capitalibus impreſſa litteris hæc leguntur: *De vero & perfecto Clerico Que: Et Quot:, Concurrere oporteat In Eo.* Litteræ, quibus impreſſum eſt hoc opus, ſunt rotundæ, eæque minutæ admodum. Litteras initiales typographus ipſe plerumque adjecit, easque magnas. Deſunt vero cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Ad calcem operis hœc tantum capitalibus impreſſa litteris leguntur.

Sever. Ferrar.

E. F. V.

Orlandi in *Origine e Progreſſi della ſtampa* opuſculi hujus aliam citat editionem Ferrarienſem ab eodem typographo factam anno 1476. De noſtra vero ann. 1475. ſilet omnino.

XI. Johannis Nider ord. Præd. Præceptorium divinæ legis, ſive Expoſitio Decalogi, per Ant. Sorg Auguſtæ anno 1475. in Fol.

Præmiſſum eſt huic operi duplex regiſtrum, & primum quidem alphabeticum materiarum, alterum vero capitulorum cujusque libri ſeu præcepti.

Pri-

Digitized by Google

Primum terminatur folio impreſſo 27, pagina prima, linea 31: alterum vero folio 28, pagina averſa, linea 20. Folio ſequenti *Incipit Prologus in expoſitionem decalogi ſm fratrē Johānem Nyder ſacre theologie pſeſſorem ordinis predicatorum.* Prologus iſte non niſi ſedecim lineas implet. Quare eadem in pagina circa medium *Incipit preceptorium diuine legis. Capitulum primum.* Initiales litteras parvas ipſe typographus adjecit. Idem quoque in ſuperiori margine paginæ ſiniſtræ præceptum, e. g. *Præceptum primum*, paginæ vero dextræ capitulum. e. g. *capitulum ſextum*, notavit. Cuſtodes, paginarum numeri, & ſignaturæ deſunt. In fine hæc leguntur impreſſa: *Fratris Johannis Nyder: divine legis preceptoriū feliciter finit. Nō quidem Cyrographo ſed ipſaque de ſurſum demiſſa eſt arte p Anthoniū Sorg ciuē Auguſtenſem Impreſſum. In laudem dei & edificationem eccleſie. Anno ſalutiſere incarnacionis dñi nrī hieſu Xpi. M. CCCC. L. XXV. IX. kalendas Junias. Laus almipotenti,*

XII. Catonis Ethica, ſeu dyſtica de Moribus ad filium ampliſſimis Commentariis illuſtrata, vel potius onerata a Philippino de Pergamo. Impreſſa Auguſtæ Vind. anno 1475. per Anton. Sorg. in Fol.

Auctor horum dyſticorum, ſeu ſententiarum moralium non eſt Marcus Portius Cato Cenſorius, ſed Dionyſius Cato, qui ante Conſtantinum M. immo jam ſub Antoninis floruit. Porro hæc diſtica jam inde a temporibus Caroli Magni puerorum in manibus verſabantur, & ſcholaſticæ inſtitutioni habebantur idonea, quamvis non nulla illorum ægre admodum cum doctrina chriſtiana conciliari poſſe videantur. Conf. Hamberger zuverläßige Nachrichten ꝛc. Thl. 2. pag. 327 ſeqq. Ipſa Catonis diſtica paucis potuiſſent paginis imprimi. Aſt qui commentaria in hac quidem editione adjecit, præter pauca ad ſenſum diſticorum evoluendum idonea tam multa inſeruit aliena & ad prædictum ſcopum nihil, aut parum certe conducentia, ut præſens editio in vaſtiſſimæ molis volumen plagularum 241½ excreverit. Primo itaque introductionem præmiſit in opus præſens, eidemque regiſtrum adnexuit locos quosdam communes in ipſo opere uberius explicatos alphabetico ordine complectens. Atque hæc quidem introductio cum regiſtro foliis comprehenſa eſt 56 impreſſis. In ſequentis folii prima pagina incipit dedicatio hujus operis Johanni Galeazio vice comiti Mediolanenſi facta, in cujus contextu demum auctor, frater Philippinus de Pergamo, Prior monaſterii S. Mariæ de Treſſonibus, ſuum manifeſtat nomen. Finitur hæc dedicatio folio 59. pagina prima, linea 32. Tandem in eadem pagina incipit Catonis Proœmium ad filium: *Nunc te fili cariſſime docebo q° pacto mores tui animi cōponas.* Atque hoc quidem proœmium auctori uberrimam evagandi materiam præbuit. Implevit enim plagulas vix non 32: ſeu folia 64. Tandem incipit primum præceptum proſaicum: *Itaque deo ſupplica*, in idemque auctoris com-

commentaria immediate ſubjuncta. Præcepta metrica; quorum primum eſt: *Si deus eſt animus ut nobis carmina dicũt. Hic tibi præcipue ſit pura mente colendus*, in quatuor partes ſeu libros diviſa ſunt. Ad calcem operis hæc leguntur impreſſa: *ob prime omnium rerum cauſe preconia: militantiſq3 eccleſie eruditoẽ3, Cathonis magni auctoris moraliſſimi ethica pregnantiſſima torquẽdo Auguſte impoſita. In qua Facultatũ pluriũ gaza recondita eſt vberrima. Ex qua ſiquide3 quisquis opuſculi p̄ſentis lector attent⁹, excerpe ampliſſime fructificatoĩs palmites poterit: ſummi ac immortalis opificis preſidio finit felici⁹. Incarnatoĩs ſaluberrime añ. M. CCCC. LXXV: die craſtina feſti omnium ſanctorum:* His ſubjuncta: *Laus ſupmo artifici mundum pugillo continenti eiuſq3 glorioſe ac intemerate genitrici.* Typi iidem ſunt, quibus Antonius Sorg tum hoc anno (vid. n. IX. & XI.) tum alias quoque uſus eſt. Quare eidem hoc opus attribuere non dubitavi. Litteras initiales parvas ipſe adjecit typographus. Signaturæ vero, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Ceterum hæc eſt omnium prima hujus operis editio, & vel ideo rarioribus libris accenſenda. De ea non nihil uberius agit cl. Hummel in der Neuen Bibliothek von ſeltenen und ſehr ſeltenen Büchern. achten St. pag. 409 — 418.

XIII. Das Buch der Natur. Augsburg gedruckt von Hanns Bämler. 1475. in Fol.

Duo prima folia regiſtrum complectuntur duodecim capitulorum in quæ diviſum eſt opus præſens. In averſa tertii folii pagina figuram videre eſt ligno inciſam, quæ hominem repræſentat nudum, cui a dextris & a ſiniſtris duo alii adſtant veſtiti, ille quidem vaſculum, hic vero librum manu tenens apertum. In prima quarti folii pagina leguntur ſequentia rubro impreſſa colore quæ hic adſcribam integra, cum ad dijudicandum libri argumentum, & hiſtoriam illius litterariam ſpectent dilucidandam: Hyenach volget das puch der Natur, das Innhaltet zu dem erſten von eygenſchafft und natur des menſchen, darnach von der natur vñ eygenſchafft des himels, der tier des gefügels (ſic), der Kräuter, der ſteyn, und võ vil and' natürlichẽ dingen, und an diſen puch hat ein hochgelerter mã bey fünfzehẽ jare colligiert vñ gearbeyt, vñ für ſich genumẽ die hernach benanten götlich vñ natürlich lerer Poeten vñ ander bewert Doctores der erczney. Als Auguſtinũ, Ambroſium. Ariſtotelen, Baſilium, Yſidorum, Plinivm, Galyenũ, Avicennũ etc. vñ vil and' meiſter vñ lerer. auß den vñ andern hat er dicz nachgeſchribẽ půch allenthalbẽ zuſamẽ geleſen vñ außgezogẽ, welches půch meiſter Cunrat von Megenberg von latein in teüſch Traßferirt vñ geſchriebẽ hat vnd iſt gar eyn nützliche kurzweylige materi, darinnẽ eyn yeglicher menſch vil ſelczſamer ſachen vnterrichtet mag werde. Zu dẽ erſtẽ võ d' natur des menſchen. In eadem pagina incipit primum capitulum de hominis natura. Capitulo cuivis præfixa eſt figura

ligno inciſa, & in noſtro quidem exemplari coloribus illuſtrata, capituli argumento conveniens. Typi ſunt germanici craſſi admodum & oblongi. Litteras initiales majores ligno inciſas typographus adjiciendas curavit. Deſunt vero cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. In fine capituli duodecimi hæc leguntur impreſſa colore nigro, ut ipſe textus operis: **Hie endet ſich das pûch der Natur. Das hat getruckt vñ vollbracht hanns Bämler zu Augſpurg an montag vor aller heyligen tag Anno etc. in den** *LXXV.* **jar. Deo gracias.**

XIV. Regimen Sanitatis. Theodiſce. **Von Ordnung der Geſundheit. Augsburg gedruckt vom Bämler.** 1475. in Fol.

Typi, & cetera, quæ ad externam libri formam ſpectant, ſunt eadem omnino, cum opere proxime præcedenti. Initio occurrit regiſtrum, quod primi folii utramque implet paginam. Opus iſtud in 4 partes, ſeu libros diviſum eſt. In 1ma parte agitur de quatuor anni tempeſtatibus, menſibus ſingulis, nec non de 4 temperamentis. In 2da regulæ præſcribuntur in uſu ciborum, potus, & ſomni obſervandæ: agitur quoque de venæ ſectione. In parte 3tia, quid graſſante peſte in uſu cibi & potus, nec non venæ ſectione ſit obſervandum, docetur. In 4ta demum parte tractatur de ſignis hominis ſani & morbidi. Ad calcem operis ſequens legitur notitia: **das nützliche bûch von Ordnung der Geſundheit hat getruckt vñ volendet Hañs Bämler zû Augſpurg, an montage Nach Sant Martins des heyligen Biſchoffs tag Nach gots gebürt duſent vierhundert unð inn dem fünff und ſybenczigſten jare. etc.**

XV. Joannis de Imola in Clementinas commentarii. Per Jacobum de Rubeis impreſſi venetiis anno 1475. in Fol.

Præſens opus charactere gothico minori in duabus columnis impreſſum eſt, papyro, quæ tum firmitate, tum albedine & nitore præſtans eſt. Chartarii ſigna oppido varia obſervavi. Sed ceteris omnibus ſimul ſumptis multo frequentius occurrunt duæ ſagittæ, quæ ſe invicem ſecant medias. Litteras parvas initiales typographus ipſe adjecit. Signaturæ vero, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. In fine operis hæc habes impreſſa eodem quo cetera, Charactere: *clariſſimi ac utriuſq3 juriſ interpretis famoſiſſimi Johannis de Imola opus preclaru3 i clemētinas, uenetiis impreſſū, ſummo artificio: ac induſtria ingenioſiſſimi uiri Jacobi de Rubeis natione gallici. Anno domini. M. ccccLxxv. Inclyto Uenetiarum Duce Petro mocenigo.*

Deo gracias. Amen.

XVI.

Digitized by Google

XVI. Deciſiones Rotæ Roman. cum Novæ. Tum antiquæ. Impreſſ. Romæ per Georgium Laur de Herbipoli. 1475 in Fol.

In fronte operis leguntur Rubricæ Deciſionum Novarum foliis novem comprehenſæ. In averſa noni folii pagina præſentis collectionis auctor Guilielmus Horboch Alemannus, Decretorum Doctor, & Auditor Rotæ ſe ipſum manifeſtat. Tum ſequuntur ipſæ deciſiones novæ charactere rotundo pereleganti in duabus columnis firmiſſimæ quidem, albæ tamen, & nitidæ papyro impreſſæ. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & littera initialis *I* vocis *Item*, quæ in fronte ſingularum deciſionum legitur. In fine novarum deciſionum hæc habes impreſſa: *Praeſens deciſionū rote nouarum opus clariſſimū impreſſu3 Rome per venerabilē uirū mgrm̄ Georgium Laur. de Herbipoli. Anno Jubilei. M. CCCCLXXV. die vero lune XXI. menſis Auguſti. Pont. S. in Xp̄o patris & dñi nr̄i dñi Sixti diuina ꝓuidentia pape quarti. anno ejus quarto finit feliciter.* In prima ſequentis folii pagina prima cujusvis plagulæ verba notantur, quæ Bibliopegum in ordinandis plagularum faſciculis dirigerent. Averſa hujus folii pagina eſt vacua. In ſequenti demum folio *Incipiunt Deciſiones* hæc ſunt capitalibus litteris in fronte primæ columnæ impreſſa) *Siue Concluſiones Antique Dominorum De Rota.* Exterior forma eadem eſt ac deciſionum novarum, niſi quod Deciſiones antiquæ incipiant voce *Nota*, *loco Item.* In fine harum deciſionum hæc leguntur impreſſa: *Deciſiones ſiue concluſiones Antique R. P. & Dominorum ſacri palacii apoſtolici Auditorum ordinate ſcd'm Ricas decretalium & cum ſummariis ſuis impreſſe Rome per honorabilem virum Magiſtrū Georgium Laur de Herbipoli. Anno Jubilei Milleſimo. cccc. LXXV. die vero lune XXIII. Menſis Octobris. Pontificatus. S. in Chriſto patris & domī noſtri dnī Sixti diuina providentia pape quarti Anno ejus quinto finiunt feliciter.* In eadem columna legitur Regiſtrum primarum cujusvis plagulæ vocum. In averſa autem pagina *ſequuntur ſummaria deciſionum Antiquarum Rotæ*, quæ quidem præter hanc paginam etiam ſequentia ſeptem implent folia. Ceterum hæc prima eſſe videtur deciſionum Rotæ editio, quam cl. de Bure abs dubio ignoravit, utpote qui (*Bibliographie Inſtructiue. Juriſprudence* n. 933.) ſolam citat editionem Moguntinam an. 1477. quæ & ipſa in noſtra exſtat Bibliotheca.

XVII. Johannis Andreæ Quæſtiones Mercuriales de Regulis juris in ſexto Decretalium. Anno 1475. in Fol. ſine nota loci & typographi.

Mercuriales adpellantur hæ quæſtiones, quod die mercurii eaſdem auctor ſæculo XIV. in diverſis Italiæ academiis, diutiſſime vero in Bononienſi, Canonum Profeſſor celeberrimus Pater juris Canonici, & omnium juris canonici interpretum facile Princeps habitus publice conſueverit explanare. Ceterum opus iſtud in duabus columnis Cartæ firmæ quidem, ſed minus albæ

 ac

ac nitidæ eſt impreſſum. Chartarii ſignum aliud non obſervavi, quam coronam. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri omnino deſunt. Editionem hac antiquiorem a nemine excitatam memini. In ſecunda primæ ultimi folii paginæ columna hæc tantum leguntur: *Explicīūt Mercuriales queſtiones ſuper regulis iuri⁹ Johannis andree utriuſq3 iuris doctoris famoſiſſimi Anno ſaluti⁹ ꝏ. CCCCLXXV. &c.* In averſa poſtremi hujus folii pagina præſentis operis commendatio, ab Hieronymo de Caſtellanis, J. U. Doctore, adornata legitur, lineis comprehenſa viginti quatuor. Ex eadem diſcimus Hieronymum iſtum correctionem hujus operis in hac editione in ſe ſuſcepiſſe.

XVIII. Juſtiniani Imp. Codicis repetitæ Prælectionis Libri IX cum gloſſa. Norimbergæ impreſſi per Andream Friſner, & Joannem Senſenſchmid. ann. 1475. in Folio Magno.

Initio ſtatim occurrit index alphabeticus materiarum, lectori librum, & titulum rubro charactere minori demonſtrans. Poſt hunc indicem ad calcem averſæ tertii folii paginæ exſtat Epiſtola Andreæ Rumel, Norimbergenſis, J. U. Doctoris ad Johannem Senſenſchmid typographum, a quo rogatus ille operis correctionem in ſe ſuſcepit, hancque etiam epiſtolam in ipſius commendationem curavit præfigendam. Porro Rumelius modeſte admodum de ſuo loquitur labore. Confidenter tamen ad alios provocat codices, lectoremque rogat, ut non niſi facta aliorum codicum collatione de hac editione ſententiam ferant. Se quidem nulli labori, typographum nullis ſumptibus pepercisse, ut opus præſens quam emendatiſſime prodiret in publicum. Folio quarto ipſe incipit textus, ſeu conſtitutio prævia Imperatoris ad Senatum de novo codice faciendo. Textus in duabus columnis charactere gothico majori, pinguiori eo quidem & eleganti impreſſus eſt. Gloſſæ, charactere minori impreſſæ, externos quatuor margines occupant. Tituli librorum & conſtitutionum ſunt rubro colore & charactere eodem, quo textus ipſe, impreſſi. Singulis quoque libris præfixa eſt figura ligno inciſa, argumento illorum reſpondens. Initiales vero librorum litteræ, quemadmodum etiam cuſtodes, ſignaturæ, & paginarum numeri deſunt. Libri cujusvis numerus in ſuperiori margine breviter adnotatus eſt; e. g. LVI, ita, ut littera L in paginæ ſiniſtræ, numerus vero, e. g. VI. in dextræ paginæ ſuperiori margine collocentur. Ad calcem operis rubro colore hæc leguntur impreſſa: *Codicis domini Juſtiniani p̄ncipis ſācliſſimi repetite prelectiōis nonus explicit feliciter.*

Deo gratias.

Anno domini Milleſimo quadringētesimo ſeptuageſimo quinto die viceſimo q̄rto Junij. Sub imperio diui frederici principis invictiſſimi anno imperii eius viceſimo quarto Inſculptū ē h⁹ opus ī Nuremberga oppido germanie celebratiſſimo juſſu Andree friſner Bunſidelenſis & Joannis ſenſēſchmid ciuis Nurembergēſis. His ſubjecta ſunt

ſunt typographorum inſignia rubro pariter colore expreſſa. Eodem anno hoc opus Moguntiæ excudit Petrus Schoyffer VII kal. Februarii. Meminit hujus editionis Hambergerus. zuverläßige Nachrichten ꝛc. Thl. 2. pag. 376. De noſtra vero editione ſilet.

XIX. Baldi de Ubaldis de Peruſio commentarius de uſu feudodorum — item de Pace Conſtantiæ. Parmæ 1475. per Stephanum Corallum. in Fol. max.

Præſens celeberrimi ſæculo XIV. Juris conſulti opus chartæ magnæ, ac firmiſſimæ, nitidæ tamen, in duabus columnis charactere gothico eſt impreſſum, & ampliſſimos habet margines. Præmiſſus eſt index materiarum eo ordine concinnatus, quo ſe invicem conſequuntur. Atque hic quidem index novem foliis abſolvitur. Folio decimo tandem *clariſſimi ac famoſiſſimi utriqq3 iuris illuminatoris doīni Baldi de puſio ſuper uſibus feudorum commentum Incipit feliciter.* Commentum iſtud finitur folio 150, averſæ paginæ columna prima, linea 29. In eadem adhuc columna incipit commentum de pace conſtantiæ. Litteras initiales ſectionum majorum, quæ rubricæ vocantur, typographus ipſe, ſed parvas, adjecit. Cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. In fine operis hæc leguntur impreſſa: *Explicit Baldus d'ugubaldis de Peruſia ſuper uſibus feudorū: & pace cōſtantie, juris utriuſque illuminator excellentiſſim⁹: & adeo emendatiſſimū: ut ſi ↄferatur cum his qui Rome3 īpreſſi ſūt procul dubio illi non baldi: ſed cujuſdā inepti gloſator! widebitur propter corruptionem* (ſic) *Tex. & additionum quingentis in locis ſuis defectionem.* Interjecto duarum, triumve linearum ſpatio hæc ſequuntur: *Impreſſum Parme per Stephanum Corallum de Lugduno. Regnante inuictiſſimo Mediolani duce Galeaceo Maria quinto anno domini milleſimo quadragenteſimo* (ſic) *ſeptuageſimo q̄to.* Idem Corallus jam anno 1473. Baldi opera juridica edidit.

XX. Lectura Bartoli ſuper ſecunda parte Infortiati: Venetiis per Joh. de Colonia 1475. Fol.

Iſtud opus in duabus columnis chartæ nitidiſſimæ ſimul, ac firmiſſimæ charactere rotundo pereleganti impreſſum eſt. Litteras initiales parvas, & ſignaturas typographus ipſe adjecit. Cuſtodes vero, & paginarum numeri deſunt. Chartarii ſigna oppido varia obſervavi, e. g. libram, ancoram, (utramque circulo incluſam) forficem, columnam, cui impoſita eſt corona, pluraque alia. Plagularum faſciculi univerſim ſunt 32, ſcilicet a — y & aa — kk. omnes ſunt quinterni, exceptis g. h. m. q. t. dd. gg. qui quaterni, & ii. kk. qui ſexterni ſunt. Conſtat igitur totum volumen foliis 310. Sed duo folia: primum ſcilicet faſciculi *a*, & ultimum faſciculi *kk*. ſunt vacua: folio undecimo faſciculi kk, pagina prima, columna ſecunda, linea 35 opus terminatur.

natur. Tum vero hæc legitur epigraphe: *Lectura eximii doctoris dñi Bartoli ſup ſcda infortiati pte: poptime a famoſiſſis* (ſic) *emēdata vir ſ: ſuū hic teſtat ſine. Impſſioniq3 dedita p Johānē de Colonia ſociūque ejus Johannē manthen de Gherretzem q una fidelit degētes: ipi⁹ laboratorib⁹ ipēſas p curaūt: Venetiis. M. CCCC. LXXV. die vero IX. Mart*|.

XXI. Laurentii Vallæ de Elegantia linguæ latinæ libri ſex. Romæ per Arnoldum Pannartz anno 1475. in Fol.

In averſa primi folii pagina hæc leguntur: *Laurentii Valle viri diſertiſſimi de Romani ſermoniſ elegantia: Liber primus.* Tum vero immediate incipit index argumenta exhibens ſingulorum cujusque libri capitum, qui terminatur in averſa folii octavi pagina. Nono demum folio incipit *Laurentii Vallæ Viri Diſertiſſimi De Romani Sermonis Elegantia Liber Primus.* Atque hæc verba ſunt capitalibus litteris impreſſa. Litteræ initiales, paginarum numeri, cuſtodes, ſignaturæ deſunt. Characteres ſunt rotundi Romani, alias quoque a Panartzio & Schweinhemio adhibiti. Littera Jod non habet punctam ſibi impoſitum. Signa diſtinctionum duo tantum obſervavi, nempe punctum, & duo puncta. Charta eſt firmiſſima ſimul & nitidiſſima. In fine operis hæc leguntur impreſſa: *Laurentii Valle viri eruditiſſimi: & oratoris clariſſimi de Elegantia linguæ latinæ liber ſextus & ultimus diligenti emendatione finitus ab incarnatione domini Anno M. CCCC L. XXV. Die vero ſecunda menſis Julii: ſedñ. Sixto IIII. Pon. Max. Anno ejus quarto. Hos vero libros impreſſit clarus: ac diligentiſſimus artifex Arnoldus Pannartz Natione Germanus in domo nobilis viri petri de maximis ciuis Romani: Tu qui latine loqui cupis: hos tibi eme libros: in qbus legendis ſi curam ſtudiumque adhibueris: brevi te haud parum pfeciſſe intelliges.* Accedit folium ſingulare, in cujus prima pagina exhibetur *Regiſtrum hujus libri*, hoc vero eſt, indiculus primarum vocum cujusque plagulæ. Bibliopegam in ordinandis plagularum faſciculis dirigens. Primo omnium iſtud opus typis excuſum eſt Romæ anno 1471 in Pinea regione, iterumque venetiis eodem anno per Nicol. Jenſon.

XXII. S. Thomæ Aquin. continuum, ſeu Catena Patrum in Quatuor Evangelia. Norimbergæ anno 1475. per Ant. Coberger. in Fol. max.

Hoc vaſtiſſimæ molis opus chartæ firmiſſimæ, albæ tamen, ac nitidæ, in duabus columnis charactere paulo majori impreſſum eſt. Chartarii ſignum eſt triangulum, cujus baſin linea, ei perpendiculariter inſiſtens & in roſam deſinens ſecat mediam. Porro lineam eandem duæ aliæ perpendiculariter eidem inſiſtentes & ex utraque parte prominentes, adeoque baſi trianguli paralellæ in partes dividunt. In fronte primæ primi folii paginæ, columna prima

Digitized by Google

prima tituli loco hæc leguntur: *Diui Thome aquinatis continuum in librum evangelii ſm Matheum.* Tum ſequitur Catenæ in Mathæum dedicatio facta Urbano IV. P. M. cujus juſſu S. Thomas hoc opus adornaverat. Terminatur hæc dedicatio in primæ primi folii paginæ columna ſecunda, linea 32. In fine Catenæ in Matthæum tituli leguntur ſingulorum ordine capitum hujus evangelii. Adjectus eſt etiam index evangeliorum, quæ dominicis & feſtis per annum diebus publice legi conſueverunt. Catenæ in Marcum præmiſſa eſt S. Thomæ dedicatio ad Ambaldum Baſilicæ duodecim App. Presbyterum Cardinalem, in qua teſtatur, ſe defuncto jam Urbano IV. P. M. cujus juſſu Catenam in Matthæum adornaverat, ad adornandam in reliquos etiam Evangeliſtas Catenam animum adplicuiſſe, *ne opus, quod obedientia inceperat, negligentia imperfectum relinqueret.* Addit quoque, ut opus iſtud perfectius redderet, ſe græcorum quoque patrum expoſitiones in latinum transferri, & latinorum Patrum expoſitionibus addi curaſſe. Catenis in Marcum, Lucam, & Johannem indices quidem evangeliorum, quæ dominicis & feſtis per annum diebus ſolent publice legi, adjecti ſunt. At vero tituli capitulorum, qui Catenæ in Matthæum ſubnexi ſunt, in tribus poſterioribus evangeliſtis non ſunt adjecti. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt ubique. Indici evangeliorum Johannis Dominicalium & feſtivorum ſequens adjecta eſt notitia.

Beati thome de Aquino
gloſa continua ſuper quatuor
Evangeliſtas feliciter finit
Impreſſa Nurembergē p̄ cp̄i
uidum virum Anthonium
coberger. Anno dn̄ice Incar.
natōnis. MILLE. CCCC.
LXXV. DIE. VIII. AVGV.

XXIII. Chronicon Euſebii Cæſar. a S. Hieronymo latine verſum. Ab eodem nec non Proſpero Aquitanico Regienſi Epiſcopo ad annum usque 443 ac tandem ab anno Ch. 443 — 1448 a Matthæo Palmerio continuatum. In Fol. min. Mediolani per Philippum de Lavania circa ann. 1475.

Hæc omnium prima & originalis eſt hujus operis editio, quam circa annum 1475 excuſam eſſe adfirmat Hambergerus in zuverläſſigen Nachrichten ꝛc. Thl. 2. pag. 710, & poſt eum vir cl. Michael Denis in Merkwürdigkeiten der garelliſch. Bibliothek pag. 490. In averſa primi folii pagina Bonini Mombritii tria leguntur Epigrammata, quorum primum adſcribam integrum, utpote quo de præſenti editione, quæ ſcitu neceſſaria vel certe utilia ſunt, edocemur.

Hiſto-

Hiſtorias qcunqʒ ſuo cum tempore quæris:
Hoc tibi non amplo codice lector habes
Condidit Euſebius tecumqʒ Hieronyme Proſper
Matthæi pars eſt ultima Palmerij.
Omnibus ut pateant: tabulis impſſit ahenis
Utile Lavania gente Philippus opus.
Hactenus hoc toto rarum fuit orbe volumen:
Q vix qui ferret toedia, ſcriptor erat.
Nunc ope Lavaniæ numeroſa volumina noſtri
Aere perexiguo qualibet urbe legit.

Typis impreſſum eſt opus iſtud rotundis perelegantibus, & papyro firmiſſimæ ac nitidiſſimæ ſine litteris initialibus, ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris. Poſt annum 328 hæc adnotantur; *Hucuſqʒ hiſtoriā ſcribit Euſebius pamphili martiris cōtubernalis: cui nos* (ſunt hæc interpretis, eiusdemque continuatoris Hieronymi) *iſta ſubiecimus.* Porro hæ additiones ſeu continuationes quinque implent folia & paginam unam. Ad calcem legitur: *Beati Hieronymi iter ꝓtatio in Euſebium de temporibus finit.*

Proſper cetera deinceps adiicere curauit. Proſperi continuationes ſex implent folia, non tamen integra. Nam circa finem averſæ ſexti folii paginæ hæc inſuper leguntur: *Quæ ſequuntur ex Mathæi palmerij florētini viri qdē diligentiſſimi libro de tꝑibus adverbum tranſumpta ſunt cujus ſane libri antecedentia eo cōſilio ſcribenda eſſe non putavi: q fere oīa ex hoꝝ libroꝝ ſup ioib⁹ ſint excerpta Ne vero plurima ad legentis toediū geminentur: illa conſultō ſubticui. Hæc quæ nō ī merito poterant a lectore deſyderari: opere ꝓcium fore ratus ſum: ſi ad continuandā in præſentem uſqʒ diem hiſtoriam apponerentur.* Opus clauditur ſine ulla ſubſcriptione ad ann. 1448. Poſtremum vero, quod memoria dignum Palmerio viſum eſt, his verbis enunciatur. *Mediolanenſes Laudem* (Laudum vel Lodi, civitatem in ducatu mediolanenſi ſitam) *receperunt.*

XXIV. Pauli Caſtrenſis Conſilia juridica a Bartholomæo Cepolla in Academia Patavina Juris civilis Profeſſore ordinario collecta & redacta in ordinem. Impreſſa, ut videtur, Paduæ anno 1475. in Fol. ſine nota typographi.

Præmiſſa ſunt alphabetico ordine in duabus columnis vocabula materias hoc in opere pertractatas lectori quodammodo ſignificantia. In averſa ſecundi folii pagina incipit index materiarum ſecundum eorumdem vocabulorum ordinem concinnatus, qui terminatur folii 24 pagina averſa, columna ſecunda, linea 27. Folio 25. ipſa incipiunt conſilia in duabus columnis charactere gothico impreſſa. Papyrus eſt firmiſſima, inſtar pergameni, & eadem nitidiſſima, & vel hodie adhuc, miræ albedinis. Margines ſunt ampliſſimi.

Ut

Ut adeo exterior forma hujus editionis jucundiſſimum oculis ſpectaculum exhibeat. Accedit quod primæ vocum, quæ ſenſum, aut periodum inchoant, litteræ, plerumque ſint florentes, eæque nitidiſſimæ. Ipſæ deciſiones dubiorum omnes incipiunt verbis: *In Xp̄i nomine Amen:* ubi quidem littera initialis *I* deeſt. Deſunt etiam ubique cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. In fine operis legitur epilogus non nihil fuſior vel typographi, vel correctoris, ex quo diſcimus, Bartholomæum Cepollam dilapſa undique Pauli Caſtrenſis conſilia primum collegiſſe, & *collecta omnibus eius profeſſionis accomodata in poſterum patere ſtuduiſſe.* Porro hic epilogus ſubſcriptionem, verbis modo ex eodem recitatis immediate ſubjectam, habet ſequentem: *actum padue XII. kl'. aprilis m. cccc. Lxxv. octaua inditione.* Atque ex his quidem colligo Paduæ, & quidem anno 1475 impreſſa eſſe hæc conſilia.

XXV. Bernhardi. Juris conſulti, caſus longi ſuper quinque libros Decretalium, Pariſiis per Petrum Cæſaris, & Johannem Stoll impreſſi anno 1475. in Fol. min.

Quos auctor caſus longos adpellat, ſunt legum declarationes uberiores plerumque ex occaſione legum deſumptæ. Hiſce caſibus adnexuit breves notas vel regulas potius, ex ipſis legibus manantes, aut in iisdem expreſſas. Impreſſum eſt iſtud non parvæ molis opus in duabus columnis charactere rotundo pereleganti, chartæ admodum nitidæ. Litteras initiales parvas ipſi typographi adjecerunt. Signaturæ vero, Cuſtodes & paginarum numeri, titulique deſunt. Signa interpunctionum ſunt punctum, comma, & ſemicolon hujus formæ (!). In fine majorum ſectionum moderno ſemicolo eſt ſimile. In fronte primæ columnæ primæ paginæ impreſſæ hæc leguntur verba iisdem, quibus ipſe textus litteris impreſſa: *Caſus longi ſup̄ q̄inq3 libros decretalium a domio bernardo earumdē precipuo gloſatore utiliter compilati.* In fine vero ſequentem typographi adjecerunt notitiam: *Finiūt caſus longi dn̄i Bernardi quinq3 librorum decretalium! bene & accuratiſſime caſtigati. Anno domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo quinto: die vero tredecima menſis Junii; Pariſius per margſtrū* (ſic) *Petrum ceſaris & Johānē ſtoll. Impreſſi. Deo gratias.* Orlandi de hac editione ſilet. Nec apud alios, qui mihi quidem præ manibus ſunt, Bibliographos quidquam de ea memini adnotatum.

XXVI. Pauli a S. Maria, Epiſcopi Burgenſis, Scrutinium Scripturarum. Accedit epiſtola Rabbini Samuelis Judæi Marocani ad Rabb. Iſaacum Synagogæ magiſtrum in eodem Regno ex Arabico in Latinum verſa ab Alfonſo Hiſpano Ord. Prædicatorum. Mantuæ per Johannem Schallum ann. 1475. Impreſſ. in Fol.

Paulus judaicis ortus parentibus Salomonis Levi nomen obtinuit. Circa annum Chriſti 1390 cum uxore & tribus filiis ad Chriſtianam fidem conuerſus,

Pau-

Paulus de Sancta Maria adpellatus eſt. Fuit primo quidem Carthaginenſis, tum vero Burgenſis Epiſcopus, & Regis Caſtellæ, ac Legionis Archicancellarius. A non nullis ſub nomine Paulus de Carthagena, a pleriſque vero Paulus Burgenſis denominari conſuevit. Diem obiiſſe ſupremum fertur anno 1435. Præter complura opera alia edidit Additiones Notabiles ad poſtilla Nicolai de Lyra, quibus auctorem iſtum ſæpius erraſſe conatur evincere, & plura Talmudiſtarum figmenta ſolide reſutavit. Scrutinium ſcripturarum in duas partes diviſum eſt. Pars utraque dialogi in morem eſt ſcripta. In prima parte Interlocutores ſunt Saulus Judæus, & Paulus Apoſtolus de Religione chriſtiana, atque judaica, illiusque præcipuis miſteriis, & doctrinæ capitibus ſecundum ſcripturæ ſacræ potiſſimum auctoritatem differentes. In ſecunda parte amice colloquuntur Magiſter & Diſcipulus, uterque Chriſtianus. Hic difficultates proponit varias de præcipuis quibusdam chriſtianæ doctrinæ articulis, earumque ſolutionem a Magiſtro expoſcit. Quod externam attinet hujus operis, & præſentis editionis formam: in fronte primæ paginæ hæc legitur de auctore, & præſenti opere notitia: *Incipit Dialogus qui vocatur Scrutiniu3* (hæc majuſculis ſunt litteris impreſſa, non item ſequentia) *ſcriptura4 cōpoſitus per reverendū patrē. Dominū Paulū de ſctā Maria. Magiſtrū in Theologia. Epiſcopū Burgenſē Archicancellariu3 ſereniſſimi Principis domini Johannis regis Caſtelle & Legionis. Quem compoſuit poſt additiones per eum compoſitas ad poſtilla3 Nicolai de Lira. Anno domini M. CCCC. XXXIV. Anno vero ætatis ſue LXXXI.* His ſine ullo titulo ſubnexa eſt auctoris Præſatio, quæ terminatur in averſa ſecundi folii pagina, linea 28. Tum præmiſſa primæ diſtinctionis (hoc nomine ſectiones libri majores adpellat auctor) in capita diviſione ipſorumque capitum brevibus argumentis ipſum demum opus ſeu Dialogus incipit. Porro Dialogus Pauli cum Saulo plagularum faſciculis ſeptendecim comprehenditur. Omnes ſunt ſignati præter primum, qui caret ſignatura. Signati ſunt autem litteris b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. r. ſuntque omnes quaterni, præter primum, item c. e. g. i. l. n. qui ſunt quinterni. In averſa pagina ſeptimi folii quaternionis ultimi circa finem ſequens legitur ſubſcriptio: *Prima pars Scrutinii ſcripturarum. ſiue capiſtri Judeo4 finit. Sequitur ſecunda & ultima* Octavum folium quaternionis ejusdem eſt vacuum. Pars ſecunda undecim faſciculis comprehenſa eſt, ſignatis A – L. Quinterni ſunt A. C. E. G. I. L. ceteri quaterni. In prima pagina folii noni quinternionis L paulo ante medium paginæ hi leguntur verſus:

Eterne laudes ſint regi. luce ſuperna
Qui dedit hoc cunctis. quod referatur opus.
Hoc iudeorum pandens enigmata & artes
Mentis aberrantum diluit omne malum.
Tempore quo gaudet lodovico principe Mantos
Facta uigent cujus ſplendida per latium.
Hoc opus impreſſit rerum ſcrutinia Schallus
Joannes doctor artis Apollinee.

Interjecto exiguo ſpatio annus impreſſionis indicatur his verbis: *Anno*

Anno domini Milleſimo
quadringenteſimo ſeptua
geſimo quinto.

Quod ſupereſt hujus folii ſpatium, eſt vacuum, quemadmodum etiam folium quinternionis L ultimum. Accedunt duo faſciculi, ſignati M & N, quinterni, quibus continetur *Tractatulus multum utilis ad cōuincendum iudeos de errore ſuo. quem habent de meſſia adhuc uenturo & obſervantia legis moſaice.* Hæc verba, quæ impreſſa leguntur in fronte primæ paginæ quinternionis M, immediate excipit *Epiſtola prohemialis*, ſeu dedicatoria interpretis, ejus ſcilicet, qui tractatulum hunc, ſeu epiſtolam ex arabico ſermone in latinum transtulit: ad Hugonem Magiſtrum ordinis Prædicatorum, & ſacræ paginæ profeſſorem, quæ terminatur in averſa pagina, linea 3. tum immediate.

Incipiunt capitula.

Hoc vero eſt, brevia capitulorum ſingulorum argumenta. Auctor epiſtolæ ita loquitur, ut de judaicæ Religionis ſuperſtitione jam vere convictus videatur, licet dubitantis perſonam fingat. Ad calcem epiſtolæ circa finem averſæ paginæ folii noni quinternionis N hæc leguntur impreſſa: *Explicit Epiſtola Rabbi Samuelis quam ſcripſit ad Rabbi Yſaac magiſtrū ſinagoge.* In prima pagina folii ultimi primum quidem narratur, Epiſtolam iſtam, utpote jam circa annum poſt Chriſti nativitatem millefimum ſcriptam ſtudioſe a Judæis fuiſſe occultatam, quod in ea ipſorum errores refutarentur. Translatam vero eandem fuiſſe anno 1239. Videtur hæc nota ipſius eſſe typographi utpote qui in eodem contextu pergit in hæc verba: *Cum diligenti emenda per me Johannem Schallus* (ſic) *artium doctorē Mantue impreſſus. ſub annis prefati domī noſtri Jeſu Xpi. M. CCCC. LXXV. regnante ibidem feliciſſime Illuſtriſſimo dn̄o Dn̄o Lodouico de Gonzaga Marchione Secundo.* De hoc typographo nihil habet P. Orlandi in *Origine, e Progreſſi della ſtampa.* Idem vero pag. 149 inter editiones librorum Mantuanas, typographi nomen non habentes adjectum excitat *Pauli de S. Maria Burgenſis Epiſcopi Scrutinium Scripturarum. fol. Lib. 2. ann.* 1474. Pagina vero 150 hæc habet: *Alphonſus Bonus Homo ord. Præd. Epiſtolas Rabbi Samuelis ad R. Iſaac de Meſſia de Arabico in Latinum tranſtulit. fol.* 1475. Vix dubito, quin his quidem verbis epiſtolam paulo ante a me deſcriptam indicare voluerit. Editio Scrutinii Mantuana ſine nota typographi ſecundum Orlandum, & ab eodem ad annum 1474 relata, pariter non videtur differre a noſtra. Cujus forte notitiam non ſatis accuratam Orlandi ex impuro fonte hauſit. Freytag in *Apparat. Litterar. Tom. II. pag.* 740. de editionibus differens Scrutinii ſcripturarum adfirmat: *Inter illas* (editiones nimirum) *principem facile obtinet locum, quæ Mantuæ* 1475 *in fol. & Coloniæ* (ſcribendum fuerat Moguntiæ) 1478 *in fol. edita fuit.* Impreſſa eſt autem noſtra editio charactere gothico juſtæ magnitudinis, non nihil denſiore, papyro omni ex parte nitidiſſimæ, & tamen firmiſſimæ. Deſunt litteræ initiales, cuſtodes, paginarum numeri, & inſcriptiones. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum.

Digitized by Google

XXVII. Opuſcula plura S. Hieronymum concernentia. 1) Flores ex operibus S. Hieronymi ab anonymo excerpti. 2) Teſtamentum S. Hieronymi, ſeu monita ab eodem morituro adſtantibus diſcipulis data. 3) Euſebii, Cyrilli, & Auguſtini Epiſtolæ, ſcriptaque alia de obitu, miraculis, & laudibus S. Hieronymi. Mediolan. per Philippum de Lavagnia ann. 1475. in 4to.

Hæc opuſcula charactere romano pereleganti impreſſa ſunt. Charta quoque & firma eſt, & admodum nitida. Præter roſam, quæ paſſim occurrit, ſemel tantum uvam obſervavi, chartharii ſignum. Litteras initiales parvas ipſe typographus adjecit. Cuſtodes vero, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Ad calcem florum S. Hieronymi in averſa pagina folii 74 hæc legitur ſubſcriptio: *Explicit doctrina beati Hieronymi ex ſuis operibus egregie dineruata & cetera.*

Gratia Dei. Deo gracias Amen.

In prima pagina ſequentis folii *Incipiunt Rubrice Teſtamēti beati Hieronimi.* Terminatur hoc teſtamentum cum adnexa brevi relatione de obitu S. Hieronymi in averſa pagina folii 110, linea 14. tum ſequitur *Quomodo fuit revelatus tranſitus ſancti Hyeronimi ſancto Cyrillo.* Huic narrationi adnexa eſt narratio plurium miraculorum. Poſt hanc in fronte folii 118. *Incipit epiſtola ſcī Auguſtini ēpi doctoris eximii ad Cyrillū yeroſolimitanū epiſcopū de laudib⁹ beati Hyeronimi doctoris eximii.* Huic adnexa eſt epiſtola Cyrilli Ieroſolymitani ad Auguſtinum cum plurimorum miraculorum narratione. In fine omnium iſtorum opuſculorum, folii 173 pagina prima ſequens legitur ſubſcriptio:

Benedicamus Domino. Deo Gratias.

Impſſum ꝑ Magiſtrū Philippum de lauagnia i. cccc. Lxxv. die xxviii. nouēbr. Amen. Accedunt duo folia ſeparata, quæ indicem complectuntur Quaternionum hujus voluminis.

XXVIII. Johaninna, h. e. Andreæ Siculi, alias Barbatia, Lectura ſuper Cap. Raynaldus de Teſtamentis. Bononiæ ann. 1475. in Fol.

Lecturæ huic nomen *Johannina* auctor impoſuit a nomine filiæ ſuæ primogenitæ, exemplum ſecutus celeberrimi Juris conſulti Johannis Andreæ, qui compillationem decretalium novellam ex nomine filiæ ſuæ Novellæ adpellavit. Sic ipſe in principio hujus operis, quod charactere rotundo in duabus columnis chartæ magnæ & præſtantiſſimæ impreſſum eſt. Caret cuſtodibus, ſignaturis, numeris paginarum, earundemque inſcriptionibus. Conſtat volumen integrum foliis impreſſis 99. Folio ultimo leguntur carmina in lau-

Digitized by Google

laudem operis & auctoris. Recitabo quinque poſtrema, ex quibus annum impreſſionis diſcimus:

Mos eſt iuriſtis muſarū ferre pharetram.
Exculto & nitido non poſſunt ludere verſu
Centenis q̄ter milleq3 labentibus annis
Quindenis luſtris Xp̄i ſunt ſecula noſtra.
Plaudite conſiculi ſiculo iam plaudito (ſic) *uro.*

His ſubjuncta notitia eſt:

Explicit Johānina cōpoſita ꝑ andream ſiculū iuris utriuſq3 doctorē famoſiſſimū ſup c. Raynald⁹ de teſta. Bononie impſſa Bononia docet.

ANNO 1476.

I. Dinus de Regulis Juris. Impreſſ. Romæ ann. 1476. apud S. Marcum in Fol.

Opus iſtud in duabus columnis charactere rotundo impreſſum eſt, quod quidem de regularum expoſitione eſt intelligendum. Nam regulæ ipſæ charactere gothico majori ſunt impreſſæ. Litteras initiales plerumque typographus ipſe adjecit. Signaturæ vero, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. In fine hæc habes impreſſa: *Finis regularum iuris Eximii doctoris Dyni impreſſarum rome aput* (ſic) *ſanctum Marcum āno a nativitate domini milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto. die vero Jovis viceſima octava menſis novembris ſedente Sixto Quarto Pon. Max. pontificatus ejus anno ſexto.* His ſubjecti ſunt ſequentes verſus:

Que quondam antiquis late diſiecta libellis
Et procul in variis jura fuere locis.
Cernite nunc melius tituto collecta ſub uno
Conveniunt: pulchro eſt ordine facta via.
Et veteru3 ambages quoniā diſcutere longūē.
Clauſum eſt anguſto jus generale loco.
Qui mō cunq3 velis canonū cōphēdere normas
Hec tibique dynus ꝑlege ſcripta dedit.

II. *Franciſci Philelfi Satyrarum Hecatoſtichon Prima Decas.* Hæc capitalibus impreſſa litteris in fronte primæ paginæ leguntur. Mediolani 1476. per Chriſtophorum Valdarpher in Fol. min.

Complectitur iſtud opus Satyrarum Decades decem, ſeu univerſim Satyras centum, quarum quælibet centum Hexametris abſolvitur. Litteræ ſunt Ro-

Romanæ rotundæ, eæque nitidiſſimæ. Initialem litteram cujusvis Satyræ, parvam tamen, typographus ipſe adjecit: litteræ vero initiales ſingulorum verſuum ceterorum ſunt capitales. Signaturæ, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. Ceterum nitidiſſima merito dici poteſt hæc editio. Eandem eſſe primam & originalem, a curioſis avide deſideratam, & rariſſimam adfirmat cl. de Bure *Bibliographie Inſtructiv. Bell. Lettr. n.* 2872. In fine capitalibus litteris hæc leguntur impreſſa: *Franciſcus Philelfus Huic Satyrarum Operi Extremam Manum Mediolani Impoſuit. Die Martis Kal. Decembribus Año A Natali Chriſtiano. M. CCCCXLVIIII.* Poſtremi denique folii impreſſi prima pagina ſeptem continet diſtica Calliphili Bernardini Robiatini in Franciſci Philelſi Poetæ præceptoris ſui ſatyras, & hanc ſubſcriptionem: *Impreſſæ Mediolani Galeacio Maria Sfortia invictiſſimo duce Quinto Florente: per Chriſtophorum Valdarpher Ratiſponenſem hujus eximiæ artis imprimendi conſummatiſſimum Magiſtrum: Anno a natali Chriſtiano Milleſimo Quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto: Idibus Nouembris:* In averſa ejusdem folii pagina legitur regiſtrum hujus operis, ut quidem typographo placuit adpellare. Eſt autem nihil aliud, quam indiculus primarum cujusvis plagulæ vocum, Bibliopegam in diſponendis plagularum faſciculis dirigens.

III. Nonnii Marcelli compendioſa doctrina de Proprietate ſermonum. Venetiis per Nicol. Jenſon. ann. 1476. in Fol. min.

Primum iſtud opus prodiit anno 1471. ſine nota loci, & typographi. Vid. de Bure n. 2264. Idem (n. 2265.) noſtram editionem adfirmat eſſe ſecundam, raram admodum. Quod externam ejus formam attinet dici ea poteſt nitidiſſima, ſeu characterum, qui rotundi ſunt elegantiam, ſeu chartæ ſpectes munditiam. In fronte operis tabula exſtat alphabetica vocum omnium, quarum proprius ſignificatus hoc in opere explicatur. Atque hæc quidem tabula in duabus columnis impreſſa novendecim folia implet. Tum folium ſequitur vacuum. Tandem *Nonii Marcelli Peripatetici Tiburticenſis Compendioſa Doctrina Ad filium De proprietate Sermonum* (Hæc capitalibus litteris impreſſa ſunt in fronte paginæ) incipit. Litteræ initiales parvæ hinc inde adparent. Plerumque vero eas, ſi tamen adfuerunt, noſtri exemplaris rubricator colore obtexit, dum litteras initiales magnas parvarum loco adpingeret. Cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Plagularum faſciculi ſunt 23, iique ſignati litteris a — z. omnes ſunt quaterni, exceptis a, b, c, qui quinterni ſunt, & z, qui eſt ſexternus. Habet igitur volumen integrum folia 114. Sed primum quinternionis a, & primum quinternionis c folia vacua ſunt. In prima folii ultimi pagina ſequentia leguntur capitalibus impreſſa litteris *Nonij Marcelli Peripatetici Tiburticenſis compendioſa Doctrina Ad filium De Proprietate Sermonum Impreſſa Venetiis Induſtria, Atque Impendio Nicolai Jenſon Gallici. M. CCCC. LXXVI.* Auctor hujus operis ſub Conſtantio Imperatore circa medium

dium quarti ſeculi floruit. Propriam vocum ſignificationem ex veterum ſcriptorum latinorum, quos ubivis ſumma diligentia, & fide excitavit, auctoritate, & ſententiis determinavit. Dici ſane ſummæ eruditionis opus iſtud poteſt. Uſum quoque in inveſtigando vocum ſignificatu inſignem habet, habiturum etiam majorem, ſi meliori ordine digeſta eſſent vocabula.

IV. Biblia Latina Vulg Edit. Venetiis per Nicol. Jenſon ann. 1476. in Fol. min.

Præmiſſa eſt S. Hieronymi ad Paulinum Epiſtola, ejusdemque Præfatio in Pentateuchum. Tandem fol. 5. incipit liber Geneſis & ſequuntur ceteri ſuo ordine libri tam Proto-quam Deutero-canonici, præterquam quod libro Nehemiæ, qui & ſecundus Eſdræ dicitur, adnexi ſint etiam libri 3tius & 4tus Eſdræ Apocryphi ſub nomine 2di & 3tii Eſdræ, & actus apoſtolorum ſint Paulinis epiſtolis poſtpoſiti. Præfationes S. Hieronymi ipſis ſunt libris præfixi. Impreſſa ſunt autem hæc Biblia in duabus columnis charactere gothico ſine litteris initialibus, paginarum numeris, cuſtodibus, capitum titulis, ſeu ſummariis. Plagularum faſciculis opus iſtud conſtat 47. Omnes ſunt quinterni, præter M & Q, ſexternos, & U ac X quaternos. Sunt igitur univerſim folia 470. Folium autem quinterni H ultimum eſt vacuum & veteris teſtamenti libros a libris N. T. dividit. Apocalypſis terminatur folio ultimo ſexternionis Q: atque hanc habet ſubſcriptionem charactere majori gothico impreſſam: *Biblia impreſſa Uenetiis opera atque impenſa Nicolai Jenſon Gallici. M. CCCC. LXXVI.* Tum ſequitur interpretatio hebraicorum nominum in Bibliis occurrentium ſecundum ordinem alphabeti, quæ terminatur in prima folii penultimi pagina. Prima pagina ultimi folii continet *Regiſtrum biblie*, hoc vero eſt, indicem primarum cujusvis plagulæ vocum. Exemplar noſtrum initio eſt mutilum. Incipit enim verbis illis Epiſtolæ S. Hieronymi ad Paulinum: *de diſcipulo:* Raram eſſe hanc editionem, & a curioſis avide quæſitam teſtatur cl. de Bure n. 32. Johannes Parvus celebris ſæc. XVI typographus Pariſienſis, exemplaria quædam hujus editionis nactus iisdem quædam addenda curavit, novam hac ratione editionem, ſeu prioris repetitionem, retenta anni 1476 nota, ſimulans. Conf. de Bure loc. cit.

V. S. Ambroſii Ep. Mediol. Libri decem explanationum Evangelii S. Lucæ. Auguſtæ Vind. per Anton. Sorg. ann. 1476. in Fol. minori.

In averſa primi folii pagina leguntur ſequentia: *Incipit expoſitio ſeu explanatio ſancti Ambroſii epiſcopi in corpus evangelii ſancti Luce evangeliſte. Et diuidit in decem capitales libros. ſed nulli eorum ſingularis prefatio aut prologus premittitur. Q autem intitulatur de generatione ſancti Johannis Baptiſte hoc eſt*

ſm

ſm morem antquo4: qui voluminibus ex eorum principiis nomina imponebant, ſicut & hic primus liber tantum agit de generatione ſancti iohannis, reliq̄ vero nō & ſic pat3 ratio tituli. In fronte folii ſecundi *Incipit liber primus ſancti Ambroſii De Johannis baptiſte generatione.* In fronte aliorum librorum nihil aliud legitur, quam e. g. *Incipit liber octavus*, præterquam in fronte ſeptimi & noni libri, ubi hi occurrunt tituli: *Incipit liber ſeptimus de lege & prophetis vſq3 ad Johannem.* & *Incipit liber Nonus. De conſeſſu filii ad dexteram patris.* Atque hæc quidem verba plerumque florentibus litteris majuſculis impreſſa ſunt, quem admodum plura alia vocabula. Adhibitæ eædem fuere plerumque initio vocum, quæ ſenſum inchoant. Litteras initiales magnas ligno inciſas typographus ipſe adjiciendas curavit. Signaturæ vero, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. In ſuperiori tamen margine cujusvis paginæ liber indicatur, e. g. Liber Quintus. Ad calcem libri decimi leguntur: *Magni eccleſie militantis luminaris. Ambroſii: ſuo luce evangeliſte evangeliis: ſcripta: per Anthonium Sorg incolam opidi Auguſtenſis: ob nature naturantis gloriam hujusque exilii ampliorem conditionem: ſtagneis karacteribus artificialiter effigiata. Actus puriſſimi preſidio finiunt feliciſſime: dominice incarnationis. Año milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo ſexto.*

Laus entium enti ejusq3 dulciſſime matri.

VI. Speculum b. Mariæ Virg. a S. Bonaventura compilatum. Impreſſum Auguſtæ per Anton. Sorg anno 1476. in Fol min.

In fronte primæ primi folii paginæ hæc leguntur impreſſa: *Incipit ſpeculum beate Marie virginis: compilatum ab humili fratre Bonaventura.* Typi ſunt iidem, quibus alias uſus eſt Sorgius. Litteræ florentes initio vocum, quæ ſenſum inchoant, hic quoque occurrunt, quem admodum etiam initiales magnæ ligno inciſæ. Cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Opus ipſum aliud nihil eſt, quam expoſitio ſalutationis angelicæ: *Aue Maria;* quod colligitur etiam ex ſubſcriptione, quæ ad calcem opuſculi, foliis 48 conſtantis, legitur: & ejusmodi eſt: *Devotiſſimi ac preſtantiſſimi doctoris fratris Bonavēture, tractatus ſuper gaudioſa ambaſiata, per Archangelū Gabrielē, ad excellentiſſimam atq3 glorioſiſſimā virginem Mariā annunciata ſpeculum marie vocitatus: explicit feliciter. Non quidem cyrographatus ſed ꝑ fide dignum virum Anthonium ſorg concivem Auguſtenſem q3 diligenter impreſſus. Anno ſalutifere incarnationis Xp̄i. M. CCCCLXXVI. pridie kalendis marciis.*

VII.

VII. S. Hieronymi Epiſtolæ & tractatus varii in tres partes diviſi, & ſecundum materias diſpoſiti a Theodoro Lelio auditore Apoſtolico. Impreſſi venetiis per Antonium Bartholomæum ann. 1476. in Fol.

Tres operis iſtius partes unum juſtæ molis volumen efficiunt. Porro in prima parte tractatus & epiſtolæ continentur, quibus fides catholica roboratur, & ab hæreſum impugnatione defenditur. *In ſecunda libri Dogmatici de utriusque teſtamenti quæſtionibus vel de ſcripturarum Sanctarum expoſitionibus, exceptis tamen majoribus quos in Canonicas ſcripturas edidit, commentariis.* In tertia demum ea continentur S. Doctoris vel opuſcula, vel epiſtolæ, quæ tractant *de moribus atque virtutibus, quibus converſatio chriſtiana inſtituitur.* Hanc operis diviſionem editor iisdem verbis exhibuit, in Præfatione, quæ præmiſſa eſt tabulæ, ſeu indici Epiſtolarum, & tractatuum primæ partis. Præfatiunculam indici ſecundæ partis præfixam ſubjungam integram, quoniam ex ea primum præſentis editionis autorem diſcimus: *Incipit tabula Epiſtolarum Beati Hieronymi preſbyteri redactarum ſecundũ materias per Theodorum Lelium auditorem apoſtolicum earum videlicet tantum, quæ in ſecũndo volumine continentur. Nã prima pars tabulæ alteri* (primo ſcilicet) *volumini præponitur.* Epiſtolis, & tractatibus quam plurimis argumenta præmiſit editor, & ubi dubitabat, an eſſet Hieronymi epiſtola vel tractatus, de eo monuit lectorem. Patet ex dictis hactenus, non ſine judicio, & magna cura adornatam eſſe hanc editionem. Ceterum in duabus columnis gothico charactere impreſſa eſt ſine litteris initialibus, cuſtodibus & paginarum numeris. Prima Pars plagularum faſciculos complectitur 17, ſignatos litteris A, B, C, D, E, F, G, H, I, L, M, N, O, P, Q, R, S. Ex his quinterni ſunt A, B, C, E, G, I, M, & O, reliqui omnes ſunt quaterni excepto S, qui ternus eſt. Folium primum quinterni A eſt vacuum. Index materiarum primæ partis, eidem in noſtro quidem exemplari ſubjunctus ſignatus eſt littera U, eſtque duernus, cujus ultimum folium eſt vacuum. Index ſecundæ partis ſignatus eſt littera T, & eſt pariter duernus, cujus ultima folum pagina eſt vacua. Præfixus eſt hic index parti ſecundæ. Pars ſecũnda & tertia ſeparari non poſſunt, ut adeo iſthæc editio non niſi in duo volumina dividi commode poſſit. Plagularum faſciculis duæ hæ partes conſtant 21, ſcilicet a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. r. ſ. t. u. x. ſunt autem omnes quinterni, præter, u, & x, qui quaterni ſunt, & a, qui novem tantum foliis conſtat. Quaternionis x duo poſtrema folia ſunt vacua. Folio ſexto, pagina prima, columna ſecunda, linea 5. quinternionis *t Incipit vita beatiſſimi hieronymi preſbyteri quam quidam devotus & ſuorum operum ſtudioſus ex illius & aliorum ſcriptis excerpſit feliciter.* Huic ſubjunctæ ſunt 1) Epiſtola Euſebii diſcipuli S. Hieronymi ad Damaſum portuenſem Epiſcopum & Theodonium Romanum ſenatorem de morte Hieronymi, quæ octo fere implet folia. 2) Epiſtola S. Auguſtini Hip-

 pon.

Digitized by Google

pon. Ep. ad Cyrillum Hieroſolymitanum Ep. de magnificentiis B. Hieronymi. 3) Ejusdem Cyrilli ad S. Auguſtinum Epiſtola, cui ſubjuncta ſunt miracula quam plurima per interceſſionem S. Hieronymi patrata. Tandem folio ſexto paginæ averſæ columna ſecunda circa finem hæc leguntur iisdem, quibus ipſum opus, characteribus impreſſa: *Elegantiſſimas Diui Hieronymi Epiſtolas: Antonius Bartolomei Venetiis Feliciter Impſſit. M. cccc. Lxxvi. Die XXII. menſis Januarii. Finis.*

VIII. 1) S. Gregorii Papæ Libri quatuor Dialogorum. Theodiſce. 2) **Das Buch von den Peinen der abgeleibten Seelen und von den Freuden der Auserwählten.** 3) **Von einen Biſchof Forſee genannt ein großes Wunderzeichen.** 4) **Von einem im Jahr 1247 in Sicilien geſchehenen Wunderzeichen.** 5) Ars moriendi Theodiſce. 6) Tractatus quatuor Noviſſimorum. Theodiſce. in Fol. min. ann. 1476, ſine nota loci & typographi.

Initio operis in ſingulari pagina exhibetur figura ligno inciſa, quæ S. Gregorium Papam, & Petrum Diaconum ſedentes, & colloquentes repræſentat. In fronte primæ ſequentis folii paginæ tituli loco hæc leguntur: **Hie facht an das bůch das der heylig vatē und bapſt ſāctus Gregorius ſelbs gemacht hat. Von den heyligen die bey ſeynē zeyten vñ davor ſind in welſchen landen vñ vou iren wunderzeychen vnd ſind gar viel ſchőner exempel und haiſſet das bůch in latein liber dyalogorum das iſt zu teutſch ſo viel als das Buch der zweyer red mit einander. vnd volgend hir nachgeſchrieben. Die Capitel des erſten buchs.** Tum immediate ſequitur index capitulorum primi libri, illorum brevia ſimul argumenta exhibens. Hujusmodi indices ſunt reliquis etiam tribus libris ſingulis præfixi. In fine quarti libri hæc leguntur: **Hie hat ein eñd das půch genant Dyalogus ſancti Gregorij pape. vnd das ward gedruckt da mā zalt nach Criſti gepurt. M.** *cccc.* **lxxvi. jar.** In fronte ſequentis folii hæc leguntur impreſſa: **Hie hebt ſich an das puch der ſelē vñ vō den freiiden der erwelten, vnd iſt zu latein genant, Viſio Tundali zu teutſch die geſich: Tundali.** Viſiones iſtæ foliis comprehenſæ ſunt 22. In ſequentis folii fronte: **Von einē Biſchoff Forſee genant iſt ein gros wund'zeychen zů merkē.** Deſumta eſt hæc narratio ex venerab. Beda, nec niſi duo & ea quidem non integra, implet folia. Tum ſequitur: **da mā zalt vō criſti gepurt tauſent zweyhundert vñd im ſieben und uierczig jar. Da geſchah in Sicilia dz nach volgent wūd'lich zeychen vñ mā vindet es geſchriebē in dē puch dz genañt würt Speculū mūdi, Ein ſpigel d' welt.** Hujus miraculi narratio quatuor foliis

liis abſolvitur. Hanc excipit aliud opuſculum **von der edelſten nuczberlichſten kunſt dye geſein mag auch eynen yeglichen criſten menſchen wol notturfftig zů lernen, ſagt dieß nachgeſchrieben puch oder Tractat vñ das würt zu lateyn genant ars moriendi, das iſt vō der kūſt des ſterbens.** Comprehenditur foliis 17. Tandem **Hie hebt ſich an ein außzug genomen von dem Tractat zů latein genant. Tractatus quatuor noviſſimorum. Das ſeind die vier leſtē ding, von dē tod, von dē iüngſten gericht, von d' hell, vñ von dē ewigen freůd vñ Glory.** Ad finem tractatus, qui octo folia, & noni dimidiam fere paginam implet, hæc tantum leguntur impreſſa: **Expliciunt excerpta de Tractatu quatuor noviſſimorum.** *Anno M.cccc.lxxvi.* **jare.** Omnia hæc opuſcula typis iisdem, eidemque chartæ impreſſa ſunt. Deſunt ubique cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri; Litteras vero initiales magnas, ligno inciſas, typographus ipſe adjecit. Non eſt dubium, quin ex eadem typographia prodierint omnia. Typi admodum ſimiles ſunt illis, quibus uſus eſt Bämlerus in imprimendis libris ad ann. 1472 nn. VIII. & IX, nec non ad ann. 1475 nn. XIII. & XIV. indicatis. Attamen non ſunt iidem, ſed paulo longiores & minus denſi. Cl. Zapf **in Augsburgs Buchdruckergeſchichte** inter libros Auguſtæ excuſos hunc quoque recenſuit ad ann. 1476. n. XIX. De typographo autem non audet ferre ſententiam.

IX. Theodori Gazæ latina interpretatio librorum Ariſtotelis de Animalibus. Venetiis per Joh. de Colonia, & Joh. Manthen. ann. 1476. in Fol.

Nitidiſſima hæc eſt editio ſeu characterum, qui rotundi ſunt, elegantiam, ſeu chartæ munditiem ſpectes. Eſt præterea omnium prima, & teſte cl. de Bure rariſſima. Initio legitur *Theodori Græci: Theſſalonicenſis: Præfatio: In Libros De Animalibus: Ariſtotelis: Philoſophi: Ad Xiſtum: Quartum: Maximum.* (hæc ſunt capitalibus litteris impreſſa) In hac porro præfatione, quæ folia quinque, & ſexti primam paginam implet, ſuſcepti a ſe operis conſilium rationemque exponit. Narrat cl. de Bure *Bibliographie Inſtructiv. n.* 1682. Sixtum IV. exemplar, quod ab interprete magnifice colligatum acceperat, eidem remiſiſſe, adjecto tantum colligationis pretio. Hujus rei cauſa forte fuit, quod interpres in hac præfatione quorumdam ſummorum Pontificum ſocordiam in promovendis litterarum ſtudiis nimis libere culpaverit. En verba ipſa, quibus hæc mea innittitur conjectura: *ſed uſum* (pacis) *non nullorum* (Pontificum) *auſim reprehendere: Pace enim qua uti debuerant ad literarum & artium bonarum ſtudia: & virtutum officia: illi quidem ad voluptates parum honeſtas abuſi ſunt. quod cum omni hominum ordini ſit turpe: tum pōtificis perſone turpiſſimum eſt. Fueruut tamen & qui recte pace uterētur &c.* Ceterum omnino fatendum eſt, non ſine magna diligentia & judicio hanc factam eſſe interpretationem qua de re fuſius agit interpres in Præfatione. Complectitur autem

tem hæc editio univerſim octodecim libros, quos Ariſtoteles de animalibus conſcripſit, nimirum 1) Libros novem de Hiſtoria animalium. 2) Quatuor libros de partibus animalium & 3) libros quinque de animalium generatione. Cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Signaturas vero, & litteras initiales parvas typographi adjiciendas curarunt. Plagularum faſciculis opus iſtud conſtat 27, ſc. a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. r. ſ. t. u. x. aa. bb. cc. dd. ee. ff. Omnes ſunt quinterni, præter c. d. f. h. k. u. ee. quaternos, & ff ternum. Ad calcem libri quinti de animalium generatione, qui terminatur in averſa quarti folii ternionis ff pagina, ſequens legitur ſubſcriptio: *Finiunt libri de animalibus Ariſtotelis interprete Theodoro. Gaze. V. Clariſſimo: quos Ludovicus podocatharus Cyprius ex Archetypo ipſius Theodori fideliter & diligenter auſcultavit: & formulis imprimi curavit venetiis per Johannem de Colonia ſociūq3 ejus Johannē māthen de gherretzē. Anno domini. M. CCCCLXXVI.* In prima ſequentis folii pagina exſtat *tabula cartarum ſecundum ordinem ponendarum.*

X. Nicolai Peroti Epiſcopi Sipontini Rudimenta latinæ grammatices ad Pyrrhum Perottum ex fratre Nepotem perſcripta: Impreſſa Venetiis per M. Marcum de Comitibus & Gerardum Alexandrinum anno 1476. in Fol. min.

Hæc Rudimenta Sæculo XV in Italia plus quam decies fuere typis impreſſa, ac primo omnium Romæ ann. 1473 per Arnoldum Pannartz, & Conradum Schweinheim. Patet inde, quo in pretio tum quidem illa, nec ſane immerito, fuerint apud rerum peritos. Præſens editio charactere rotundo pereleganti & papyro mundiſſimæ impreſſa eſt. Caret cuſtodibus & paginarum numeris. At vero litteras initiales parvas, & ſignaturas typographi adjecerunt. Complectitur plagularum faſciculos quatuordecim, ſignatos a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. qui omnes quaterni ſunt, præter *a* quinternum, cujus tamen primum folium vacuum eſt; & *o* qui eſt ternus. Ad calcem primæ ultimi folii paginæ hæc leguntur impreſſa: *Nicolai Perotti Sipontini Ad Pyrrhum Perottum Nepotem Ex Fratre Suaviſſimum Rudimentorum Grammatices Finis.* His immediate ſubjecta ſunt ſequentia: *Impreſſum quidem eſt opus hoc per. M. Marcū de Comitibus venetum: nec non Gerardum Collegas Mira maximaq3 Arte ac Diligentia Anno Chriſti. M. CCCC. LXXVI. Decimo ſexto Cal. Februarias.*

Τέλος.

XI.

XI. Petri Epiſcopi Brixinenſis Repertorium ſeu Lexicon Theologicum & Juridicum Pars I. II. & III. in 2. Voll. Norimbergæ per Andream Friſner, & Johannem Senſenſchmid ann. 1476. in Fol. magn.

Prima pars, litteras complectens A — I, ſeparatum efficit volumen, volumini, quod ſecunda & tertia pars efficiunt, mole fere æquale. In averſa primi folii pagina Andreæ Friſner typographi legitur Præfatio ad theologiæ, & juris utriusque Doctores ac ſcolares. In ſequenti autem folio ipſius auctoris exſtat Præfatio, quæ in duabus columnis ſine ullo titulo impreſſa terminatur folio quarto. Initio quinti demum folii repertorium ipſum, ſine ullo pariter titulo incipit. Secunda pars incipit a littera K, & voce Kalendarium, complectiturque voces a litteris K, L, M, N, & O incipientes. Tertia Pars, quæ a voce Pabulum incipit, & plus quam duplo major eſt parte ſecunda, reliquas complectitur omnes alphabeti Litteras. Deſunt litteræ initiales primarum cujusvis Literæ vocum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Litteræ ſunt gothicæ juſtæ magnitudinis. Paginæ ſingulæ in duas columnas diviſæ ſunt. Vox ultima hujus lexici eſt Zona. Expoſitis, quæ de eadem notatu digna videbantur auctori, ſequentia rubro impreſſa colore adjecit typographus: *Expletū eſt Reptoriuȝ Reverendi patris & dñi Petri Epi Brixenſ Impſſuȝ Nurembḡe ꝑ honorabileȝ viroȝ Andreaȝ Friſner Bunſidelenſem & Joannem Senſenſchmid civē Nurembergenſem. Anno a natiuitate domini Milleſimo q̄dringanteſimo ſeptuageſimo ſexto ſeptimo die octobris ſedente Sixto IIII. pontifice maxio pōtificatus ſui añ ſexto.* His ſubjecta typographorum inſignia rubro pariter colore.

XII. Inſtitutionum Juſtiniani Imperat. Libri Quatuor. cum gloſſa. Baſileæ per Michaelem Wenſsler anno 1476. in Fol. magn.

Textus majoribus litteris impreſſus duas columnas, gloſſa minuto charactere impreſſa extremos quatuor margines occupat. In averſa primi folii pagina Quatuor librorum Rubricæ leguntur impreſſæ. Folio ſecundo ipſum opus cum gloſſa incipit. Rubricæ titulis, ad quos pertinent, ſæpe iisdem ſunt præfixi ab ipſo typographo & quidem colore rubro: ſæpe vero etiam deſunt, e. g. in primo libro deſunt Rubricæ titulorum de Ingenuis, de libertinis, de adoptionibus, de tutelis & plures alii: quæ vero deſunt rubricæ, eas in noſtro exemplari rubricator plerumque adſcripſit. Primi libri finem, & ſecundi initium typograpus rubro colore notavit his verbis: *Explicit pmus. Incipit ſcdſ' de Rerum diviſione.* At vero ad initium tertii & quarti librorum nihil legitur, ſed primi ſolum horum librorum tituli rubricæ leguntur impreſſæ colore rubro. Litteræ initiales titulorum, cuſtodes, ſignaturæ deſunt. Cartarii ſignum omnium frequentiſſime occurrens eſt Littera D, quam ſtilus

ex

ex una parte in crucem deſinens ſecat. Rarius occurrit caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Charta plerumque ſat firma eſt, ſed minus alba. Secundam poſtremæ paginæ columnam hæc occupat ſubſcriptio charactere eodem, quo textus, ſed rubro impreſſa colore: *Juſtiniani Ceſaris preclariſſimum inſtitucionū op⁹ in celebratiſſima vrbe baſilienſi. qua3 aeris clemēcia agri vbertas & hominum induſtria ceteris vrbibus preſtanciorem facit. Terſe nitide & emēdate impreſſum eſt per Michahelem. Wenßler. expletū deniq3 Anno noſtre ſalutis ſeptuageſimo ſexto poſt mille'mum & quadringēteſimum pridie Kalendas Junii.* In infimo margine quatuor dyſtica eodem charactere, & colore impreſſa leguntur. Sed continent nihil aliud, quam modo recitata ſubſcriptio. Dyſticis ſubjuncta typographi inſignia colore rubro. Orlandi In *Origine & Progreſſi della ſtampa* typograpum noſtrum conſtanter adpellat Wenklerum. Inter opera ab eodem edita primo loco recenſet *Bonifacii VIII. opera, quæ ſextum Decretalium appellantur* ann. 1477. Diſcimus ex opere nunc deſcripto, Wenſlerum jam anno 1476 excudendis Baſileæ libris operam navaſſe.

XIII. Sermones ſacri, Diverſorum, ut videtur, auctorum, dicti *ſermones ſucci*, Partes II. Hiemalis, & æſtivalis. Impreſſ. anno 1476, ſine nota loci, & typographi. ſed ſine dubio Auguſtæ Vindel. per Antonium Sorg. in Fol.

In averſa primi folii pagina *Incipit Tabula* (index ſcilicet alphabeticus materiarum) *prime partis, hyemalis vie3: in qua primo ponit' materia. ſedo numerus ſermonū, tercio littera alphabeti. ꝗ reperienda materia ē.* Hæc tabula decem foliis impreſſis comprehenditur. Folium undecimum vacuum eſt. Duodecimi autem folii prima pagina *Incipit prologus In ptem hyemalem.* In averſa autem ejusdem folii pagina ſermo primus incipit. Pagina quævis in duas columnas diſtincta eſt. In ſuperiori margine numerus ſermonis indicatur e. g. *Sermo quartus* vel *ſermo Xv.* Complectitur pars hyemalis ſermones CXXVII. In fine ſermonis 127. hæc leguntur: *Pars videlicet hyemalis ſermonum Succi de tempore intitulatorum. quia de ſucco & de medulla ſacre pagine ſtilo ſub obſcuro ſūt extracti finit feliciter.* In ſequenti folio Partis æſtivalis incipit *Sermo prim⁹. De reſurrectōne domini.* Hæc pars ſermones 125 complectitur. Subnexus eidem eſt index alphabeticus materiarum qualis parti hyemali præfixus eſt. Sed huic indici alphabetico alius adnexus eſt, index, ſcilicet ſermonum partis æſtivalis, qualis quidem parti hyemali non eſt præfixus, nec adnexus. Poſt hunc demum indicem ſermonum hæc leguntur impreſſa: *Sermones elegantiſſimi Succi de tēpore per circulum anni, vna cu3 regiſtris finiunt feliciter. Anno domini. M. CCCCLXXVI. nono Kalēdas Julii.* Litteras initiales ſculptas typographus ipſe adjiciendas curavit. Signaturæ vero, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Typi ſunt prorſus iidem, qui-

bus alias Antonius Sorg celebris Auguſtanus typographus uſus eſt e. g. dum anno eodem ſpeculum B. Mariæ Virginis, item S. Ambroſii libros decem in in Lucam (conſ. N. V. & VI.) in lucem ederet. Quare eidem incunctanter adſcribo ſermones iſtos. Cl. Zapſius in Augsburgs Buchdruckergeſchichte ſermones iſtos ad ann. 1476. non excitavit.

XIV. Lectura D. Baldi de Peruſio in Vtum VIIIvum & IXnum librum codicis. Mediolani per Chriſtophorum Valdarſer ann. 1476. in Fol.

Lecturæ in tres iſtos libros non ſimul ac ſemel, ſed ſucceſſive altera poſt alteram prodierunt in lucem, ut patebit ex ſubſcriptionibus. Forma exterior tribus eadem eſt. Litteræ ſunt rotundæ perelegantes. Papyrus firmiſſima ſimul, & nitidiſſima eſt. Quævis pagina eſt in duas columnas diſtincta. Initiales litteras parvas typographus ipſe adjecit plerumque. Cuſtodes vero, paginarum numeri, & ſignaturæ deſunt. Lectura in librum quintum codicis hanc habet ſubſcriptionem, rubro impreſſam colore: *Impſſum Mli' per Xpoforuʒ Vualdarſer* (rectius Valdarſer) *Ratiſponenſem. Impenſis Juris ſcolaris. d. Petriantonij de Burgo dicti de caſtelliono & Philippi de lauania. Anno domini MCCCCLXXVI. Die IX. Aprilis. Regnante Inuictiſſimo Quinto Galeazio Maria Sfortia vicecomite,* Ad calcem Lecturæ in octavum, & nonum codicis geminæ leguntur ſubſcriptiones, & prior quidem utrinque nigro, poſterior vero rubro impreſſa colore. Poſterior ſimilis utrinque eſt ſubſcriptioni lecturæ in quintum codicis adjectæ: differunt tantum quoad menſem, & diem impreſſionis. Nimirum Lectura in quintum codicis impreſſa eſt *Die IX. Aprilis.* Lectura in octavum die *XVII. Junii*, & Lectura in nonum codicis *die XVII°. May.* Sed in utraque poſteriori lectura ſubſcriptio nigro colore expreſſa differt a ſubſcriptione, quæ colore rubro facta eſt, & quidem ſubſcriptio nigra ad lecturam in octavum cod. pro die XVIII. (18) habet diem XVIIII. (19) Junii. Annus tamen utrinque eſt idem. Subſcriptio nigra ad Lecturam in nonum cod. ſic habet: *Explicit Lectura Eximii lumis Juris. V. Domini Baldi de Peruſio ſup Nono Codicis. Año Dñi. M. CCCC. LVII. Die XVII. Maij. Ad laudem ſummi tonantis. Amen.* Sed annus 1457 in hac ſubſcriptione vel error typographi eſt, vel annum denotat, quo codex, qui impreſſori pro norma ſuit, ſcriptus eſt.

Digitized by Google

XV. Lactantii Firmiani 1) Libri ſeptem Divinarum inſtitutionum. 2) Liber de Ira Dei. 3) De opificio Dei. 4) Carmen in diem Reſurrectionis D. N. J. Ch. Impreſſ. Roſtockii per fratres Presbyteros & Clericos Congregationis domus viridis Horti ad S. Michaelem. Anno 1476. in Fol. min.

Præmittuntur rubricæ ſeu ſingulorum totius operis capitum tituli, qui terminantur in averſa noni folii pagina, linea 21. In eadem adhuc pagina incipiunt *Lactantii Firmiani errata primi libri quibus ipſe deceptus ē per fratrem Antoniū raudenſem theologum collecta & exarata ſunt.* Sequuntur quoque errores in ceteris libris a Lactantio commiſſi. Aſt in fine horum errorum leguntur carmina, quibus *Frater Adam Genuenſis corripit fratrē Anthoniū.* En ipſa:

Hic male corripuit ſtolidis Antonius auſis
Auctorem: in variis cauſa pianda locis.
Non erat in tenebris errantis imaginis aſtrū.
Dicere: vel nitidum lucē carere iubar.
Deniq3 cum ſancte eccleſie pia lumina: conſtet
Obſequio: ex tanto conticuiſſe viro.
Tu vero eloquio lingua interdicta latino
I cubitum: nam te penſitat eleborum.

Folio tandem impreſſo duodecimo incipit inſtitutionum divinarum primus liber ſine ullo titulo eidem præfixo. Carent reliquorum etiam librorum prima capita titulis, qui capitibus reliquis ubique adcurate ſunt præfixi. Deſunt litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Græca, quæ in his libris ſæpius occurrunt: Typographi omiſerunt, relicto tamen his adſcribendis ſpatio vacuo, & ſubjuncta interpretatione latina. Carmini in diem Reſurrectionis D. N. J. Ch. hæc ſubjuncta eſt notitia: *Firmiani Lactantij viri ꝑcellentis ingenii qui vel ſolus inter Xp̄iane ꝓfeſſionis ſcriptores ſupeminet nitore quodā3 & copia: vel nullum eo4 ſequitur facundia ſimul & lenitate ſermonū. Divina4 inſtitutionū adverſus gentes. De ira quoq3 dei ad Donatum. Nec non & de opificio dei vel formatione hominis ad Demetrianū finiunt libri Per fratres presbiteros & clicos cōgregationis domus viridiſ orti ad ſcm̄ Michaelem in opido Roſtockeñ ꝑtium inferioris Sclavie. p ut facultas & induſtria tulit emendata ſatis & accurate ꝯſumati. Anno incarnationis dominice. millеſimo quadrigētеſimo ſeptuageſimo ſexto. Quinto Idus Aprilis Deo Gratias.* Undecim abhinc annis nimirum ann. 1465. Lactantii Inſtitutiones cum libris de opificio & ira Dei typis excuſæ ſunt in Monaſterio ſublacenſi, quæ quidem editio exſtat in Bibliotheca Cann. Regg. Pollingæ, eo rarior quod primus ſit liber in Italia typis excuſus. Exſtant & aliæ inter undecim hos annos factæ editiones, nimirum Romanæ duæ ann. 1468. & 1470, & Venetæ duæ ann. 1471. & 1472. Patet inde, quo in pretio tum fuerint Lactantii opera.

XVI.

Digitized by Google

XVI. Dominici de Sancto Geminiano Lecturæ ſuper Libro ſexto decretalium. Venetiis Per Jacobum de Rubeis ann. 1476. in Fol.

Commentaria hæc in VI. Decretal. impreſſa ſunt charactere gothico quidem, ſed pereleganti in duabus columnis chartæ mundiſſimæ. In fronte primæ paginæ, primæ itidem columnæ tituli loco hæc leguntur, iisdem, quibus cetera, typis impreſſa: *Clariſſimi & utriusq3 juris interpretis excellentiſſimi domini Dominici d' ſancto Geminião. Lectura prima ſuper ſexto libro decretalium.* Litteras initiales parvas ipſe typographus adjecit. Cuſtodes vero, & paginarum numeri deſunt. Faſciculi plagularum univerſim ſunt 40, ſignati a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. r. ſ. t. u. x. y. z. 2. ɿ. 4. aa. bb. cc. dd. ee. ff. gg. gg. hh. ii. kk. ll. mm. omnes ſunt quaterni præter *a* ſexternum; cujus primum folium vacuum eſt *b.* & *c.* quinternos, atque *ff.* & *gg.* (hoc quidem ubi prima vice occurrit) ternos. Ad calcem operis impreſſa legitur ſequens notitia: *Finitur hic prima pars lecture Excellentiſſimi juris utriuſq3 interpretis domini Dominici de ſancto Geminiano ſup ſexto libro decetalium:* (ſic) *Impſſa Venetiis per magiſtrum Jacobum de Rubeis gallicum: hujus artis peritiſſimum: Anno M. CCCC. LXXVI. quarto Idus Septembres Andrea vendramino inclyto duce Uenetiarum.*

XVII. S Thomæ Aquinatis tertium ſcriptum, ſeu commentarius in tertium librum ſententiarum Petri Lombardi. Coloniæ per Johannem Kælhoff Lubecenſem anno 1476. in Fol. min.

Tertium ſcriptu3 ſcti Thome de Aquino doctoriſ eximii. Hic quaſi titulus, charactere gothico majuſculo impreſſus, in fronte primæ columnæ, primæ itidem paginæ impreſſæ legitur. Characteres ſunt gothici, Charta alba eſt, & firma admodum. Initiales litteræ, & paginarum numeri deſunt. Plagularum faſciculi ſeptemdecim priores ſignati ſunt litteris a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. r. Et hi quidem omnes ſunt quaterni. Reliqui omnes faſciculi inde a diſtinctione XV. usque ad finem, qui partem voluminis longe majorem efficiunt, ſignaturis carent. At vero ubi deſinunt ſignaturæ, incipiunt cuſtodes, qui tamen in quarta ſolum cujusvis paginæ columna, & ne in hac quidem ſemper occurrunt. Ad calcem operis hæc leguntur impreſſa: *Explicit tertius Sancti Thome de Aquino ordinis fratrũ pdicatorũ. per me Joh'em Koelhoff de Lubeck coloniæ ciuem Anno dñi* 1 ꝝ ʌ6. (1476.) In averſa pagina incipiunt *Tituli ſuper 3m lib4 ſententia4*, qui & paginam hanc, & ſeptem ſequentia folia vix non integra implent. In fine legitur: ***Expliciunt tituli tertii ſententiarum ſancti Thome aquinatis ordinis predicato4.***

XVIII. Diodori Siculi Hiſtoriarum, ſeu Bibliothecæ Hiſtoriæ libri ſex A Johanne Franciſco Poggio ex græco in latinum converſi. Accedit Cornel. Taciti de ſitu, moribus & populis germaniæ libellus. Impreſſ. Venetiis per Andream Jacobi Katharenſem ann. 1476. in Fol.

Opus iſtud charactere rotundo pereleganti impreſſum in averſa primi folii pagina capitalibus litteris impreſſa hæc verba tituli loci lectori exhibet: *Diodori Siculi Hiſtoriarum Priſcarum A Poggio Incipit: In quo hæc continentur totius* (primo loco ſcilicet) *operis Prohemium.* Sequuntur deinde tituli ſingulorum capitum, in quæ diviſi ſex iſti ſunt libri. Terminantur hi tituli in averſa ſecundi folii pagina linea 18. Folium tertium vacuum eſt. Quarto autem folio interpretis legitur præfatio, ſeu epiſtola dedicatoria ad ſummum Pontificem, Nicolaum V. in qua eadem propemodum libertate Pontificum quorumdam anteriorum in promovendis bonarum artium, & excitandis ad earumdem culturam ingeniis ſocordiam carpit, qua Nicolai V. in eisdem promovendis ſtudium extollit. Fuit autem Pogius Eugenio IV., Nicolao V. aliisque Pontificibus a ſecretis. Deſunt in hoc opere initiales litteræ, cuſtodes, & paginarum numeri. Charta alba eſt & munda, ſed minus firma. Folia duo priora, qui titulos capitum continent, carent ſignaturis. Sed faſciculi chartarum ipſius operis ſignati ſunt litteris a. b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. q. Et hi quidem omnes ſunt quaterni, exceptis *a* quinterno, cujus primum folium vacuum eſt, & *l*, atque *o* ternis. Cornelii Taciti libellus faſciculum *q* integrum occupat, excepta ſolum pagina ultima poſtremi folii, cujus ad calcem ſequens legitur notitia: *Diodori Siculi Bibliothece hiſtoriæ libri: In quibus Priſce res: Fabulæ: & multa ac varia de ſitu locorū, ac moribus gentium cōtinentur: Impreſſi Venetiis per Andreā Jacobi Katharēſem Andrea Vendramino Duce fortunatiſſimo. M. cccc. Lxxvi. Pridie Kal. Febr.*

Finis.

Prima hujus operis editio facta eſt Bononiæ ann. 1472. conſ. de Bure *Bibliographie Inſtructiv. n.* 4766.

XIX. S Hieronymi Epiſtolæ, & alia opuſcula ſecundum materias diſpoſita, in 2 Voll. Fol. maj. Vol. I. Romæ per Arnoldum Pannartz. ann. 1476. Voll. II. ibid per Georg. Laur de Herbipoli anno 1479.

Utrique volumini præfixæ ſunt Præfationes ſeu Epiſtolæ Dedicatoriæ Johannis Andreæ Alerienſis Epiſcopi ad Paulum II. R. P. ex prima editione hujus operis ab eodem Joh. Andreæ Romæ anno 1468. curata denuo impreſſæ. Fatetur editor, has Hieronymi Epiſtolas non a ſe primum, ſed jam ante a Theo-

Theodoro Tarviſino Epiſcopo, quem apud Paulum ſecundum apocryſiarii Referendariique munere, dum viveret, functum eſſe adfirmat, ex diverſiſſimis codicibus collectas, certumque in ordinem redactas fuiſſe. Easdem tamen cum mendoſe admodum ſcriptas eſſe obſervaret, a ſe reviſas, & a mendis purgatas fuiſſe adfirmat. Porro Epiſtolæ, aliaque S. Hieronymi opera in hac quidem editione in tres partes principales ſunt diviſa. Pars prima ea complectitur S. Hieronymi, quin & aliorum e. g. primo ſtatim Rufini Expoſitionem Symboli, ſeu Epiſtolas, ſeu Tractatus alios, qui ad ſymboli, fideique catholicæ expoſitionem ſpectant. In ſecunda parte occurrunt Epiſtolæ & opuſcula ad ſacræ ſcripturæ interpretationem ſpectantia. In parte tandem tertia Tractatus & Epiſtolæ moralis argumenti continentur. Pars quælibet in plures ſectiones, quæ tractatus vocantur, eſt diviſa. Tomis ſingulis præter epiſtolas editoris dedicaterias præfixus eſt index ſingulorum opuſculorum, & epiſtolarum. Charta magna eſt, munda, & firma. Litteræ ſunt eædem, quibus alias quoque uſi ſunt Schweinheym & Pannartz. Interpunctionum ſigna ſunt punctum & duo puncta, nec non interrogationis ſignum. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt omnino. Ad calcem primi voluminis impreſſa legitur ſequens notitia: *Impreſſum Rome in domo nobilis uiri Petri de Maximis juxta campum Flore. Preſidēte magiſtro Arnoldo Pannartz. Anno dñici natalis. M. CCCCLXXVI. Die uero XXVIII. Martij. Sedente Sixto IIII. Pontifice max. Anno ejus quinto.* In ſequentis folii prima pagina exſtat *Regiſtrum hujus libri* i. e. Index primarum cujusvis plagulæ vocum. Cum in ſubſcriptione hac ſolius Arnoldi Pannartz fiat mentio, oportet ſocium ejus Conradum Schweinheym aut jam obiiſſe, aut alio diſceſſiſſe. Nec ipſe etiam Arnoldus diu ſupervixiſſe videtur. Nam volumen hujus operis ſecundum non ipſe, ſed Georgius Lauer, & quidem anno primum 1479. typorum formulis excudendum curavit, ut ex ſubſcriptione ſtatim recitanda patebit. Uſus vero Georgius Lauer iisdem eſt typis, eademque charta, qua Arnoldus. Subſcriptio autem ad calcem ſecundi voluminis eſt ſequens: *Epiſtolarum beati Hieronymi parſ ſecunda: Impreſſa Rome per uenerabilem magiſt4 Georgium Laur de Herbipoli: Sub Anno dñi. M. CCCC. LXXIX. die vero Lune: qnta mēſis Aprilis: Pontificatus ſanctiſſimi in Chriſto patris & domini noſtri domini Sixti divina providentia Pape quarti anno ejuſ octavo finit feliciter.* In ſequentis folii prima pagina legitur Index primarum cujusvis plagulæ vocum.

XX. Nicolai Abbatis ſiculi primum, tum Archepiſcopi Panormitani commentarii in librum I. Decretalium. Venetiis per Johannem de Colonia & Joh. Manten 1476 in Fol. magn.

Averſa primi folii pagina exhibet indicem chartarum, ſeu primarum cujusvis plagulæ vocum. In ſequentis folii prima pagina, cujus pars ſuperior

fere dimidia eſt vacua, incipit ipſum opus charactere gothico in duabus columnis chartæ firmiſſimæ, ampliſſimos habenti margines, impreſſum. Initiales litteras parvas, & chartarum ſignaturas ipſi typographi adjecerunt. Cuſtodes vero & paginarum numeri deſunt. In fine voluminis hæc legitur ſubſcriptio: *Explicit lectu. ſamoſiſſimi utriuſq3 juris doctoris dñi Abbatis ſiculi Archyepi. Panormitani ſup primū decretalium librū. que p optime emēdata impreſſionē venetiis adepta ē expenſis Johis de colonia ſotiiq3 Johis' māthen de gherretzhem. Anno nativitatis Xpi M. CCCC. L. XXVI. die XVIII. Auguſti.* Quamvis in hac ſubſcriptione ſolius Panormitani fiat mentio: tamen ipſi typographi ante titulum de *Translatione Prælatorum* adnotarunt, commentaria a ſe impreſſa in hunc & ſequentes titulos, usque ad titulum de *officio Judicis Delegati* non eſſe ipſius Panormitani, cujus inquiunt, in hos titulos commentaria, vel non exſtant, vel non potuerunt reperiri, ſed eſſe Antonii de Butrio, quem excellentiſſimum utriusque juris interpretem adpellant.

XXI. Pauli de Venetiis ord. Eremit. S. Auguſtini Expoſitio ſeu ſumma librorum Ariſtotelis naturalium, nimirum 1) Phyſicorum 2) de Cœlo & Mundo. 3) de generatione & corruptione. 4) Methaurorum i. e. Metheororum. 5) de Anima. 6) Metaphiſicorum. Venetiis per Joh. de Colonia & Joh. Manthen. 1476. in Fol.

Opus hoc in duabus columnis gothico charactere minuto admodum & gracili impreſſum eſt papyro mundiſſimæ, at minus firmæ, quæ amplos habet margines. Deſunt cuſtodes, & paginarum numeri. In ſuperiori autem margine indicatur liber e. g. *Liber* (in margine ſiniſtro) *Phyſicorum* (in margine dextro) Initiales quoque litteras parvas ipſe typographus adjecit. Plagularum faſciculis conſtat hic liber 24, ſignatis a — y. Littera Jod vero, & littera q bis ſunt poſitæ. Quaterniones ſunt b — l. item *q* ſecunda vice occurrens, r. ſ. x. y. Reliqui ſunt quinterni. Quaternionis *a* primum folium, quod vacuum fuiſſe videtur, deeſt. Secundum folium ſignatum eſt *a* 2. Ad calcem quartæ columnæ folii ſeptimi quaternionis y ſequens legitur notitia typis iisdem, quibus ipſum opus, impreſſa: *Explicit ſexta & vltima pars ſume naturaliū acta & compilata per reverendū artium & theologie doctorem magiſtrum Paulū de venetiis ordinis fratrū heremitarū ſancti Auguſtini tranſumpta ex pprio originali manu ppria pſati magiſtri ɔſecto uenetiis impreſſionē habuit ipenſis Johānis de colonia ſociique ejus Johānis Māthen de gherretzem. Anno a natali Chriſtiano M. CCCCLXXVI.* Sequentis folii prima pagina exhibetur *Tabula cartarū ſm ordinē ponēda4.* Accedit index alphabeticus materiarum foliis impreſſis ſeptem comprehenſus.

XXII.

XXII. Johannis Nider die vier und zwanzig guldenen Harpfen in Fol. min. anno 1476. ſine nota loci & typographi.

Editionem hujus operis forte omnium primam N. IX. ad ann. 1472. recenſui. Quæ mihi nunc præ oculis eſt editio, charactere gothico admodum luculento, paulo majori, & pinquiori, qui magnam cum litteris Guntheri Zainer adfinitatem habet, impreſſa eſt chartæ ad modum firmæ, ſed minus albæ & politæ. Initiales litteras magnas ligno inciſas ipſe typographus adjiciendas curavit. Idem in ſuperiori margine cujusvis folii numerum ejusdem adnotavit, excepto primo folio, cui nullus adjectus eſt numerus. Conſtat opus integrum foliis numeratis CXLVIII. His accedit primum folium non numeratum, quod operis indicem complectitur. Signaturæ & cuſtodes deſunt. Præter punctum nullum obſervavi aliud ſignum diſtinctionis. Ad calcem operis ſequens adjecta eſt notitia: **Hie endē ſich die vier und zweinczig güldin harpffen die gezogen ſeind auß collationibus patrum. das iſt auß der heiligen altväter büch ꝛc Nach *Xpi* geburt ꝛc In dem lxxvj. jare.**

LIBRI

LIBRI
NOTA ANNI CARENTES
SED
PROBABILISSIME ANTE ANNUM 1477.
VEL
CERTE ANTE ANNUM 1480.
IMPRESSI.

In recenſendis hisce libris eum obſervabo ordinem, ut primo loco ponantur, quorum certus, vel ſaltem maxime probabilis eſt typographus. Tum vero eos recenſebo, qui antiquitate ceteris præſtare mihi viſi ſunt licet de eorundem vel loco impreſſionis, vel typographo non auſim certam ferre ſententiam. Ita autem libros deſcripſi ſingulos, ut diſcerni eorundem editiones a me deſcriptæ facile poſſint ab aliis ſine loco & anno editionibus. Exordium faciam a libris, quos Udalricus Zell de Hanau, Colonienſis Typographus impreſſit, qui ceteris etiam plerisque raritate; & antiquitate præſtant.

UDALRICUS (vulgo Ulricus) ZELL, ſequentes impreſſiſſe libros videtur.

1. Sancti Bernardi Tractatus de Planctu Beatæ Mariæ in 4to.

In fronte opuſculi, quod ſex tantum conſtat foliis impreſſis, hæc verba leguntur impreſſa: *Tractat⁹ beati bernhardi de plãctu btē marie.* Sed editores operum S. Bernardi recentiores hunc tractatum inter opera eidem falſo attributa recenſuerunt. Hoc adnotaſſe ſufficiat. Quod præſentem attinet editionem, ea quidem litteris excuſa eſt iisdem plane, quibus impreſſa ſunt plura Ciceronis opera, nimirum 1) de finibus bonorum & malorum 2) ejusdem invectivarum in Catilinam Libri 4. 3) Criſpi Salluſtii oratio in Tullium. 4) Tullii invectiva in Salluſtium. 5) Tullii ad Titum Atticum. Cato major. alias de ſenectute. 6) Auguſtini Dachi (ſic) Senenſis opus de variis loquendi figuris, quæ ſine nota loci, anni typographi conjuncta exſtant in Bibliotheca Electorali Monacenſi conf. Steigenbergeri hiſtoriſch-literariſchen Verſuch von Entſtehung und Aufnahme der kurfürſtlichen Bibliothek in München pag 43. & 44. Idem vir clariſſimus præſens de Planctu b. Mariæ opuſculum ejusque exemplar, quod deſcripturus ſum, adcurate contulit cum modo laudatis Ciceronis

ceronis, aliorumque operibus, & datis ad me litteris teſtatus eſt, externam formam & typos plane eosdem eſſe.

Porro hæc eadem Ciceronis de finibus bonorum & malorum editio quam adcuratiſſime quoad omnia, quæ externam formam ſpectant, convenit cum editione duorum S. Auguſtini opuſculorum, ſc. *De vita chriſtiana*, & *de ſingularitate clericorum*, quam Udalricus Zell de Hanau adjecto ſuo nomine, & anni nota, anno 1467 adornavit. Hujus rei fidem facit auctor catalogi Bibliothecæ Illuſtriſſimi Ducis de la Valliere, cujus ſententiam recitabo integram, deſumptam ex *Catalogue des Livres de feu Mr. le Duc de la Valliere. Belles Lettres. n.* 2258. — *Ciceronis de finibus bonorum & malorum Libri V. editio antiquiſſima Coloniæ. per Olricum Zel de Hanau, circa añ.* 1467. *in* 4. *goth. m. r.* De hac igitur editione laudatus auctor hanc protulit ſententiam: *Premiere & tres rare edition, executée a longues lignes au nombre de 27 ſur les pages, qui ſont entieres, ſans date, indication de ville, & d'imprimeur, Chiffres, & ſignatures. Elle a eté anoncée juſqu'a ce jour comme ſortie des preſſes de Mayence parce qu'on a cru y voir une grande conformité des ſes caracteres avec ceux des offices de Ciceron, imprimés en cette ville en* 1465. *Après avoir comparé tres attentivement l'une & l'autre edition, nous pouvons aſſurer que les caracteres ont tres peu de rapports, & que ceux des offices de ciceron ſont beaucoup plus petits; mais qu'ils reſſemblent parfaitement a ceux avec les quels Zel de Hanau, imprimeur de Cologne, a executé en* 1467 *les traités de St. Auguſtin intitulés: de vita Chriſtiana & de ſingularitate Clericorum. D'ailleurs l'une & l'autre edition ſont de même format, & ont une même juſtification de pages.* Conf. etiam Steigenbergeri hiſtoriſch-literariſch. Verſuch ꝛc. pag. 43. & *Raritas librorum in Bibliotheca Novacellenſi* (Neuſtift bey Brixen) *Canonic. Regul. deliteſcentium pag.* 17. Cum igitur certum ſit, laudatam ſæpius Ciceronis de finibus bonorum & malorum editionem ex eadem typographia cum laudatis S. Auguſtini opuſculis ſeu tractatibus prodiiſſe: Præſens vero de Planctu B. Mariæ opuſculum quoad typos & cetera omnia, quæ ad externam ſpectant formam, cum editione Ciceronis de finibus bonorum & malorum quam exactiſſime conveniat: recte concluditur, opuſculum hoc noſtrum ab eodem typographo circa idem tempus, nimirum 1467, vel paulo poſt ſaltem circa ann. 1469 vel 1470 fuiſſe typis excuſum. Qui ſequentem hujus opuſculi deſcriptionem cum illis contulerit, quæ de externa forma editionis ciceronis de finibus bonorum & malorum in laudato Catalogo differuntur, huic aſſertioni fidem facile præſtabit.

Antequam opuſculum noſtrum deſcribam adcuratius, illud hic prævie adnotabo, opuſcula omnia, ſequentibus quatuor numeris II. III. IV. & V. comprehenſa iisdem eſſe typis excuſa, quibus iſtud opuſculum. Conveniunt etiam quoad interpunctiones, quoad numerum linearum in quavis pagina. Dicam verbo: externa omnium horum opuſculorum forma eſt prorſus eadem.

Quare

Quare nullum eſt dubium, quin ex eadem typographia non diu alterum poſt alterum prodierint.

Quod igitur præſentis opuſculi externam formam attinet, litteræ ſunt gothicæ formæ, ſatis pinques, & oblongæ. Atramentum eſt nigerrimum. Signum interpunctionis non niſi unicum ubivis occurrit, nempe punctum, quod ſæpe hanc habet formam (ʳ). Littera initialis, quæ unica erat formanda, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones deſunt. Charta eſt firma, ſed minus alba & polita. Chartarii ſignum in hoc quidem opuſculo unicum occurrit, nempe caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Pagina quævis integra lineas continet impreſſas viginti ſeptem. Illud etiam eſt obſervatione dignum, vocum ſillabas in fine linearum ſæpe abruptas nullo ſigno indicari conjungendas, id quod Fauſtus & Schoifferus, aliique antiquiſſimi typographi plerumque fecerunt. Exempli loco ſint lineæ tertia, quarta & quinta primæ paginæ folii ſecundi:

— — — — — — *Tu cum la*
crimis ſcribe. que cū magnis doloribus ipſa pſen
ſi flere p opto &c.

Terminatur hoc opuſculum in averſa folii ſexti pagina, linea 12. Huic lineæ ſubjecta eſt ſubſcriptio ſequens:

Explicit tractatus beati Bernhardi de plan
ctu Beate Marie.

Et nihil præterea.

II. *Incipit Sermo Sancti Bernhardini ordinis fratrum minorum. de glorioſa virgine Maria.* — in 4to.

Hæc verba in fronte leguntur opuſculi, quod viginti quinque conſtat foliis impreſſis, & charactere eodem, quo opuſculum immediate præcedens impreſſum eſt. Deſunt initiales Litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Interpunctionis quoque idem eſt ſignum: idem numerus linearum in quavis pagina. Charta quoque nihil fere differt, licet plura & diverſa occurrant chartarii ſigna. Ad calcem opuſculi quod terminatur in prima folii vigeſimi quinti pagina, linea 12, ſequentia typographus adjecit: *Explicit ſermo ſancti Bernhardini ordinis fratrum Minorum de virgine glorioſa.* Ex dictis, quid de typographo, atque anno impreſſionis ſit ſenſentiendum, facile lector colliget.

III. 1) Dialogus Rationis & conſcientiæ: an expediat, vel debeat quis raro, vel frequenter celebrare, vel communicare? Auctore Matthæo de Cracovia Theol. Profeſſore Pragenſi.

2) Hen-

2) Henrici de Haſſia Expoſitio orationis Dominicæ, nec non Expoſitio Ave Maria. 3) Speculum animæ. in 4to.

Omnia hæc opuſcula ex eadem typographia ſimul prodierunt. Impreſſa ſunt litteris iisdem, quibus duo præcedentia. Interpunctionis etiam ſignum unicum occurrit, nempe (⌐) vel ſimplex (.) punctum. Deſunt initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. In fronte primæ paginæ tituii loco hæc leguntur: *Incipit dialogus racõnis & cõſcientie an expediat vel debeat quis raro vel freqẽter, celebraẽ vel ɔmunicare nuꝑ editus ꝑ magiſtrũ matheũ de cracovia ſacre theologie profeſſorem Incipit Prologus.* Ad calcem autem ſpeculi animæ hæc tantum habes impreſſa:

Explicit hic Anime ſpeculum quo te videt in ſe
Qui facis ut ꝑ te ſiſtat Reqeſcat & ĩ te Amen.

Pagina quævis integra lineas complectitur viginti ſeptem. Comprehenduntur omnia hæc opuſcula foliis impreſſis 58. Dialogus terminatur folio 28, Expoſitio ſuper orationem Dominicam in prima pagina folii 39, linea 4. atque hæc puto, ſufficiunt, ut diſtinqui hæc editio ab aliis ſine loco & anno editionibus poſſit.

IV. Johannis Gerſon Tractatus varii 1) de Meditatione 2) de oratione 3) ejusdem Expoſitio ſeptem Pſalmorum Pœnitentialium. *Tres hosce Tractatus Schelhornius in Diatriba prælimiṅari ad Card. Quirini &c. pag. 25. ſub numero 21. inter primos recenſet libros typis ſculptis mobilibus impreſſos.* His accedunt in eadem compactura, & iisdem typis impreſſa, ita tamen ut ſeparari a præcedentibus, non vero alterum ab altero poſſint 1) Bulla Pii II. R. P. ante hac Æneæ Sylvii Retractatoria omnium ab ipſo in Concilio Baſileenſi actorum contra Eugenium IV. 2) Æneæ Sylvii Libellus, ſeu tractatus de Miſeria curialium. His denuo accedit, ita tamen ut a præcedentibus ſeparari poſſit, tractatulus reſponſivus, ſeu Reſolutio dubiorum, quæ Eccleſiaſticis & Religioſis ſæpe oriuntur, ſcripta ad Monachos celeſtinos per Johannem Gerſon, ut ex ſubſcriptione, inferius recitanda colligitur. in 4to.

Omnia hæc opuſcula iisdem ſunt typis impreſſa, quibus opuſcula ſub nn. I. II. III. recenſita. Cetera etiam omnia, quæ ad externam ſpectant formam, ſunt prorſus eadem. Deſunt nimirum & in his, ut in illis, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri & tituli, litteræ initiales. Interpunctionis quo-

 que

Digitized by Google

que ſignum idem eſt. Pagina etiam integra quælibet viginti ſeptem lineas complectitur. Quare vix dubium eſſe poteſt, quin omnia ex eadem typographia, aut ſimul, aut non diu alterum poſt alterum prodierint. Habent hæc quoque cum opuſculis recenſitis n. III. eamdem compacturam. In fronte primæ paginæ hæc habes impreſſa: *Incipit tractatus venerabil' Magiſtri Joh'. Gerſon Cancellarii pariſieñ de Meditacõe Et ponũtur decem & ſeptem conſideracões Qua4 prima eſt:* quæ ſcilicet immediate ſequitur. Ad calcem hujus tractatus, qui terminatur in folii ſeptimi averſa pagina, linea 8, hæc legitur impreſſa ſubſcriptio: *Et in hoc finitur Tractatus de meditacõe cordis Magiſtri Johis' Gerſon* &c. *Sequitur Tractatus ejuſdem de oracõne.* Tractatus iſte in ſequenti incipit folio, nec habet titulum alium ſibi præfixum. Implet folia impreſſa viginti, & primam vigeſimi primi paginam. In averſa ejusdem folii pagina incipiunt *Septẽ pſalmi pniãles ſcdm veneabilẽ mgrm Johãnẽ Gerſon Cancellariũ piſien;* foliis comprehenſi impreſſis 27. tum folium ſequitur vacuum. Dein novus incipit faſciculus, in cujus prima pagina hæc leguntur: *Pii ppe ſecũdi Bulla retractationũ oĩm dudũ p eum in minoribus adhuc agẽtem pro. concilio Baſilieñ. & coñ Eugenium ſummũ põtificem ſcriptorum Incipit feliciter.* Hanc Bullam Pius II. ad Academiam colonienſem Romæ dedit VI. Kal. Majas anno 1463, quæ ſpectato argumento certe notatu digna eſt. Nec minus notatu dignum eſt argumentum quod in opuſculo pertractatur ſequenti præſertim, quod a viro ſit ſcriptum, qui ipſe in aulis principum magnam vitæ partem tranſegit, & publicorum negotiorum, ſua ætate geſtorum, pars magna fuit. Scriptus eſt iſte tractatus anno 1444 per modum Epiſtolæ ad Johannem de Aich datæ, & in fronte hanc habet inſcriptionem: *Æneas ſilui⁹ poeta. S. P. dicit dño Johi' de Aich: pſpicati* (ſic) *& claro Ju4 conſulto.* Auctor de moléſtiis vitæ aulicæ non ut aſceta, ſed ut Philoſophus & politicus loquitur, nec alia fere videtur proferre, quam quæ ipſe expertus fuerat, aut contigiſſe aliis certo noverat. Hæc duo Æneæ Sylvii opuſcula foliis 36 impreſſis ſunt comprehenſa. In fine poſterioris non niſi annus notatur, quo ſcriptum eſt. Tandem poſt duo folia vacua, ad præcedentem faſciculum pertinentia. *Sequitur Tractatul⁹ reſponſiu⁹. de ſollicitudine eccleſiaſtico4. Ad frẽs celeſtinos. Continens.* 68. *pticulas* Hæc impreſſa leguntur in prima ſecundi folii impreſſi pagina paulo ante medium. Præcedit autem indiculus quæſtionum, quæ hoc in opere pertractantur, qui folium primum integrum, & folii ſecundi priores ſex lineas implet. Indiculus, & ipſum opuſculum foliis impreſſis viginti tribus ſunt comprehenſa. Ad calcem folii 23. hæc leguntur: *datum pariſius p venerabilem Magiſtrũ Johãnẽ Jarſſon* (Gerſon) *Cancellarium Pariſienſem.*

V. Johannis Gerſonis 1) Tractatus de Paſſionibus Animæ. 2) De modo vivendi omnium Fidelium. 3) De cognitione caſtitatis, & pollutionibus diurnis. 4) Forma abſolutionis Sacramentalis.

lis. 5) Æneæ Sylvii poſtea Pii II. R. P. Dialogus de ſacra communione Corporis Chriſti habitus contra Bohemos, & Thaboritas. 6) Johannis Gerſon Tractatus de ſimplificatione, ſtabilitione, ſeu mundificatione cordis. 7) ejusdem Tractatus de directione, ſeu rectitudine cordis. 8) Ejusdem dialogus de perfectione cordis. 9) Ejusdem Trilogium Aſtrologiæ Theologiſatæ. 10) Ejusdem opuſculum contra ſuperſtitioſam dierum obſervationem. 11) Ejusdem Propoſitiones undecim adverſus doctrinam cujusdam Medici in monte Peſſulano ſculpentis imaginem leonis in numiſmate cum certis characteribus pro curatione Renum. 12) Ejusdem Propoſitiones ſeptem de dierum æqualitate in ordine ad bonos & malos rerum ſucceſſus. 13) Pii II. R. P. Epiſtola ad Mahumetem, anno 1464 Anchonæ ſcripta, cum adverſus Turcas proficiſci cogitaret. in 4to.

Omnia hæc opuſcula eandem habent compacturam, eodemque charactere impreſſa ſunt, quo præcedentia ſub nn. I. II. III. & IV. comprehenſa. Cetera quoque omnia, quæ ad externam ſpectant formam, ſunt prorſus eadem in omnibus hisce opuſculis, quæ foliis impreſſis centum nonaginta ſeptem comprehenſa ſunt. Quamvis igitur eorum non nulla ſeparari poſſint abinvicem, haud tamen dubitandum videtur, quin omnia ex eadem typographia, & forte eodem tempore, aut certe non diu alterum poſt alterum prodierint in lucem. Addam non nulla, quæ ſufficere poterunt ad eorum præſentem editionem ab editionibus aliis facilius dignoſcendam. Opuſculum primum viginti quinque folia implet integra, & primæ paginæ ſequentis folii priores ſedecim lineas, quibus hæc ſubjecta eſt notitia.

Explicit Tractatus notabil' de paſſioni
bus aie. Edit⁹ a mgro Johāne Gerſon
cācellario pariſienſi nec nō profeſſore
ſacre theologie eximio.

In averſa pagina folii ejusdem impreſſa leguntur, quæ imprimenda fuerant averſæ paginæ tertii folii opuſculi ſequentis, & huic etiam denuo impreſſa ſunt. Ex hac circumſtantia manifeſtum eſt, Schelhornium in *Diatriba Præliminari ad card. Quirini librum de opt. ſcript. Edit. pag.* 25. ſub numeris 19 eosdem deſignaſſe libros, quos hic ſub numeris 1. & 2. indicavi: immo vix etiam dubitandum eſt, libros a Schelhornio ſub numeris 22. & 23. ibidem deſignatos eſſe eosdem cum libris hic ſub numeris 6, 7, 8, & 9 a me deſignatis. Porro opuſculum ſequens in fronte tituli loco litteris paulo majoribus hæc habet impreſſa:

Digitized by Google

Incipit Tractatulus bon' ejuſdē
de modo viuendi omniū fideliū

idemque terminatur in averſa folii 30 pagina, linea 13. Tres ſequentes Tractatus ſeu opuſcula folia impreſſa implent quadraginta quatuor, & primæ ſequentis folii paginæ tredecim lineas cum dimidia. Hanc ſequitur ſubſcriptio: *Explicit dyalogus* &c. &c. Averſa pagina vacua eſt. Opuſcula ſeptem ſequentia a N. 6. — 12. ita cohærent, ut ſeparari alterum ab altero non poſſit. Quare dubium non eſt quin eodem tempore lucem aſpexerint publicam. Comprehenduntur ſimul omnia foliis 69. Poſtremum denique opuſculum, foliis impreſſis 53. comprehenſum, hanc habet inſcriptionem: *Pius papa ſecūdus eloquētiſſimus. q̄ obiit Anno M. cccc. lxiiij. in. Anchona. dū pficiſci pfuerit contra Turcos. cōpoſuit. &c.* In fine vero nihil prorſus legitur adjectum. In hac porro epiſtola primo quidem perſuadere ſummus Pontifex conatur Mahumeti, ſpe ipſum vana potiundæ Italiæ lactari, tum vero eundem, ut ad chriſtiana ſacra tranſeat, primum quidem promiſſis, & propoſitis magnorum principum exemplis, deinde validiſſimis rationibus conatur permovere. Quamvis ſummus Pontifex in hac epiſtola validiſſima rationum momenta ſumma eloquentia exornaverit, nihil tamen profecit, quod rei eventus poſtmodum declaravit.

GEORGIUS HUSNER, & JOHANNES BECKENHUB, Argentinenſes Typographi, de quibus ad annum 1473. *ſub N. V. diſſerui, libros impreſſere ſequentes.*

VI. *Subtiliſſimi Pontificii Juris Interpretis. Jo. An. Liber Primus Addicionum Speculi. Judicialis Domini Guilh. Durantis Incipit Feliciter.* — in Fol.

Hæc verbotenus leguntur, litteris impreſſa majuſculis, in fronte operis, quod typis plane iisdem, quibus ipſum Duranti ſpeculum anno 1473. a Georrio Huſner, & Johanne Beckenhub Argentinæ excuſum, & a me ad h. a. N. V. deſcriptum, in duabus columnis impreſſum eſt. Cetera etiam pene omnia, quæ ad externam ſpectant formam, in duobus hisce operibus plane eadem ſunt. Primo additiones iſtæ in quatuor partes, ſeu libros, ut ipſum ſpeculum, ſunt diviſæ: Tituli etiam ſingulis ſunt libris præfixi. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, & litteræ initiales. Foliorum numeri in ſuperiori primæ cujusvis folii paginæ ſunt romano charactere impreſſi, iisdemque libri præfixus eſt numerus; e. g. LI. I. (i. e. liber primus) Fo. LXV. (i. e. folium 65.) ſunt etiam folia in ſingulis libris ſeorſim numerata, ita ut primus liber foliis conſtet impreſſis LXIII, ſecundus CVIII. Tertius non niſi X, quartus demum CXVXX. Poſteriorem numerum typographi per errorem poſuerunt, loco CXX. Tot enim revera conſtat foliis impreſſis liber quartus. Charta eſt

Digitized by Google

eſt & in hoc opere firmiſſima, alba & munda. Chartarii quoque ſignum omnium frequentiſſime occurrens eſt littera D, quam ſtilus ex una parte in crucem, ex altera in annulum deſinens ſecat fere medium. Præter hoc ſignum aliquoties etiam obſervavi coronam. Quod vero chartæ attinet magnitudinem, ea quidem in poſteriori hoc opere minor eſt, quam in ipſo ſpeculo, ita ut quævis etiam columna minorem complectatur numerum linearum. Ad calcem operis hæc tantum adjecerunt typographi: *Addicões Johannis Andree. ſuper ſpeculum iuris. expliciunt feliciter. Deo gracias.* Patet ex deſcriptione hactenus data, additiones iſtas quoad externam formam non differre ab ipſo ſpeculo Duranti, niſi in numero foliorum, & chartæ magnitudine. Nullus igitur dubito, quin ex eadem typographia, nec diu poſt ipſum ſpeculum, anno ſaltem 1474. prodierint in lucem.

VII. *Aurelii. auguſtini. Iponenſiū p̄ſulis digniſſimi. liber de ꝯflictu viciorum & virtutum. incipit feliciter.* in Fol. min.

Hæc verbotenus leguntur in fronte primæ primi folii paginæ. Opuſculum iſtud, octo foliis conſtans, litteris eſt impreſſum iisdem, quibus immediate præcedens opus. Quare nullus dubito, quin ex eadem typographia eodem circiter tempore prodierit. Litteræ initiales, ſignaturæ, Cuſtodes, paginarum numeri deſunt. Signum diſtinctionis unicum occurrit, punctum ſcilicet. Ad calcem paginæ ultimæ, quæ ſecunda eſt octavi folii, hæc tantum leguntur: *Laus deo.*

VIII. 1) S. Auguſtini Liber de XII. abuſivis ſæculi. 2) Ejusdem ſententia, paucis lineis comprehenſa, de origine animæ, & 3) de divinatione dæmonum ſententia non nihil longior. 4) S Anſelmi libri duo de eo, cur deus Homo? in Fol. min.

Quatuor hæc opuſcula characteribus iisdem, eidemque chartæ impreſſa ex eadem typographia ſimul prodiiſſe in lucem nemo vocabit in dubium, qui oculis illa ſuis adſpexerit. Characteres ſunt iidem cum characteribus operum duorum præcedentium. Signum interpunctionis unicum obſervavi, nempe punctum. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Primum opuſculum terminatur folio 7, averſæ paginæ linea 11. Sequens folium octavum opuſcula n. 2. & 3. complectitur, quæ quidem implendo huic folio non ſuffecerant, & amplum in utraque pagina ſpatium reliquerunt vacuum. Nono demum folio *Anſhelmi. Cantuarios Archip̄ſulis. prefacio in librū cur deus homo. incipit feliciter.* Folio 26, pagina prima, linea 3. *Explicit primus liber. cur deus hō. Incipit liber ſcd's, qui intitulat'. Cur deus homo.* Secundus liber folii 38, averſa pagina, linea 35. terminatur. Totidem quoque

que lineas pagina quævis integra complectitur, nempe 35; idemque eſt numerus linearum in præcedentis opuſculi quavis pagina integra.

IX. *Incipit ꝯpendiū lrālis ſenſus totius biblie ſeu diuine ſcripture editū a frē petro aureoli ordinis mino4. Etponit̃ ṗmo ꝯmendacō ſacre ſcripture in gn̄ali.* — in Fol. min.

Quæ recitavi verba, in fronte paginæ averſæ folii primi leguntur. Auctor operis vergente ad finem fæculo XIII. & initio ſæc. XIV. floruit, & plura reliquit ingenii ſui monumenta theologici argumenti. Fuit ex ordine minorum, & poſtquam theologicas diſciplinas in Pariſienſi ſchola docuiſſet, factus Archiepiſcopus Aquenſis obiit anno 1322, Opus præſens eſt breviarium quoddam eorum quæ in ſacra ſcriptura continentur. In novi tamen teſtamenti libris multo fuſiori uſus eſt calamo, librorumque argumenta, & œconomiam enucleatius expoſuit, quam id factum eſt in veteri teſtamento, præſertim in libris ejusdem hiſtoricis, & pentateucho. Litteræ ſunt eædem cum litteris, quibus impreſſa ſunt tria immediate præcedentia opera. Idem etiam eſt numeras linearum in quavis pagina, ſunt nempe triginta quinque, ut in opuſculis NN. VII. & VIII. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Charta eſt firmiſſima, munda tamen & alba. Totum volumen foliis impreſſis 147. conſtat. Ad calcem operis hæc habentur impreſſa: *Cōpendiū lrālis ſenſus toci⁹ divie ſcptē tā biblie q3 alia4 ſuis caplis̃ ꝑpulchre diſtinctū & ut ſert editum a venerando fratre petro aureoli ordinis mio4. Explicit feliciter.*

Libri NN. X. — XVI. comprehenſi ex typographia CHRISTOPHORI VALDARFERI, Ratisbonenſis Bavari prodiiſſe videntur. Porro Chriſtophorus Valdarfer Venetiis primum annis 1470. *&* 1471, *tum vero Mediolani plures impreſſit libros charactere cum romano elegantiſſimo, tum gothico etiam, ſuo in genere non minus eleganti. Epiſtolas Plinii ab eodem anno* 1471. *Venetiis excuſas N. VII. ad hunc annum, & Philelphi Satyras anno* 1476. *Mediolani impreſſas ad hunc annum N. II. recenſui.*

X. *Tractatus de doctrina dicendi & tacendi |ab albertano cauſidico| Brixenſi de ore beate agathe cōpoſitus. ſub anno ꝏ. ccc. Lv. feria quarta poſt vincula petri.* in Fol. min.

Hæc, tituli inſtar, in fronte primæ primi ſolii paginæ verbotenus leguntur. Statim vero ſequitur præfatio autoris, in qua opuſculum, decem conſtans foliis impreſſis, dividit in 6 partes ſecundum verſiculum illum *Quis, quid,*

quid, cui dicas, cur, quomodo, quando requiras. Litteræ ſunt oblongæ eæque non nihil pinquiores, &, ut videtur, fuſæ, non ſculptæ. Simillimæ litteris, quibus Jacobi Chartuſienſis tractatus de Apparitionibus animarum poſt exitum earum ex corporibus &c. recenſitus ad ann. 1475. N. VII. in oppido Burgdorf impreſſus eſt. Verum littera Jod majuſcula in duobus hiſce tractatibus eſt oppido diverſa. Exſtat autem in Bibliotheca electorali Monacenſi Confeſſionale Bartholomæi de Chaimis, nota loci & anni deſtitutum, ſed nomen typographi, Chriſtofori Valdarfer habens impreſſum. Porro litteræ, quibus impreſſum eſt hoc confeſſionale, ſunt prorſus eædem cum litteris quibus impreſſus eſt præſens Albertani Cauſidici tractatus, ut datis ad me litteris teſtatus eſt cl. Steigenberger, eidem Bibliothecæ electorali Præfectus, qui opus utrumque adcuratiſſime inter ſe contulit. (*a*) Haud abs re igitur & præſentem tractatum, & ſequentia opera NN. XI. — XVI. comprehenſa, utpote litteris impreſſa plane iiſdem Chriſtophoro Valdarſero licet attribuere. Redeamus nunc denuo ad Tractatum præſentem Albertani Cauſidici. Deſunt litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Interpunctionum ſigna duo occurrunt, nempe punctum, & linea oblonga ſupra & infra lineam prominens, hujus formæ: *Tacendo*|. Pagina quævis integra lineas complectitur triginta duas. Plures hujus opuſculi editiones, quarum prima Lovanii anno 1485. facta eſt, laudat Orlandi in libro, cui titulus eſt: *Origine e Progreſſi della ſtampa.* At vero de noſtra, quæ forte omnium prima eſt; nihil habet, nec apud alium ſcriptorem ejus reperi mentionem.

XI. Johannis Gerſon Alphabetum divini amoris. in Fol. min.

Opuſculum iſtud, viginti conſtans foliis impreſſis, nullam habet inſcriptionem, vel titulum. Characteres ſunt iidem cum characteribus opuſculi N. X. recenſiti. Caret litteris initialibus, cuſtodibus, ſignaturis, paginarum numeris. Diſtinctionis ſignum occurrit unicum, nempe punctum. Ad calcem primæ ultimi folii paginæ leguntur ſequentia: *Explicit Alphabetū divini amoris. de elevatione mentis in deum. venerabilis magiſtri Joh. Gerſon Cancellarii pariſienſis.* Auctor opuſculi, quod incipit: *Ad honorem omnipotentis dei. aliquos modos & vias p elevatione mentis in deū: ppono ↄſcribere &c.* in Prologo iſto inter auctores, qui de eadem materia ſcripſerunt, citat etiam Joh. Gerſonem his verbis: *Item Joh. Gerſon Cancellarius pariſieñ. Dicit q'ad dei timorem pervenitur etiam &c.* Quare huic non recte idem adſcribitur.

XII.

(*a*) Detexi hiſce primum diebus Breviarium Eyſtettenſe, anno 1483. juſſu Wilhelmi Epiſcopi, ex nobiliſſima familia de Reichenau, per Georgium Ryſer (Euſtadii, an alibi, non memoratur?) impreſſum. Porro in hoc Breviario litteræ majoris Alphabeti ſunt prorſus eædem cum litteris, quibus impreſſa ſunt cum hoc opuſculum, tum ſequentia ſex opera. Poſſent hæc igitur eodem ſors jure attribui Georgio Ryſer. Verum & illud eſt obſervandum, fieri potuiſſe, ut iiſdem typis plures uterentur typographi, præſertim ſi non ſculpti ſed fuſi ſint, ut ego exiſtimo.

Digitized by Google

XII. Liber S. Auguſtini de Meditatione. in Fol.

In fronte primæ primi folii paginæ hic legitur titulus: *Incipit liber p locutionis beatiſſimi patris noſtri Auguſtini & ejus ɔtemplatione.* Sequitur ipſius S. Auguſtini in hunc libellum præfatio, quæ lineas novem & partem decimæ implet. Totum opuſculum litteris oblongis paulo majoribus iisdem nempe, quibus opuſcula duo præcedentia impreſſum tredecim folia integra, & decimi quarti lineas quinque ac ſextæ partem implet. Subſcriptio adjecta eſt ſequens: *Explicit liber de meditatione beatiſſimi patris noſtri Auguſtini. deo gratias.* Litteræ initiales (tres autem tantum erant formandæ) cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Diſtinctionis ſigna duo occurrunt, nempe punctum & linea, ut n. X.

XIII. Hugonis a S. Victore libri ſeptem Didaſcalicon, & liber ſententiarum ſeu aſſertionum cum aliis quibusdam opuſculis. in Fol. min.

Auctor operis, ſecundum communiorem ſententiam, ex familia nobiliſſima dominorum de Blankenburg in inferiori Saxonia progenitus inſtitutum canonicorum regularium Pariſiis in Abbatia S. Victoris profeſſus eſt circa annum 1115. In Philoſophicis & Theologicis diſciplinis adeo excelluit, ut alter Auguſtinus, & Auguſtini lingua diceretur. Obiit anno 1140. Ex ejus operibus, quæ plurima reliquit, duo præcipua præſens exhibet editio. Et primum quidem in ſeptem libros diviſum eſt. In primo agit de ſtudio legendi, in 2do de diviſione artium, ſeu Philoſophiæ in varias diſciplinas, in 3tio de ordine & modo legendi, in 4to de ſtudio ſacrarum ſcripturarum, in 5to de proprietatibus ſcripturæ ſacræ, in 6to de modo & ordine legendi eandem, in 7mo demum de meditatione, ſeu conſideratione rerum creatarum: & ipſius dei unius, & trini, ac lucis inviſibilis. Libro ſeptimo acceſſerunt in hac editione tractatus ſequentes 1) de anima Chriſti, 2) de Cibo Emmanuelis, putyro nimirum, & melle, 3) de laude caritatis duplex, 4) de contemptu mundi, 5) de ſtudio orandi & diverſis orationum affectibus, 6) de Lia & Rachel uxoribus Jacobi, & ejusdem concubinis Bala & Zelpha, nec non filiis ex his progenitis. Liber aſſertionum, ſeu ſententiarum varia complectitur inprimis plurimorum pſalmorum expoſitionem, & quam plurima alia ad plurimorum ſcripturæ ſacræ locorum, nec non doctrinæ moralis elucidationem ſpectantia. Et hæc quidem de argumento operis: nunc de præſenti diſſeram editione.

In averſa primi folii pagina *Incipiunt capitula ſeptem libroꝝ didaſcalon magiſtri hugonis prioris ſancti victoris &c.* Capitula hæc, ſeu capitulorum potius tituli terminantur in prima pagina folii tertii, linea 25. In averſa pagina ejus-

ejuſdem folii *Incipiũt capitula ſequentis opis — — — de ſententiis &c.* Et hæc quidem in averſa pagina folii ſexti, linea 18. terminantur, hac ſubſcriptione adjecta: *Et ſic eſt finis regiſtri libri ſententiaꝝ vel aſſertionũ ꝛc.* In fronte demum folii ſeptimi *Incipit didaſcalon. magiſtri hugonis. de ſtudio legẽdi. Duo eſſe precipua quib⁹ ad ſcientiã quiſqꝫ inſtruitur.*|. Litteræ ſunt eædem cum litteris trium opuſculorum præcedentium. Interpunctionis ſignum aliud non occurrit, quam punctum, & ſignum interrogationis. Deſunt ubivis litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Papyrus admodum alba & munda eſt, inſuper firmiſſima. Pagina quævis nullo titulo interrupta lineas impreſſas 33. complectitur. Totum vero volumen, computatis ſimul ſex foliis, quæ capitulorum indicem continent, foliis impreſſis 244. conſtat. Cl. Zapfius. qui in Augsburgs Buchdruckergeſchichte pag 142, eandem excitat editionem, ſex folia indicem complectentia non adnumeraſſe videtur, dum adfirmat, foliis totum volumen conſtare 238. Idem non dubitat adfirmare, editionem hanc a Gunthero Zainer circa annum 1470 fuiſſe excuſam. Neſcio quibus innixus fundamentis hoc adfirmet. Nullam certe aſſerti rationem allegat. Characteres ſaltem cum characteribus Guntheri Zainer, quorum quinque genera ipſe cl. Zapfius aeri inciſa exhibet, parum concordant. Jure potiori Chriſtophoro Valdarfero eandem attribuo propter litterarum ſcilicet ſimilitudinem. Conf. dicta ad N. X.

XIV. Mammotrectus, ſeu Expoſitio vocabulorum quæ in Bibliis, Hymnis Eccleſiaſticis, Homiliis per anni curſum publice legendis &c. occurrunt. in Fol. magn.

Opus iſtud ſine auctoris nomine ſæculo XV. ſæpius typis excuſum eſt. Quare auctor diu latuit. *E Regio Lepidi ortum, quæ civitas prope abeſt Mutina, appellatumque Marcheſinum ex ordine Minorum, ac floruiſſe in Provincia Bohemiæ & Cuſtodia ferrariæ circa annum MCCC. auctor eſt Waddingus* (de ſcriptor. Minorum) *Sixtus vero Senenſis* (in Bibliotheca) *vixiſſe ann. M. CCCCL. ſcribit.* Ita *Du Cange* in *Præfat. ad Gloſſar.* n. L. Opus ipſum plerumque Mommotrectus, interdum Mammotractus, vel Mammætractus, vel etiam, ut in præſenti editione, Mammetractus inſcribitur. Mammothreptus (ex gr. μαμμοθρεπτος enutritus, educatus ab Avia) ex ipſius auctoris ſententia rectius non nullis in libris ſcribitur. Ita enim auctor ipſe in Prologo ad lectorem ſcribit: *Et quia morem gerit talis decurſus pedagogi, qui greſſus dirigit parvulorum, mammetractus poterit appellari.* Explicantur in hoc libro primum vocabula, quæ quidem auctori viſa ſunt difficiliora, in ſingulis ordine libris Sacræ Scripturæ & S. Hieronymi præfationibus occurrentia: tum vera ea, quæ in Hymnis Eccleſiaſticis, legendis Sanctorum, Homiliis Sanctorum Patrum &c. occurrunt. Sed rudes oportet fuiſſe Clericos, quibus explicationes vocabulorum latinorum a præſentis operis auctore propoſitæ aut opus erant,

 aut

aut ſatisfaciebant. Sed nihil amplius de ipſo opere, ſed de præſenti jam edidione diſſeramus, quam a nemine hactenus excitatam memini. Characteres iidem ſunt cum characteribus quibus impreſſum eſt opus immediate præcedens. Quare ego quidem nullus dubito, quin ex typographia eadem & circiter eodem tempore prodierit. Interpunctionis ſignum nullum occurrit, niſi punctum. Deſunt ubivis litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Charta magna eſt, & firmiſſima. Chartarii ſigna ſunt varia. Omnium frequentiſſime, multo frequentius quam cetera omnia ſimul ſumpta, occurrit Littera D, quam ſtilus ſecat ex una parte in annulum, ex altera in crucem deſinens. Sæpius occurrit Roſa, ſeu ſi mavis, flos alius ſine ſtilo octo plerumque foliorum. Non niſi ter, quaterve, uvam, nec niſi ſemel, ſtrigilem obſervavi. Paginæ ſingulæ in duas columnas diviſæ ſunt. Columna quævis integra lineas impreſſas 47. complectitur. Totum vero volumen foliis impreſſis 151. conſtat. In prima primi folii columna *Incipit p̄fatio in mām̄etractū.* Hæc vero Præſatio non eſt ipſius auctoris, ſed ejus, qui præſentem curavit editionem, anonymi. In averſa pagina folii ejuſdem legitur regiſtrum materiarum eo ordine concinnatum, quo ipſæ occurrunt. Terminatur regiſtrum in prima ſequentis folii columna, linea 24. Quod ſupereſt hujus folii ſpatium, vacuum eſt. De hoc indice illud neceſſario monendum eſt, typographum circa finem operis non eum obſervaſſe materiarum ordinem, qui in hoc indice deſignatur. Nam ſecundum hunc indicem poſt vocabulorum in Pſalterio, quod in hac editione ultimum inter libros Biblicos utriusque teſtamenti locum occupat, hic eſſet ordo materiarum. *De legendis ſanctoꝝ. de ſermonibus & omeliis de tēpore, de reſponſoriis & antiphonis. de ymnis. de menſibus hebreoꝝ. & aliis quibusdam notalibus.* (ſic) *de orthographia. de accentibus. declaracio regule ſancti Franſciſci.* (ſic) At vero typographus expoſitioni vocum in Pſalterio occurrentium immediate ſubnexuit vocum explicationem in Hymnis, & ceteris ſequentibus. Declarationi vocum in Regula S. Franciſci demum ſubnexa eſt vocum explicatio in legendis Sanctorum, & homiliis Patrum. De Reſponſoriis & Antiphonis nihil in hac quidem editione occurrit. In prima columna tertii folii auctoris legitur præſatio, quæ ſine ullo titulo incipit *mpatiēs p̄prie imperitie ac ruditati cōpatiens pauperum clericoꝝ &c.* Videtur hæc editio omnium prima eſſe, vel ſaltem Moguntinæ anni 1470, cujus meminit Du Cange loc. cit., coæva. Sane qui editionem hanc noſtram curavit anonymus, in præfatione eidem præfixa ita loquitur, ut libri iſtius jam ante typis excuſi nullam habuiſſe notitiam videatur. En ipſa ejus verba: *Cui malo* (codicum nempe diſcrepantiæ variorum &, quæ inde naſcitur, opinionum diverſitati) *quātum ad præſens opuſculum etſi non in toto ſaltem in tanto viſum eſt poſſe remedium miniſtrari. ſi per impreſſionis beneſicium nouū quodāmodo opus cuderetur ex veteri &c.* Quod ſi jam ante typis excuſum fuiſſet iſtud opus, ejus rei mentionem editor feciſſet. Nec ignoraſſe etiam cenſendus eſt editionem, ſi qua exſtitit, anteriorem; præſertim ſi pluribus ante annis ea prodiiſſet in lucem. Quam infra (n. 97.) recenſebo ejus-

dem

dem operis editionem, celeberrimus Schwarzius, apud Altorfinos olim Profeſſor in hoc litteraturæ genere verſatiſſimus, omnium primam judicavit, forte quod modo recenſitam ignoraverit. Mihi certe recenſenda inferius videtur iſta recentior eſſe.

XV. S. Bernhardini Senenſis, ord. Min. Sermones de contractibus & uſuris. in Fol. min.

Sermones iſti ſunt typis iisdem impreſſi, quibus opera immediate præcedentia. Quare ex eadem typographia non diu alterum poſt alterum prodiiſſe videntur. Initio ſtatim exhibetur tabula ſermonum, ex qua argumentum, & diſpoſitionem eorundem diſcimus, foliis impreſſis ſeptem comprehenſa. Octavo demum folio incipit *Tractatus de ɔtractibus & uſuris. ſcdm ſanctū Bernhardinū de Senis. ordinis frat₄ mino₄. Et primo ponit ordo dicēndo₄ in matia dicto₃ ɔontractuū & vſura₄ ſabbato poſt terciā dñicā in quadrageſima. De origie dñio₄ & re₄ trãſlacõe.* In prima pagina cujusvis folii numerus ejusdem, e. g. *Fol. X.*, in averſa autem pagina ſermo indicatur, e. g. *Ser. XXXII.* Deſunt ubivis cuſtodes, ſignaturæ, litteræ initiales. Interpunctionis ſignum nullum occurrit, niſi punctum. Rariſſime linea occurrit, ſimilis illi, cujus memini ad N. præced. X. Volumen integrum conſtat foliis numeratis CLXII. (162.) ſed his addenda ſunt ſeptem folia impreſſa tabulam complectentia materiarum. In fine voluminis hæc tantum leguntur: *Laus & honor deo.*

XVI. Summa, ſeu libri quatuor. S. Thomæ Aquinatis contra gentiles. in Fol. magn.

Typi ſunt prorſus iidem cum typis quibus impreſſa ſunt opera immediate præcedentia ſex. Libris ſingulis præmiſſa ſunt brevia capitum argumenta, in duabus columnis, ut ipſum opus, impreſſa. In fronte primi libri, qui incipit folio ſecundo, hæc leguntur impreſſa: *Incipit liber primus de vitate catholice fidei. ɔtra errores infideliū. Editus afrē Thoma de Aquino | ordinis fratrum p̄dicato₄.* Terminatur liber primus in prima columna folii quadrageſimi, linea 17; ſecundus folio 99, columna prima, linea 31, tertius folio 185, columna ſecunda, linea 32, quartus demum fol. 247, columna quarta, linea 36; cui hæc tantum verba ſubjecit typographus: *Laus & honor deo.* Deſunt in hoc opere litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Præter punctum nullum interpunctionis ſignum obſervavi. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba & polita. Chartarii ſignum omnium frequentiſſime occurrens eſt Roſa. Aliquoties ſolum obſervavi uvam, quin & ſtrigilem. Quævis columna, paucis exceptis, lineas impreſſas 49 complectitur. Non memini, ab ullo Bibliographo hujus editionis factam eſſe mentionem.

Digitized by Google

CONRADO FINER Eſlingenſi Typographo ſequentes libros attribuo.

XVII *Queſtiones quas egregius ſacre theologie profeſſor Heinricus de Gorichem cum ſuis ꝓpōibꝫ & correlariis more poſitionū reſpōſalium in partibꝫ doctoris ſancti fabricavit & ordinauit numero & ordine ɔtinent̄ tali preponēdo cuilibet parti ſeorſum ſuas quas cōtinent queſtioes & pmo parti prime.* in Fol. magn.

Quæ modo recitavi, verbotenus leguntur in prima averſæ paginæ folii primi columna, eademque immediate excipit index quæſtionum, quas in prima parte ſummæ S. Thomæ auctor enucleandas ſibi ſelegit. In prima columna folii ſecundi ipſum opus incipit ſine ullo titulo, aut inſcriptione. Deſunt initiales litteræ quæſtionum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Nullum etiam occurrit interpunctionis ſignum, niſi punctum, quod ipſum deeſt ſæpiſſime. Litteræ ſunt gothicæ, minus pinques, atque eædem plane, quibus Conradus Finer anno 1474. poſtillam S. Thomæ Aquinatis in Job Eſlingæ excudit. *Conf. N. XX. ad ann.* 1474. Harum litteratum ſpecimina & integra alphabeta nuperime æri incidenda curavit cl. Steigenberger tab. III. vid. ejuſdem literariſch = kritiſche Abhandlung über die zwo älteſte gedruckte deutſche Bibeln ɩc. Inde probabiliſſimum mihi eſt, opus præſens eadem ex typographia circa idem tempus, vel fortaſſis jam ante annum 1474 prodiiſſe in lucem. Solebant nempe typographi veteres primos fœtus ſuos ſine ſuo nomine in lucem emittere. Charta eſt firmiſſima nullo alio inſignita chartarii ſigno, quam roſa, quæ diverſæ magnitudinis eſt. Terminatur opus in prima folii 175. columna, linea 64, cui hæc ſola vox, *Amen*, ſubjecta eſt, & nihil præterea. Auctor natione Batavus a vico natali Gorkum cognomentum traxit. Circa annum 1430 ad Academiam Colonienſem evocatus primum Philoſophicas, deinde Theologicas tradidit diſciplinas, magnamque cum docendo, tum ſcribendo nominis gloriam ſibi comparavit. Academiæ Colonienſis Vicecancellarius effectus ad annum usque 1460 floruit. *Conf. Caſimir. Oudin. Commentar. de Scriptor. Eccleſ. Antiq. Tom. III. Col.* 1378.

XVIII. S. Thomæ Aquinatis Catena Patrum in quatuor Evangelia, in Fol. magn.

Pagina quævis in duas columnas diſtincta eſt. In prima primi folii columna incipit, ſine ullo titulo, aut inſcriptione, auctoris Dedicatio Catenæ in Matthæum ad Urbanum IV. R. P. quæ terminatur in ſecunda ejuſdem folii columna, linea 28. Textus ipſe evangeliorum eſt gothico charactere admodum luculento, & pinqui impreſſus. Litteras quoque initiales magnas

initio

Digitized by Google

initio ſingulorum capitum ipſe typographus adjiciendas curavit, easque ligno inciſas. Catena ſeu Patrum expoſitiones iisdem ſunt litteris impreſſæ, quibus opus immediate præcedens. Idem etiam in utroque opere numerus linearum in quavis columna, nullo titulo, aut textu, qui, ut dixi, charactere majori impreſſus eſt, interrupta: chartæ eadem magnitudo, & indoles. Præter roſam vero, quæ in opere præcedenti unicum eſt chartarii ſignum, in hoc aliquoties occurrit ſtrigilis, minus frequenter uva. Nullus igitur dubito, quin & hoc opus Eslingæ a Conrado Finer circa idem tempus vel paulo poſt fuerit typis vulgatum. Meam de loco impreſſionis conjecturam noſtri exemplaris rubricator, isque, ut ex characteribus colligo, coævus egregie confirmat. Is enim ad calcem catenæ in Marcum rubro colore hæc verba adſcripſit: *Anno LXXVI. ſabbo' poſt aſcenſionem dni impreſſum eſt hoc opus in Eſſlingen.* Conſtat volumen integrum foliis impreſſis 417. Deſunt ubivis cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, quos rubricator etiam non ſatis exacte adſcripſit. In ſuperiori margine notatur nomen evangeliſtæ, & numerus capitis, e. g. *Mattheus Ca. XXII.* Ceterum in hac editione eadem continentur, quæ in editione ejusdem operis ad ann. 1475. N. XXII. deſcripta. Ad calcem vero totius operis in prima columna averſæ paginæ folii 417. hæc legitur ſubſcriptio typis excuſa iisdem, quibus ipſe textus evangeliorum: *Ad omnipotentis dei laudem & gloriam nec non profectum & utilitatem ſalvandorū omnium liber catena alias continuum ſiue gloſa cōtinua nuncupatus & intitulatus per ſacre theologie profeſſorē egregium ſanctum thomam de aquino Ex ſacris katholice fidei Doctoribus Auguſtino Ieronomo* (ſic) *Gregorio Ambroſio Beda Criſoſto. Hylario Rabano Iſidoro Origene. Maximo Cirillo Baſilio Euſebio Haymone Tito Theophilo Severiano Damaſce. Greco Didimo Epiphanio. Athanaſio. Gloſa ordinaria collationibus patrū & geſtis cōcilij. epheſini ſuper doctrinam evangelicam diffuſe ſcribentibus in unum conkatenatum Non tantum literalem ſed & ſpiritualem preſtans intellectum aureum ex quo nedum litera ex apoſtolica doctrinaque occidit ſed ſpiritus ſumitur viuificans ſpiritualis ſcientie cognitionem Sitienti Potū porrigēs cujus miſterium non verbo ſonū ſacre docente ſcripture ſed ſpiritu revelatur Sancto Feliciter finit ꝑ cujus felici ꝯſumacōe ſit Laus & gloria Xp̄o. Amen.* Cl. Georg. Wilh. Zapſius in Augsburgs Buchdruckergeſchichte pag. 140. ejusdem operis aliam laudat editionem nota anni, loci, typographi deſtitutam, quam ex mente eruditiſſimi Franciſci Kriſmer Chartuſiani Buxheimenſis quondam, Gunthero Zainer attribuit. Subſcriptio, quam Zapſius ibid. excitavit, in plerisque convenit cum ſubſcriptione noſtræ editioni adjecta. Sed differt tamen in non nullis.

XIX.

XIX. Henrici de Gorihem Theolog. Profeſſoris duo tractatus. 1) de caſibus quibusdam ſuperſtitioſis 2) de celebratione feſtorum. In 4to.

Litteræ alphabeti majoris prorſus eædem eſſe videntur cum litteris duorum operum præcedentium: Litteræ vero alphabeti minoris ſunt non nihil pinquiores. Quare vix dubito, quin & hæc duo opuſcula a Conrado Finer typis excuſa fuerint. Sane eorundem exemplar, pergameno impreſſum, quod exſtat in Bibliotheca Monaſterii Imperialis Weingarten in Suevia, ad calcem opuſculi prioris coæva manu adſcripta hæc verba exhibet: *per Cunradum Finer.* Opuſculo autem poſteriori itidem manus coæva colore rubro notam anni 1473 adſcripſit. Vid. Zapfs Reiſen in einige Klöſter Schwabens ꝛc. pag. 30. Quod reliqua attinet, quæ ad externam ſpectant formam: initiales litteras ipſe typographus adjecit, excepta prima cujusvis tractatus. Signaturæ vero, cuſtodes, paginarum numeri, & inſcriptiones deſunt. Occurrit etiam unicum interpunctionis ſignum, nempe punctum. In fronte prioris tractatus hæc leguntur impreſſa: *Incipit tractatus de ſuꝑſticioſis q̄busdā caſibuȝ ꝯpilctus ī alma univerſitate ſtudii colonienſis ꝑ venerabilē mḡrm Heinricū de Gorihem ſacre theologie ꝓfeſſorē eximium.* Terminatur hic tractatus in averſa pagina folii 9, linea 18, cui hæc ſubjecta ſunt verba: *Explicit tractatus de ſuꝑſticioſis quibusdam caſibus.* In fronte ſequentis paginæ *Incipit tractatus de celebratōne feſto4.* In averſa autem pagina folii 18, linea 13 idem tractatus finitur, & hanc habet ſubſcriptionem: *Explicit tractatus cuiꝰ ſupra de celebratōne feſto4.* Tractatus quilibet in propoſitiones diviſus eſt, quibus caſus illa ætate frequentius, ut videtur, quam hodie obvii reſolvuntur.

JOHANNES GENSBERG, qui Romæ circa ann. 1473 *&* 1474 *typographicam artem exercuit, librum impreſſit ſequentem nota loci & anni deſtitutum.*

XX. *Incipit peculiū excellentiſſimi legum & decretorum doctoris domini Baldi magiſtri Franciſci de Peruſio.* in Fol.

Eſt lexicon juridicum ſelectum, ordine alphabetico concinnatum, in quo tamen deſunt voces omnes a littera *E* incipientes, & quidem impreſſoris ipſiusmet negligentia. Voces enim a D incipientes immediate excipiunt voces incipientes ab F, & quidem in eadem columna. Quæ tituli loco recitavi verba, leguntur impreſſa in fronte primæ columnæ primæ paginæ. Opus in duabus columnis charactere romano pereleganti, & chartæ plane nitidiſſimæ impreſſum eſt. Initiales litteras parvas ipſe typographus adjecit. Signaturæ vero, cuſtodes, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Totum volumen non niſi 38 foliis impreſſis conſtat. Ad calcem hæc legitur ſubſcriptio: *Explicit Peculium excellentiſſimi legum nec non decretorum doctorꝰ domi-*

Digitized by Google

domini Baldi Magiſtri Franciſci de Peruſio angelico intellectu illuſtrati Impreſſumq3 ꝑ Magiſtrum Jo. Genſberg ꝛc.

JOHANNES MENTELIN, *qui inter primos Argentinæ Typographos magnum ſibi nomen fecit, & jam circa annum* 1466 *Biblia edidit germanica, quatuor etiam libros ſequentes typorum formulis excudiſſe videtur.*

XXI. Pauli Burgenſis Scrutinium ſcripturarum. In Fol. min.

De opere ipſo & auctore ſcitu neceſſaria dixi ad annum 1475. N. XXVI. Præſens editio gothico charactere admodum rudi, qui magnam habet ſimilitudinem cum charactere ſummæ Aſtexanæ a Mentelio, ut creditur, circa ann. 1469. impreſſæ, cujus ſpecimen exhibet Schöpflinus in *Vindic. Typograph. Tab. IV.* Impreſſa eſt chartæ albæ & firmæ. Deſunt initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Interpunctionis ſignum occurrit unicum, nempe punctum. In fronte operis eadem leguntur verba, quæ in editione ann. 1475. Volumen integrum conſtat foliis impreſſis 215. Pars prima operis terminatur in prima pagina folii 130, linea 34, cujus ultima verba ſunt: *Explicit ṗma pars.* In fine ſecundæ, quæ terminatur in averſa pagina folii 215, linea 39, nihil prorſus legitur adjectum, præter hæc verba: *Deo gracias*, quæ ultima ſunt lineæ 39. Totidem etiam lineas quævis pagina, nullo titulo interrupta, complectitur. Joh. Georgius Schelhornius in *Diatribe præmiſſa Cardinalis Quirini libro de optimorum ſcriptorum editionibus* pag. 21. hanc editionem inter primos recenſet libros, qui typis mobilibus ſculptis impreſſi ſunt. Eſſe antiquiorem editione Mantuana ann. 1475. nullus dubito: quin forte antiquior eſt illa, quam P. Laire in *Specimine Typographiæ Romanæ* pag. 133. ab Udalrico Han ante annum 1470 excuſam eſſe adſirmat. Exſtat ejusdem editionis exemplar Ratisbonæ in Bibliotheca civitatis, quod deſcripſit cl. Gemeiner in Nachrichten von den in der Regensburgiſchen Stadtbibliothek befindlichen merkwürdigen Büchern ꝛc. pag. 77.

XXII. Guidonis Baiiſi (dicti alias de Baiſo vel Bayſo, immo etiam de Baypho) Roſarium Decretorum in Fol. max.

Auctor in Præfatione ſeu Dedicatione operis, quod vaſtiſſimus eſt in decreta commentarius, maximam partem, ut ipſe teſtatur, ex aliorum lucubrationibus compilatus, ad Gerardum Epiſcopum Sabinenſem ſe ipſum Guidonem de Baiiſio, Bononienſem, laudati Epiſcopi Archidiaconum, Clericum, & Capellanum adpellat. In Epiſtola ad eumdem, quæ ad calcem operis legitur, ipſe quoque teſtatur auctor, ſe opus iſtud abſolviſſe anno 1300 die 25. Januarii. Exſtat altera ejusdem editio cum nota anni 1481 Venetiis excuſa per Joh. de Seligenſtadt, Allemannum ductu & auſpiciis Joh. de Colonia, Nico-

Nicolai Jenſon, & ſociorum. Hanc in Bibliotheca academica pariter exſtantem, deſcribam, cum ad annum 1481. pervenero. Nunc de præſenti diſſeram editione, quæ nota anni, loci, & typographi deſtituta eſt, editione veneta pluribus annis, ut videtur, antiquior. De veneta anni 1481. interim conferri poteſt *Weislinger in Armamentar. Catholic.* pag. 222.

Editioni, de qua agimus, nullus præfixus eſt titulus, nulla inſcriptio. Paginæ ſingulæ in duas columnas diviſæ ſunt. In prima primæ paginæ columna paulo ante medium paginæ ſine ulla inſcriptione incipit epiſtola auctoris dedicatoria ad Gerardum Sabinenſem Epiſcopum his verbis: *Euerendo in Criſto patri ſuo dño Gerardo dei grã Epo ſabinenſi Guido de baiiſio bonoñ Archidiaconus ſuus Clericus & Capellã⁹ &c. &c.* Litteræ ſunt admodum rudes, formæ gothicæ, & magnam habent ſimilitudinem cum litteris, quibus ſumma Aſtexani a Mentelio, ut creditur, circa annum 1469. Argentorati excuſa eſt, quarum ſpecimem Schöpflinus *Tab. IV.* in *vindiciis Typograph.* exhibet. Videntur vero prorſus eædem cum litteris, quibus impreſſum eſt Scrutinium Scripturarum Nro. præced. recenſitum. Quare admodum probabile mihi videtur, circa eundem annum noſtram præſentis operis editionem in eadem typographia curatam fuiſſe. Habet ea certe inſignes ſummæ antiquitatis notas. Nam deſunt ubique tituli & Inſcriptiones. Capita, diſtinctiones, & aliæ operis ſectiones minores plerumque, breviter indicantur ſic, e. g. *Di. XXX. Q.* 11. *C.* 1. Litteras initiales parvas typographus nunc adjecit, nunc omiſit, videtur tamen ſæpius adjeciſſe, quam omiſiſſe. Signaturæ, cuſtodes, paginarum numeri, & inſcriptiones ubique deſunt. Præter punctum nullum occurrit Interpunctionis ſignum. Abbreviaturæ ſunt frequentiſſimæ. Charta eſt maxima, & firmitate pergamenum fere adæquat, alba ceteroquin, & munda. Chartarii ſignum aliud non occurrit, quam caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam definens. Idem omnium frequentiſſime occurrit in Scrutinio Scripturarum N. præced. recenſito. Columna quævis, quotquot numeravi (numeravi autem quam plurimas) lineas ſeptuaginta duas complectitur. Sunt tamen margines ampliſſimi. Ex hoc de magnitudine chartæ ferri poteſt judicium. Volumen integrum 402. foliis impreſſis conſtat. Ad calcem hæc tantum leguntur impreſſa: *Explicit Roſariũ dñi Guidonis Archydiaconi Bononie ſup decreto.*

XXIII. S Auguſtini de civitate Dei libri XXII. cum commentariis Thomæ Valois & Nicolai Trivet, In Fol. magn.

Hæc editio, ut illa ad ann. 1473. N. VII. deſcripta, duabus conſtat partibus, textu nimirum S. Auguſtini, qui litteris majoribus impreſſus eſt, & commentariis, qui charactere minori ſeorſim impreſſi ſunt. Porro litteræ ſunt prorſus eædem cum litteris, quibus Johannes Mentelin librum quartum

S. Au-

Digitized by Google

S. Auguſtini de doctrina chriſtiana, & S. Joh. Chryſoſtomi Homilias in Matthæum Argentorati impreſſit, quasque æri inciſas videre eſt in Tab. I. adnexa cl. Gerhohi Steigenberger literariſch-kritiſchen Abhandlung über die zwo allerälteſte gedruckte Bibeln ꝛc. Litteris nimirum n. 1. & 2. Textus S. Auguſtini, litteris vero n. 3. & 4. in eadem Tabula exhibitis commentarii ſunt impreſſi. Conf. laudata Steigenbergeri diſſertatio pag. 19. & 20. Nullus igitur dubito, quin ex Mentelii typographia argentoratenſi hoc opus prodierit. Cum Mentelius anno 1478. obierit, ad hunc ſaltem annum hæc editio pertinere dignoſcitur. Videtur autem eſſe multo antiquior, & forte jam ante annum 1470 excuſa. Habet certe ſummæ antiquitatis notas, ut ex ſequenti deſcriptione patebit.

Quævis pagina in duas columnas diſtincta eſt. Columna quævis in textu lineas 47, in commentariis 57. complectitur. Nec in fronte operis, nec initio librorum aut capitum, ullus legitur titulus, aut, inſcriptio, adeo, ut capitum, librorumque initia & finis ſolo ſpatio vacuo, & eo quidem plerumque exiguo inter præcedentem, & ſequentem librum aut caput relicto diſtinqui poſſint. Atque hæc quidem tam de textu, quam de commentariis valent. Attamen ad calcem libri XVIII. hæc leguntur impreſſa: *Explicit libeꝛ. xviiij.* (ſic) *ſācti auguſtini epiſcopi de ciuitate dei. Incipiunt Capitula libri xix. a beato auguſtino editi de ciuitate dei.* Libro igitur decimo nono primo omnium præfixa ſunt capitula, uti etiam tribus reliquis libris. Sæpe decurtatis textus lineis, ſicque relicto ſpatio vacuo quædam in eodem reperiuntur impreſſa, quibus monetur lector, qua de re in textu agatur. Exemplo ſint capitis quarti libri primi duodecim priores lineæ:

pſa ut dixi troia matꝰ ppliꝰ roma
ni ſāctis locis deoꝝ ſuorū munire
nō potuit ciues ſuos ab ignibus
ferroqꝫ grecoꝝ eoſdē ipos
deos colenciū quin eciam — *De troia mrē*
innōis aſylo cuſtodes lec — *rome et de ſal*
ti ſenix et durus ulixes — *ſis diis eius et*
predū aſſuabāt. Huc un — *de aſylo iuno*
diqꝫ troia gaza incenſis. — *nis et iouis*
erepta aditis mēſe q̄ deoꝝ
crateresqꝫ auro ſolidi captiuaqꝫ veſ-
tis cōgerit^{a} pueri et pauide longo ordine

Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri pariter deſunt. Interpunctionis ſignum paſſim occurrens eſt punctum: rarius duo puncta obſervavi. Charta eſt firmiſſima inſtar pergameni. Chartarii ſignum aliud non obſervavi, quam litteram D, quam ſtilus ſecat ex una parte in crucem duplicem deſinens, illi ſimillimum, quod Schöpflinus in *Vindic. Typograph.* pag. 44. in Aſtexani Menteliani, & Bibliorum Eggeſteinii chartis comparere adfirmat. In fine libri XXI. nihil aliud legitur, quam verſus ſequens:

Finito libro ſit laus & gloria Criſto.

In fine commentariorum additus eſt index alphabeticus materiarum, qui decem folia, vix non integra, implet. Ad finem hujus indicis hæc tantum leguntur impreſſa:

Explicit Tabula.

Patet ex deſcriptione hactenus data, editionem hanc eſſe antiquiſſimam, antiquiorem editione ad annum 1473. N. VII. deſcripta, & forte omnium primam cum commentariis. Ceterum exemplar noſtrum eſt optime conſervatum, & litteras initiales auro diſtinctas, variisque coloribus elegantiſſime pictas exhibet.

XXIV. Valerii Maximi dictorum factorumque memorabilium libri novem. In Fol. min.

In fronte operis hæc leguntur impreſſa typis iisdem, quibus ipſe textus: *Valerii Maximi ſactorū & dictorum memorabilium. Ad Tiberiū ceſarem liber primus incipit ſeliciter.* Libris ſingulis præmiſſa ſunt capitum ſingulorum brevia argumenta, ſeu tituli potius, qui quidem capitulis ſingulis denuo præfixi ſunt. Litteræ ſunt prorſus eædem cum litteris, quibus impreſſus eſt textus S. Auguſtini in opere præcedenti, quasque æri inciſas exhibet cl. Steigenberger loc. cit. Tab. I. n. 1. & 2. Nullum igitur dubium eſt, quin ex Mentelii typographia hoc etiam opus prodierit. Deſunt initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Præter Punctum occurrit etiam ſignum interrogationis, &, licet rarius, duo puncta. Charta eſt firmiſſima, alba, & ſatis polita. Chartarii ſignum eſt caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in polygonum definens. Quævis pagina integra lineas complectitur 34. Totum volumen conſtat 159. foliis impreſſis. Ad calcem operis nihil legitur adjectum. Silent de hac editione Bibliographi, quos quidem præ manibus habeo, omnes, ipſique Valerii Maximi editores bipontini. Solus Fridr. Gottlieb. Freytag in *Analectis Litterariis* pag. 1017. ſeqq. eam excitavit. Teſtatur porro exemplari, quod deſcribit, a non nemine, qui ea ætate, quo liber prodiit, vixiſſe videtur, hæc calamo adſcripta legi: *Valerii Maximi factorum & dictorum memorabilium liber deſinit nonus. In epithoma decimi libri. Caii Titi Probi præfatio incipit. Preſens Valerii Maximi opus præclariſſimum: in nobili urbe, Argentina Reni, terminatum! anno M. CCCC, LXX. XVII. kalendis iulii per uirum quendam egregium* (ſc. Johannem Mentelium) *impreſſorie artis maijſtrum! fœliciter eſt conſummatum.* Nihil ſane hæc continet ſubſcriptio, quod cum deſcriptione operis a me data non amice conſentiat. Quin dicta a me hactenus per hanc ſubſcriptionem egregie confirmantur.

Ex

Digitized by Google

Ex Typographia GUNTHERI ZAINER celeberrimi apud Auguſtanos Vindelicos jam inde ab anno 1468. *Typographi, cujus plures libros nota anni inſignitos ſupra recenſui, ſequentes etiam nota anni deſtituti prodiiſſe videntur. Cum idem anno ſaltem* 1478. *jam obierit, ad hunc ſaltem annum pertinere dignoſcuntur libri omnes, qui eidem attribuuntur.*

XXV. Vocabularium Latino-Germanicum in certos articulos diſtributum. in Fol.

Prima primi folii impreſſi pagina exhibet *Regiſtrū vocabularij ſequentis*, quod terminatur in prima ſecundi folii pagina, linea 27. Regiſtrum porro iſtud eſt index articulorum in quos diviſum eſt hoc vocabularium. Articulus primus eſt *de homine & de diverſis membris in eo exiſtentibus*, ſecundus *De homine & diverſis cōditionibus*, tertius *De conſanguineis & affinibus*; quartus *De panno & de his que requirunt ad factionē panni*, quintus *De nominibus veſtium quibus uti ſolent laici* &c. &c. In averſa ſecundi folii pagina ipſum incipit vocabularium ſine ullo titulo a voce *Caput*, quæ quidem ſola litteram initialem magnam ligno inciſam habet. Ceteræ enim omnes voces non niſi majuſculam habent initialem. Nomini cuivis præfixum eſt genus, & declinatio. e. g. *ſp. Trama*, i. e. fœmininum primæ declinationis *m t Crather* i. e. maſculinum tertiæ declinationis. Germanica latinarum vocum adpellatio duobus commatibus eſt incluſa, e. g. *Caput* | *haupt* | alias nullum occurrit diſtinctionis ſignum, niſi punctum. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Articulus ultimus eſt *De nominibus gminū & herbaꝝ ſecundum ordinē alphabeti.* In fine hujus articuli hæc tantum leguntur impreſſa:

Laus deo pax vivis requies eterna ſepultis.

Opus integrum foliis conſtat impreſſis 138. Litteræ eædem ſunt, quibus Gintherus Zainer anno 1471. Libros Ovidii de amore Auguſtæ Vind. impreſſit. Quare eidem hoc vocabularium eſſe adſcribendum nullus dubito. Cum Gintherus Zeiner libris a ſe impreſſis jam anno 1468. & 1469. (conf. cl. Zapfii Augsburgs Buchdruckergeſchichte) ſuum addiderit nomen, & typographi illius ætatis, ut plures ante me obſervarunt Bibliographi, primos fœtus ſuos typographicos in lucem emiſerint non adjecto ſuo nomine, præſens vocabularium haud abs re inter prima Gintheri Zeiner typographica tentamina referri poſſet. Atque hæc etiam cl. Michaelis Denis (Merkwürdigkeiten der garelliſchen Bibliothek pag. 197. & 198.) conjectura eſt. Zapfius in Augsburgs Buchdruckergeſchichte hujus operis non meminit.

 XXVI.

XXVI. Der Spiegel des menſchlichen Lebens aus dem Lateiniſchen des Rodericus Biſchofs von Zamora ins Deutſche überſezt von Heinrich Steinhöwel, der Arzneygelehrtheit Doktor zu Augsburg, gedruckt von Günther Zeiner. in Fol.

Latinam hujus operis editionem Auguſtæ per Guntherum Zainer curatam ad ann. 1471. N. XVIII. recenſui. Germanica hæc editio caret quidem nota anni, loci, typographi: eam vero ex Guntheri Zeiner typographia Auguſtana prodiiſſe, characteres, quibus impreſſa eſt, manifeſte docent. Eundem ad annum 1476. incunctanter retulit eruditiſſimus Monachus, & Charthuſiæ Buxheimenſis olim Bibliothecarius Franciſcus Kriſmer, cujus in hoc genere quæſtionis magna eſt auctoritas. Conſtat enim, Guntherum Zeiner Charthuſiæ Buxheimenſi libros tum a ſe, tum ab aliis etiam impreſſos, quos poſſederat, teſtamento legaſſe. Conf. cl. Zapf in Augsburgs Buchdruckergeſchichte Vorrede pag. VIII. ſeq. & ad ann. 1476. pag. 35. N. II. In hac porro editione præmiſſum eſt operis argumentum, & capitum ſingulorum ſummaria quinque foliis comprehenſa. Tum ſequitur interpretis dedicatio ad Sigismundum Auſtriæ ducem ſcripta, quæ duobus foliis comprehenditur. Prima ſequentis folii pagina exhibet arborem genealogicam domus auſtriæ, ab Alberto de Saffenburg, Alſatiæ Landgrafio usque ad Fridericum III, ejusque liberos deductam. In averſa ejusdem folii pagina, & foliis duobus ſequentibus uberior legitur notitia de perſonis in hac arbore ligno inciſis. In fronte demum undecimi folii rubro colore impreſſa leguntur:

Das erſt Blat.

Das Buch genandt der ſpiegel menſchlichs lebens wie vnd in wöllicher maß d' menſch ſein leben volfuren ſol. &c. &c. Ab hoc folio usque ad finem operis folia in ſuperiori margine primæ paginæ numeros habent impreſſos. Capitibus ſingulis argumentum breve, & figuras ligno inciſas argumento convenientes typographus præfixit. Idem litteras initiales magnas, ligno inciſas adjiciendas curavit. Litteræ ſunt admodum craſſæ, quas Zeinerus alias quoque, præſertim in germanicis libris, adhibuit. Signaturæ & cuſtodes deſunt. Opus terminatur in averſa pagina folii CLXIIII, linea 28; cui hæc tantum ſubjecta leguntur:

Deo gracias.

XXVII.

XXVII. Speculum Humanæ Salvationis, quod etiam ſpeculum B. Mariæ Virginis dicitur. Latine & germanice. Accedit ejusdem operis compendium metrice ſcriptum a Johanne Monacho ord. S. Benedicti ad S. Udalricum, & Afram Auguſtæ Vind. Impreſſ. ibidem per Guntherum Zeiner. in Fol. min.

Ex Guntheri Zeineri typographia hunc librum prodiiſſe, characteres ad oculum demonſtrant, etſi nulla typographi, locive impreſſionis occurrat notitia. Cur ſpeculi humanæ ſalvationis, & ſpeculi beatiſſimæ Virginis titulis fuerit inſignitus iſte liber, rationem facile eſt aſſignare ex ipſo argumento. Ex præcipuis quippe vitæ Chriſti, & B. Virginis Mariæ circumſtantiis documenta moralia auctor libri deduxit. Dicta figuris, quæ etiam ligno inciſæ ſunt, ex veteri teſtamento, & Sybillarum libris depromptis, & ſæpe ineptiſſime adplicatis progenio ſuo conatus eſt illuſtrare. Auctor in prœmio Andream ſe dicit, natione Italum, officio Presbyterum. Germanicam ex latino verſionem quis adornaverit, nullo plane argumento ſatis dijudicari poteſt. Octo priora folia Proœmia, & indices continent. Noni folii prima pagina eſt vacua. Pagina autem averſa in fronte leguntur:

Lucifer Maieſtas Geneſ primo & yſaie ca c.

Der fal Lucifers mit ſeyner geſélſchafft.

His verbis ſubjecta eſt figura Luciferi caſum repræſentans. Tum immediate incipit *Primum capſm.* Initiales litteras magnas ligno inciſas ipse typograpus adjecit. Cuſtodes vero, ſignaturæ, & paginarum numeri deſunt, In fine adjectus eſt *Alius. liber Salvatõnis humane metricus prioris libri materiã mетce ac ɔpendioſe Tractat*, foliis comprehenſus octo. Hujus auctor libri in Prologo Monachum ſe dicit Monaſterii SS. Udalrici & Afræ in urbe Auguſta vindelica. Opus inſcripſit Johanni Abbati ejusdem Monaſterii, qui depoſita abbatiali dignitate, eaque in Melchiorem de Stamham translata vitam tum quidem privatam agebat. Conf. cl. Zapfii Augsburgs Buchdruckergeſchichte pag. 22. Ut de genio Poetæ noſtri lector ipſe poſſit judicare, primos ejusdem verſiculos hic ſubjiciam.

Lucifer elatus mox eſt ad Tartara ſtratus.
Donis ingratus fert perpetuos cruciatus.
Cujus caſum ſupplendo deus edidit adam.
Ejus de latere ſociam quoque protulit Evam.
Ut genus humanum per eos quoque creſcat habũde
Cõjugio ſociat quia ſic licet haut aliunde &c.

Ad calcem compendii hujus metrici auctor hos verſus adjecit, quos totidem exhibebo lineis, quibus impreſſi ſunt:

Explicit humaneqȝ ſalutis ſum̃ula plane
A me fratre Johanne tui pater ordinis alme
Vir bñdicte puto quaſi minimo monacho.

CL.

Digitized by Google

Cl. Zapfius loc. cit. teſtatur, a RR. Abbate Urſinenſis Cœnobii Imperialis Honorio, & P. Franciſco Kriſmer Chartuſiano Monacho Buxheimenſi, Bibliothecario, ad annum 1472. hujus operis impreſſionem relatam eſſe. Ante annum 1477. eſſe excuſum, vix erit, qui in dubium revocet.

XXVIII. Eyn regiſter uber das Bůch võ dẽ weg zů dẽ heiligen Grab od' gelobtẽ land vnd wund'n hiemit begriffen. — in 4to min.

Hæc verba leguntur in fronte primæ paginæ, eademque immediate excipit regiſtrum, ſeu index ſingulorum ordine capitum, tribus foliis impreſſis comprehenſus. In fronte folii quarti ipſius operis quaſi titulus legitur impreſſus hujus tenoris: **Von dem gelobten land und weg gegen iheruſa'em von irẽ weſen vnd wund'n die in dem groſſen mőr geſehen werdent.** In eadem pagina immediate ſequitur auctoris, qui nomen & characterem ſuum his verbis exprimit: **ich petrus pfarrer,** dedicatio operis facta Baldewino (forte Balduino) Paderbornenſi Epiſcopo; in qua teſtatur, ſe quinque annis in Palæſtina Regum, Principum, Prælatorum, nobilium, ac ignobilium conſortio gaviſum, & regionem illam ſæpe mari peragraſſe. Fatetur autem ingenue, non ea tantum ſe narraturum, quæ ſuis ipſe oculis vidiſſet, ſed plura etiam partim ex aliorum relatione dediciſſe, partim ex antiquis monumentis hauſiſſe. Fuit auctor in Palæſtina circa annum 1336, ut ex eadem diſcimus præfatione, quæ terminatur in averſa pagina folii quinti, linea 22. In eadem pagina duæ adhuc lineæ impreſſæ exſtant hujus tenoris.

von båpſtlichen erlaubẽ dz zenemẽ
wer zů den heiligen grab zogen will.

In averſa demum pagina folii ſexti, linea 41. incipit primum capitulum **von d' ſtat conſtantinopel.** Complectitur volumen integrum capitula CXXVII. & conſtat foliis impreſſis 105. Pagina quævis integra lineas impreſſas 24. complectitur. In averſa pagina ultimi folii legitur **Ein beſchluß red dis Buchs.** Quæ vix non integram occupat paginam, ad cujus calcem majuſculis litteris impreſſa legitur vox

Amen.

& nihil præterea.

Typi Zaineriani eſſe videntur, denſiores illi, quibus Guntherus Zainer anno 1471. libros Ovidii de amore, & aliis annis alios impreſſit, vel certe Zainerianis hisce ſimillimi. Initiales litteras magnas ligno inciſas typographus adjiciendas curavit. Cuſtodes vero, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Nullum etiam occurrit interpunctionis ſignum, niſi punctum. Charta eſt firma, alba, & polita.

Cl.

Cl. Zapf in Augsburgs Buchdruckergeſchichte pag. 43. citat hujus opuſculi editionem pariter Zainerianam, nota anni 1477. inſignitam, quam ſe in Bibiotheca monaſterii Benedictoburani vidiſſe teſtatur. Ab hac diverſa & forte aliquot annis ea antiquior eſſe videtur noſtra. Diverſam eſſe, ex ſubſcriptione colligo, quam ejusmodi eſſe teſtatur cl. Zapfius: Hie endet ſich das buch von den gelobten land und heiligen ſtatt von dem viel in der bibel vnd evangelio hie und da geleſen wirt. 1477. at longe alia eſt ſubſcriptio, quæ ad calcem legitur noſtri exemplaris.

XXIX. *Ad preces ſtudentium dum eſſem lector in monte Peſſulano. Et ut fratres pauperum ſub compendio ſentētias haberet libri ſententiarum. Ego frater iohaṅes de fonte ordinis fratrum minorum per modum ɔcluſionū ſententialit' diſtinctiones q̄ſlibet ejuſdē voluminis collegi. & primo primi libri ſubdes in quibɔ magiſter a doctoribɔ non ſervatur ſeu tenetur.* — in Fol. min.

Ex his verbis, quæ in fronte primæ paginæ leguntur impreſſa, auctorem, & operis œconomiam, quantum ſatis eſt ad noſtrum ſcopum, diſcimus. Conſtat integrum volumen non niſi foliis impreſſis 64. Litteræ ſunt rotundæ, quibus tamen gothicæ quædam huic inde admixtæ ſunt. Subſcriptio, quæ ad calcem legitur libri ſecundi, voces primæ ſingularum diſtinctionum, & paulo poſt recitanda ſubſcriptio finalis ſunt gothico charactere impreſſæ, pinqui illo, & non nihil majori, quo Guntherus Zainer plures impreſſit libros, e. g. Ovidium de amore 1471. Quare, teſte cl. Zapfio in Augsburgs Buchdruckergeſchichte pag. 140. eruditiſſimus & in hoc genere quæſtionis judex præplerisque aliis idoneus P. Franciſcus Kriſmer, olim Chartuſianus in Buxheim, hanc editionem typographo illi adſcribere non dubitavit. Quod ſi ita eſt, ante annum 1478, vel hoc certe anno, qui Gunthero Zainer emortualis fuit, oportet prodiiſſe in lucem. Ceterum deſunt in hac editione cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & tituli. Litteras vero initiales vel magnas ligno inciſas, vel majuſculas ipſe typographus adjiciendas curavit. Charta eſt firmiſſima, & munda: chartarii ſignum caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit duplex in crucem deſinens. Subſcriptio finalis, cujus paulo ante memini, quamque etiam cl. Zapfius loc. cit. recitavit integram ſequentis eſt tenoris: *Fratris Johannis lectoris in monte peſſulano compendium librorum ſentenciarum quatuor in modum concluſionum ſentencialiter compoſitum In quibus magiſter a doctoribus non teneatur & perfunctorie clarius a ſtudentibus in eodem intelligatur. Feliciter finit. Pro cuius conſumatione ſit laus & gloria Chriſto. Amen.*

JOHANNI ZAINER, Ulmenſi typographo libros ſequentes eſſe adſcribendos characterum ſimilitudo aperte commonſtrat:

XXX. S. Hieronymi vitæ Patrum, cum aliis opuſculis in uſum maxime antiquorum Monachorum ſcriptis, quæ quoad maximam partem S. Hieronymus ex græco latine vertit. Ulmæ per Johannem Zainer. in Fol. min.

In averſa primi folii pagina *In antiquoꝝ patrum vitas a beato Hieronymo cōſcriptas regiſtrū alphabetico ordine diligenter collectū Incipit A.* Regiſtrum iſtud in duabus columnis impreſſum præter hanc paginam ſequentia novem folia implet integra, excepta ultimi folii columna quarta, quæ eſt vacua. Undecimo demum folio *Incipit ꝓlogus ſancti Hieronymi cardinalis. pſbiteri. in libros Vitaſpatꝝ* (ſic) *ſanctoꝝ &c.* Terminatur hic Prologus in prima ſequentis folii pagina, linea ſecunda. Tum ipſum opus incipit, & primo omnium legitur *narratio de ſancto Johanne egiptio heremita.* Tituli ejusmodi majuſculis litteris impreſſi ſingulis vitis, & opuſculis præfixi ſunt. In fine vitarum hæc impreſſa leguntur: *Finit vita beati Effrem. & per conſequens liber primus vitaſpatrum.* In ſequentis folii, quod foliis inde a Prologo S. Hieronymi in vitas Patrum numeratis eſt ordine ducenteſimum quintum pagina prima majuſculo charactere legitur: *Prologus in partem ſecundam de vita ſanctorum. Patrum.* Complectitur hæc ſecunda pars, varia opuſcula aſcetica, e. g. de patientia & humilitate, de continentia & &c. quæ quidem fere ſolis conſtant exemplis ex vitis antiquorum anachoretarum depromptis. Folio 325. *Incipit tercia pars vitaſpatrum videlicꝫ* (hæc majuſculo charactere ſunt impreſſa, ſequentia typis iisdem quibus ipſe textus) *de regula vel converſatione egipcīoꝝ monachoꝝ & eorum qui degūt apud paleſtinā vel meſopotamiā.* Finitur hæc tertia pars, quæ varia continet exempla monachorum ſecundum regulæ & abbatis ſui præſcripta quam exactiſſime viventium, folii 342. averſa pagina linea 26. adjecta hac ſubſcriptione: *Finit tertia ꝑs principalis hui⁹ opis. videlicet. liber de regulari converſatione &c.* Tum immediate *Incipit ꝓlogus ſancti Paſcaſii ad Exhortationē* (id eſt librum Exhortationum a ſe ex græco latine factum) *ſanctoꝝ patrū tam grecꝝ q̄m egipcorum:* Hic prologus eſt Epiſtola dedicatoria interpretis ad Patrem Martinum Presbyterum & Abbatem. Hæc quoque pars hujus operis non niſi exempla complectitur ex vitis anachoretarum deprompta, & terminatur folii 361 pagina prima linea 9. Poſt ſubſcriptionem: *Finit quarta principalis pars hujus operis,* immediate *ſequitur opuſculum pro concluſiōe annexum de virtutum laude & effectu intitulatum.* Hoc opuſculum finitur in prima folii 375. pagina linea 30. Adjecta eſt tandem ſequens notitia: *Liber vitaſpatrū ſancti Hieronimi cardinalis pſbiteri ſ alphabeti ordinē bene regiſtratus impreſſus per Johannem Zainer in opido Ulm finiunt feliciter.* Foliorum numeri in ſuperiori margine leguntur impreſſi. Cuſtodes vero,

Digitized by Google

vero, litteræ initiales, & ſignaturæ deſunt. Typi ſunt gothicæ formæ. Interpunctionum ſigna punctum & duo puncta, nec non interrogationis ſignum. Non memini hujus editionis a quoquam Bibliographo factam eſſe mentionem, præter cl. de Bure, qui eam in *Bibliographie Inſtructive n.* 4613. excitat, & breviter deſcribit. Adfirmat eam raram eſſe, & parum cognitam, cum nullus ut inquit, Bibliographorum eam excitaverit. Addit, videri ſibi, antiquiorem eam eſſe editione Norimbergenſi ann. 1478.

XXXI. *Albertus magnus de arte intelligēdi docendi & predicandi. res ſpirituales & invisibiles ꝑ res corporales & viſibiles & e converſo pulcra & utiliſſima.* in Fol. min.

In averſa primi folii pagina exhibetur index capitum hujus operis charactere gothico majuſculo impreſſus. In fronte vero paginæ primæ folii ſequentis eodem charactere impreſſa, quæ tituli loco recitavi verba. Celeberrimus Schelhornius in *Diatriba Præliminari ad Card. Quirini Librum de Opt. Script. Edit.* pag. 23. Librum hunc inter primos typis mobilibus ſculptis impreſſos totidem verbis excitavit. Quare vix dubitandum videtur, ab eo noſtram hanc editionem fuiſſe deſignatam. Characteres ſunt gothici inter ſe ſatis æquabiles, ſimillimi, aut iidem omnino cum litteris quibus Johannes Zainer impreſſit librum. Nro. præced. recenſitum. Habent tamen multas abbreviaturas. Præter punctum occurrunt etiam duo puncta, licet rarius. Charta eſt firmiſſima. Initiales litteræ capitum, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Totum opuſculum foliis conſtat impreſſis octodecim. Ad calcem nihil aliud legitur, quam majuſculis impreſſæ litteris voces: *Deo gratias.*

XXXII. Johannis Nider Ord. Prædicat. 1) Sermones de tempore. 2) Quadrageſimale, ſeu brevis expoſitio Evangeliorum & Epiſtolarum diebus ferialibus, non Dominicis (pro his enim ſermones habentur inter Sermones de tempore) per quadrageſimam occurrentibus. 3) Sermones de Sanctis, Impreſſ. per Johannem Zainer Ulmæ. in Fol. min.

Præmiſſa eſt *Tabula* (Alphabetica materiarum) *ſuper ſermones de tempe magri Johannis nider ordinis predicatorum*, foliis impreſſis ſeptem comprehenſa. Folio octavo index legitur ſingulorum ordine ſermonum. In averſa noni folii pagina brevis exſtat auctoris Prologus, quem præcedit titulus operis, litteris impreſſus majuſculis, ejusdemque uti etiam auctoris commendatio, iisdem litteris impreſſa. Decimo demum folio incipit ſermo primus, habitus prima dominica adventus. Terminantur ſermones iſti in prima pagina folii

 180,

180, linea 31, ſine ulla ſubſcriptione. Pagina averſa vacua eſt. In prima pagina folii 181. *Incipit quadrageſimale Reurrēdi ma* (hæc majuſculis litteris impreſſa ſunt, non item ſequentia) *giſtri Johannis nyder ꝯprehendens quolibet die duos ſermones. vnū de Eplā. & aliū de evangelio cū queſtionibꝯ textualibus brevibꝰ exceptis dn̄icis diebus quorum ſermones ponuntur in parte de tempore ſupra impreſſa.* Terminatur hoc quadrageſimale in averſa pagina folii 216. In prima pagina ſequentis folii incipit *Tabula* (alphabetica materiarum) *ſuper ſermones de ſanctis*, cui adnexus eſt index ſingulorum ordine ſermonum. Folio impreſſo 222. *Incipiunt ſermones de ſanctis &c.* In fine horum ſermonum, qui terminantur in prima pagina folii 316, leguntur impreſſa ſequentia: *Expliciunt aurei ſermones totius anni de tpe & de ſanctis cum q̄drageſimali pluribuſq3 extrauagātibꝯ ſermonibꝯ Sacre pagine eximii profeſſoris Magiſtri Johānis Nider ordinis pdicato4 Impreſſi per Johannē Zainer in opido Vlm.* Litteræ ſunt gothicæ, eædem omnino cum litteris, quibus idem typographus duo præcedentia opera impreſſit. Initiales litteras magnas ligno inciſas, easque florentes ipſe typographus adjiciendas curavit. Signaturæ vero, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Præter punctum nullum occurrit interpunctionis ſignum. Videtur hoc opus unum ex primis eſſe, quod Johannes Zainer Ulmæ excudit circa annum 1470. vel 1474.

XXXIII. Doctoris Ulrici, dicti Ulmer in Ulma, fraternitas Cleri, ſeu Regulæ converſationis & morum pro clericis, maxime in eadem ſocietate viventibus. in Fol. min.

Quamvis nulla anni, loci, typographi notitia ſit inſignitus iſte liber: ſatis tamen ex litteris dignoſcitur, ex typographia Johannis Zainer Ulmenſi illum prodiiſſe. Sunt iidem enim omnino typi, quibus impreſſum eſt opus immediate præcedens. Videtur autem hic liber ante præcedentem typis excuſus fuiſſe. Solebant enim typographi antiqui primos fœtus ſuos ſine ſuo nomine in lucem emittere.

In averſa primi folii pagina legitur *Regiſtrum in fraternitatem cleri:* in ſequenti autem folio auctoris incipit prologus, terminatus in averſa ejusdem folii pagina, linea 31. Deſunt non modo ſignaturæ, cuſtodes, & paginarum numeri, verum etiam initiales litteræ. Occurrunt vero præter punctum etiam duo puncta. Opus in triginta ſeptem capita diviſum eſt, & foliis impreſſis 86. conſtat. Ad calcem charactere majuſculo hæc leguntur impreſſa: *Fraternitas Cleri per doctorem Ulricum edita: qui vulgo Ulmer in Ulma vocatur finit feliciter.* Quis fuerit iſte Ulmer in Ulma, non potui reperire. Silent plane auctores, qui mihi præ manibus ſunt, non ſolum de auctore, ſed etiam de ipſo opere. Fuiſſe virum doctum, pium & in veterum Patrum, ac Philoſophorum ſcriptis verſatiſſimum, abunde teſtatur præſens opus.

XXXIV.

Digitized by Google

XXXIV. *Tractatus de piculis ↄtingentibus circa ſacramtū Eucariſtie. & de remediis eorundem ex dictis ſancti Thome de aquino feliciter incipit.* Accedit epiſtola S. Thomæ Aquin. ad comitiſſam Flandriæ de eo, quid juſte liceat exigere a Judæis.

Verba *Tractatus*, usque ad, *accedit*, leguntur in fronte primæ paginæ. Porro in hoc tractatu quatuordecim enumerantur pericula, quorum primum eſt: ſi ſacerdos morte vel gravi infirmitate præoccupetur, antequam miſſam finiat. Oſtenditur deinde quid in hoc, aut ſimili caſu eſſet ſacerdoti agendum. Finitur Tractatus iſte folii quarti pagina prima, linea 23. Poſtea *Epla'. ſancti Thome de iudeis ad peticōem comitiſſe flandrie. Feliciter incipit.* Finitur autem hæc epiſtola folii ſeptimi pagina prima linea 30. Adjecta eſt demum in calce ejusdem paginæ ſubſcriptio: *Epla' ſancti Thome de iudeis ad comitiſſam flandrie. Feliciter finit.* Averſa hujus folii pagina eſt vacua. Characteres hujus opuſculi magnam habent ſimilitudinem cum characteribus Johannis Zainer, quos adhibuit in opere ad ann. 1475. N. VI. recenſito. Signaturæ, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Sed litteras initiales magnas ligno inciſas typographus adjecit. Signum diſtinctionis aliud non occurrit, quam punctum.

XXXV. *Sermones ꝑ breves ſs multum notabiles & formales de tpre eximij ſacre theologie doctoris Johannis de Franckford heretice bravitatis* (ſic) *exquiſitoris conſilii* (ſic) *baſilienſs. Et primo de dñica prima aduentus dñi. Et ſic ↄſeqñter per totum annum Incipiunt feliciter.* — Impreſſ. Ulmæ in Fol. min.

Quæ tituli loco modo recitavi verba, leguntur impreſſa in fronte primæ paginæ, in eademque immediate incipit ſermo de dominica prima adventus. Impreſſi ſunt ſermones iſti charactere gothico ſatis magno, qui paucas habet abbreviaturas, chartæ admodum firmæ, ſed impolitæ, & minus albæ. Præter punctum occurrit etiam aliud interpunctionis ſignum hujus formæ (!) Litteras initiales, in prioribus quidem ſermonibus majuſculas, in ſequentibus vero parvas ipſe typographus adjecit. Deſunt vero ubivis cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Totum volumen folia impreſſa complectitur 144. In fine primæ paginæ folii ultimi leguntur ſequentia: *Sermonū dñicalium Egregij ſacre theologie doctoris Johannis de Franckfordia finis vlme.* Diſcimus ex hac ſubſcriptione locum impreſſionis. Nec dubitandum puto, quin circa annos 1470 — 1480 lucem aſpexerit hic liber. Typographum vero non auſim determinare. Litteræ parum, aut nihil fere commune

Digitized by Google

habent cum litteris, quibus Johannes Zainer Ulmenſis typographus ea ætate uſus eſt. Haud tamen negaverim, ex Zaineri typographia illum prodiiſſe. Potuit enim Zainerus plures habere typorum formulas, quam quas mihi quidem videre contigit.

ANTONIO SORG, typographo Auguſtano, duo ſequentes libri adſcribendi videntur.

XXXVI. Breviloquium S. Bonaventuræ. in Fol.

Opus iſtud eſt compendium quoddam totius theologiæ. Præmiſſis enim de ſacra ſcriptura prolegomenis auctor opus ſuum in ſeptem libros, ſeu partes, diviſit, quarum 1ma de Trinitate, 2da de Creatura mundi. 3tia de corruptella peccati tam originalis, quam actualis. 4ta de incarnatione verbi. 5ta de gratia Spiritus Sancti. 6ta de medicina Sacramentali. 7ma de ſtatu finalis judicii inſcribuntur. Eſt certe hoc opus unum ex præcipuis hujus S. Doctoris operibus. Quod externam ejus formam attinet, in fronte primæ paginæ hæc leguntur: *Incipit Breviloquium fratris Bonaventure generalis miniſtri fratrum mino4.* Typi magnam habent ſimilitudinem cum illis, quibus Antonius Sorg Auguſtanus typographus uſus eſt, e. g. in impreſſione quinquaginta Homiliarum S. Auguſtini anno 1475. conf. N. IX. ad ann. 1475. Interpunctionum quoque ſigna occurrunt eadem, nempe punctum, duo puncta, rarius comma. Litteras initiales parvas typographus ipſe plerumque adjecit. Cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Attamen in ſuperiori margine cujusvis paginæ a parte ſiniſtra legitur vox *Liber*, a dextra vero numerus libri, e. g. tertius, quartus. Notatu illud non videtur indignum, ambobus exemplaribus Homiliarum quinquaginta S. Auguſtini Auguſtæ per Ant. Sorg anno 1475 impreſſarum, quæ exſtant in Bibliotheca noſtra academica, a bibliopega impreſſioni operis aut coœvo, aut certe non longe ab anno 1475 remoto immediate compactum eſſe idem hoc, de quo agimus, Breviloquium. Nonne inde & ex paulo ante dictis probabilis ſaltem fieri poſſet conjectura, ambos hos libros ex eadem typographia, & forte eodem anno prodiiſſe?

XXXVII. S. Bernardi Abbatis claravallenſis contemplationes de interiori homine, de bona conſcientia, & de miſeria vitæ. in Fol.

Exterior hujus opuſculi forma prorſus convenit cum proxime præcedenti opere. Iidem quippe amborum ſunt typi, eadem interpunctionum ſigna &c. Uni exemplarium quæ ſermones quinquaginta S. Auguſtini, & Breviloquium

S.

S. Bonaventuræ continent, bibliopegus præſens quoque opuſculum immediate ſubnexuit. Conſtat foliis impreſſis viginti tribus. In fronte primæ primi folii paginæ hæc leguntur: *Incipiunt contemplationes beati Bernhardi abbatis claravallis de interiori homine.* Atque hæ quidem contemplationes terminantur folii decimi tertii prima pagina, linea ſeptima. Tum immediate *Incipit liber beati Bernhardi de bona conſcientia.* Hic liber terminatur folii vigeſimi primi pagina ſecunda, linea vigeſima ſeptima. In ſequentis folii pagina prima *Meditationes beati Bernhardi De miſeria vitæ Incipiunt:* folii autem vigeſimi tertii pagina averſa, linea trigeſima terminantur adjecta hac ſubſcriptione: *Meditationes devotiſſimi Bernhardi De interiori homine De bona conſciētia De miſeriaq3 vite finiunt feliciter.*

VINDELINUS DE SPIRA, *typographus Venetus celeberrimus librum impreſſit ſequentem.*

XXXVIII. Bartholomæi Piſani ord. Præd. ſæc. XIV. Summa caſuum conſcientiæ, dicta Piſanella, & Magiſtrucia, alphabethico ordine concinnata Aucta, emendata, & explicata a Nicolao de Auſmo ord. Min. in Fol. Venetiis per Vindelinum de Spira, in Fol.

Opus Præſens in duabus columnis charactere gothico pereleganti chartæ nitidiſſimæ impreſſum eſt. Litteras initiales parvas typopraphus ſæpe adjecit, ſæpe omiſit. Signaturæ, cuſtodes, paginarum numeri & inſcriptiones ubivis deſunt. In prima primæ paginæ columna hæc verba leguntur: *In noīe dñi nrī ihū Xpi amē. Incipit lib' qui dicit' ſupplemētū.* Tum immediate ſequitur brevis prologus, ſeu præfatio Nicolai de Auſmo. Hunc porro auctorem eſſe hujus ſupplementi, ipſe nos docuit in fine operis ad vocem *Zelus;* ubi ſimul locum & tempus, quo complevit hoc opus, indicavit, nimirum in Monaſterio Sanctæ Mariæ de Angelis prope Mediolanum anno 1444 die 28 Novembris Sabbatho hora quaſi ſexta. In averſa pagina folii, ubi hæc leguntur, *Incipit tabula capitulorū hui⁹ libri & pmo d' littera A.* Hanc tabulam alphabetico ordine concinnatam excipit *Tabula abbreviaturarum* in hoc opere occurrentium. His ſubjunctæ ſunt Rubricæ Juris tam civilis quam canonici. Accedit tandem brevis explanatio canonum pœnitentialium, ad cujus calcem leguntur ſequentes verſus:

Juris hñt late hæc decerpta volumīa ſacri
Piſtei artificis nomina parta ſui
Quæq3 ill' deſut alt' nou⁹ addidit auctor
Semine quo caruit accumulavit ag4.
Uēdelinus opus preſſit ſpireus utrumque
Labe repurgatū (crede) volumē emis.

In-

Impreſſum eſt Sixto ſacro4 antiſtite 4°
Et ueneto troni principis imperio.

Nicolaus Tronus, quo regnante ſecundum verſiculum ultimum hoc opus impreſſum eſt, ducatum venetum adeptus eſt anno 1471, nec niſi anno uno & octo menſibus regnavit. Recte igitur hæc editio ſaltem ad annum 1473 refertur. Cl. Michael Denis in Merkwürdigkeiten der garell. Bibliothek pag. 48 editionem hujus operis Venetam anni 1474 ut primam & originalem habuit. Noſtram igitur editionem omnino ignoravit cum aliis omnibus, ut videtur, Bibliographis. Patet inde noſtræ editionis raritas.

JOHANNI MENTELIO præter libros ſupra ſub N. XXI — XXIV, recenſitos etiam ſequentem attribuo:

XXXIX. S. Thomæ Aquinatis ſecunda ſecundæ. in Fol.

Typi ſunt prorſus iidem, quos ut Mentelio proprios æri inciſos exhibet Tabula I. NN. 3. 4. 5. adnexa cl. Steigenbergeri litterariſch-kritiſchen Abhandlung über die zwo allerälteſte gedruckte deutſche Bibeln x. Quare nullus dubito, quin iſte liber ex Mentelii typographia prodierit. Initio operis nulla comparet inſcriptio aut titulus, quo etiam in operis contextu carent quæſtiones ſingulæ. Hæc enim ſolo ſpatio vacuo, eoque plerumque exiguo admodum diſtinguuntur. Pagina quævis in duas columnas diſtincta eſt. Quævis vero columna lineas impreſſas continet 59. Deſunt Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Charta eſt firmiſſima, & alba. Chartarii ſignum unicum obſervavi, nempe caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Præter punctum nullum etiam obſervavi interpunctionis ſignum. Nulla eſt linea, in qua non plures occurrant abbreviaturæ. Volumen integrum folia impreſſa 244 complectitur. Opus ipſum terminatur in tertia columna folii 238, linea 59. Tum vero poſt folium vacuum ſequitur impreſſus index quæſtionum, qui terminatur in columna ſecunda folii 244, linea 50. Huic lineæ immediate ſubjecta ſunt hæc verba: *Explicit ordo & ſignacio queſtionū ſcdi libri ſcde ptis beati Thome de aquino bńdictus de°. Amen.* Et nihil præterea.

Ex JOHANNIS FUSTI, vel eo defuncto, PETRI SCHOIFFERI typographia Moguntina liber ſequens prodiit.

XL. Prima Pars Summæ S. Thomæ Aquinatis in Fol.

Litteræ, quibus impreſſum eſt hoc opus, ſunt ſimillimæ litteris, quibus Fauſtus & Schoifferus plures Moguntiæ libros impreſſerunt, majoribus illis nimi-

Digitized by Google

nimirum, quibus impreſſa ab iisdem ſunt anno 1462 Biblia latina, & anno 1468 Inſtitutiones Juſtiniani Imperatoris. Quare nullus dubito, quin ex Fauſti, aut eo defuncto Schoifferi typographia Moguntina circa annum ſaltem 1470 prodierit. Impreſſum eſt in duabus columnis. Quinque priora folia, & ſexti lineas ſedecim index occupat quæſtionum, quæ hoc in opere reſolvuntur. Ad hujus calcem ſequentia leguntur impreſſa: *Expliciūt tituli queſtionum ſup p̄mam ptē3 ſume ſancti thome de aq̄no doctoīs ī theologia eximii.* Folio ſeptimo demum opus ipſum incipit ſine ullo titulo eidem præfixo. Deſunt ubivis initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Interpunctionis ſignum nullum obſervavi, niſi punctum. Charta eſt firmiſſima, alba, & munda. Chartarii ſignum frequentius occurrens caput bovis, cuius inter coroua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens: minus frequenter occurrit littera D, quam ſtilus ſecat ex una parte in annulum, ex altera in crucem deſinens. Quævis columna integra, paucis exceptis, in primis foliis lineas 50, in ſequentibus vero 47 complectitur. Volumen integrum foliis conſtat impreſſis 252. Ad calcem hæc tantum leguntur: *Explicit prima pars ſūme fratris ſancti Thome de aq̄no ordīs fratrū predicatorum mḡri in theologia eximij.*

SIXTUS RIESINGER Neapolitanus typographus ſequens opus Bartoli impreſſit.

XLI. Bartholi de Saxoferrato lectura in primam partem ff. vet. per Sixtum Riſinger. in Fol. mag.

Volumen iſtud charactere rotundo in duabus columnis chartæ magnæ, firmiſſimæ, ac nitidiſſimæ impreſſum eſt. Caret litteris initialibus, ſignaturis, cuſtodibus, paginarum numeris & inſcriptionibus. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum. Conſtat volumen integrum foliis impreſſis 340. In ſecunda columna ultimi folii circa initium illius hæc leguntur: *Explicit lectura dn̄i Bartoli de ſaxoferrato ſup p̄ma pte. ff. ueteris. Deo. G.* His ſubjecti ſequentes verſiculi.

Quiſq3 rmis mira ſixtq theotonicq arte
Impreſſit libros compoſuitq3 nouos
Hos borq & prudēs docto juriſq3 pitus
Corrigit Aputheus nobilitate paris.

His denuo ſubjectum, majuſculis impreſſum litteris typographi nomen:

Sixtus Rieſſinger.

Quamvis hic liber nulla anni nota ſit inſignitus, tuto tamen eundem ad annum 1471 vel 1472 referre licet, utpote cujus exterior forma plane convenit cum libris aliis Bartoli ab eodem typographo circa hoc tempus Neapoli impreſſis, quorum plures recenſui ad annum 1471.

HEN-

HENRICUS EGGENSTEIN ante impreſſas anno 1471 Argentorati Conſtitutiones Clementis V. innumera jam ediderat divini humanique juris volumina, ut ex ſubſcriptione eisdem conſtitutionibus in fine adjecta diſcimus. Ad hæc volumina jure merito referri poſſe, quæ ſequuntur, quinque opera ex eorumdem deſcriptione patebit.

XLII. Lectura in codicem D. Chyni (alias Cyni, vel Cini) de Piſtorio legum doctoris. 2. Voll. in Fol. Argentinæ impreſſa.

Paginæ ſingulæ ſunt in duas columnas diſtinctæ. In prima columna primæ paginæ paulo ante medium majuſculis characteribus hæc leguntur impreſſa: *Incipit lectura domini Chyni de piſtorio doctoris leguӡ ſuper codice.* In margine ſuperiori cujusvis paginæ notatur liber e. g. *L. I.* & titulus, e. g. *De ſacró ſan. ec.* Initiales litteras parvas ipſe typographus plerumque adjecit: Cuſtodes vero, & ſignaturæ deſunt. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba & polita. Volumen primum, libros codicis quinque priores complectens foliis impreſſis 314. conſtat, & in fine hanc habet ſubſcriptionem:

Explicit pma ps lecture
dñi Cyni piſtorienſis.

In fronte ſecundi voluminis majuſculo charactere hæc impreſſa leguntur: *In nomine domini &glorioſe ſue matris Incipit ſecũda ps de ſervis ſugitiuis &c. Rubrica.* Conſtat hoc volumen foliis impreſſis 241. Ad calcem auctoris legitur epilogus, ex quo diſcimus, eum hoc opus abſolviſſe anno 1314 die 11 menſis Julii. Hoc finito litteris majuſculis impreſſa hæc leguntur: *Explicit lectura domini cini de piſtorio ſuper codice.* Deinum ſequens adjecta eſt notitia: charactere minuto, quo ipſe textus, impreſſa: *Poſt pluſculos ſolis ambit⁹ p⁹qӡ labentia ſecla. inſigne opus tuũ inclite Cyne impſſo4 artis expers ſore indignũ cenſuit nobilis argentina. Cauſidico itaque mũdo te dirigente expeditos Chriſtus domin⁹ eterne paci reddat beũdos.* Quod litteras attinet alphabeti majoris, quibus impreſſum eſt hoc opus, inveni easdem omnes in textu conſtitutionum Clementis V., quas Henricus Eggenſteinius argentinus typographus celeberrimus, anno 1471. (conf. ſup. ad h. a. N. XVI.) impreſſit. Litteræ vero alphabeti minoris ſunt quidem diverſæ a litteris, quibus impreſſus eſt Apparatus Joh. Andreæ iisdem conſtitutionibus adjectus; reperiuntur vero eædem in aliis libris ab Eggenſteinio annis 1471 & 1472 impreſſis. Conf. cl. Steigenberger literariſch=kritiſche Abhandlung über die zwo älteſte gedruckte deutſche Bibeln ꝛc. pag. 35. ſeqq. Idem litterarum Eggenſteinii ſpecimina plura, & integra alphabeta æri inciſa exhibet Tab. II. & Tab. IV. Merito igitur hoc opus illis adnumeratur divini, humaniqӡ juris voluminibus, quæ ab Henrico Eggenſteinio ante impreſſas ab eodem Clementis V. conſtitutiones impreſſa eſſe ex ſubſcriptione iisdem conſtitutionibus in fine adjecta (conf. N. XVI. ad ann. 1471.) diſcimus.

XLIII. Conſuetudines Feudorum cum Gloſſa. in Fol.

Textus ipſe, qui duas columnas in medio occupat, charaſtere magno gothico, Eggeſteiniano nimirum, quo textus conſtitutionum Clementis V. (conf. N. Præced.) Gloſſa vero, extremos quatuor margines occupans minutis eſt litteris impreſſa. Iisdem ſcilicet, quibus lectura Cyni immediate præcedens. In fronte primæ columnæ primæ paginæ hæc rubro colore leguntur impreſſa: *Incipiūt cōſuetudines ſeudorum, Et primo de his qui feudum dare poſſunt. Et qualiter acquiratur & retineatur.* Titulis ſingulis quoque præmiſſa eſt Rubrica, hoc eſt, breve argumentum, quod raro admodum omiſit typographus. Initiales litteræ titulorum, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri deſunt. Charta firma quidem, ſed minus alba eſt. Chartarii ſignum eſt littera D, quam ſtilus, ex una parte in crucem deſinens, ſecat mediam. Raro admodum obſervavi coronam. Interpunctionis ſignum occurrit unicum, nempe punctum. Abbreviaturæ ſunt plurimæ, occurrunt etiam integræ ſyllabæ ſculptæ e. g. *ꝓ* loco *pro*, ꝑ loco *per*. Littera i loco puncti ubivis fere lineolam habet impoſitam. Opus integrum foliis impreſſis 38 comprehenditur. In fine nulla prorſus exſtat notitia. Hoc etiam opus inter libros ab Eggeſteinio ante annum 1471 impreſſos merito numerari patet ex dictis ad N. præced.

XLIV. Johannis Petri de Ferrariis practica nova Juris. in Fol.

Litteræ ſunt gothicæ, ſimillimæ immo eædem cum litteris, quibus impreſſa eſt Gloſſa ad opus immediate præcedens. Quare nullus dubito, quin ex eadem typographia prodierit. Deſunt initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Interpunctionis ſignum nullum obſervavi niſi punctum. Pagina quævis in duas columnas diſtincta eſt. Operi præmiſſa eſt duplex tabula, ſeu index, primus quidem alphabeticus materiarum foliis octo comprehenſus: ſecundus vero, qui noni folii primam columnam, & ſecundæ columnæ partem fere dimidiam occupat, formarum e. g. formæ libelli in actione reali, formæ reſponſionis rei conventi. Opus ipſum ſine ullo titulo eidem præfixo incipit folio 10. Diviſum eſt in quinquaginta duas ſectiones, pro numero ſcilicet formarum exercendi judicii, conſtatque foliis impreſſis 220. Ad calcem hæc tantum leguntur impreſſa: *Explicit practica noua cōpoſita per famoſiſſimum nec nō eximiū legum doctorē Johannē petrū de Ferrariis filiū quondā egregij doctoris domini Auguſtini ciuis inclite civitat' Pap.*

LXV. Johannis Petri de Ferraris, J. C. Papienſis, Practica Juris. in Fol. magn.

Folium primum vacuum eſt. Octo vero ſequentia folia indicem continent alphabeticum materiarum. Atque huic quidem nullus præfixus eſt ti-

 tulus

tulus. In fronte decimi folii, pagina prima, columna prima *Incipit tabula ſeu reptoriū ad faciliter recipiend· formas pñtis practice judicialis.* Ut, quid per formas intelligatur, pateat, quasdam ex iſta tabula hic adſcribam verbotenus: *Forma interrogacionū fienda4 reo ꝯvento reali actione folio.* 1. *Forma libelli in actione reali ſolio* 3. *Forma opponēdi 9 indicē ſuſpectum ſolio* 26. Terminatur hæc tabula in eadem pagina, columna ſecunda, linea 17, cui ſubjecta hæc tantum leguntur:

Deo gratias.

Averſa pagina vacua eſt. Folio demum undecimo auctoris incipit Præſatio ſine ullo titulo. Dicit in hac præſatione, filium ſe eſſe Auguſtini civis Papienſis, Doctoris egregii, & opus iſtud a ſe inchoatum fuiſſe anno 1400 in favorem filii ſui Manfredi anno eodem menſe Septembri nati, aliorumque, procuratorum maxime, & notariorum civitatis Papienſis. Præfatio hæc finitur in prima undecimi folii pagina columna ſecunda, linea 22. Huic immediate in eadem columna ſubjungitur *Forma interrogationū fiēndarum reo ꝯvento reali actione.* Hæc verba, uti etiam alii ejusmodi tituli, ſunt gothico charactere majuſculo impreſſa. Opus ita eſt adornatum, ut formis ſingulis ſubjungatur brevis expoſitio: tum vero, quæ in brevi hac expoſitione legentibus adhuc poterant eſſe obſcura, ſingula explicentur uberius. Folia impreſſa inde ab initio præſationis usque ad finem operis numeravi 222, In averſa autem folii 222 pagina, columna prima, linea 19 opus terminatur, & hanc habet ſubſcriptionem: *Explicit practica nova compoſita p famoſiſſimū nec nō eximium legum doctorem Johē3 petri ferrariis de papia.* Litteræ intiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Characteres gothicam habent formam. Quod attinet litteras alphabeti majoris, quibus tituli impreſſi ſunt, hæ quidem ſunt prorſus eædem cum litteris quas ut Eggenſteinianas æri inciſas exhibet cl. Steigenberger in literariſch-kritiſchen Abhandlung über die zwo alleràlteſte gedruckte deutſche Bibeln Tab. IV. nu. 1. & 2. Occurrunt etiam fere omnes litteræ alphabeti delineati apud eundem Tab. II. n. 3. immo in indice materiarum qui operi præmiſſus eſt, occurrunt etiam litteræ alphabeti delineati Tab. IV. n. 3. & inter has omnium frequentiſſime littera D, quam Eggeſteinio propriam eſſe adfirmat cl. Steigenberger loc. cit. pag. 36. Quamvis igitur litteræ alphabeti minoris, quibus impreſſus eſt textus hujus operis, non ſatis accurate conveniant cum litteris Eggeſteinii, quas mihi quidem videre contigit, puto tamen tuto adfirmari poſſe, ex Eggeſteinii prælo hanc prodiiſſe editionem. Editionem hanc diverſam eſſe ab immediate præcedenti, quam idem typographus curavit, patet ex dictis. Interpunctionis ſignum unicum obſervavi, nempe punctum. Charta eſt firmiſſima, & alba admodum, latos habens margines, ſed minus polita. Chartarii ſignum frequentiſſime occurrens Roſa eſt, raro occurrit corona, rariſſime turris. Columna quævis integra lineas complectitur 56. Orlandi in *Origine e Progreſſi della ſtampa* duas excitat hujus operis editiones, Norimbergenſem ſcilicet anni 1482, & Mediolanenſem anni 1496. Utraque hac editione aliquot annis antiquior eſt no-

noſtra. Exemplar enim noſtrum hujati facultati artium executores teſtamenti Wolfgangi de Herzogburgo Juris Pontificii in hac univerſitate Lectoris ordinarii, anno 1478 defuncti, dono dederunt, ut manus coæva Johannis Altenbek, Notarii tum temporis academici, in fronte primæ paginæ impreſſæ adnotavit. Anno igitur ſaltem 1478 excuſam eſſe oportet noſtram editionem. Verum videtur ea mihi anno 1477. eſſe anterior, quod characteres a me aſſignati ſatis evincunt.

XLVI. Epiſtolæ S. Bernardi Abbati Clarevallenſis 296. Accedunt ejusdem 1) Tractatus de miſeria & brevitate vitæ. 2) de tentationibus & ocio. 3) de bona & mala voluntate. 4) Speculum ſuper emendatione vitæ hominis religioſi. 5) Libellus de gratia & libero arbitrio. 6) Apologia ad Cluniacenſes de concordia ordinum, ſive excuſatio ad eosdem, in Fol. magn.

Impreſſum eſt hoc opus chartæ firmiſſimæ, & nitidiſſimæ in duabus columnis, quarum quælibet integra lineas ſexaginta vel ſexaginta & unam complectitur. Signum chartarii ubivis ſere occurrens eſt roſa. Semel tantum turrim obſervavi. Litteræ ſunt eædem plane, quas, ut Eggeſteinio proprias, æri inciſas exhibet cl. Steigenberger Tab. II. nn. 2. 3. 4. 5. 6. adnexa ejusdem litterariſch-kritiſchen Abhandlung über die zwo alleräl teſte gedruckte deutſche Bibeln x. Interpunctionis ſignum nullum obſervavi, niſi punctum. Signaturæ, cuſtodes, paginarum numeri, & initiales litteræ deſunt. In fronte operis nullus omnino legitur titulus; ſed primæ epiſtolæ, quæ eſt ad Robertum ſancti viri nepotem, præfixum eſt argumentum, & ſcribendi occaſio. Ceteris etiam ſingulis epiſtolis brevia præfixa ſunt earundem argumenta. In fine epiſtolarum, quæ partem voluminis longe maximam efficiunt, hæc tantum leguntur: *Explicīūt. Epl'e. Beati. Bernardi. Abbatis. Clareuallen̄.* In fine vero Apologiæ, quæ poſtremum eſt hujus voluminis opuſculum, hæc habes impreſſa: *Apologia. Beati Bernardi Abbatis Clarevallen̄ Ad. Cluniacen̄. de. concordia ordinum ſiue excuſatio eius ad eoſdem*

Finit feliciter.

Ad partem dexteram vocum *finit feliciter* manus antiqua notam anni 1ꝝ81 (1481) adſcripſit. Non videtur autem hæc nota annum impreſſionis deſignare, ſed emptionis, quemadmodum litteris G h, quæ vocibus *finit feliciter*, ſubjectæ ſunt, antiquus voluminis poſſeſſor deſignari videtur. Anno enim 1481 certe antiquior eſt hæc editio. Ad calcem adjecta eſt *Tabula. Epſarum. Beati. Bernhardi. Abbatis* Clareuallen̄ tribus foliis impreſſis comprehenſa cum hac ſubſcriptione:

Explicit tabula Epſarum Beati
Bernardi cum numero Earum.

 Com-

Computatis etiam tribus hiſce foliis volumen integrum folia complectitur impreſſa octuaginta novem. Meminit hujus editionis Freytagius in adparatu litterario. Tom. II. pag. 877. eamque vocat rariſſimam. Nihil vero idem de typographo, & loco impreſſionis habet. Ex dictis a me hactenus ſatis, puto, conſtat, hunc librum Argentorati ab Henrico Eggeſtein circa annum 1470 fuiſſe typis excuſum.

BERTHOLDUS, cui probabiliter cognomen fuit ROTH, Baſileæ excudit opus ſequens.

XLVII. Conradi Turicenſis Repertorium alphabeticum nominum propriorum, quæ apud ſcriptores veteres, oratores, hiſtoricos, maxime vero apud poetas, frequentius occurrunt. Præmiſſa ſunt 1) Compendium profanæ hiſtoriæ a Sarug, Abrahami proavo, usque ad Chriſtum natum & 2) Genealogia Deorum, & Dearum verſibus conſcripta. Baſileæ per Bertholdum . . . . in Fol. min.

In averſa primi folii pagina ſequentia leguntur; quæ omnia hic adſcribenda cenſui, quia de præſentis operis auctore, typographo, & loco impreſſionis notitias continent. Primo igitur hæc leguntur: *Reptorium vocabulorum exquiſitorum* (ſic) *oratorie poeſ & hiſtoriarum cum fideli narracōe earum rerumque ambiguitatem ex hujusmodi vocabulis accipiūt per quod fere omnes occulte & difficultates, & ſubtilitates in ſtudiis humanitatis facile Juxta alphabeti ordinem invenietur. Editum a doctiſſimo lrārum amatore Magiſtro Conrado Turicenſ eccleſie cantore Et ɔpletus anno domini m° cc LXXIII. In vigilia aſſumcōnis beate marie virginis Indictione prima Incipit feliciter.* His, relicto exiguo ſpacio ſubjecti ſunt verſus ſequentes, ex quibus impreſſionis locum, & typographi nomen, non vero cognomen, diſcimus:

Unde liber venerit preſens ſi forte requiras
Quidue novi referat perlege quod ſequitur
Bertoldus nitide hūc impreſſerat in baſilea
Utque adeat doctos protinus ille jubet
Ille quid abſtruſum ſi diva poemata ſervant
Exponit lector ingenioſe ſcies
Quid laeium teucri dignum quid grecia geſſit
Preterea magnus que videt oceanus
Si libet interdum raris gaudere libellis
Diſperiam ſi non hic liber unus erit.

In ſequentis folii prima pagina auctoris incipit Præfatio in opus præſens quæ terminatur averſæ paginæ linea 10. In hac porro præfatione auctor plura recen-

recenſet opera a ſe jam ante Repertorium iſtud edita his verbis: *Ego mgr̄ cōrad⁹ canoic⁹ thuricēſ dc̄t⁹ d' mure! nec volēs ignavia īertis ocii torpere! ſ ꝯūi puuloꝝ vtilitati cupie' deſſu ire! poſt labores noui grecisſmi ꝓ ejuſdem correctiōꝫ a me habitos! p⁹ libellū d' naturis aīaliū metrice ꝯpoſitū! p⁹ ſudores libelli d'. VII. ſacramētis! ad inſtantē quorūdā ſodaliū meoꝝ peticōꝫ antiq⁹ iteꝝ ludo īclusus* — præſens ſcilicet repertorium compoſui. Auctoris præſationem in eadem pagina absque ullo interſtitio, aut titulo excipit compendium profanæ hiſtoriæ, quod terminatur in averſa ſeptimi folii pagina, linea 9. Poſtea legitur impreſſum:

Hic incipit genealogia ſuper fabulas auctorum. Genealogia hæc carminibus decantata hexametris terminatur in prima folii decimi quarti pagina, linea 7. Tandem ipſum incipit Repertorium, cui ſequens præfixus eſt titulus.

Hic incipiūt fabule auctꝝ ſm ordinem alphabeti. Vox prima hujus repertorii eſt *Abas*, ſecundum auctorem noſtrum, proprium nomen Centhauri. Fuit tamen, ut docet ipſemet, pluribus commune. Quæ affirmat auctor noſter, ubivis fere veterum, poetarum maxime, auctoritatibus comprobat, proditque diligentem, & ſollicitam in illorum ſcriptis lectionem. Quod externam attinet hujus operis formam, litteræ gothicam habent formam, ſuntque non nihil craſſiores. Interpunctionis ſignum eſt punctum, cui ſæpe impoſita eſt linea, inſtar puncti exclamationis moderni. Duo puncta rarius occurrunt. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Ad calcem operis tantum legitur, *Amen* (& hæc vox majuſculo charactere impreſſa eſt) uti etiam voces,

Deo Gracias.

Non dubito, quin opus præſens inter prima typographiæ baſileenſis monumenta referendum, adeoque ante annum 1477. ſit typis excuſum. At vero inter typographos Baſileenſes ſæculi decimi quinti nullum reperio, Bertoldum nomine, præter Bertholdum Rodt apud *Geſnerum* in *Bibliotheca* ad vocem *Meſſret*, cui quidem Geſnerus & præſens repertorium, & ſermones Meſſret attribuit. Repertorii exemplar, quod in Bibliotheca monaſterii Lilienfeld in Auſtria adſervatur, jam anno 1477 pretio comparatum eſt. Patet inde noſtræ editionis, quæ rariſſima, & ſorte unica eſt, antiquitas. Conf. Denis Merkwürdigk. pag. 225 ſeq.

UDAL-

UDALRICUS GALLUS, *vulgo* Hahn, *præter complures alios, a me ſuis locis recenſitos, & nota anni inſignitos libros probabiliter ſequentem etiam librum Romæ circa annum* 1470 *typorum formulis exſcribendum curavit.*

XLVIII. Plutarchi vitæ Parallelæ a variis auctoribus e græco in latinum verſæ & in duo volumina in Fol. diſtributæ. — Romæ, ut videtur, circa annum 1470 per Udalricum Gallum (Hahn) impreſſæ.

In fronte primæ paginæ hæc leguntur impreſſa: *Plutarchi Hiſtoriographi greci liber De viris clariſſimis: E greco ſermone in Latinum Diverſis plurimorū interpretationibus viro4 illuſtrium tranſlatus Incipit.* Relicto ſpatio vacuo, quod imprimendis duabus lineis ſuffeciſſet, *Epiſtola Philelphi poete In ſvitam atq3 geſta Theſei viri clariſſimi Incipit feliciter.* Terminatur hæc epiſtola averſæ paginæ linea 7. Plerique, & vix non omnes viri docti, qui unam, aut plures ex vitis Plutarchi parallelis latine reddiderunt, iisdem præmiſerunt epiſtolas, ſeu prologos, in hac editione typis iisdem impreſſos, quibus ipſe impreſſus eſt Plutarchi textus. Tum Epiſtolis, tum vitis præmiſſi ſunt tituli, ex quibus interpretis, & ejus, cujus deſcribitur vita, ſaltem nomina diſcimus. Deſunt tamen hinc inde ejusmodi tituli, licet rariſſime. Sic Niciæ, & Craſſi vitis, quæ primum locum in tomo ſecundo occupant, quarumque latinam interpretationem uni, eidemque debemus interpreti, nullus præfixus eſt titulus, nec ex epiſtola his vitis præfixa interpretis nomen innoteſcit. Deſunt quoque tituli ante vitas Demetrii & Antonii, nec non epiſtolas his vitis præfixas, quæ pariter in tomo exſtant ſecundo. Ultimum in tomo primo locum occupant vitæ Cimonis, & Luculli, per Leonardum Juſtinianum *in latinum traductæ Linguagium*, quæ phraſis ubivis fere occurrit in titulis. Tomum ſecundum claudit *vita Caroli Magni Clariſſimi viri E greco ſermone in latinum Per Donatum Acciaiolum Tranſlata.* Inepte poſitum eſſe hunc titulum, patet ex epiſtola dedicatoria Acciaioli, eidem vitæ præfixa, ubi nihil dicit de vita Caroli M. græce primum ſcripta, & a ſe latine reddita, ſed tantum adfirmat, ſe ex plurimorum de vita Caroli M. ſcriptis ea legiſſe, quæ ſibi *fide, & memoria digna* viſa ſunt. Porro in fine hujus Biographiæ, ipſiusque adeo tomi ſecundi nihil prorſus legitur adjectum. Terminatur autem in prima ultimi folii pagina, linea 22. Litteris impreſſum eſt hoc opus rotundis romanis. Pagina quævis integra lineas 49 impreſſas complectitur. Litteræ initiales plerumque deſunt; & in tomo quidem ſecundo initialem parvam ab ipſo typographo adjectam non niſi una, alterave vice obſervavi, frequentius vero in tomo primo. Omnino autem deſunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Diphtongus *ae* ubique exprimitur per *e* ſimplex. Interpunctionum ſigna ſunt punctum & duo puncta. Occurit etiam interrogationis ſignum. Græca vocabula typograpus omiſit, relicto tamen ſpatio vacuo, illis

illis imprimendis ſufficienti. Patet ex dictis hactenus omnibus, editionem noſtram antiquiſſimam eſſe. Cl. de Bure *Bibliograph. Inſtruct. n.* 6082. & ante eum Orlandi in *Origine e Progreſſi della ſtampa* excitarunt editionem vitarum Parallelarum Plutarchi latinam, Romæ per Udalricum Gallum in 2 Voll. in fol. factam, & diverſorum latinas interpretationes complectentem. Atque hanc quidem editionem omnium primam haberi adfirmant, excuſam circa annum 1470 vel 1471. Huic vero editioni, teſtibus iisdem, præfixa eſt Johannis Antonii compani, quem in typographia Udalrici Galli correctoris munere functum eſſe aliunde conſtat, Epiſtola dedicatoria ad Franciſcum Cardinalem de Piccolomini una cum regiſtro, ſeu tabula vitarum, quæ in hac editione deſcribuntur, adnexisque ſequentibus dyſticis.

Anſer tarpeii cuſtos jovis: unde: q. alis.
Conſtreperes: gallus decidit: ultor adeſt.
Udalricus Gallus: nequem poſcantur in uſum.
Edocuit pennis nil opus eſſe tuis.
Imprimit ille die: quantum non ſcribitur anno.
Ingenio: haud noceas: omnia vincit homo.

Atque hæc omnia duobus foliis ſeparatis ſunt comprehenſa. Vix dubito, noſtram editionem eandem eſſe, cum hac editione a Campano curata, hoc ſolum diſcrimine, quod in exemplari noſtro deſint duo illa folia priora, Compani Epiſtolam, aliaque complectentia. Sane utraque diverſas diverſorum interpretationes complectitur. Nec aliam etiam, cui hæc convenirent, editionem a quoquam excitatam memini. Characterum inſuper forma in noſtro exemplari ea eſt, quæ minime abhorret a characteribus Udalrici Hahn. Rem decidere facillimum mihi eſſet, ſi paulo adcuratius deſripſiſſent iſtam editionem Orlandius, & de Bure; quemadmodum facillimum id erit exemplar nacto integrum, ſcilicet Campani epiſtolam cum aliis adnexis complectens, illudque cum deſcriptione a me data conferenti. Id, arbitror, quivis mihi facile concedet, editionem a me deſcriptam anno 1477 anteriorem eſſe. (a)

PHI-

(a) Hæc ſcripta, & prælo jam parata erant, cum ex cl. Zapfii Merkwürdigkeiten der zapfiſchen Bibliothek pag. 46. ſeqq. edocerer, duas exiſtere operis modo recenſiti editiones, quæ ambæ Campani Epiſtolam habent præfixam. In harum vero una deeſt Hexaſtichon, quod incipit ***Anſer Tarpeii*** &c. cl. Zapfius editionem hanc, Hexaſticho, quod Udalricum Gallum typographum aperte indicat, carentem plane diverſam eſſe ab altera quæ Hexaſtichon habet adjectum, defendit, audacterque erroris accuſat Schelhornium, qui in ***Diatriba Præliminar. ad Card. Quirini Librum de optim Scriptor. Editionibus &c.*** editionem eandem cum noſtra deſcripſit, & Udalrico Gallo attribuit, eo quod in exemplari Meminganſi utroque Campani epiſtola operi eſſet præfixa, & Campanus in edendis libris Udalrici Galli prælo uti ſolitus fuerit. Cum cl. Zapfius utriusque editionis exemplaria ſuis oculis inſpexerit, & diverſis eſſe characteribus impreſſa teſtetur! videtur ejus aſſertioni non neganda fides. Fateor itaque, incertum eſſe editionis a me deſcriptæ typographum, locum, & annum impreſſionis. Attamen antiquiſſimam eſſe, & editioni ab Udalrico Gallo adornatæ aut coævam, aut non multo poſteriorem vix dubito.

PHILIPPO DE LAVAGNIA Mediolanenſi typographo celeberrimo opus ſequens adſcribendum eſt.

XLIX. Xenophontis Cyri Paedia latine verſa a Franciſco Philelpho. in Fol. min.

Latina hæc celeberrimi operis translatio typis prorſus iisdem & charactere rotundo elegantiſſimo, impreſſa eſt, quibus Laurentii Vallenſis opus de elegantiis linguæ latinæ anno 1477 ſumptibus Philippi de Lavagnia Mediolani prodiit. Ambo hæc opera apud nos eandem etiam compacturam habent. Nullus igitur dubito, quin circa idem tempus ambo in lucem prodierint. Præter punctum, quod ſtellulam quatuor apicum efformat, occurrunt etiam puncta duo ejusdem formæ, & interrogationis ſignum. Initiales litteras parvas ipſe typographus adjecit. Occurrunt etiam cuſtodes. At deſunt ſignaturæ, & paginarum numeri, ac inſcriptiones. Charta eſt firmiſſima, alba admodum, & polita. Signa chartarii varia obſervavi, nimirum ſtrigilem, caput bovinum, & roſam. Pleræque paginæ integræ lineas 32, quædam etiam 33 complectuntur. Margines ſunt ampliſſimi. Totum volumen foliis conſtat impreſſis 150. In fronte operis capitalibus impreſſa litteris hæc verba leguntur: *Franciſci Philelfi Præfatio In Xenophontis Libros De Cyri Paedia Ad Paulum Secundum Pontificem Maximum.* Terminatur hæc Præfatio in prima folii quinti pagina, linea 10. In fronte folii 71 incipit *Xenophontis de Cyri Paedia Liber Quintus.* Ad calcem folii 149 ſequens legitur notitia: *Huic aũt Cyri Paediæ Idem Franciſcus Philelphus eques auratus. Laureatusque poeta extremũ* (ſic) *impoſuit manum Mediolani ad XI. Kal. octobres, anno a natali chriſtiano Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſeptimo.* Quod ſupereſt folium, Calliphili Bernardini Robiatini quinque continet dyſtica in hanc Xenophontis verſionem, quæ hic integra recitabo:

Qui cupitis populis reges dominarier æque:
Diſcite me tandem diſcite: nam doceo.
Attica muſa vocor. dium Xenophonta vocarunt
Nos alii. Græcis multa legenda dedi.
Unius excelſi paediam ſcripſimus omnem
Principis: ut vivat rex bene quiſq3 ſibi.
Perſarum ſanctas per me tu conſule leges
Et per me laudes concipe quaſque tibi,
Et doceo bellum, pacem quoque jure tuendam:
Imperitare ſimul: imperiumque pati.

FRI-

Digitized by Google

FRIDERICUS CREUSNER, quod ſequitur, opuſculum Norimbergæ impreſſit.

L. Declaratio arboris conſanquinitatis, & adfinitatis nec non ſpiritualis cognationis. Auctore Johanne Andrea Juriſconſulto ſæc. XIV. celeberrimo. Norimbergæ per Fridericum Creuſner. Sine nota anni. in Fol. min.

Auctor hujus opuſculi, quod decem conſtat foliis impreſſis, in contextu præfationis ſe ipſum nominat his verbis: *ego Johã. andree inter decreto4 doctores mim' & indign'.* Præfatio hæc, nullum prorſus titulum habens præfixum, primam paginam integram occupat. In averſa autem pagina primi folii ab initio ſtatim incipit, ſine ullo pariter titulo, tractatus de arbore conſanquinitatis, qui terminatur in prima quarti folii pagina, quam implet integram, excepta linea ultima, in qua hæc leguntur impreſſa:

Sequitur figura arboris conſãguineitatis.

Hæc figura in averſa hujus folii, quarti nimirum, pagina exhibetur. Folia tria ſequentia tractatum continent de arbore affinitatis. Ultima tertii, ſeu computatis quatuor præcedentibus foliis, ſeptimi folii linea hæc impreſſa habes: *Explicit lectũra ſup arboribq ɔſãg & affi Johannis andree.* Prima octavi folii pagina arborem adfinitatis exhibet: averſa ejusdem pagina vacua eſt. Poſtrema duo folia tractatum continent de cognatione ſpirituali. In fine hujus tractatus ſequentia annotantur: *Et ſic eſt finis hujus Tractatus. Deo ſit Laus.* Interpoſito ſpatio vacuo, quod lineam caperet impreſſam, porro legitur:

Impreſſum ꝑ Fridericum Creuſſner
de Nuremberga.

Tituli tractatuum, litteræ eorundem initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Litteræ ſunt gotthicæ. Abbreviaturæ occurrunt plurimæ, nec non ſyllabæ integræ ſculptæ. Interpunctionis ſignum unicum, nempe punctum obſervavi. Parentheſes hinc inde longiores duabus lineis infra, & ſupra lineam impreſſam eminentibus includuntur. Hambergerus in zuverläßigen Nachrichten Thl. 4. pag. 555. aliam excitat hujus opuſculi editionem Norimbergæ ab eodem typographo factam cum nota anni 1483, & ſubſcriptione uberiori. Adfirmat, ſi anni nota careret, merito eam inter antiquiſſima typographicæ artis monumenta numerari poſſe, utpote omnibus inſtructam ſummæ antiquitatis notis. Habet ſane has notas noſtra etiam editio, ut ex data modo deſcriptione patet. Nonne licebit de noſtra adfirmare, quod Hambergerus de ſua incunctanter adfirmaſſet, ſiquidem ea nota anni caruiſſet? Sane cum utraque ex eadem typographia prodierit, perquam vero ſimile eſt, opuſculum idem, jam ante plures forte annos editum, typis iisdem adjecta tandem anni nota excuſum fuiſſe, deficientibus ſcilicet prioris editionis exemplaribus.

Digitized by Google

Præcedentes Plagulæ jam fere e prælo exierant, cum ſequentibus quoque libris, quorum characteres interim paulo adcuratius examinaveram, ſuos adſignari typographos poſſe dignoviſſem. Et quidem typis MENTELII argentoratenbus excuſi fuiſſe videntur.

LI. Ariſtotelis 1) Libri decem moralium. 2) Libri octo politicorum. 3) Libri duo œconomicorum. Secundum latinam interpretationem Leonhardi Aretini (i. e. Leonhardi Bruni, dicti Aretini, quia Aretii opido ditionis Florentinæ natus erat) in Fol. min.

In noſtro exemplari deeſt primum folium impreſſum, quod initium continet præfationis ab interprete libris Moralium præmiſſæ. Secundum autem incipit verbis illis interpretis: *lingue noſtre. ſup habūdancia inquit &c.* Terminatur Præfatio in averſa tertii folii impreſſi pagina linea 3. Tum incipit primus liber Moralium, ſeu Ethicorum. Huic nullus omnino præfixus eſt titulus: quin in tota hac editione nulli omnino occurrunt tituli aut inſcriptiones ſeu librorum, ſeu capitum, ſeu epiſtolarum, de quibus ſuo loco. Initium igitur & finis capitum atque librorum ſolo ſpatio vacuo, quod typographus reliquit, internoſcuntur. Deſunt etiam ubivis litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Characteres gothicam habent formam, ſuntque iidem omnino, quos cl. Steigenbergerus in literariſch=kritiſchen Abhandlung über die zwo allerälteſte gedruckte deutſche Bibeln ꝛc. Tab. I. n. 3. & 4. æri inciſos exhibet, & Johannis Mentelii eſſe probavit pag. 19. & 20. Præter punctum nullum occurrit interpunctionis ſignum. Charta eſt firmiſſima, alba tamen, & munda, in qua typographus ampliſſimos reliquit margines. Pagina quævis integra lineas complectitur triginta duas. Moralium liber decimus terminatur in prima pagina folii 87. impreſſi, linea 18. In eadem pagina immediate ſequitur interpretis ad Papam Epiſtola, qua eidem libros Moralium Ariſtotelis a ſe latine verſos offert. Quamvis vero nec Papæ, nec interpretis nomina exprimantur, illum tamen Martinum V. hunc vero Leonardum Aretinum eſſe ex contextu Epiſtolæ ſatis colligitur. Ita enim inter alia interpres ſcribit: *Cū per vacacōȝ apl'ice ſedis nun in cōſtātiēſi concilio ſubſecutā ipe quoque ab officio quod in curia p̄ſtare conſueui vacarem &c.* Hæc ſane dicta optime conveniunt Leonardo Aretino, qui inde ab anno 1405. apud plures ſummos pontifices ſibi ſuccedentes Secretarii Brevium munere fungebatur, & Conſtantienſi concilio cum Johanne XXIII. præſens aderat, eodem autem depoſito, & Martino V. in ejus locum ſubſtituto ſedem apoſtolicam, ſeque adeo ipſum ab officio, quo apud Johannem XXIII. hactenus fungebatur, vacare veriſſime poterat adfirmare. In prima pagina folii impreſſi octuageſimi octavi incipit ejuſdem Leonardi Aretini præfatio in libros politicorum Ariſtotelis a ſe latine factos, quæ terminatur in averſa folii ejuſdem pagina linea 26. Tum primus

mus incipit liber politicorum, & ſequnter ceteri ſuo ordine libri. Octavus politicorum liber terminatur in prima pagina folii impreſſi 187, linea 6. Reliquum hujus paginæ ſpatium eſt vacuum. In ſequenti autem folio, præmiſſa interpretis præfatione, incipit primus liber œconomicorum, quem interjecto ſpatio vacuo excipit ſecundus qui terminatur in averſa pagina folii 193, linea 12. Spatium quod ſupereſt hujus paginæ, uti etiam ſequentis folii pagina prima ſunt vacua. In averſa autem pagina hujus folii interpretis incipit Epiſtola ad ſummum Pontificem Eugenium IV. ut videtur, qua eidem libros politicorum latine redditos offert. Hanc Epiſtolam excipit alia ejusdem interpretis epiſtola ad Magiſtratum, & cives urbis Senenſis qua libros eosdem offert iisdem in grati animi ſignificationem pro ſingulari honore, quo eum adſecerant, cum ad balnea petriolana curandæ valetudinis cauſa eſſet profectus. Scripta hæc epiſtola eſt Florentiæ, ubi cancellarii munere fungebatur auctor, octav. Kal. Decembris año dñi 1438. Adjecta eſt tandem civium Senenſium Epiſtola ad Leonardum Aretinum reſponſoria, qua gratiſſimum ſibi fuiſſe teſtantur hoc munus. Hæc epiſtola data eſt Senis die 28. Decembr. 1438. Atque hic finis eſt voluminis in averſa folii 196. pagina, linea 11. Patet ex data hactenus deſcriptione, editionem hanc antiquiſſimam, & forte omnium primam eſſe, ſaltem ante annum 1477. a Joh. Mentelin excuſam.

GEORGIUS HUSNER, & JOH. BECKENHUB, de quibus ſupra N. VII. ſeqq. librum etiam ſequentem impreſſerunt.

LII. *Laurentij Vallenſis Oratoris Clariſſimi De Libero Arbitrio Et Providentia Divina. Tractatulus feliciter Incipit*

Hic quaſi titulus in fronte primæ paginæ legitur, majuſculis litteris gothicis impreſſus. In Prologo ad Garſiam, quem Epiſcoporum doctiſſimum, & optimum adpellat, contra eos queritur, qui in Theologicis quæſtionibus nimium tribuere ſolent Philoſophiæ. Porro hunc de Providentia libellum auctor contra Boethii librum V. de conſolatione Philoſophiæ compoſuit, in modum dialogi inter ipſum & Antonium Glaream habiti. Libellus integer decem foliis impreſſis abſolvitur. Litteræ & charta, quin tota facies exterior ſunt prorſus eædem cum operibus ſupra nn. VII. VIII. & IX, recenſitis, & ab Huſnero & Beckenhubio Argentorati impreſſis. Præter punctum nullum occurrit interpunctionis ſignum. Litteræ initiales (duæ autem tantum erant formandæ, nimirum initio prologi, & dialogi ipſius) cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Habet libellus iſte eandem compacturam cum Lactantii editione ad annum 1476. N. XV. deſcripta. Utrumque vero jam compactum Georgius Zingel, Academiæ noſtræ olim Profeſſor & Procancellarius anno 1476. comparavit, ut ipſe manu ſua adſcripſit. Oportet igitur hunc libellum hoc ſaltem anno typis fuiſſe excuſum.

Digitized by Google

PETRUS DRACH, Spirenſis typographus, duos ſequentes libros impreſſiſſe videtur.

LIII Bartholomæi de S^to^ Concordio, ordin. Prædicat. qui vulgo Piſanus adpellatur, ſumma caſuum conſcientiæ, dicta alias Piſanella, & Magiſtrucia. in Fol. min.

Auctor ſæculo decimo quarto floruit. Præſens ejus opus eſt Lexicon Canonico-morale, ordine alphabetico concinnatum, & ſæculo decimo quinto, immo adhuc decimo ſexto ſæpius typis excuſum. Quam deſcripturus ſum editionem, antiquiſſima eſt, & inter omnium primas jure merito referenda, ut ex ſequenti patebit deſcriptione. Operi præmiſſus eſt index alphabeticus vocum omnium, quæ in ipſo opere occurrunt, foliis quinque comprehenſus, & adnexam habens explicationem abbreviaturarum, quibus uſus eſt auctor. In fronte folii impreſſi ſexti *Summa fratris Bartholomei de ſancto ɔcordio ordinis Predicatorū fratrum. Ad laudem & gloriam &c. &c. Ante lata in Pyſana civitate edita Incipit feliciter.* Hæc verba immediate excipit auctoris Prologus, qui terminatur in averſa pagina folii ejusdem linea 15. Folia indicem complectentia non ſunt numerata. At vero folia ipſum opus complectentia in ſuperiori margine primæ paginæ numeros habent adjectos hac ratione: *Fo.* 2. *fo.* 6. &c. Litteræ initiales, cuſtodes, & ſignaturæ ubivis deſunt. Litteræ ſunt gothicæ minores, eæque ſculptæ, ut videtur. Sunt autem plane eædem cum litteris, quibus Petrus Drach anno 1477 partem IIdam ſummæ S. Antonini impreſſit. Quare huic typographo hoc opus merito tribuitur. Præter punctum nullum obſervavi ſignum diſtinctionis. Charta eſt plane præſtantiſſima diverſis chartarii ſigni notata. Pleræque paginæ integræ lineas impreſſas 42, quædam tamen 41, quædam tantum 40 complectuntur. Conſtat opus integrum foliis numeratis 308: quibus accedunt quinque folia non numerata, indicem complectentia. In fine nulla prorſus legitur notitia, ſed tantum hæc verba: *Sit. Laus. Deo.*

LIV. Sermones S. Bernardi Abbatis Clarevallenſis. in Fol. min.

Sermones iſti ſunt typis iisdem impreſſi, quibus opus immediate præcedens. Vix igitur dubito, quin a Petro Drach Spiræ excuſi fuerint. Videntur ambo opera ante annum 1477 prodiiſſe in lucem, & inter prima typographiæ Spirenſis monumenta eſſe referenda. Sermones S. Bernardi in duabus columnis impreſſi ſunt. In fronte primæ columnæ hæc verba leguntur majuſculis impreſſa litteris: *Sermones beati bernardi abbatiſ clarevallis incipiunt feli-*

Digitized by Google

feliciter. De adventu domini ſermo primus. Deſunt initiales litteræ ſermonum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Præter punctum occurrunt etiam duo puncta, & interrogationis ſignum. Charta eſt firmiſſima, alba, & munda. Chartarii ſignum nullum obſervavi, niſi caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Ad calcem ſermonis ultimi, qui eſt quartus ſuper Salve Regina, hæc tantum verba leguntur, impreſſa typis iisdem, quibus ipſe textus: *Sermones beati bernnardi* (ſic) *abbatis de monte clarevallis Expliciunt feliciter.* Tum ſequitur index ſermonum, qui ſeptem ultimas columnas occupat. Totum volumen foliis impreſſis 293 conſtat, & complectitur ſermones ſacros centum, & octuaginta de tempore, de ſanctis aliosque data opportunitate habitos. Non memini hujus editionis ab ullo Bibliographo factam eſſe mentionem. Hambergerus in zuverläßigen Nachrichten ꝛc. Thl. 4. pag. 203. citat editionem ſermonum S. Bernardi, quæ in fine adjectam habet epiſtolam, ſcriptam *Ex heidelberga pridie Kalendas ſeptembris anno domini LXXXI. ad Petrum Drach ſpirenſem*, ex qua, ut adfirmat Hambergerus, elucet, ab hoc typographo curatam eſſe illam editionem. Verum hæc epiſtola deeſt in noſtro exemplari, quod tamen nulla parte eſt mutilum. Oportet igitur noſtram editionem ab ea diverſam eſſe, quam Hambergerus excitavit.

Libris, qui ſequuntur, nota anni, loci, & typographi deſtitutis ſuos aſſignare typographos non auſim. Proferam tamen hinc inde conjecturas probabiles vel proprias vel aliorum.

LV. S. Gregorii Papæ Magni Liber regulæ paſtoralis. in 4. Editio Primaria.

In fronte operis tituli loco hæc leguntur: *Incipit liber regule paſtoral' Gregorij pape ad johãnem Archiepiſcopum Rauēnenſem Prologus.* Terminatur hic prologus in averſa primi folii pagina, linea 22. Opus integrum 152 foliis impreſſis conſtat, & terminatur in prima pagina folii 152, linea 5, quæ hæc tantum verba continet: *ti manus leuet.* His typographus hanc ſubjecit notitiam: *Explicit liber regule paſtoral' gregorii pape: ad Johãnen* (ſic) *archiepiſcopū Rauēnenſem.* Capitulis ſingulis præfixi ſunt tituli, ſeu brevia argumenta, & Numeri illorum. Sic, e. g., capitulo decimo quinto hæc præfixit typographus: *Vt ſit rector diſcretª in ſilentio utilis in verbo. Cap. XV.* Characteres ſunt gothici, denſiores non nihil, ſatis tamen elegantes. Abbreviaturæ non ſunt adeo frequentes, ac in aliis eſſe ſolent antiquiſſimis libris. Interpunctionum ſigna duo occurrunt, nempe punctum & duo puncta, quæ formam habent quadratam magis, quam rotundam. Punctum ſupra litteram Jod magis accedit ad formam rotundam, quamvis ſæpe in lineolam a dextra fini-

Digitized by Google

ſiniſtram verſus deſcendentem abeat. Vocum ſyllabas, quæ in fine lineæ ſæpius fuerant ſeparandæ, conjungendas typographus monuit adjectis duabus lineis. In prima pagina folii undecimi tria occurrunt exempla, nimirum

epiſco:
patum

offi:
tium

anlie:
las

Litteræ initiales capitum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones ubivis deſunt. Charta ſatis firma eſt, & alba: chartarii ſignum caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Singulæ paginæ, paucis exceptis, nullo titulo interruptæ lineas impreſſas 24 complectuntur. In nulla plures, in quibusdam ſolum pauciores obſervavi. Sic averſa pagina folii 110 lineas 23, folii vero 111 pagina prima tantum 22 complectitur.

In catalogo Bibliothecæ Regiæ Pariſinæ Tom. I. *de la theologie pag.* 391. *article* 901, eadem editio indicatur his verbis: *Gregorii Pape liber regule paſtoralis, ad Joannem archiepiſcopum Ravenenſem. Editio perantiqua rudibus adhuc Johannis Fauſti Moguntini calcographi typis excuſa, ut aſſeritur a Gabriele Naudæo, harum rerum peritiſſimo in nota manu ipſius ſcripta.* Cl. de Bure in *Bibliographie Inſtructiv. vol. Theologie. N.* 495. *pag.* 316. *ſeqq.* exemplar iſtud Bibliothecæ regiæ ſatis adcurate deſcripſit, ita ſaltem, ut exemplar, quod in Bibliotheca exſtat hujate academica, ejusdem editionis eſſe plane convictus ſim. Non placuit vero clariſſimo de Bure Gabrielis Naudæi, qui harum rerum merito peritiſſimus dicitur ab editore catalogi Bibliothecæ regiæ pariſinæ, aliorumque ſententia, editionem iſtam circa annum 1459. a Johanne Fauſto fuiſſe typis excuſam; putatque, circa annum 1470 prodiiſſe in lucem. Fateor: nec ego tantæ antiquitatis hanc editionem judicavi, & quidem ante, quam Cl. de Bure ſententiam legiſſem. Sane litteræ non ſunt adeo rudes, ut Gabriel Naudæus adfirmat. Linearum numerus in ſingulis paginis, ſi paucas admodum excipias, æqualis, uti etiam earumdem diſtantia: Regularis etiam ubivis fere linearum ſitus eſt. Sed hæc aliter ſe habent in plerisque typographicæ artis tentaminibus. Nolim tamen celeberrimi Naudæi, qui ſine dubio longe plura vidit ejusmodi tentamina, ac mihi quidem videre contigit, & hinc longe etiam adcuratius notas illorum characteriſticas potuit agnoſcere, refragari ſententiæ. Id puto, quivis facile largietur: editionem noſtram eſſe rariſſimam, & forte omnium primam, circa annum ſaltem 1470. excuſam. Quodſi vero hoc primum anno prodiit, Fauſto non poteſt adſcribi, ut pote qui aliquot abhinc annis jam obierat.

LVI.

Digitized by Google

LVI. 1) Lotharii Diaconi, poſthac Innocentii III. R. P. liber de miſeria humanæ conditionis. 2) Vita Udonis Epiſcopi Magdeburgenſis. 3) Diſputatio inter Clericum & militem de poteſtate prælatis Eccleſiæ, & principibus terrarum commiſſa ſub forma dialogi. 4) Compendium de vita antichriſti. in 4. min.

Omnia hæc opuſcula iisdem ſunt typis excuſa, eodemque tempore ſimul edita videntur. Litteræ gothicam habent formam. Suntque juſtæ magnitudinis, oblongæ & ſatis pinques. Deſunt initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & tituli. Quævis pagina lineas impreſſas continet viginti ſex. Interpunctionis ſignum occurrit unicum, quod hanc habet formam (˚) Charta nec alba admodum, nec ſatis firma & munda eſt. Chartarii ſignum eſt caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. In fronte primæ paginæ impreſſæ hæc leguntur: *Prologus lotharii poſtea pape inocencii tercii qui fuit lucerna juris & doctor doctorũ in librũ ſuũ ſequentẽ incipit feliciter.* Comprehenditur iſtud opuſculum foliis impreſſis 41. In averſa pagina folii 41. paulo ante medium paginæ hæc impreſſa leguntur.

Explicit Innocẽcius
De miſeria humane
Condicionis. laudetur
deus eternaliter.

Non modo hanc ſubſcriptionem, ſed & antecedentia, quæcunque in ultima hac pagina leguntur, adcurate delineata exhibuit Schelhornius in *Diatriba Prælimin. ad Card. Quirini libr. de optim. Script. Edit. Fig. I. ad pag.* 8. quin lectorem monuerit, ex quanam editione ſpecimen iſtud deſumpſerit licet ipſe pag. 24. n. 14. eandem excitaverit editionem. Cum pag. 8. agat de editione libri ejusdem cum nota anni 1448 a Schöpflino in vindic. typograph. pag. 40, recenſita, lectores facile induci poſſent in errorem, quaſi ſpecimen illud ad hanc pertineret editionem. Opuſculo ſecundo in fronte paginæ 42 hic quaſi titulus præfixus eſt:

Vita Vdonis epiſcopi incipit feliciter.

Auctor hujus biographiæ hiſtoriam, quam narrat de interitu Udonis, anno nongenteſimo contigiſſe initio ſtatim adfirmat. In contextu autem hiſtoriæ adſirmat. *Udonem quadam nocte nigrarum monialium abbatiſſam de regali cenobio quod tunc vallis liliorum dicebatur Ciſtercienſis ordinis ſecum habuiſſe.* Cum ordo Ciſtercienſis plus quam ducentis annis poſt ann. ch. 900 fuerit primum inſtitutus: patet auctorem chronologiæ nullam habuiſſe rationem. Tota inſuper hiſtoria ejusmodi eſt, ut ſomnio, quam hiſtoriæ ſit longe ſimilior. Comprehenditur foliis impreſſis ſex tantum, & in fine hanc habet ſubſcriptionem:

Explicit miſerabilis
vita Vdonis epiſcopi

Duo

Digitized by Google

Duo hæc opuſcula Schelhornius in *Diatriba Præliminari ad Cardinal. Quirini Librum de optim. Scriptor. Editionibus &c.* pag. 24 inter primos recenſet libros, qui typis ſculptis mobilibus excuſi ſunt, adfirmatque, extremam redolere antiquitatem. Idem de ſequentibus duobus opuſculis, utpote quæ ex eadem prodierunt typographia, adfirmaſſet, ſiquidem eorum habuiſſet notitiam. Laudata duo opuſcula, in noſtro quidem exemplari folium excipit vacuum. Deinde vero in fronte primæ ſequentis folii paginæ *Diſputacio iter clericum & militē ſup poteſtate prelatis eccleſie atq3 principib3 terra4 commiſſa ſub forma dyalogi incipit feliciter.* Dignus eſt iſte dyalogus, qui vel hodie adhuc legatur a canoniſtis, præſertim quæſtionem de Romani pontificis poteſtate in temporalia regum tractantibus. Negat miles, ullam competere Eccleſiæ poteſtatem quidquam decernendi circa temporalia: idem vero adfirmat clericus. Argumenta utrinque ex ſacris potiſſimum litteris proferuntur firmiſſima. Auctor hujus dialogi ſub Bonifacio VIII. R. P. floruiſſe videtur, quod ex ſequentibus ejus verbis, quæ in averſa primi folii pagina, linea 11. ſeqq. leguntur, colligo: *unde nuper mihi riſus magnus fuit, cum audiſſem noviter ſtatutum eſſe a domino bonifacio octavo q ipſe eſt & eſſe debet ſup omnes principatus & regna.* Ad calcem opuſculi, quod tredecim conſtat foliis impreſſis, hæe tantum leguntur impreſſa:

Et ſic eſt finis laus criſto neſcia finis.

In fronte primæ paginæ folii ſequentis *Compendiū be vita anticriſti incipit feliciter.* Idem vero tribus foliis tantum cōnſtat. Ad calcem folii tertii hæc tantum notantur: *Explicit de vita anticriſti.* Opuſcula hæc in germania fuiſſe impreſſa non dubito. Locum autem & typographum non auſim determinare. Editionem eſſe antiquiſſimam, ante annum 1477 excuſam, aſſignati characteres, puto, evincunt.

LVII. Fortalitium fidei contra Judæos, Saracenos, & alios Chriſtiani nominis hoſtes. in Fol. max.

De auctore hujus operis non una eſt criticorum ſententia. Conf. *Vincentii Placcii Theatrum Anonymorum & Pſeudonymorum. De Scriptoribus Theologicis. n.* 737. Caſimirus Oudinus in Commentario de *Scriptoribus Eccleſiæ Antiquis Tom. III. Col.* 2572. *ſeqq.* Johannem Wolphium, qui anno 1600. Rerum memorabilium volumina duo vulgavit Lauingæ, ſecutus, iſtud opus adſcribit Thomæ, Patriarchæ Barbarienſi in partibus infidelium, ordinis Minorum, adfirmatque compoſitum fuiſſe circa annum ch. 1440. Poſſevinus in *Apparatu Sacro* ad vocem *Fortalicium* de auctore ſilet. Operis vero ipſius hanc dedit analyſin: *Fortalitium fidei: ſic prænotatur liber, quo agitur de armandis fidelibus, & de ſex armorum ſpiritualium generibus: quin & quibus armis muniendi ſint veri concionatores: ubi plura de bello contra Hæreticos, Saracenos, Judæos, & eorum, ac dæmonum fraudes adverſus nos.* Sæculo XV. bis impreſ-
ſum

ſum eſt. Norimbergæ per Antonium Koburger, nimirum anno 1485. in Fol. & ann. 1494. in 4. Utramque hanc editionem pluribus annis præceſſit noſtra hæc, ut patebit ex ſequenti recenſione. Paginæ ſingulæ in duas columnas diſtinctæ ſunt. In fronte primæ columnæ *Incipit prohemiū in quo divine laudes annotāt' & mittit' querela aūtronū majeſtatꝫ dei & ponit' intencō ſcribentꝫ.* Atque hæc quidem verba ſunt rubro colore impreſſa: quemadmodum etiam tituli quinque librorum, in quorum primo de fide chriſtiana, potiſſimum vero de Meſſia in veteri lege promiſſo generatim diſſeritur. In ſecundo agit auctor primum quidem de hæreſi generatim. Tum vero errores quosdam catholicæ doctrinæ oppoſitos ſingulatim refutat: liber tertius Judaicæ ſuperſtitioni eſt oppoſitus: quartus eſt Contra Saracenos, & confutantur in eo Mahometis falſa dogmata. In quinto de poteſtate & fraudibus demonum diſſeritur. Quinque hi libri cum Prologo auctoris foliis impreſſis 232. ſunt comprehenſi. Accedit in fine tabula materiarum, ſecundum librorum, & capitum ordinem concinnata, cui ſubnexa eſt narratio duorum miraculorum. Primum anno 1455. contigiſſe narratur. Quodſi Thomas Barbarienſis quemadmodum Oudinus adfirmat, fortalitium fidei circa annum ch. 1440. compoſuit, hæc ſane narratio ab alio poſtmodum adjecta fuit. Tabula, & horum miraculorum narratio octo foliis impreſſis continentur. Litteræ ſunt gothicæ formæ, oblongæ, juſtæ magnitudinis nec denſæ admodum. Videntur ſculptæ non fuſæ. Interpunctionis ſignum occurrit unicum nempe punctum. Charta magna eſt, & inſolitæ latitudinis: firma admodum, alba & polita. Chartarii ſignum eſt littera D, nunc major, nunc minor, quam ſtilus ſecat ex una parte in annulum, ex altera in crucem deſinens. Quælibet columna, nullo titulo interrupta, lineas impreſſas 47. complectitur. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ paginarum numeri, & inſcriptiones deſunt. Vir cl. Georgius Wolfgangus Panzer in der Geſchichte der Nürnbergiſchen Ausgaben der Bibel ꝛc. pag. 3. in Not. 3. meminit editionis fortalitii fidei ſine nota loci, anni, & typographi in Fol. magn. quam putat ante annum 1470. Norimbergæ excuſam & omnium primam eſſe. Brevem noſtri exemplaris deſcriptionem eidem cl. Panzer miſi, qui datis ad me litteris teſtatus eſt, exemplar Norimbergenſe cum noſtro ejusdem eſſe editionis. Eſſe antiquiſſimam, characteres aſſignati ſatis evincunt. Anno ſaltem 1474. prodiiſſe in lucem, illud ſatis probabile efficit, quod manus eadem, quæ litteras initiales, & alias quasdam rubricas adjecit, ad finem libri quinti notam quoque anni 1474 (1ꝗλꝗ) adjecerit. Quod vero locum impreſſionis, & typographum attinet, puto ex characteribus eos me detexiſſe. Sunt enim characteres ſeu litteræ, quibus impreſſum eſt hoc opus, prorſus eædem cum litteris, quibus impreſſa ſunt Biblia ad ann. 1475. N. I. recenſita. Quodſi igitur verum eſt, quod de his Bibliis ex mente cl. Maſchii ibidem dixi, Baſileæ nimirum a Bernardo Richelio excuſa fuiſſe illa Biblia: præſens etiam opus eidem typographo recte adſcribitur.

LVIII. Wilhelmi Epiſcopi Lugdunenſis ordinis Prædicatorum, ſumma, ſeu Tractatus moralis de vitiis. in Fol.

Litteræ, quibus impreſſum eſt hoc opus, magnam habent ſimilitudinem cum litteris, quibus impreſſum eſt fortalitium fidei immediate præcedens. Quamvis igitur non ſint eædem, certum tamen videtur illas ad harum normam, forte ab eodem artifice, efformatas fuiſſe. Quare probabiliſſimum mihi eſt, eodem in loco, eademque ex typographia ambo prodiiſſe opera. Deſunt ubivis litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Signum interpunctionis nullum occurrit niſi punctum. Charta eſt firmiſſima, alba tamen & admodum polita. Pagina quævis integra lineas triginta quatuor complectitur. In fronte voluminis præmiſſus eſt index tractatuum, & capitulorum foliis impreſſis duodecim comprehenſus. Tum folium ſequitur vacuum. Operi ipſi ſequens quaſi titulus in fronte folii impreſſi tertii decimi præfixus eſt: *Incipit ſumma vicioꝝ ſeu tractatus moralis edita* (ſic) *a fratre W lhelmo epo lugdunenſi ordiniſq3 frm pdicatoꝝ.* Totum volumen foliis conſtat impreſſus 351. Ad calcem ultimi hæc tantum impreſſa leguntur: *Explicit ſumma de viciis. ſeu tractatus moral' Wilhelmi epiſcopi lugdinenſis* (ſic) *ordiniſq3 fratrum predicatoꝝ.*

LIX. Monachi cujusdam Carthuſiani tractatus de modo perveniendi ad veram & perfectam Dei & Proximi Dilectionem; in 4to.

Litteræ aut eædem omnino, aut ſimillimæ ſunt litteris, quibus impreſſum eſt opus immediate præcedens. Præter punctum vero in hoc tractatu occurrit ſæpiſſime linea oblonga, ſæpe non nihil elatior, & ſubjectum habens punctum hoc modo (!) Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Tituli capitum ſingulorum iisdem, quibus ipſe textus, ſunt litteris impreſſi, ſed colore rubro. Quatuor priora folia auctoris Præfationem, & ſingulorum ordine capitulorum indicem exhibent. Quinti folii pagina prima vacua eſt: in fronte autem paginæ ſecundæ *Incipit de caritate materia. Caritatis lex ut in corde ſcribat' petit'. cap pmum.* Integrum opuſculum ſoliis conſtat impreſſis 124, & quævis pagina lineas 25. complectitur. Ad calcem opuſculi nihil prorſus legitur adjectum.

LX. 1) Summa S. Thomæ Aq. de articulis fidei, & Eccleſiæ Sacramentis — 2) Tractatus de periculis contingentibus circa ſacramentum Euchariſtiæ, & remediis eorum ex dictis S. Thomæ — 3) Henrici de Haſſia expoſitio orationis dominicæ.

5)

4) Ejuſdem expoſitio Ave Maria. 5) S. Auguſtini expoſitio Symboli. 6) Ejuſdem expoſitio orationis Dominicæ, in Fol.

Omnia hæc opuſcula eodem charactere, eidemque chartæ impreſſa ſunt. Quare vix dubitari poterit, quin ex eadem typographia, nec diu alterum poſt alterum prodierint. Porro typi non nihil majores & oblongi ſunt, admodum ſimiles typis, quibus impreſſa ſunt tria opera præcedentia. Interpunctionum ſigna ſunt punctum; comma ſupra & infra lineam prominens, e. g. *verlatur in mortem* | Huic lineæ ſæpe ſubjectum eſt punctum (!) Chartarii ſignum frequentiſſime occurrens eſt caput bovis admodum exiguum, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Pagina quævis integra triginta lineas complectitur. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Opuſculum 1) terminatur fol. 13. pagina prima, linea 28, & hanc habet ſubſcriptionem: *Explicit ſūma edita a ſco Thoma. De aq̄no De articulis fidei & ecclesie ſacrūmētis.* In averſa ejusdem folii pagina *Incipit tētatꝰ de periculis q̄ ꝯtingūt ċca ſac̄mētū eucharistie & de remediis eorūdē ex dictis ſancti thome de aquino.* Folio 29, pagina prima, linea 25 terminatur Henrici de Haſſia expoſitio orationis dominicæ, cui hæc a typographo adjecta eſt ſubſcriptio: *Explicit expoſitio venerabilis magiſtri heinrici de haſſia. Super oratōnē domicam.* Averſa hujus folii pagina eſt vacua. Poſtremum opuſculum, n. 6. terminatur folio 39, paginæ averſæ linea 17, & hanc habet ſubſcriptionem:

Explicit ſermo beati Aguſtini (ſic)
de oratione dominica.

LXI. *Incipiunt ſermones notabiles & formales ꝑ eximiū dn̄m doctorē ſacre theologie patrē Jacobū cartuſieñ domus extra muros Erfordn̄ vicariū de pcipuis feſtivitatibus celebribus per anni circulū tam de tempē q3 de ſanctis. auctoriſati per dn̄m calixtū terciū. an̄o ſuo primo In octavo viſitacoīs marie glorioſe virginis Anno dn̄i.* ꝏ. *cccc LV.* — in Fol. min.

Hæc verbotenus leguntur in fronte primæ paginæ, & repetuntur in fine operis, ita tamen ut loco *Incipiunt*, poſitum ſit, *Expliciunt*. Litteræ ſunt gothicæ paulo majores, rudes admodum & inæquales, ut ſculptæ videantur, non fuſæ. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones ubique deſunt. Charta eſt firmiſſima, minus alba & polita, nullo chartarii ſigno notata. Quævis pagina integra triginta duas lineas impreſſas continet. Volumen integrum folia impreſſa 274 complectitur. Celeberrimus Schwarzius

apud Schelhornium in *Diatriba præliminari &c.* pag. 22. hanc editionem a primordiis typographiæ prope abeſſe judicavit, etſi de typographo & impreſſionis loco nihil ibidem pronunciet.

LXII. Aureola, ſeu flores S. Hieronymi ab incerto auctore ex S. Hieronymi operibus excerpti. in Fol. min.

Opus, ut ipſe indicat titulus, ex variis S. Hieronymi operibus excerptum eſt, eſtque ſecundum varias virtutes chriſtianas, de quibus agere voluit compilator, in capitula triginta & unum diviſum. Habentur etiam flores S. Bernardi, & S. Auguſtini. Præſens florum S. Hieronymi editio in fronte primæ paginæ hanc habet inſcriptionem: *Aureola ex ſuaviſſ mis ſalutiferisq3 floribus gl'oſi confeſſoris atq3 doctoris eccleſie beati Ieronimi ad ſobre contexta Feliciter incipit.* His verbis ſubjecta eſt Præfatio in hoc opus a Thoma Dorniberg de Memmingen Decretorum & artium liberalium Doctore confecta. In averſa autem pagina index capitulorum impreſſus legitur. Tandem folio ſecundo, pagina prima, quæ ut ſequentes omnes, non item prima præcedens, in duas columnas diſtincta eſt, opus ipſum incipit, charactere impreſſum partim goothico, partim rotundo romano, utroque admodum rudi, nec ſcite in voces compoſito. Signum interpunctionis unicum occurrit, nempe punctum, & hoc quidem plerumque informe, & inæquale. Initiales litteræ capitum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones ubique deſunt. Charta eſt firmiſſima, & alba admodum, ſed minus polita. Signum chartarii paſſim occurrens eſt caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exſurgit in ſtellam definens. Semel occurrit caput humanum criſpatis crinibus in cujus vertice ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Bis obſervavi caput bovis, cujus inter cornua lilium, gallorum inſigne conſpicitur. Quævis columna integra lineas impreſſas triginta duas complectitur. Totum vero opus foliis conſtat impreſſis 41. Ad calcem hæc tantum leguntur: *Explicit doct'na beati Ieronimi ex ſuis opibus dinuerata.* Videtur mihi opus iſtud in germania typis excuſum, eo tempore, quo litteras romanas rotundas in impreſſione librorum adhibendi nec dum conſuetudo obtinuerat apud typographos in germania circa annum nempe 1470 & 1471. Anno enim 1472 Guntherus Zainer typis rotundis perelegantibus Iſidori Hiſpalenſis libros XX Etymolog. jam impreſſit, ut dixi ad hunc annum. Forte tamen lilium in charta bis occurrens typographum in Gallia commorantem prodit.

LXIII. Enchiridion S. Auguſtini. In Fol.

In fronte primæ paginæ tituli loco hæc leguntur impreſſa: *Incipit lib' encheridion ſcti auguſtini d' fide ſre & caritate.* Tum ſine aliquo titulo incipit Prologus S. Auguſtini ad Laurentium, qui terminatur averſæ paginæ linea

nea 13. In ſequenti linea incipit C. i. enchiridii. Capitum initia reliquorum alia etiam ratione non notantur, quam præfixo competenti numero. e. g. C. XII, C. XX. &c. Litteræ ſunt ſculptæ, non fuſæ, quod earum inæqualitas abunde demonſtrat. Signum interpunctionis unicum obſervavi, nempe punctum, quod ipſum tamen plerumque deeſt, ubi fuerat exprimendum. Occurrunt enim paſſim integræ paginæ, in quibus vix tria quatuorve expreſſa ſunt puncta. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Pagina quævis integra lineas complectitur 34. Terminatur opuſculum folio 31. averſa pagina linea 26, cui hæc tantum ſubjecit verba typographus:

Deo gracias.

In ſequenti folio 32. *Incipiunt tituli capitulorum libri encheridion beati auguſtini*, qui terminantur folii 33. pagina prima, linea ſeptima. Poſtrema huic lineæ ſubjecta vox, majoribus litteris impreſſa eſt.

Amen.

Non dubito, quin hæc editio ſit antiquiſſima & forte omnium prima ſaltem ante annum 1477. excuſa.

LXIV. Alani, dicti Magiſtri, Lexicon Alphabeticum, in quo vocum ſignificationes ex uſu illarum in ſacra ſcriptura, vulgata nimirum verſione potiſſimum, nec non apud Theologos & Patres determinantur. In Fol. magn.

In averſa primi folii pagina, columna prima hæc verba leguntur, rubro impreſſa colore: *Venerabilis Alani liber in diſtinctionibꝰ dictionum theologicalium ſfeliciter* (ſic) *incipit.* ℞ Sequitur autem in eadem columna Alani Epiſtola dedicatoria ad Hermengaldum Sancti Ægydii abbatem: in columna vero ejusdem paginæ ſecunda Alani in præſens opus præfatio, cui nullus præfixus eſt titulus. In prima ſecundi folii columna ſine ullo etiam titulo ipſum demum opus incipit ab explicatione præpoſitionis *a* vel *ab*. Litteram initialem parvam primæ vocis cujusvis litteræ ipſe typographus adjecit, exceptis litteris initialibus vocum *Cadaver* & *Tabula*, quæ ſunt primæ litterarum c & f. In vocibus reliquis litteræ initiales ubique deſunt. Deſunt etiam in toto opere cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Interpunctionis ſignum unicum occurrit nempe punctum. Pro æ eſt ubivis e ſimplex. Voces à littera H incipientes inveniuntur inter voces a vocalibus a, e, i, o, u, incipientes. Sic *habere* reperitur in *a*, quaſi *abere*, *hortus* in *o*, quaſi *ortus*, *Humilitas* in *u*, quaſi *umilitas* ſcriberetur. Litteræ ſemigothicæ ſunt. Occurrunt plures ſyllabæ ex una matrice fuſæ, aut eodem ex trunco, vel plumbo ſculptæ. Abbreviaturæ etiam ſunt frequentiſſimæ. Charta magna eſt, & firmiſſima, habetque amplos margines. Columna quævis integra lineas com-

LXVI. Suetonii Tranquilli (ſeu verius: *Aurelii Victoris*) Liber de viris illuſtribus. in 4. min.

In fronte primæ paginæ *Petrus melle⁹ magnifico & præclariſſimo uiro Petro poſterulæ ducis inſubrium ſeatori digniſſio. ſ. p. d.* His verbis immediate ſubnexa eſt epiſtola dedicatoria, in qua teſtatur Petrus Melleus, ſe in edendo iſthoc opere Bonini Mombritii opera adjutum fuiſſe. Porro Boninus Mombritius Mediolanenſis fuit, ejusque potiſſimum opera Euſebii Chronicon per Philippum de Lavagnia Mediolani circa ann. 1475. primo omnium typis editum eſt. Conf. N. XXIII. ad ann. 1475. Inde probabilis admodum mihi conjectura ſubnaſcitur, præſentem libellum pariter Mediolani circa idem tempus, in eademque typographia fuiſſe excuſum. Cur Petrus Melleus hunc de viris illuſtribus libellum Suetonio, & non potius Plinio ſecundo, vt multi olim, aut quæ hodie communior eſt ſententia, Aurelio Victori adſcripſerit, hanc adfert in laudata epiſtola dedicatoria rationem: *apud optimum quemque divi Hieronymi auctoritatem valere & in hoc uti & in ceteris plurimum ſpero mi ro quidem in opere cuius & ipſe inſcriptionem de viris illuſtribus eſſe voluit, his plane verbis ſe tranquillum imitaturum dixit, ejusque dicta ad verbum ſubiiciam: Hortaris Dexter, ut tranquillum ſequens eccleſiaſticos ſcriptores in ordinem digeram, & quod ille in enumerandis gentilium litterarum viris fecit illuſtribus, ego in noſtris faciam, quibus quidem verbis plane conſtare arbitror, id opuſculum a Suetonio, non a Plinio fuiſſe editum.* Verum non eſt firmum, quod ex Hieronymi verbis petitur, argumentum pro Suetonio tranquillo hujus libelli auctore. Videtur enim S. Hieronymus Suetonii libellos de claris Grammaticis & Rhetoribus potius deſignaſſe, quam hunc de viris illuſtribus libellum. Sed quidquid ſit de auctore libelli, præſens ejus editio certe rariſſima, omnibus, qui mihi ad manus ſunt, Bibliographis incognita, & forte omnium antiquiſſima eſt. Quare deſcriptionem ejusdem uberiorem dabo. Primum folium impreſſum Petri Mellei Epiſtolam dedicatoriam ad Petrum Poſterulam complectitur. Folia ſecundum & tertium tabulam continent ſeu indicem illuſtrium virorum, quorum vitæ in hoc opuſculo deſcribuntur. In fronte quarti demum folii capitalibus litteris hæc leguntur Impreſſa: *Suetonius Tranquillus De Præclare Geſtis Romanorum.* Tum immediate ſequitur narratio de Proca Rege Albanorum ſine ullo titulo. Nullus etiam titulus præfixus eſt vitis reliquorum illuſtrium virorum. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & tituli ubivis deſunt. Litteræ rotundæ ſunt, eæque elegantiſſimæ. Interpunctionum ſigna ſunt punctum, & duo puncta. Plagularum faſciculis opuſculum integrum conſtat quatuor. Tres priores ſunt quinterni, ultimus ternus eſt. Ternionis iſtius folium ultimum eſt vacuum: in prima autem penultimi folii pagina poſt medium capitalibus litteris leguntur ſequentia.

De Rebus Præclare Ge-
ſtis Virorum Illuſtrium

His

His interjecto exiguo ſpatio, ſubjecti ſunt hi verſus, eodem, quo ipſum opuſculum, charactere impreſſi:

Romanas acies regū que illuſtria facta
Si cupis hoc ſuas fac breve lector opus:
Quod breve ſit quāvis īgētia pōdera rerū.
Continet & ueterū fortia facta virum.

Charta eſt firmiſſima, & amplos, ſpectata formæ quantitate, habet margines. Pagina quævis lineas complectitur viginti quatuor. Videtur mihi hæc editio, ut jam inſinuavi, ex typographia Philippi de Lavagnia Mediolani circa annum 1475 prodiiſſe.

LXVII. Magni Turci (Mohometis ſcilicet ſecundi) Turcarum imperatoris, qui ob magnitudinem rerum geſtarum hoc nomine fuit inſignitus, Epiſtolæ a Laudivio Equite Hieroſolymitano latine edite. in 4. min.

Præmiſſa eſt *Laudivii* (hoc nomen capitalibus litteris impreſſum eſt, non item ſequentia) *equitis hieroſolimitani ad Frāciſ̄ Beltrandū in epl̄as magni Turci p̄fatio;* quæ quidem præfatio lineis ſedecim, non integris, abſolvitur. Eidem in eadem pagina ſubnexum eſt *Argumentum Epiſtolarum.* Hujus auctor argumenti adfirmat, Magnum turcum *Epiſtolas ad innumeras orbis gentes plurimas dictaſſe. partim ſyro & greco ſermone compoſitas. partim etiam ſcythica lingua ſcriptas. Quas quidem Laudiuius eques Hieroſolymitanus earum poſt ſententias aſſecutus latinas edidit.* His verbis argumentum concluditur in averſa primi folii pagina, linea 11. Sed videntur mihi hæ epiſtolæ ſuppoſitæ, & a quodam exercitii cauſa ſermone ſtatim latino conſcriptæ, quod ex ſtilo laconico, & miro ingenii artificio inter ſe connexis ſententiis jam ante me opinati ſunt editor der Merkwürdigkeiten der königl. Bibliothek zu Dreßden pag. 463. & Frid. Gotthilf Freytag in *Apparatu litterar. Tom. I. pag.* 190. Ceterum plures tum a Freytagio loc. cit. tum ab aliis harum epiſtolarum citantur editiones. Sed noſtram hanc a nemine excitatam inveni. Quare rariſſimam eſſe oportet, & forte omnium primam, & originalem. Antiquiſſimam eſſe & anno 1477. anteriorem vix dubito. Patebit id etiam ex deſcriptione, quam ſtatim ſubjungam. Omnes iſtæ epiſtolæ duobus plagularum faſciculis continentur. Prior quinternus, alter vero ternus eſt. Litteræ ſunt rotundæ quidem, ſed admodum rudes, & impolitæ, nec inter ſe æquales, adeo, ut ſculptæ videantur, non fuſæ. Situs illarum in ſingulis vocibus, & lineis eſt admodum inordinatus. Initiales litteræ ſingularum epiſtolarum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones ubivis deſunt. Littera Jod vix unquam punctum habet ſibi impoſitum. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum. Pro *ae* eſt ubivis *e* ſimplex. In fine primæ ultimi folii paginæ hæc tantum leguntur impreſſa: *Epl'e Mägni Turci finiūt.* Averſa

 pa-

pagina vacua eſt. Eidem vero manus coæva notam anni 1 ꝝ ʌʌ (1477) & dyſtica duo Turci ad Papam, & totidem Papæ ad Turcum adſcripſit: quæ tamen hodie vix legi poſſunt. Adſcribam tamen ea integra, prout mihi quidem legenda videntur.

THURCUS AD PAPAM.

Fata monent, ſtelleq3 docent aviumq3 volatus
Totius ſubito malleus orbis ero.
Roma diu Titubans magnis erroribus ejus
Decidet & mundi deſinet eſſe caput.

RESPONSIO PAPE.

Fata ſilent ſtelleq3 tacent nil proficis armis
Solius proprium ſiſtere fata dei.
Niteris incaſſū petri pĕruertere navem
Eſtuet at nunquā deperit illa navis.

Prima manus loco *navis*, ſcripſerat *ratis.*

LXVIII. Suetonii Tranquilli libellus de claris Grammaticis & Rhetoribus, a Johanne Aloyſio Tuſcano Advocato Conſiſtoriali primum editus. in 4. min.

In prima pagina exſtat Johannis Aloyſii Tuſcani epiſtola dedicatoria ad Johannem Tituli SS. Nerei & Achillei Presbyterum cardinalem Novarienſem in qua teſtatur editor, Suetonii Librum de claris Grammaticis & Rhetoribus, ſibi ante in cognitum, nuper primum in manus ſuas deveniſſe. Ex hoc ſane teſtimonio mihi probabilis admodum ſubnaſcitur conjectura, libellum hunc ante necdum typorum formulis fuiſſe exſcriptum, primumque ejus editorem eſſe Johannem Aloyſium Tuſcanum, qui ſe ipſum in dedicatoria epiſtola Advocatum conſiſtorialem adpellat. Inter hujus libelli editiones, nota anni inſignitas, antiquiorem a Bibliographis excitatam non inveni, ac ea eſt, quam unacum Modeſti Libello de Re Militari nec non de Magiſtratibus, Sacerdotiis & legibus venetiis anno 1474. prodiiſſe teſtatur cl. de Bure *Bibliographie Inſtruĉtiv. n.* 2131. Hæc editio Johannem Aloyſium Tuſcanum latere debuit cum ſuam, quam modo ſum deſcripturus, adornaret. Latere autem vix potuiſſet, ſi diu poſt annum 1474. edendi hujus libelli conſilium cepiſſet Tuſcanus. Id igitur ſaltem mihi concedent æqui judices, non diu poſt annum 1474 noſtram prodiiſſe editionem, ſi non eodem anno, aut omnino jam ante prodierit. Oportet eandem eſſe rariſſimam. A nullo enim excitatam inveni, niſi forte Orlandi in *Origine e Progreſſi della Stampa pag.* 411. ſtatim ab initio his verbis eam indigitaverit: *Alia editio* (Suetonii) *ſine ullo ſigno anni &c. Et eſt de Rhetoribus & Grammaticis Clariſſimis.* 4. Operæ igitur pretium eſt, ut de ea dicam uberius. In prima ut dixi primi folii pagina exſtat editoris epiſtola dedicatoria. In averſa autem ejusdem folii pagina & quidem in fronte paginæ hæc verba leguntur impreſſa: *Suetonius de Grammaticis*

Digitized by Google

ticis, in eademque pagina præmiſſa Suetonii Præfatione opus ipſum de Grammaticis ſine ullo titulo incipit. Terminatur autem in prima undecimi folii pagina, linea 24; cui hæc tantum verba ſubjecit typograpus:

Finis. Laus Deo.

Averſa hujus folii pagina eſt vacua. Vacua etiam eſt prima pagina folii duodecimi. In averſa autem hujus folii pagina ſine ullo titulo Libellus de claris Rhetoribus incipit, idemque terminatur in averſa pagina folii decimi quinti, linea 25; cui hæc tantum ſubjecit typographus.

Laus Deo.

Totus igitur libellus duobus conſtat quaternionibus, & ſecundi quidem quaternionis folium ultimum eſt vacuum. Litteræ, quibus impreſſus eſt iſte libellus ſunt rotundæ, & perelegantes. Charta firmiſſima eſt, alba tamen, Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & tituli deſunt. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum. Pro *ae* ubivis impreſſum reperi *e* ſimplex, præterquam in voce Cæſar.

LXIX. S. Auguſtini 1) Sermo ſuper oratione Dominica. 2) Expoſitio Symboli. 3) Sermo de ebrietate cavenda. in 4. min.

Tria hæc opuſcula ex eadem typographia ſimul prodiiſſe, dubitari non poteſt. Ita enim inter ſe cohærent, ut ſeparari ab invicem non poſſint. Charaćteres ſunt gothicæ formæ, minuti, ſed admodum pinques. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum paulo craſſius plerumque hujus formæ (*r*). Litteræ initiales ſingulorum opuſculorum, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri & tituli deſunt. Imprimendis hisce tribus opuſculis octo folia ſuffecerant. Quævis pagina integra viginti ſeptem lineas complectitur. In fronte primæ paginæ primi folii *Incipit ſermo beati Auguſtini epiſcopi. ſuper orationem dominicam;* Idemque terminatur in prima tertii folii pagina, linea ſecunda. Tum exiguo ſpatio relicto ſequitur: *Explicit ſermo beati Auguſtini, de orōne dominica. Incipit expoſitio eiuſdē ſup ſybolū.* Ad finem primæ quinti folii paginæ, linea penultima incipit *Alia expoſicō ſup ſymbolū*, quæ terminatur in averſa ſexti folii pagina, linea 20. Quæ ſuperſunt paginæ, eas tertium implet opuſculum. Ad hujus vero calcem nihil prorſus legitur adnotatum a typographo. Hæc etiam opuſcula in germania ſaltem ante ann. 1477. excuſa eſſe non dubito. Litteræ maximam habent ſimilitudinem cum litteris Udalrici Zell. Conf. N.ʼI — V. Sunt tamen paulo minores.

LXX. Guilliermi Tardivi Baſis grammaticæ. Accedit auctoris ejuſdem commentarius in hanc baſin — 4.

In fronte primæ paginæ hæc leguntur: *Guillermus tardivi anicienſis Karolo. mariete pariſienſi litterarū amorē optat.* Tum ſequitur Epiſtola dedicatoria

ad

ad eundem Karolum, qui, ut ex ejuſdem Epiſtolæ contextu patet, filius fuit Henrici *Regii criminum Locum tenentis Caſtilieti.* Nomen accepit a Carolo Aquitaniæ duce, fuitque tunc admodum juvenis, cum hanc auctor ad eum epiſtolam ſcriberet. Porro hæc epiſtola ſcripta eſt *Pariſius ſecundi ominis loco anni mileſimi quadringenteſi unde ſeptuageſimi* (1469) *ianuarii die primo.* Ut de operis argumento aliquid nunc dicam, agit auctor in baſi de octo orationis partibus, nomine nimirum, pronomine, verbo, participio, adverbio, interjectione, præpoſitione & conjunctione totidem capitulis, ſeu ſectionibus, quibus tamen ſingulis nullus præfixus eſt titulus. Capitulum de nomine incipit initio folii ſecundi: capitulum vero de conjunctione terminatur in averſa noni folii pagina, linea 12. Quæ immediate ſequuntur, tria folia tabulam continent conjugationum, cujus ad calcem hæc leguntur impreſſa:

Guillerimi Tardivi anici
enſis baſis grãmatice fini'.

In ſequentis folii pagina prima *Guillerimi tardiui anicienſis ſup ejuſdẽ baſi grãmatice cõmentariũ incipit:* Terminatur autem in averſa folii 24 pagina, linea 7; cui hæc tantum ſunt ſubjecta:

Guillerimi Tardivi anicienſis ſup ejuſdẽ
baſi grammatice cõmentarium finit.

Spectata typorum indole, aliisque antiquitatis notis libelli hujus editio haud immerito ad annum 1469, quo data eſt epiſtola dedicatoria, vel certe ad annum anno 1477. anteriorem, referri meretur. Litteræ enim gothicæ ſunt formæ, oblongæ, & minus denſæ, admodum inter ſe inæquales, ut ſculptas eſſe non dubitem. Interpunctionis ſignum unicum occurrit, nempe punctum. Deſunt etiam initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginatum numeri & inſcriptiones. Ut diſtinqui hæc editio ab aliis, quæ forte exiſtunt, facilius poſſit, illud etiam adnotabo, quamvis paginam lineas impreſſas viginti octo complecti.

LXXI. Juridica varia 1) Modus legendi abbreviaturas in utroque Jure, cui accedit index ſeu Regiſtrum materiarum in ſequentem proceſſum judiciarium. 2) Proceſſus Judiciarius Johannis de Aurbach. 3) Tractatus de Præſumptionibus. 4) Magiſtri Dominici de civitate Viſencia Tractatus ad inſtitutionem eorum, qui Notarios agunt Archiepiſcoporum & Epiſcoporum. 5) Tractatus generalis de arte Notariatus. 6) Tractatus de Proceſſu Judiciario. 7) Introductio brevis ad Procuratoris officium. 8) Defenſorium Juris. 9) Tractatus de exceptionibus Innocentii IV. R. P. 10) Tractatus de Præſcriptionibus Domini Dyni de Mugilo Legum Doctoris.

11)

11) Tractatus de Arbitris & Arbitratoribus Petri Jacobi, Legum Doctoris, de Monte Peſſulano. 12) Doctrinæ legum & canonum Domini Galnani de Bononia. in Fol. min.

Omnia hæc opuſcula juridica, foliis impreſſis 227. comprehenſa, ſunt impreſſa litteris gothicis, admodum rudibus, & inæqualibus, ut ſculptas eſſe, non fuſas, vix dubitem. Paginæ ſingulæ in duas columnas diſtinctæ ſunt. Interpunctionis ſignum proprie non niſi unicum occurrit, nempe punctum, formam habens quadratam. Occurrit tamen etiam (ſæpe in medio ſententiæ contextu) linea longa, utpote ſupra & infra lineam impreſſam prominens. Poſt citationes ſæpe occurrit aſteriſcus quidam informis hujus figuræ (z) Charta eſt alba admodum, ſed minus polita. Chartarii ſigna varia occurrunt, & præter alia frequentius caput bovinum, & integri bovis figura. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Videtur mihi hæc editio magnam ſapere antiquitatem & certe ante annum 1476. excuſa eſſe. In fine Tractatus, quem ſub N. 1.) allegavi ſequentia leguntur impreſſa: *Explicit regiſtrū ordis ſiue ꝓceſſꝫ iudiciarii in q° facilit' invenies quālibꝫ materiā eundē ꝓceſſū ↄcernentē cuꝫ aliquibus in marginibꝫ ānotatis.* Tractatus autem ultimi ſequens eſt ſubſcriptio: *Expliciunt drē legum & canonū domī. Galnani de bononia.*

LXXII. Eadem opera juridica, quæ N. præcedenti recenſita ſunt. in Fol. min.

Editio hæc gothico quidem charactere, cui litteræ majuſculæ romanæ ſunt admixtæ, impreſſa eſt, ſed minus rudi, & magis æquabili, quam in editione præcedenti. Ceterum hæc quidem non niſi prioris repetitio dici poteſt. Ita enim illam hæc imitatur, ut pagina paginæ, columna columnæ, & plerumque linea lineæ quam exactiſſime reſpondeant. Differunt ſolum hinc inde in ortographia, & interpunctione. Præter punctum enim occurrunt hinc inde, licet rarius, etiam duo puncta. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones pariter deſunt. Bibliopegi culpa fuit, quod libellus de legendis abbreviaturis in jure, qui in editione præcedenti primum occupat locum, in hoc poſtremum occupet. Subſcriptiones ambæ, quas ſupra recitavi proprias editioni præcedenti, in hac poſteriori paulo aliter ſeſe habent. In priori enim ſubſcriptione pro in marginibus annotatis, poſterior editio habet *materiā ↄcernētibus.* Poſteriorem vero ſubſcriptionem ita præſens exhibet editio: *Drē legū & canonū dñi Galnani de bōnia expliciūt.*

LXXIII.

LXXIII. Petri Lombardi commentaria in Pſalmos maximam partem ex Origene, Hilario, Hieronymo, aliiſque antiquis Patribus & Scriptoribus Eccleſiaſticis excerpta. in Fol.

In averſa primi folii pagina leguntur ſequentia impreſſa: *Petri lumbardi* (ſic) *Quem & magiſtꝝ ſententiaꝝ dicimūs gloſa ordinaria in prophetam. de quo dominus ait Elegi mihi david viꝝ ſecundūm cor meum. hic intitulatur liber.* Indicantur deinde auctores, ex quibus ſua depromſit Lombardus, & explicantur ſigna, quæ in editione occurrunt. In prima pagina folii ſecundi ſine ullo titulo incipit auctoris præfatio, quæ terminatur in prima quarti folii pagina, linea 13. In averſa pagina folii ejuſdem ipſi incipiunt Pſalmi & in eosdem commentaria, hæc quidem litteris gothicis paulo majoribus & denſioribus, illi vero minoribus impreſſi. In ſuperiori margine cujusvis paginæ nomina leguntur impreſſa eorum, ex quibus Lombardus ſua deſumpſit commentaria. Initiales litteræ ſingulorum verſuum Cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri omnino deſunt. Præter punctum nullum etiam occurrit ſignum interpunctionis. Totum volumen foliis conſtat impreſſis 414. Ad calcem nihil aliud legitur impreſſum, quam hæc duo verba: *Finis operis.* His manus coæva rubricatoris, ut videtur vel antiqui poſſeſſoris notam anni 1478 (1 8 Λ 8) & ſequentia inſuper colore rubro adſcripſit: *Mḡr michael puterſas pūs pſalteriū emit cp* 10 *ſolidis & decem octo denariis in nigra moneta ī univerſitate ingolſtatēſi.* Editionem hanc noſtram, nota loci, anni, & typographi impreſſa carentem apud nullum reperi Bibliographum, niſi forte Weiſlingerus in *Catalogo Librorum Impreſſorum in Bibliotheca ord. Hieroſolymit. Argentorati aſſervatorum pag.* 132. eandem deſignavit, ubi editionem citat ſine nota loci, anni, & typographi, eamque ante editionem Norimbergenſem ann. 1478 recenſet. Videtur ſane & mihi noſtra editio Norimbergenſi iterato laudata eſſe aliquot annis antiquior. Antiquitatem editionis præter characteres aſſignatos illud etiam probat, quod pſalmi careant numeris, nec proinde eorum initia aut finis alia ratione poſſint diſtinqui, quam ex titulis qui in manuſcriptis æque codicibus, ac editionibus aliis pariter occurrunt.

LXXIV. Wilhelmi Epiſcopi Lugdunenſis, ord. Prædic. Summa ſeu Tractatus Moralis de Vitiis. in Fol. min.

Hæc editio ad normam editionis N. LVIII. recenſitæ facta fuiſſe videtur. Primo enim totidem conſtat foliis impreſſis, quot illa. Initio præmiſſus eſt index pariter foliis impreſſis 12. comprehenſus. In fronte folii 13. eadem plane verba cum eodem ſphalmate typographico leguntur, ſcilicet: *Incipit ſumma viciorum ſeu tractatus moralꝰ edita* (ſic) *a fratre Wilhelmo epō lugdunēſ. ordiniſq3 fratrū predicatoꝝ.* Ad calcem voluminis legitur, prorſus ut in priori editione: *Explicit ſuṁa de viciis: ſeu Tractatus moralꝰ vihelmi* (ſic) *epiſcopi lug-*

lugdunēſ ordiniſq3 fratrū predicatц.: Litteræ ſunt gothicæ formæ, oblongæ & admodum pinques. Habent magnam ſimilitudinem cum litteris Fauſti & Schoyfferi majoribus, quibus primam partem ſummæ S. Thomæ Aquinatis ſupra N. XXXVIII. recenſitam iidem impreſſerunt, vel Fauſto defuncto impreſſit Schoyfferus. Quamvis vero non ſint eædem, videntur tamen vel hæ ad illarum, vel iſtæ ad harum imitationem factæ fuiſſe. Deſunt ubivis cuſtodes, ſignaturæ, litteræ initiales, paginarum numeri & inſcriptiones. Diſtinctionis ſignum nullum obſervavi niſi punctum. Charta eſt plane præſtantiſſima, alba, munda, firma. Quævis pagina integra lineas 34. complectitur, ut in editione priori N. LVIII. recenſita.

LXXV. S. Thomæ Aquinatis Summa de fidei articulis, & Eccleſiæ Sacramentis. in 4to.

Hoc opuſculum; foliis conſtans impreſſis tredecim, charactere admodum minuto gothico impreſſum eſt. Litteræ ſunt admodum rudes, & in æquales, ut ſculptas eſſe, non fuſas vix dubitem. Præter punctum nullum omnino occurrit ſignum diſtinctionis. Nec ipſi operi in fronte, nec articulis, aut capitibus, in quæ diviſum eſt, præfixi ſunt tituli aut inſcriptiones. Deſunt etiam ubivis litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Charta eſt admodum firma, alba, & polita. Chartarii ſignum, ſemel tantum occurrens, unicum obſervavi, nempe caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in ſtellam deſinens. Ad calcem opuſculi ſequens legitur notitia typis iisdem, quibus ipſe textus impreſſa:

Explicit ſumma de articulis fidei & ec
cleſie ſacramentis. edita a fratre tho
ma de aquino. ordinis fratrum predi
catorum. Deo gracias.

Ex characteribus hujus editionis a me aſſignatis puto facile poſſe concedi, librum iſtum ſaltem circa annum 1470. fuiſſe typis excuſum. Ut autem diſtinqui hæc editio ab aliis ſine loco, & anno editionibus poſſit facilius, illud inſuper annotabo, paginam quamvis lineas complecti 34, & textum opuſculi terminari in prima pagina folii decimi tertii, linea decima tertia. Antiquitatem editionis illud etiam probat, quod in fine linearum abruptæ vocum ſyllabæ nullo ſigno cum ſequentibus ſyllabis conjungendæ indicentur & nulla fere linea in eadem etiam pagina ſit ejuſdem longitudinis cum altera quacumque.

LXXVI. 1) Lotharii Diaconi Cardinalis, poſtea Innocentii III. R. P. Liber de Miſeria conditionis humanæ. 2) Tractatus bipartitus incerti auctoris de creatione mundi, formatione Ange-

Angelorum & pluribus aliis religionis capitibus, nullo nexu inter ſe cohærentibus. 3) Summa brevis de Pœnitentia. 4) Sermones pro mortuis. 5) Litigatio Sathanæ contra genus humanum. — in 4to.

Omnia hæc opuſcula ſunt iisdem characteribus, eidemque chartæ impreſſa, ita quidem, ut ſeparari alterum ab altero non poſſint. Quare nullum eſt dubium, quin ex eadem typographia eodem tempore ſimul prodierint in lucem. Porro litteræ gothicæ ſunt, majores ac denſiores litteris, quibus impreſſum eſt opus immediate præcedens & his etiam magis inter ſe æquabiles. Videntur nihilominus ſculptæ eſſe, non fuſæ. Diſtinctionis ſignum nullum occurrit, niſi punctum. Deſunt etiam initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Capitibus, in quæ diviſa ſunt pleraque hæc opuſcula, nulli præfixi ſunt tituli, numeri, vel argumenta. Diſtinquuntur ſolo ſpatio vacuo inter illa relicto. In fronte primi opuſculi hæc leguntur impreſſa: *Incipit liber miſerie condicõnis humane a Lothario dyacono cardinali ſanctorũ Sergi & Bachi qui poſtea Innocentius papa appellatus eſt.* Tum immediate *Incipiũt capitula* (capitulorum argumenta) *primi libri.* Ad calcem vero partis tertiæ hujus operis, in prima folii 36. pagina, linea 16. terminati, hæc tantum impreſſa leguntur: *Explicit liber de miſeria condicõnis humane.* In averſa pagina folii ejusdem *Incipit brevis Tractatus de creacione mundi & formacione angelorũ de ſituacione & ordinacione mundi & pluribus aliis & primo de trinitate.* Terminatur hoc opus in averſa pagina folii 59, linea 6. cui ſubjecta ſunt ſequentia:

Explicit ſũma brevis & utilis ſup diuerſis cõpoſita.
Incipit ſumma penitentie brevis & utilis.

Hæc ſumma pœnitentiæ ad folii usque ſexageſimi quarti averſam paginam, lineam decimam ſeptimam ſeſe extendit. Quæ ſuperſunt duo opuſcula, ſpatium ejusdem paginæ reliquum, & folia quatuordecim ſequentia occupant. Ad calcem poſterioris hæc tantum leguntur:

Explicit litigacio ſathane contra gen⁹ humanũ.

Videntur mihi & hæc opuſcula ante annum ſaltem 1476. excuſa fuiſſe, etſi typographi, loci, & anni nota careant. Quævis pagina integra lineas 28. complectitur. Charta eſt plane firmiſſima eademque alba admodum.

LXXVII. S. Bonaventura in librum primum ſententiarum Petri Lombardi. in Fol. magn.

Hunc codicem Georgius Zingel, Academiæ noſtræ Doctor, Profeſſor, & Procancellarius anno 1476. pretio duorum florenorum comparavit, ut ipſe manu ſua ad calcem primæ paginæ adnotavit. Oportet igitur hoc ſaltem anno fuiſſe excuſum. Præmiſſus eſt ſine vllo titulo auctoris Prologus, quatuor

tuor foliis, exceptis quinque lineis columnæ quartæ folii quarti, comprehenſus. Ad calcem hujus prologi hæc tantum leguntur impreſſa: *Explicit prologus.* Quinque lineas dictæ columnæ poſtremas immediate ſequentes operis initium ſibi vindicat. Litteræ ſunt gothicæ quidem, ſed talis formæ, quæ ad rotundas quodammodo accedit. Deſunt ubivis initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Præter punctum nullum etiam occurrit ſignum diſtinctionis. Charta eſt admodum firma, munda, & alba. Chartarii ſignum frequentiſſime occurrens eſt roſa diverſæ magnitudinis. Semel caput bovis obſervavi: aliquoties ſtrigilem, non niſi bis, terve uvam. Columna quævis 62. lineas complectitur. Sunt tamen margines ſatis ampli. Totum opus foliis impreſſis conſtat 163. Accedunt vero duo folia ſeparata, quæ indicem continent materiarum. In fronte hujus indicis hæc leguntur impreſſa: *Sequũtur queſtiones ſeraphici doctoris dñi bonauenture cardinalis ſuper primo libro ſententiaꝝ. & primo quatuor queſtões pambule ſcdm quadruplex. genus cauſe.* Nec in fine hujus indicis, nec in fine ipſius operis quidquam legitur adnotatum ut adeo locus, annus, typographus lateant, qui ex characteribus, ſeu litteris non ſatis etiam poſſunt, agnoſci. Librum anno ſaltem 1476. eſſe excuſum, initio monui.

LXXVIII. Sermones Sacri pro feſtis per annum diebus, dicti *Sermones Dan.* in Fol.

Paginæ ſingulæ in duas columnas diſtinctæ ſunt. Prima columna exhibet. *Regiſtrum Sermonum opis dan de ſãctis. Et nota q3 numeri aũpoſiti nõ quotant folia libri ſ3 originem ꝯtentoꝝ ĩ libro Dan.* Terminatur hoc regiſtrum in averſa pagina folii ſecundi columna prima paulo ante medium. In eadem columna legitur impreſſum *Incipit tabula libri*, hoc eſt, index alphabeticus materiarum. Incipit hæc tabula folio 3tio, & quinque implet folia. Folio demum impreſſo octavo *Incipit opus de ſanctis.* Sequitur autem immediate brevis auctoris introductio, ex qua diſcimus, eundem etiam ſermones ſacros de tempore edidiſſe. Porro huic prologo præfixit verba ſequentia ex Deuteronomii Cap. XXXI. deprompta: *Dan catulus leonis fluit largiter de Baſan.* Inde conjicio, ſermonibus iſtis nomen, *Sermones Dan*, fuiſſe inditum. Impreſſum eſt hoc opus charactere gothico, ſatis pinqui, & magis rotundo, quam oblongo. Initiales litteras magnas ligno inciſas typographus adjiciendas curavit. Cuſtodes vero, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba & polita. Chartarii ſignum frequentius occurrens eſt littera D, quam ſtilus ſecat ex una parte in annulum, ex altera in crucem deſinens. Minus frequenter corona occurrit. Quævis columna integra lineas 57. complectitur. Conſtat volumen integrum foliis impreſſis 246. In fine nihil prorſus legitur adjectum. De typographo & loco impreſſionis nolim hariolari. Librum ipſum ante ann. 1480. impreſſum eſſe, perquam mihi probabile eſt.

Digitized by Google

LXXIX. Guilelmi Poſtilla in Evangelia & Epiſtolas de tempore, & diebus Dominicis, de Sanctis, de communi Apoſtolorum, Martyrum, Confeſſorum, Virginum & pro defunctis. in Fol. min.

Auctoris nomen in hac editione exprimitur voce *Gvuilerinus*. Eundem alii Guilhermum, alii Guilielmum adpellarunt. Ex plerorumque ſententia idem fuit cum Guilielmo Pariſienſi Epiſcopo, qui anno 1249. diem obiit ſupremum. Sed diverſum fuiſſe præſentis operis auctorem ſeu compilatorem a Guilielmo pariſienſi, inde patet, quod paſſim in hac poſtilla excitaverit Nicolaum de Lyra, quem etiam in Præfatione inter eos numerat, ex quorum ſcriptis ſua depromſit. Fuit igitur integro ſaltem ſæculo poſterior Guilielmo Pariſienſi. Immo ſæculo primum decimo quinto floruit. In ſubſcriptione enim, quam ipſe auctor adjecit, Poſtilla hæc collecta dicitur Anno dñi M. cccc. XXXVII. Quis fuerit, ego quidem non auſim determinare, ſufficientibus deſtitutus monumentis. Ipſe in præfatione de ſe loquitur in hæc verba: *Ego frater* (videtur igitur Religioſi cujusdam ordinis fuiſſe alumnus) *Gvillerinus ſacre theolouie profeſſor minimus Pariſius* (ſic) *educatus*. Atque hæc quidem de auctore, nunc de præſenti diſſeram editione. In averſa primi folii pagina auctoris legitur præfatio, in qua adfirmat, ſe opus iſtud pro minus expertis clericis & incipientibus prædicatoribus compilaſſe ex diverſis auctoribus, quos etiam nominat. In prima pagina ſecundi folii opus ipſum incipit, diviſum quodammodo in duas partes, quarum prima expoſitiones epiſtolarum altera Evangeliorum complectuntur. Pars prima octo plagularum faſciculis comprehenditur, ſignatis A — H, ſuntque omnes quaterni, præter G & H ternos. In fronte folii 61. *Incipit Poſtilla ſup evangelia dñicalia ſcdm ſenſu lrālem*, ſeu pars operis ſecunda, plagularum faſciculis quatuordecim comprehenſa, ſignatis A — O. qui omnes ſunt quaterni excepto ultimo, qui ternus eſt, & ultimum folium habet vacuum. Litteris impreſſum eſt hoc opus gothicis, rudibus admodum & inæqualibus, nec ſcite in voces compoſitis. Abbreviaturæ ſunt frequentiſſimæ. Interpunctionis ſignum nullum occurrit, niſi punctum, & hoc rariſſime, ſaltem, ubi ſenſus terminatur. Plerumque enim tantum occurrit ante & poſt citationes. Initiales litteræ, cuſtodes, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Charta eſt plane firmiſſima, ſed minus alba & polita. Cl. Zapfius in Augsburgs Buchdruckergeſchichte pag. 143. aliam citat editionem nota loci, anni, typographi carentem, quam tamen Gunthero Zainer attribuit, uti alteram etiam, quam ad annum 1476. recenſuit, utpote nota anni ejusdem inſignitam. Noſtra editio ab utraque diverſa eſſe videtur. Litteræ enim parum reſpondent Zainerianis variis, quas mihi quidem videre contigit. Quare de loco impreſſionis & typographo non habeo, quæ proferam, ſatis probabilia. Quod annum impreſſionis attinet, videtur mihi ad annum 1476. referenda eſſe editio. In poſtilla enim in evangelium de communi virginum:

Simile

Digitized by Google

Simile eſt regnum cœlorum decem virginibus &c. verbis illis *Moram autem faciente ſponſo dormitaverunt omnes & dormierunt*, ſequens adjecta eſt expoſitio : *Mora iſta eſt decurſus temporis ab aſcenſione Chriſti ad diem judicii quod vocatur mora propter longitudinem. Jam enim duravit M. cccc. LXXVI.* annos. Hic ſane numerus nequit annum deſignare a Chriſti aſcenſione milleſimum, quadringenteſimum, ſeptuageſimum ſextum, qui eſſet poſt Chriſtum natum circiter 1509. Multis enim annis antiquiorem eſſe editionem unumquemvis ipſe conſpectus edocet. Deſignat igitur annum a Chriſti nativitate currentem. Porro hæc anni deſignatio non eſt ab operis compilatore facta, utpote qui compilationem ſuam in ſubſcriptione factam eſſe teſtatur anno 1437. Igitur probabiliſſimum eſt mihi, eum qui editioni huic præfuit, annum a Chriſti nativitate tum currentem voluiſſe deſignare. Certe in aliis etiam editionibus hic loci annus editionis fuit mutatus. Sic, Teſte cl. Gemeiner in Nachrichten von der Regensburger Stadtbibliothek &c. pag. 282. editio Baſilienſis hujus operis anno 1506. facta pro *duravit annos M. cccc. Lxxvi* habet *duravit annos* 1507. Subſcriptionem, ſeu auctoris Epilogum integrum recitavit Zapſius loc. cit. Nec is quidem, niſi uno alterove verbo, differt ab Epilogo, qui legitur ad calcem noſtri exemplaris.

LXXX. Bartholomæi Anglici de Proprietatibus Rerum Libri XIX. in Fol.

Auctorem hujus operis quidam ordinis Prædicatorum, alii vero, quorum ſententiam ipſe *Quetif de Scriptoribus ord Præd. Part. I. pag.* 486. tuetur, jure potiori ordinis Franciſcanorum alumnum fuiſſe adfirmant. Præſens ejus opus in novendecim libros pro rerum, quarum exponit proprietates, diverſitate & numero diviſum eſt. Quæ mihi præ oculis eſt ejusdem editio, editionibus omnibus, ab Orlandi in *Origine e Progreſſi della ſtampa* pag. 276, recitatis antiquior eſt. Hoc ipſum quippe exemplar, quod deſcripturus ſum, Georgius Zingel, Academiæ noſtræ olim Procancellarius & Profeſſor jam anno 1479. ſibi comparavit, ut ipſe manu ſua ad calcem primæ paginæ adnotavit. Porro pagina quævis in duas columnas diſtincta eſt. In fronte primæ columnæ paginæ primæ *Incipit phemiū de pprietatibus re4 fratris bartholomei anglici de ordine frat4 mino4.* In fine vero voluminis, quod 215. foliis conſtat impreſſis, leguntur ſequentia: *Explicit tractatus de proprietatibus rerū editus a fratre bartholomeo anglico ordinis fratrū minorum.* Hanc ſubſcriptionem immediate præcedit catalogus alphabeticus auctorum, ex quorum ſcriptis auctor pleraque depromſit. Litteræ ſunt gothicæ, minus pinques. Interpunctionis ſigna ſunt punctum, & linea cum puncto ſubjecto (!) Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Charta eſt plane firmiſſima, ſed minus alba & polita. Chartarii ſigna ſunt oppido varia. Inter alia aliquoties occurrit caput humanum, in cujus vertice ſtilus exurgit in ſtellam deſinens.

LXXXI. Iſidori Hiſpalenſis Libri XX. Etymologiarum. in Fol. magn.

Prima celeberrimi hujus operis editio ea cenſetur, quæ anno 1472. Auguſtæ vindelicorum prodiit, a me ſupra ad hunc annum deſcripta. Hac vero non multum poſterior, ſi non coeva, præſens hæc eſſe videtur, quam modo deſcripturus ſum. Litterarum, quibus impreſſa eſt, figura, quam proxime accedit ad characteres rotundos romanos. Litteræ etiam majuſculæ, quibus impreſſi ſunt tituli librorum, capitum, aliarumque ſectionum minorum, capitalium formam imitantur. Utriusque vero generis litteræ romanis minus nitidæ, & æquabiles ſunt. Litteris vocibusque græcis, uti etiam figuris aliis, e. g. geometricis, & aſtronomicis typographus deſtitutus fuiſſe videtur. His enim adſcribendis ſpatium vacuum reliquit. Litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri omnino deſunt. Interpunctionis ſignum paſſim occurrens eſt punctum: rariſſime duo puncta occurrunt. Paginæ ſingulæ in duas columnas diſtinctæ ſunt. Columna quævis lineas impreſſas 51. complectitur. Charta eſt firmiſſima, & alba admodum, ſed minus polita. Chartarii ſignum frequentiſſime occurrens, & facile diſtinquendum eſt roſa. Obſervavi ſæpe ſtrigilem, nec raro etiam pileum principis cum cruce ſuper impoſita. Opus integrum foliis impreſſis 141. conſtat. In prima columna primæ paginæ hæc leguntur impreſſa majuſculis litteris: *Incipit Epiſtola Iſidori Junioris Hiſpalenſis Epiſcopi Ad Braulionem Ceſar Auguſtanum Epiſcopum.* Sequuntur deinde geminæ Iſidori ad Braulionem Epiſtolæ, quarum ſingulis ſubnexa eſt Braulionis reſponſoria. His accedunt duæ aliæ Iſidori ad Braulionem Epiſtolæ, in quarum prima ſcribit inter alia: *Codicē ethimologia4 cum aliis codicibꝯ de itinere tranſmiſi. & licet inemēdatū p̄ valitudine tamen tibi modo ad emendandū ſtatueram offerre ſi ad deſtinatū locū cōcilii pueniſſe3.* Secunda vero breviſſima eſt hujus tenoris: *En tibi ſic̄ pollicitę ſum miſi op⁹ de origine quorūdā* (ſic) *rerū ex veteris lectionis recordacōe collectū atque ita in quibuſdā locis annotatum ſicuti exſtat cōſcriptum ſtilo maiorū.* Huic ſubjuncta eſt monitio ad lectorem de immediate ſequenti tabula, ſeu indice breviſſimo materiarum cujusque libri. In ſecundi folii quarta demum columna *Incipiunt capitula primi libri*, hoc eſt, capitum ſingulorum tituli; cujusmodi ceteris etiam libris ſingulis ſunt præfixi. In fine operis, quod terminatur in ſecunda folii 141. columna, linea 43, nihil prorſus legitur adnotatum.

LXXXII. Liber 1mus, 2dus & 4tus canonis Avicenæ a Magiſtro Gerhardo Cremonenſi ex Arabico latine verſi. in Fol.

Litteræ, quibus impreſſum eſt hoc opus ſunt ſimillimæ, aut omnino eædem cum litteris, quibus impreſſum eſt opus immediate præcedens. Charta etiam plane eadem videtur. Chartarii quoque ſignum omnium frequentiſſime

me occurrens eſt Roſa diverſæ magnitudinis. Occurrunt tamen ſæpius etiam Strigil & Uva. Non niſi bis terve obſervavi caput bovis, nec ſæpius pileum principis cum cruce ſuperimpoſita. Signa interpunctionis ſunt punctum & duo puncta. Hæc tamen rarius occurrunt. Paginæ ſingulæ ſunt in duas columnas diſtinctæ. Columna quævis integra lineas 56. impreſſas continet. Conſtat volumen integrum foliis impreſſis 297. In fronte primæ columnæ primæ itidem paginæ litteris iisdem, quibus ipſe textus, impreſſa leguntur ſequentia. *Liber canonis pmˀ quē pñceps abohali abinſceni de medicina edidit. tranſlatus a Magiſtro Gerhardo cremonenſi ī toleto ab arabico in latinum. Verba abohali abiuſceni.* Tum auctoris ſequitur præfatio, quam excipit index materiarum primo generalis omnium quinque librorum Canonis, tum particularis libri primi. Terminatur autem primus liber in averſa pagina folii 92, columna prima. In ſequenti folii pagina prima columna prima *Incipit liber canonis ſecundˀ auicēne de ſimplici medicina v̄ba pncipis abhoali.* Secundum librum immediate excipit quartus, ita cum illo connexus, ut tertius in hac editione non impreſſus videatur. Exſtat canonis Avicennæ editio Patavina ann. 1476. Videtur noſtra huic aut coæva aut omnino anterior. In fine voluminis noſtra hæc tantum verba impreſſa exhibet: *Liber q̄rtˀ canonis auicēne explicit.*

LXXXIII. Dialogorum S. Gregorii M. Libri quatuor. in Fol.

Siquis alius, hic certe liber nota anni, loci & typographi carens ante annum 1477, & forte pluribus ante annis, impreſſus dici poteſt. Habet enim omnes remotiſſimæ antiquitatis notas. Litteris impreſſus eſt gothicis ſculptis, non fuſis, ut earum inæqualitas ad oculum demonſtrat. Interpunctionis ſignum aliud non occurrit, quam punctum. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt omnino. Pagina quælibet eſt in duas columnas diſtincta. Columna quævis integra lineas impreſſas quadraginta duas complectitur. Chartarii ſignum eſt caput bovis, cujus inter cornua ſtilus exurgit in polygonum deſinens. Incipit ſine ulla inſcriptione verbis illis: *Quadam die nimiis quorūdam ſeculariū &c.* Primus liber terminatur folio undecimo, pagina prima, columna ſecunda, linea vigeſima ſexta. Spatium, quod ſupereſt hujus columnæ, eſt vacuum. In prima vero averſæ paginæ columna *Incipit liber ſecundus dyalogorum de vita & miraculis ſancti benedicti abbis*, & terminatur folio vigeſimo ſecundo, averſæ paginæ columna ſecunda, linea vigeſima cui hæc tantum ſunt adjecta: *Explicit vita beati benedicti abbatis.* Liber tertius in ſequenti folio ſine ulla inſcriptione incipit, quemadmodum etiam quartus, cujus exordium eſt in averſa folii trigeſimi noni pagina columna prima, linea prima. Folio quinquageſimo ſeptimo, eoque ultimo, pagina prima, columna ſecunda, linea trigeſima tertia finitur liber quartus. Subſcriptionis loco hæc tantum ſubjecit typographus.

Explicit liber quartus
Dyalogoꝝ gregorii.

LXXXIV.

LXXXIV. S. Joh. Chryſoſtomi Sermones XXV cum Epiſtola ejusdem ad Theodorum Monachum, qua eum ad Monaſterium revocat. in Fol. min.

Sunt hi ſermones rotundis quidem litteris, ſed admodum inæqualibus, ut ſculptæ videantur, non fuſæ, impreſſi. Nec ſermones, nec epiſtola præfixos habent titulos, ut adeo eorum initia haud alio indicio, quam ſpatio vacuo inter præcedentem & ſequentem relicto, dignoſcantur. In fine primæ lineæ ſermonum ſecundi & tertii typographus numerum adpoſuit hac ratione: *Sjj*, hoc eſt, ſermo ſecundus, *S III*, hoc eſt, ſermo tertius. Litteræ initiales ſermonum, & epiſtolæ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. Charta eſt varia, interdum minus firma, ubique tamen alba & munda. Præter punctum & duo puncta occurrit etiam interrogationis ſignum moderno ſimillimum. Pagina quævis integra lineas complectitur 27. In fronte primæ paginæ ante primum ſermonem typographus amplum reliquit ſpacium, cui noſtri exemplaris rubricator inſcripſit ſequentia colore rubro: *Sermones beati Jo. Cri. quinque & viginti p venerabilem prēm cſtopho4 pſonam* (Chriſtophorum perſonam) *Ro.* (Romanum) *p̄rorem* (forte Procuratorem) *ſcē Balbine nup e greco in latinū traducti ac reverendiſſimo dn̄o Marco barbo veneto cardinali ſcī Marci viro oī laude cumulato. dedicati & inſcpti.* 9°4 *pmus cont᷑ auaritiā ſiue pecūia4 amorē ſic incipit.* Diſcimus ex his nomen interpretis, & cardinalis, cui inſcriptum vel dedicatum eſt iſtud opus. Ipſa vero dedicatio, cum duplici indice 1) alphabetico materiarum, 2) ſermonum in noſtro quidem exemplari ſermonibus, & Epiſtolæ eſt ſubnexa. Nec in fine ſermonum, nec in fine dedicationis atque indicum quidquam legitur adnotatum. In fine Epiſtolæ ad Theodorum Monachum hæc ſolum verba leguntur impreſſa, & quidem in eadem linea, qua epiſtola ipſa terminatur: *Explicit Epiſtola Criſoſtimi* (ſic). Dedicatio & indices novem implent folia. Antiquiſſimam eſſe editionem iſtam, & certe ante annum 1477. factam nullus dubito. Annum autem impreſſionis, locum, & typographum non auſim determinare. Sermones omnes ſunt moralis argumenti. Primus eſt contra avaritiam. 2do demonſtratur, nequitiam eſſe voluntariam, nec a natura ortum habere. Tertius inſectatur incitamenta libidinis. Quartus opera miſericordiæ inculcat. Sed forte nimis foret longum ſermonum ſingulorum recenſere argumenta.

LXXXV. Valerii Maximi dictorum factorumque memorabilium Libri Novem. cum commentariis Omniboni Leoniceni. Venetiis ſine nota anni & typographi. in Fol.

In averſa primi folii impreſſi pagina leguntur *Valerii Maximi dictorum & factorum memorabilium rubricæ*, h. e. indiculus capitum cujusque libri, qui terminatur in prima ſequentis folii pagina. In averſa folii ejusdem pagina ex-

ſtat

Digitized by Google

ſtat *Valerii vita*, lineis comprehenſa tredecim. Tum in noſtro quidem exemplari folium ſequitur vacuum. Quarto demum folio ipſum opus cum commentariis incipit. Textus æque ac commentaria, quæ extremos tres margines occupant, ſunt rotundo charactere impreſſa, ille quidem majori pereleganti, hæc vero minori. Cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Initiales litteras parvas, & ſignaturas ipſe typographus adjecit. Plagularum faſciculi univerſim ſunt 26, iique omnes quaterni, excepto ſecundo b, & ultimo ſ. qui terni ſunt. In ſuperiori paginæ ſiniſtræ margine capitalibus litteris *Liber*, in paginæ vero dextræ margine libri numerus, e. g. *Octavus* legitur impreſſus. Ad calcem primæ ultimi folii paginæ hæc pariter impreſſa leguntur: *Opus Valerii Maximi cũ omniboni Leoniceni uiri p̃ſtãtiſſimi examinata interpretatiõe fœliciter explicit. Impreſſum Venetiis.* In averſa pagina legitur *Regiſtrum* hoc eſt, index primarum cujusvis plagulæ vocum. Editores Valerii Maximi Bipontini duas excitarunt hujus ſcriptoris editiones venetas cum expoſitione, ſeu commentariis Omniboni Leoniceni, alteram quidem anni 1482, alteram anni 1485. Utraque annis aliquot antiquior videtur eſſe noſtra, cujus nulla apud editores Bipontinos, de Bure, Hamberger, Orlandi, Harwood exſtat memoria. Typi Jenſoniani eſſe videntur.

LXXXVI. M. Celii Fabii Quinctiliani Inſtitutionum oratoriarum Libri XII. Ex recenſione Omniboni Leoniceni. In Fol.

In averſa primi folii impreſſi pagina incipit *Tabula Quinctiliani*, ſeu index capitum cujusque libri, in duabus columnis impreſſus, qui terminatur in averſa ſecundi folii pagina. Tertii folii prima pagina vacua eſt. In averſa autem pagina folii ejusdem legitur editoris ad Moyſen de Buſarellis Epiſcopum Belumnenſem Epiſtola, in qua teſtatur, ſe *tertio abhinc anno* (quam ſcilicet ejus edendi conſilium cepiſſet) *librum iſtum auditoribus ſuis exponere aggreſſum ita vitiatum reperiſſe, ut nusquam ferme ſincerus videretur: interdum etiam fuiſſe, ubi nullus omnino ſenſus elici poſſet.* Quare ejus emendandi conſilium ſe demum cepiſſe, ad id auctoritate laudati præſulis præcipue permotum. Folio demum quarto opus ipſum incipit, charactere impreſſum rotundo, eoque plane nitidiſſimo, vt æque nitidum in nullo libro hactenus deſcripto me reperiſſe putem. Charta quoque ſatis munda, & alba eſt. Chartarii ſigna duo obſervavi, & quidem frequentiſſime libram circulo incluſam, rarius caput bovinum, cujus inter cornua duplex ſtilus aſcendit modo in roſam, ſeu, ſi mavis, polygonum, modo, ſed rarius in coronam deſinens. Capitibus præfixa quidem ſunt brevia argumenta. Sed numerus capitum non eſt expreſſus hac e. g. vel ſimili ratione *caput ſecundum, caput tertium.* Libris autem ſingulis charactere capitali præfixi ſunt tituli hunc, vel ſimilem in modum: *Marci Fabii Quinctiliani oratoriarum Inſtitutionum liber quartus.* Initiales litteræ librorum & capitum, cuſtodes, & paginarum numeri deſunt. Plagularum faſciculi ſunt 28, ſignati **a — z**, adeoque 23, nec non &. *A. B. C. D.* ſunt

Sunt omnes quaterni, præter c. e. g. i. l. n. p. t. A. G. ternos, & D duernum, cujus ultimum folium vacuum eſt. Prima duo folia, quæ indicem capitum complectuntur non ſunt ſignata. Pagina quævis integra lineas complectitur 39. unam tantum alteramve 40 lineas complectentem obſervavi. Occurrunt puncta, duo puncta, & interrogationis ſignum, nec non diphtongus ae. In fine libri duodecimi capitalibus litteris hæc tantum impreſſa leguntur: *M. Fabii Quinctiliani oratoriarum Inſtitutionum Libri Duodecimi & ultimi finis.* Editionem venetam harum Inſtitutionum ab Omnibono Leoniceno curatam, & Venetiis a Nicolao Jenſon anno 1471 vulgatam multi, & vix non omnes, quos præ manibus habeo Bibliographi excitarunt. Verum de noſtra hac quæ nota anni, loci, typographi caret, omnes altum ſilent, præter Orlandum, qui in indice alphabetico ad vocem Quinctilianus noſtram forte deſignat editionem, dum unam laudat impreſſam charactere pulcherrimo ſine anno, loco, & typographo. Veneta illa anni 1471. græca non habet, ut editores Quinctiliani Bipontini adſirmant: noſtra vero habet. Iisdem teſtibus editoribus in Epiſtola Omniboni Leoniceni ad Moyſen de Buſarellis hæc inter alia leguntur: *Accedebant juſtæ præces magiſtri Nicolai Jenſon Gallici alterius,* (*ut vere dicam*) *Dædali: qui librariæ artis mirabilis inventor: non ut ſcribantur calamo libri: ſed veluti gemma imprimantur: ac prope ſigillo primus omnium* (putavit ergo Omnibonus, vir cetera doctiſſimus, & eruditiſſimus, Nicolaum Jenſon fuiſſe artis impreſſoriæ inventorem) *ingenioſe monſtravit, ut huic viro, qui de re literaria tam bene meruerit, nemo ſit, qui non favere ſummopere debeat.* Hæc autem deſunt in epiſtola Omniboni ad eundem Moyſen noſtræ editioni præfixa, leguntur autem cetera omnia, quæ ex eadem, qualis quidem Jenſonianæ editioni eſt præfixa, excerpſerunt editores bipontini, ut adeo ea ſola ſtudio ſublata in noſtra editione videantur, quæ Nicolaum Jenſonium attingunt. Atque exinde quidem probabilis mihi admodum conjectura ſubnaſcitur Jenſonianam editionem forte non diu, poſtquam prodiit in lucem, ab alio quodam typographo venetiis aut alibi etiam commorante iteratam fuiſſe, græcis nunc adjectis atque iteratam hanc editionem noſtram eſſe puto. Nolim tamen ſine teſtibus, aut facta utriusque editionis collatione præcipitare ſententiam.

LXXXVII. Franciſci Philelphi Epiſtolarum Libri XVI. in Fol.

In fronte primæ paginæ capitalibus litteris impreſſa leguntur ſequentia: *Franciſci Philelfi Epiſtolarum Liber Primus.* His ſubjecta iisdem litteris inſcriptio primæ epiſtolæ: *Franciſcus Philelfus Leonardo Juſtiniano Salutem Plurimam Dicit.* Tum immediate ſequitur prima epiſtola. Singulis etiam epiſtolis ſimilis præfixa eſt inſcriptio, charactere tamen eodem, quo ipſæ epiſtolæ, impreſſa. In fine ſingularum epiſtolarum notantur dies, & annus, quibus ſcriptæ ſunt. Continentur autem in hac editione epiſtolæ, quas auctor celeberrimus, Orator, & Poeta Laureatus, in celeberrimis Italiæ academiis

græ-

Digitized by Google

græcarum, & latinarum litterarum Profeſſor, Eques auratus, & ad principes Italos legatus ab anno 1427. usque ad annum 1461. partim ad viros illius ætatis litteratiſſimos: partim ad ſummos principes partim ad amicos dedit. Vixit auctor, teſte Orlandio in *Origine e Progreſſi della ſtampa* ad annum usque 1481. cl. de Bure præſentem editionem omnium primam eſſe incunctanter adfirmat: eandemque ex litterarum ſimilitudine cum litteris Johannis de Colonia veneto huic typographo celeberrimo adſcribi teſtatur, excuſam circa annum 1475. Quamvis vero hæc editio non omnes complectatur Philelphi epiſtolas (harum quippe poſthac numerus eo excrevit, ut libros efficerent triginta octo) in magno tamen apud eruditos, teſte eodem de Bure, habetur pretio, eo quod omnium editionum ſit prima: ejus quoque rara ſint exemplaria. Impreſſum eſt autem iſtud opus charactere rotundo perelegants, & chartæ mundiſſimæ. Græca etiam vocabula non ineleganti ſunt charactere expreſſa. Litteras initiales parvas ipſe typographus adjecit. Cuſtodes vero, ſignaturæ, & paginarum numeri deſunt. Interpunctionum ſigna ſunt punctum, & duo puncta. In fine operis ſeu epiſtolæ Philelphi ad Ludovicum Caſellam ex Mediolano quarto Idus Martias anno 1461. datæ nihil aliud legitur, quam vox, *Finis.*

LXXXVIII. S. Antonini Archiep. Florentin. Tractatus de Excommunicationibus tam majori, quam minori. Interdicto Eccleſiaſtico, Suſpenſione & Irregularitate. in 4to.

Tractatus iſti in duabus columnis charactere gothico minori impreſſi ſunt. In prima primæ paginæ columna hæc, tituli loco, leguntur impreſſa: *Reverendiſſimi domini archiepi florẽtini beati antonini ordis p̃dicato4 viri utriuſq3 pagine pitiſſimi. Tractat⁹ ſuper cẽſuras. Feliciter incipit.* Tum immediate in eadem columna ſine ullo alio titulo incipit Tractatus de excommunicationibus. Capitulis nulli præfixi ſunt tituli. Attamen typographus ſpatium reliquit vacuum, iis adſcribendis ſufficiens. Deſunt quoque litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Interpunctionis ſignum unicum obſervavi, nempe punctum. Littera Jod raro punctum habet ſibi impoſitum, idque adeo exiguum, ut pene oculos fugiat. Pro *ae* ubivis eſt *e* ſimplex. Charta eſt firma admodum, munda & alba, habetque margines ſatis amplos. Tractatibus de interdicto, ſuſpenſione, & Irregularitate non ſunt præfixi peculiares tituli, ſed ſolo ſpatio vacuo, quod typographus reliquit, diſtinquuntur. In fine Tractatus de irregularitate hæc tantum leguntur: *Finit. Laus Deo.* Accedit tabula tribus foliis comprehenſa argumenta exhibens ſingulorum cujusvis Tractatus, ſeu, ut hic dicuntur, tituli capitum. In fine hujus tabulæ non niſi hæc habentur impreſſa: *Finit Tabula rubricarũ felicit.* Typi viden-

Digitized by Google

tur eſſe veneti aut Nicolai Jenſon. aut Joh. de Colonia. Non immerito hanc editionem, quam a nemine excitatam reperi anno 1477. anteriorem a me haberi, patet ex deſcriptione a me data.

LXXXIX. Hiſtoria Friderici I. Henrici VI. Philippi. Othonis IV, & Friderici II. Imperatorum, ab Anonymo, coævo tamen ſcripta. in Fol.

In fronte primæ paginæ typis iisdem, quibus ipſe textus impreſſa hæc leguntur: *Hiſtoria Friderici imperatoris magni. hui⁹ nomis primi ducis ſueuorum & paritele ſue:* tum immediate ipſa incipit hiſtoria. Initio autem operis auctor de majoribus agit Friderici I, atque de illis præcipue, qui ante eundem imperii habenas moderati ſunt: quemadmodum narratis rebus a Friderico I. geſtis ea ſubtexuit, quæ ab ejusdem Friderici in Romano imperio ſucceſſoribus ſupra nominatis geſta ſunt. Stilo uſus eſt pro temporis illius ratione ſatis culto, & veritatis amorem ubivis prodidit. Ad annum 1205. de ſe ipſo adnotavit: *Eodem anno ego ad religionē veni:* ad annum vero 1207: *Ego ad ordinem p̄monſtratenſem veni.* Continuavit hiſtoriam usque ad ad annum 1229. Sed de externa hujus editionis forma nunc loquar. Liber totus in capita ſeu ſectiones triginta octo diviſus eſt. His vero nec numeros, nec titulos præfixit typographus, adeo ut relicto ſolum ſpatio vacuo, quod adpingendæ initiali cujusvis litteræ ſufficeret, plerumque ſecernantur. Deſunt enim ubivis litteræ initiales, uti etiam cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Quævis pagina triginta octo lineas impreſſas continet. Totus vero liber paginis impreſſis quadraginta quatuor abſolvitur. Litteræ ſunt rotundæ eæque perelegantes. Abbreviaturæ occurrunt paucæ. Pro *ae* ubivis, eſt *e* ſimplex. Signum interpunctionis in ipſo contextu aliud non obſervavi, quam punctum. In fine vero quorundam capitum puncti loco, duo puncta occurrunt. Opus terminatur in averſa folii quadrageſimi quarti pagina, linea trigeſima ſecunda. Exſtat hujus editionis, certe rariſſimæ, exemplar in Bibliotheca Monaſterii Imperialis Weingarten in Suevia, cujus meminit cl. Zapſius in Reiſen in einige Klöſter Schwabens &c. pag. 32. Adfirmat idem, tam rara eſſe ejus exemplaria, ut manuſcriptis pene codicibus æquiparentur. Putat opuſculum iſtud circa annum 1470. eſſe typis excuſum.

XC.

XC. Honorii Auguſtodunenſis Libri tres de Imagine Mundi. in Fol.

Primus liber mundi hujus aſpectabilis deſcriptionem continet generalem. In ſecundo auctor agit de tempore, ejusdemque variis diviſionibus & menſuris apud varias gentes. Liber tertius eſt chronicon breviſſimum a mundi origine usque ad Conradum III. Imperatorem deductum. De hoc vero hæc tantum adnotavit auctor: *Conradus regnavit añor XIIII.* Atque ex hoc quidem conjecturare licet, quo tempore auctor vixerit. Obiit nimirum Conradus III. anno 1158. oportet igitur auctorem noſtrum ſæculo duodecimo floruiſſe. Quis, aut unde fuerit, non ſatis conſtat. Natione gallum, & ſcholæ Auguſtodunenſis (gallice *Autun*) rectorem fuiſſe olim communis erat opinio. Verum cum in ſuis operibus, quæ oppido multa & varia ad noſtram ætatem pervenerunt, fere tantum germanos ſcriptores, ritus quoque germanos commemoret, germanum fuiſſe recentiores non nulli docte probarunt, inter alios Le Beuf in *Recueil de diver. ecrits pour eclaircir l'hiſtoire de France tom. I. pag.* 254. *ſeqq.* Ex eo certe, quod Auguſtodunenſis adpelletur, Gallum fuiſſe, non probatur. Auguſtodunum enim nomen eſt pluribus civitatibus olim commune, & in ipſa germania, quod hodie *Augſt* dicitur oppidulum, haud longe a territorio Baſileenſi remotum, olim Auguſtodunum, & Auguſta Rauracorum dicebatur. Qui plura de noſtro auctore, ejusque ſcriptis noſſe cupiunt, adeant P. Bernardi *Pez Diſſertationem Iſagogicam ad tom. II. Theſauri Anecdot.*

In fronte primæ paginæ hæc verba leguntur: *Criſtianus ad ſolitariũ quendam de ymagine mundi. Honorio.* Sequitur deinde Chriſtiani ad Honorium Solitarium epiſtola, qua eundem rogavit, ut hunc de mundo aſpectabili librum componeret. In eadem pagina incipit *Prologus de ymagine mundi. Honoriꝫ*; qui terminatur averſæ paginæ linea 24. In eadem linea legitur: *Incipit ymago mundo.*

De forma mundi.

Capitulis ſingulis ſimiles præfixi ſunt tituli, quin numerus, aut capitulum expreſſis verbis indicetur, e. g. Capitulum *De creatione mundi*, quod eſt ſecundum primi libri. Terminatur autem primus liber folio 21, pagina prima, linea 30, his verbis, *Explicit liber p̄m⁹.* In fronte averſæ paginæ *Incipit Secundus*, idemque terminatur folio 34, prima pagina, linea 18, cujus ultima verba ſunt: *Explicit liber ſcd*3. Immediate autem

Incipit tertius.

Ad finem libri tertii nihil prorſus eſt adjectum, ſed terminatur hic liber folio 46, pagina prima, linea 10, ipſis auctoris verbis: *Conradus regnavit añor XIIII.* Deſunt ubivis litteræ initiales, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Litteræ ſunt gothicæ formæ, oblongæ, & perelegantes.

Digitized by Google

gantes. Interpunctionis ſignum aliud non occurrit, quam punctum. Charta eſt omnino mundiſſima, & habet ampliſſimos margines. Quid multa? Typi & charta prorſus conveniunt cum typis & charta, quibus impreſſæ ſunt vitæ Philoſophorum, & Alcinoi Epitoma Diſciplinarum Platonis recenſitæ ad annum 1472. N. 4. Differunt ſolum tria hæc opuſcula in numero linearum cujusvis paginæ. Nam in Imagine mundi quævis pagina non niſi 30. lineas impreſſas complectitur, in vitis Philoſophorum 31, in Epitoma alcinoi vero 33. cl. Michael Denis in Merkwürdigkeiten der garelliſchen Bibliothek pag. 201. vitas Philoſophorum, ſecundum hanc editionem, recenſuit, eandemque a Friderico Creuſner Norimbergenſi typographo excuſam eſſe adfirmavit. De Imagine mundi vero, & de Epitoma Alcinoi nihil omnino commemorat. Aſt Hambergerus *Part. IV. pag.* 246. & *pag.* 535, nec non cl. de Bure *Bibliograph. Inſtructiv. N.* 1267. meminerunt editionis, quæ tria modo laudata opuſcula ſimul complectitur. Uterque tamen ſolius Maittairii, ad quem provocant, teſtimonio ſubnixi fuiſſe videntur, & in eo erraſſe cum duce ſuo, quod epiſtolam dedicatoriam Epitomes Epiſcopi Tropienſis ad Cardinalem Cuſanum anni, quo ſcripta eſt, nota inſignitam eſſe adfirmaverint. Sane cl. de Bure expreſſis verbis adfirmat, id, quod inſinuavit tantum Hambergerus loc. cit. pag. 535. in fine voluminis, id eſt, Epitomes Alcinoi hæc verba legi: *Epiſcopus Tropienſis affatur Nicolaum Cuſenſem M. CCCC. LXXII. XXIV. die Novemb.* Subſcriptio autem in fine Epitomes ſecundum noſtrum exemplar longe aliter ſe habet. Conf. N. IV. ad ann. 1472. Quidquid ſit: ego quidem non dubito, quin imago mundi, modo recenſita, vitæ Philoſophorum, & Alcinoi Epitoma, quæ duo poſteriora opuſcula ad annum 1472. N. IV. deſcripſi, ex eadem prodierint typographia vel ſimul, vel certe non diu alterum poſt alterum. Facile mihi conſentiet, qui dicta tum hic, tum ad annum 1472. N. IV. ſine præjudicio inter ſe contulerit. Maittairium in aſſignandis librorum titulis & ſubſcriptionibus frequenter erraſſe, aliosque in errorem induxiſſe, multoties obſervavi. Quare probabiliſſimum mihi eſt, Maittairium horum trium opuſculorum eandem excitaſſe editionem, quam modo deſcripſi: & in eo ſolum lapſum eſſe, quod ſubſcriptionem falſam, ex alio forte libro per errorem transſcriptam excitaverit.

XCI. Johannis Nider ord. Præd. Præceptorium divinæ legis ſive Expoſitio Decalogi. in Fol.

Initio ſtatim, ſine ullo titulo, duplex legitur index, prior quidem alphabeticus materiarum, qui terminatur in prima ſolii 27. pagina, columna ſecunda, alter vero ſingulorum cujusvis præcepti, ſeu libri capitum. Terminatur in averſa pagina folii 28, columna ſecunda, linea 22, cui hæc tantum ſunt ſubjecta: *Et ſic ē finis.* In fronte primæ columnæ folii 29. tituli loco

Digitized by Google

loco hæc leguntur impreſſa: *Incipit prologus ī expoſicōnē decalogi ſcd'm frēm Johānē Nider ſacre theologie pfeſſorem ōdinis pdicatorū:* In fronte ſecundæ columnæ ejusdem paginæ: *Incipit pceptoriū diue legis capitulum primum.* In ſuperiori margine cujusvis paginæ Præceptum & Capitulum notavit typographus e. g. *Primum Præceptum Capitulum tredecimum* vel *Capitulum XV.* Capitula in ſectiones minores diviſa ſunt. Indicantur illæ litteris in margine adpoſitis a. b. c. &c. Volumen integrum foliis impreſſis conſtat 331. Ad calcem circa medium ſecundæ columnæ folii 331. ſequens legitur ſubſcriptio: *Explicit preceptorium divine legis. Fratris Johannis Nyder ſacre theologie profeſſoris eximii ordinis predicatorum. Conventualis Nurēbergenſis.* Litteræ gothicam habent formam, ſuntque paulo majores, & ſculptæ, ut videtur, non fuſæ. Deſunt litteræ initiales capitum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri. Interpunctionis ſigna duo obſervavi, punctum ſcilicet, & duo puncta; quæ tamen illo rarius occurrunt. Aliam hujus operis editionem recenſui ad an. 1475. N. XI. Hambergerus in zuverläßigen Nachrichten x. Thl. 4. pag. 702. editionem ejusdem excitat nota anni, loci, & typographi deſtitutam. Subſcriptio totidem conſtat verbis cum ſubſcriptione editionis modo recenſitæ. Sola differunt orthographia. Hambergerus *pceptoriū — fris Johānis — pfeſſoris — predicato4 convētual;* quæ verba aliter non nihil impreſſa ſunt in noſtro exemplari. Quare dubitare licet; an Hambergeri editio ſit eadem cum noſtra: noſtra certe antiquiſſima eſt, ante annum ſaltem 1476. excuſa, ut ex characteribus a me aſſignatis colligitur.

XCII. Guilielmi Duranti Repertorium Aureum ſeu Breviarium Gloſſarum & Textuum Juris Canonici. in Fol.

In fronte operis *Epiſtolaris plogus Guilielmi Durāti ſpeculatoris in Repertoriū aureū: ad fere oīa in Jure canonico tā gloſſa4 q̄ textuū cōphenſa: Incipit feliciter.* Hunc prologum auctor inſcripſit *Matheo ſancte Marie in porticu dyacono cardiāli.* Terminatur Prologus in prima pagina ſecundi folii, columna ſecunda: linea 3, cui hæc ſunt ſubjecta: *Explicit plogus. Incipit lib' Prim⁹.* Sequitur nempe auctor ordinem V. librorum decretalium. Primus liber terminatur in averſa pagina folii 47, columna ſecunda, linea 7. Tum immediate *Incipit liber ſecundus. de judiciis. Rubrica.* Libro tertio coronidem impoſuit typographus in averſa pagina folii 133, columna prima, linea 24, cui ſubjecit ſequentia: *Repertorii Aurei Guilhelmi duranti ad Jus canonicū tertius liber finit feliciter. Deo gracias.* Hæ duæ voces ſunt charactere majuſculo impreſſæ. In fronte primæ columnæ folii 134 *Incipit liber quart⁹ de ſponſaliis & matrimonii⁹.* R̷. Quinti libri finis eſt in averſa pagina folii 206, columna ſecunda, linea 29, ſine ulla ſubſcriptione. Folium immediate ſequens vacuum eſt. In fronte autem folii 208. incipiunt *Caſus toci⁹ iuris*

in

Digitized by Google

in q̃bus ē aliq̃3 ip̄o ſcō ſuſpenſas. ℞. Ad calcem horum caſuum folio 237, pagina prima, columna ſecunda poſt medium hæc legitur ſubſcriptio: *Explicit reptorium Magiſtri Guilielmi duranti. deo Gracias.* His ſubjecti ſunt duo verſiculi ſequentem in modum impreſſi:

Que pridem pl   *ſunt ſparſim tradita i*
ura   *ura*
Hec nunc ſup̄t   *facili monſtrat tibi c*

Litteræ gothicam habent formam. Videnturque ſculptæ eſſe, non fuſæ. Charta eſt admodum firma, ſed minus alba. Columna quævis integra lineas complectitur impreſſas 35. Initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones deſunt. Interpunctionis ſignum aliud non obſervavi, quam punctum. Non dubito, quin hæc editio ſit antiquiſſimis accenſenda, & ante annum ſaltem 1477. excuſa. Antiquiorem editione veneta anni 1496, quam excitarunt Orlandi, & Hambergerus, a nemine excitatam memini.

XCIII. Petri Comeſtoris Hiſtoria Scholaſtica. in Fol.

Hæc editio ſi non prior vel coæva, certe tamen non multo poſterior eſt Auguſtana, quam ad annum 1473. recenſui, ubi etiam de auctore, & operis argumento quædam breviter dixi: Habet certe ſummæ antiquitatis notas. Incipit ſine ullo titulo verbis illis Epiſtolæ auctoris Dedicatoriæ: *euerēdo patri ac dño ſuo guilhelmo dei grā ſenōnenſi archiep̄o. Petrus ſeru⁹ criſti p̄ſbiter trecenſis. Vitā bonā & exitum btm̄ &c.* Typographus nec libris titulos, nec capitulis numeros præfixit. Deſunt etiam litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri, & inſcriptiones. Libris tamen ſingulis præfixa ſunt breviſſima ſingulorum capitum argumenta, quæ initio ſingulorum denuo repetuntur. Litteræ ſunt gothicæ formæ, & ſuo in genere admodum elegantes. Interpunctionis ſignum paſſim occurrens eſt punctum. Puncta duo admodum raro occurrunt. Charta ſatis firma, & alba eſt. Quævis pagina in duas columnas diſtincta eſt, quarum quælibet integra lineas impreſſas 42. complectitur: Liber Geneſis terminatur in averſa folii impreſſi quadrageſimi pagina, columna ſecunda, linea 38. In prima columna folii impreſſi 221, linea 17. *Incipiūt Capitula hiſtorie evangelice*, quæ terminantur in prima columna averſæ paginæ folii 222, linea 4. Ad calcem operis, ſeu paginæ primæ folii 303. hæc tantum impreſſa leguntur: *Explicit hiſtoria ſcolaſtica.* Silent de hac editione omnes, quotquot conſului, Bibliographi præter Hambergerum in zuverläſſigen Nachrichten ꝛc. Thl. 4. pag. 264. qui eandem forte deſignavit.

Digitized by Google

XCIV. Matthæi de Cracovia Theologiæ Profeſſoris liber de arte moriendi. in 4.

Auctor hunc libellum in ſex partes diviſit, quarum 1ma eſt de ſcientia bene moriendi, 2da de tentationibus bene morientium 3tia interrogationes continet faciendas morientibus. 4ta inſtitutiones iisdem ſuppeditandas, nec non precationes, 5ta exhortationes. 6ta preces coram morientibus, dum animam agunt, fundendas. In fronte opuſculi loco tituli hæc leguntur impreſſa: *Incipit plogus in librum de arte moriēdi magiſtri mathei de cracovia ſacre theologie profeſſoris.* Tum ipſe ſequitur prologus lineis 19. comprehenſus. Litteræ gothicam habent formam. Interpunctionum ſigna ſunt punctum quod ſæpe hanc hanc habet formam (*r*), Semicolon (;) in fine majorum ſectionum, & tertium quoddam hujus formæ (✓). Initiales litteræ, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt. Charta eſt firmiſſima, alba admodum, ſed minus polita. Quævis pagina 27. lineas impreſſas continet. Opuſculum finitur in averſa pagina folii 17, linea 6, cui hæc ſubjecta leguntur: *Explicit liber vtilis de arte moriendi Mgri Mathei de Cracovia.*

XCV. Tractatus de Miſſa ſeu officio Miſſæ Magiſtri Nicolai Andreæ. in 4.

Eſt explicatio precum & ceremoniarum, quæ in miſſa tum privata tum ſolemni recitandæ, ac obſervandæ ſunt. In fronte opuſculi leguntur ſequentia tituli loco: *Incipit Tractatus* (hæc verba ſunt capitalibus litteris impreſſa, non item ſequentia) *de miſſa ſeu officio miſſe editus. A magiſtro. Nicolao Andree de civitate. Theatina doctore venerabili decretorum.* Integrum opuſculum foliis impreſſis 28. abſolvitur. Characteres ſunt rotundi, non inelegantes, ſi ſinguli ſpectentur; at minus regularis eorum eſt ſitus in integris vocibus. Littera initialis initio opuſculi deeſt. Deſunt etiam cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Ad calcem non niſi hæc verba leguntur litteris capitalibus impreſſa:

Sit : Laus : Deo.

XCVI. Salomonis III. Epiſcopi Conſtantienſis Gloſſarium latinum. in Fol. Magn.

Salomon, cui Gloſſarium iſtud poſt Trithemium a plerisque fuit adſcriptum, monachus primum ad S. Gallum, tum Ludovici Germaniæ regis Capella-

pella-

pellanus, ab eodemque Abbatiis Elvacenſi, Kampidunenſi, & S. Galli ſucceſſive Præfectus tandem circa annum 890. Conſtantienſis Epiſcopus creatus eſt, quo quidem in munere anno 920. diem ſupremum obiit. conſ. Ceillier *Hiſtorie generale des auteurs ſacrés & Eccleſiaſtiques* tom. 19. pag. 539. ſeqq. Idem vero auctor adfirmat, Gloſſarium, ſeu vocabularium, de quo loquimur, non eſſe Salomonis, ſed Iſonis Monachi ad S. Gallum, qui Salomonis Magiſter exſtitit, & Gloſſas in Prudentium ſcripſit. Ante ipſum idem adfirmavit Du Cange in *Præfatione ad Gloſſarium N.* 42, & in indiculo auctorum, & plures alii. Verum qui præſentem curavit editionem auctor anonymus, trecentis, & amplius annis nos ætate præcedens, in *Epiſtola prælibaticia*, quam vocat, operi præfixa illud incunctanter tribuit Salomoni Conſtantienſi Epiſcopo, nulla Iſonis facta mentione. Idem Salomonem hujus lexici auctorem adpellat *Salomonem* hujus nominis *ſecundum.* Tertium adpellavi, communiorem ſententiam ſecutus. Sed quidquid de hujus libri auctore ſit, præſens ejus editio, forte unica, eſt rariſſimis libris accenſenda. Exſtat tamen ejus exemplar etiam in Bibliotheca Academiæ Altorfinæ, de quo, uti etiam de auctore operis, ejusdemque œconomia ſuſius agit cl. Humelius in der neuen Bibliothek von ſeltenen, und ſehr ſeltenen Büchern rc. Stück 7. Quare breviorem mihi licet eſſe. Impreſſum eſt iſtud opus in duabus columnis chartæ magnæ, & firmiſſimæ, amplis inſtructæ marginibus, charactere pereleganti. Interpunctionum ſigna duo occurrunt, punctum ſcilicet, & duo puncta. Hæc tamen rarius. Rariſſimæ etiam ſunt abbreviaturæ. Litteræ initiales ligno inſculptæ, & floribus ornatæ, ab ipſo typographo adjectæ ſunt incluſæ quadrangulo, quod altitudine ubivis fere impreſſas duodecim lineas ſibi ſuccedentes adæquat. Hoc vero de litteris eſt intelligendum, ubi prima vice in ordine alphabeti occurrunt. Easdem vero iterato ponendas, & novam inchoantes ſectionem typographus omiſit. Deſunt etiam ubivis cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri & inſcriptiones. Columnæ omnes, quotquot numeravi, lineas impreſſas 55. complectuntur. Signa chartarii ſunt plura. Omnium frequentiſſime occurrit roſa, ſeu, ſi mavis, flos alius, diverſæ magnitudinis, nec æqualem habens numerum foliorum. Quæ majores ſunt roſæ, octo ubivis fere habent folia: minores ſeptem conſtant foliis, nec ſemper ſtilo ſunt inſtructæ, immo rarius ſtilum obſervavi. Sæpe etiam occurrit uva. Ter, ni fallor, aut quater obſervavi ſtrigilem. Semel tantum vidi triangulum, cujus baſin ſtilus admodum longus in roſam deſinens ſecat mediam. Cl. Humelius loc. cit. pag. 336. duo tantum commemorat chartarii ſigna his verbis: Das eine iſt eine ſiebenblätterige Blume an einen langen Stiel, das andere eine Striegel. Quæ cum in libris quibusdam a Petro Schæffero Moguntiæ impreſſis pariter occurrant, inde conjicit, editionem præſentis operis eidem eſſe typographo adſcribendam. Verum non videtur mihi argumentum iſtud ex chartarum ſimilitudine depromptum eſſe firmum, cum plures typographi eadem uti charta potuerint, & idem typo-

Digitized by Google

typographus diverſa in eodem libro, quod ſæpe factum eſt, & noſtri exemplaris chartæ demonſtrant. Oppido enim ſigna chartarii in noſtro exemplari diverſa ſunt a chartarii ſignis in exemplari Altorfino occurrentibus. Characteres inſuper, quibus impreſſum eſt hoc opus, cum Schoifferi characteribus parum concordant. Nihil igitur de typographo auſim adfirmare. Opus integrum foliis impreſſis ducentis octoginta ſeptem comprehenſum eſt. Sed folio 239. novum incipit alphabetum ab A — Z decurrens, quod inſtar ſupplementi ad præcedens Lexicon ſpectari poteſt. Cl. Humelius adfirmat, exemplar Altorfinum plagulis (Bögen) conſtare 141, ſeu foliis impreſſis 282. Oportet igitur mutilum eſſe exemplar iſtud, deficientibus in eo quinque foliis. Ad calcem operis nihil omnino legitur. In prima autem primi folii columna hæc leguntur verba: *Epiſtola prelibaticia in ſequentis operis cōmendationem brevibus abſoluta incipit feliciter.* In fronte autem ſecundæ columnæ paginæ ejusdem: *Salemonis* (ſic) *eccleſie conſtantienſis epi gloſſe ex illuſtriſſimis collecte auctoribus incipiunt fœliciter.* Ceterum illud eſt notatu dignum, Manuſcriptum hujus operis charactere auctori coævo optime conſervatum adhuc dum exſtare in Monaſterio ad S. Gallum, quod nos docet Celliſſimus S. R. I. Princeps & Abbas Martinus Gerbertus in Itinere Alemanico pag. 108. In Merkwürdigkeiten der zapfiſchen Bibliothek pag. 130. ſeqq. eadem recenſetur editio. Adfirmat vero editor: **Es iſt wunderbar, daß dieſes Werk von keinen Litterator bemerkt worden.** Atqui cl. Humelius loc. cit. fuſam, & eruditam de eadem editione dedit notitiam.

XCVII. Mammotrectus in Fol. min.

In fronte operis Editoris legitur præfatio, quæ incipit: *D*(Ad) *intelligendum ordinē preſentis operis &c.* Hanc excipit in eadem pagina regiſtrum alphabeticum eorum, quæ in hoc opere continentur; quod terminatur in averſa pagina folii tertii. Quarto demum folio *Prologus* (ipſius auctoris) *in mammotrectum Incipit.* Ordo materiarum in hac editione eſt alius, ac in editione ſupra N. XIV. recenſita. Litteræ ſunt gothicæ formæ. Initiales ab initio usque ad octoginta circiter ultima folia typographus plerumque omiſit relicto ſpatio vacuo, quod majuſculis adpingendis ſufficeret. In poſtremis octoginta circiter foliis initiales parvas ubivis fere ipſe typographus adjecit. Cuſtodes vero, ſignaturæ, & paginarum numeri ubivis deſunt. In ſuperiori tamen margine librorum inſcriptiones habentur impreſſæ, e. g. *Sup Geneſi, ſup Canticis cāticorum.* Interpunctionis ſignum aliud non occurrit, quam punctum. Littera Jod puncti loco plerumque lineolam habet ſibi impoſitam, & a dextra ſiniſtram verſus inclinatam. Charta minus firma, minus quoque polita & alba

 eſt

eſt. Pagina quævis triginta ſex lineas impreſſas continet, non adnumerata librorum inſcriptione in ſuperiori margine cujusvis paginæ. Volumen integrum foliis conſtat impreſſis 253. Ad calcem primæ paginæ folii ultimi hæc leguntur impreſſa: *Liber expoſitori⁹ totius biblie, ac aliorū que ī eccleſa recitant⁹. qui māmotrectus appellat⁹ feliciter explicit.* Eandem ſubſcriptionem in exemplari, quod exſtat in Bibliotheca Ratisbonenſi civica, haberi teſtatur vir cl. Carolus Theodorus Gemeiner in Nachrichten von der in der Regensburgiſchen Stadtbibliothek befindlichen Büchern rc. pag. 34. Loco *expoſitori⁹* habet tamen *expoſitionis.* Sed videtur de ſenſu potius, quam verbo fuiſſe ſollicitus quemadmodum idem bibliographus in deſcribendis aliorum etiam librorum ſubſcriptionibus plerumque modernam ſequitur orthographiam, non obſervatis, quæ in antiquis libris occurrunt, abbreviaturis. Convenit præterea exemplar a cl. Gemeiner loc. cit. deſcriptum cum noſtro exemplari in numero foliorum, & ceteris notis charactericis. Deſunt nempe in utroque exemplari Cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri: habet vero utrumque inſcriptiones paginarum in ſuperiori margine, ut paulo ante dixi de noſtro exemplari. Vix igitur, puto, dubitandum eſſe, quin noſtrum exemplar ejusdem ſit editionis cum exemplari a cl. Gemeiner deſcripto. Porro hic adſirmat, celeberrimum Schwarzium hanc editionem omnium primam judicaſſe. Ipſe vero addit, probatu difficile futurum, noſtram hanc editionem eſſe Moguntina anni 1470. priorem, qua in re facile conſenſerim. De typographo & loco impreſſionis nec ſatis probabiles quidem conjecturas habeo. Siluit quoque ea de re cl. Gemeiner ſine dubio, quod & ipſe non haberet, quod ſatis eſſet probabile.

XCVIII. Johannis Nider ordinis Prædicat. Præceptorium divinæ Legis, in Fol. min.

Præmiſſus eſt index duplex, Alphabeticus materiarum, & ſingulorum ordine capitum, foliis comprehenſus impreſſis 23. Paginæ ſingulæ cum indicis hujus, tum ipſius operis in duas columnas diſtinctæ ſunt, & impreſſæ gothico charactere non ſatis æquabili chartæ admodum firmæ, ſed impolitæ & minus albæ. Initiales litteræ capitum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri deſunt. In ſuperiori margine cujusvis paginæ indicatur præceptum & capitulum, e. g. *Tercium Preceptum capitulum octavum.* Capitulis ſingulis non ſunt præfixa ſummaria, ſed ſolus eorum numerus hac ratione, e. g. *Capitulum Sextum.* Interpunctionis ſignum nullum aliud occurrit, quam punctum, formam habens quadratam. Columnæ ſingulæ in opere ipſo, quotquot numeravi, lineas impreſſas complectuntur 43. Totum vero volumen

Digitized by Google

cum duplici indice 260. conſtat foliis impreſſis. Ad calcem voluminis circa finem quartæ columnæ folii ultimi ſequens legitur notitia typis impreſſa: *Johãnis Nider ſacre paginis* (ſic) *Egregii doctoris ordinis predicatorum conventualis Nurenbergenſis p̄ceptorii p̄clariſſimum opus finit feliciter.* Hujus editionis nullam reperio mentionem apud Bibliographos, qui mihi ad manus ſunt.

XCIX. *Opus vtiliſſimum ꝯtinens caſus breves ſup totū corpus legū ꝑ lrā tiſſimū & doctiſſimū virū Mgrm̄ iohannē de turnout artiū magiſtrū & in vtroque iure licētiatū ac in alma vniuerſitate lauanienſi lectionē inſtitutionū ordinariā & cotidianā indies legentē, ac per alios diuerſos legū licētiatos magna cū diligentia, ex lecturis bar. bal. & Jacobi de bel. in unū collectos & ordinatos magnisqꝫ laboribꝰ & expēſis eoꝝ defectus, & incorrectiones, ſuppletos & correctos Incipit feliciter.* in Fol.

Hæc in fronte leguntur vaſtiſſimi voluminis, utpote quod 553. circiter conſtat foliis impreſſis in Fol. Charta eſt plane nitidiſſima. Litteræ vero ſunt gothicæ, admodum rudes, & inæquales, ut ſculptas eſſe non dubitem. Nullum etiam occurrit interpunctionis ſignum, præter punctum, quod aſteriscus eſt informis hujus figuræ (ı) interdum vero formam quadratam habet. Legum verba, quæ exponuntur, duabus lineis ſunt incluſa, hoc modo: ⌞*Et antea*⌟. Litteræ initiales majorum diviſionum, puta librorum, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones deſunt. Ad calcem voluminis hæc tantum verba leguntur: *Expliciūt caſus breves duodecim libri codicis.* Videtur hoc opus excuſum eſſe Lovanii, ubi auctor docuit, & unum ex primis eſſe typographiæ Lovanienſis monumentis. Characteres certe a me aſſignati maximam produnt hujus editionis antiquitatem.

C. Johannis Gerſon opuſculum tripartitum de præceptis Decalogi, de confeſſione & de arte moriendi. in Fol. min.

Primæ paginæ tres margines, interiorem, ſuperiorem, & inferiorem ambit figura continua ligno eleganter inciſa, floribus, avibus, aliisque diſtincta ornamentis. Paginæ ſingulæ in duas columnas diſtinctæ ſunt. In prima primæ paginæ columna initio ſtatim hæc leguntur impreſſa: *Incipit opuſculū triptitum de p̄ceptis decalogi. De ↄfeſſione. & de arte moriendi p̄ eximium ſacre theologie ↄfeſſorem Magiſtrum iohānem de Jerſona* (ſic) *alme univerſitatis piſienſis cancellarium.* Litteræ gothicam quidem formam habent, ſunt tamen admodum elegantes. Initiales capitum, cuſtodes, ſignaturæ, & paginarum numeri, ac inſcriptiones ubivis deſunt. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba & polita. Interpunctionis ſignum nullum occurrit, quam punctum, vel aſteriſcus potius informis (⁎) Omnia autem hæc opuſcula ſedecim foliis impreſſis ſunt comprehenſa. In fine nihil prorſus adjecit typographus, ſed opuſculum de arte moriendi terminatur in averſa pagina folii 16, columna ſecunda, linea 9. Duæ ultimæ lineæ his conſtant verbis:

Sicut ī domo dei pariſienſi lau
dabiliter obſervatur.

CI. Gregorii Magni Libri XXXV. Moralium in Librum Job. in Fol.

Folia viginti priora occupat index alphabeticus materiarum, quæ in hoc opere pertractantur, in duabus columnis, ut ipſum opus, impreſſus. Indici præmiſſa eſt brevis de ejusdem uſu, & œconomia inſtructio. In averſa pagina folii 21. legitur narratio de his libris Romæ in Eccleſia S. Petri poſtliminio repertis. In prima autem ſequentis folii columna tandem incipit *Præfacō beati Gregorii pape in beatum Job*, quæ terminatur in averſa pagina folii 25, columna ſecunda, linea 9. tum immediate *libro4 moralium primus beati Gregorij pape ſup̄ Job: incipit feliciter.* Litteræ ſunt gothicæ, pinquiores non nihil, ſculptæ, non fuſæ, ut earum inæqualitas demonſtrat. Præter punctum occurrunt etiam duo puncta, ſed hæc rarius. Litteræ initiales, ſignaturæ, cuſtodes, paginarum numeri & inſcriptiones deſunt ubivis. Charta eſt firmiſſima, & ſatis alba, ſed minus polita. Chartarii ſigna ſunt varia. Præ ceteris frequentius occurrunt libra, & corona. Columnæ pleræque integræ quinquaginta octo lineas complectuntur, quædam tantum quinquaginta ſex, aut ſeptem. Vocum ſyllabæ in fine lineæ abruptæ nullo ſigno conjun-

jungendæ indicantur. Exemplo ſint duæ lineæ priores folii penultimi columnæ ſecundæ in averſa pagina:

Tis ſue tpa in vanitate ɔſumit. At contra ple
nus die4 dī cui nequaꝗ dies pereūdo tranſe
unt: &c.

Terminatur opus in prima pagina folii 329, columna ſecunda, linea 29. Typographus nullam prorſus adjecit notitiam: nec ego, quis fuerit, auſim determinare. Editionem hanc ante annum 1480. prodiiſſe in lucem, nullus dubito. Non memini, ab ullo Bibliographo ejusdem eſſn factam mentionem. Et hinc rarioribus libris videtur eſſe adnumeranda.

CII. Johannis Gerſon tractatus varii 1) de Simonia. 2) de Examinatione Doctrinarum. 3) de Duplici ſtatu in Eccleſia, curatorum, & privilegiatorum, i. e. Religioſorum. 4) Admonitio brevis, quomodo caute legendi ſint quorundam libri propter occultos errores. 5) de Appellatione cujusdam peccatoris a divina Juſtitia ad divinam miſericordiam. 6) Opuſculum de unione Eccleſiæ. 7) Dubium de delectatione in ſervitio Dei. 8) Tractatus de Aſtrologia Theologiſata. in Fol. min.

Omnia hæc opuſcula, foliis 24. comprehenſa, gothico charactere paulo majori, & denſiori atramento nigerrimo & chartæ firmiſſimæ, non ſatis politæ, impreſſa ſunt. Deſunt initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Præter punctum occurrunt etiam linea recta inſtar commatis, & alia linea non nihil elatior, ſubjectum habens punctum, hoc modo (!). In fronte primi tractatus, qui octo foliis impreſſis conſtat, hæc leguntur impreſſa: *Incipit tractat⁹ de Simonia Magiſtri Joannis Gerſon con* (ſic) *cellarii Pariſienſis:* In fine vero opuſculi octavi ſequentia: *Trilogiū aſtrologie theologiſate Johannis de Gerſona doctoris ſacre theologie celeberrimi explicit feliciter. In quo ne mireris lector optime ſi quas dictōnes aliter q̄m vulgo ſcribi ſolēt effigiatas inueneris! vt quum pro cū aduerbio, ad draȝ cum prepoſitōis. ꝛ ſimilia. malui enim approbatiſſimo4 virorum firmaȝ auctoritatem ſequi! q̄m inſtabilem vulgi abuſum imitari.* Opuſcula numeris 2 — 7. comprehenſa folia implent 22, nec ſeparari alterum ab altero poſſunt. Primum vero, & octavum ſeparari, & ſeorſim poſſunt ha-

Digitized by Google

CIV. 1) S. Auguſtini liber de Spiritu & Littera. 2) Tractatus anonymi de periculis, quæ contingunt circa Sacramentum Euchariſtiæ, cui adnexa eſt reſolutio quæſtionis: utrum ſuffragia facta pro multis æqualiter proſint ſingulis? in 4.

Impreſſa ſunt hæc opuſcula gothico charactere paulo minori, quam eſt ille, quo impreſſa ſunt opuſcula N. LVI. recenſita. Ceteroquin figura litterarum maximam habet adfinitatem. Deſunt initiales litteræ, cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones. Charta eſt firmiſſima, ſed minus alba & munda. Pagina quævis continet lineas impreſſas viginti octo. Præter punctum, quod ſæpe hanc habet formam (⸝) occurrunt etiam duo puncta, quorum ſuperius eandem, quam modo delineavi, figuram imitatur. Libro Sancti Auguſtini de Spiritu & littera hic quaſi titulus eſt præfixus: *Incipit prologus beati auguſtini epiſcopi in libro* (ſic) *de ſpiritu & littera.* Idem liber terminatur in prima pagina folii 35, linea 20. cui hæc ſubjecta eſt ſubſcriptio:

Explicit liber Beati Auguſtini
epiſcopi de ſpiritu & littera.

In averſa pagina folii ejusdem *Incipit tractat⁹ de peicul' q̄ ctigūt circa ſācmētū eucaīſtie & r̄mediis eorūdē ex dcīs ſcī thōe de aqn̄o.* Terminatur hoc opuſculum in averſa pagina folii trigeſimi octavi, linea 27. Poſtremum folium totum fere ſibi vindicat Reſolutio quæſtionis indicatæ, cui hæc ſubſcriptio eſt adjecta: *Explicit de ſuffragiis miſſe.*

CV. Tractatus, ſeu Dialogus Rationis & Conſcientiæ de ſumptione Euchariſtici Sacramenti. in 4.

Hic dialogus nullum in fronte titulum aut inſcriptionem habet, ſed incipit ipſius auctoris verbis: *ulto4* (Multorum) *tam clerico4 q̄ laico4 querela ē non modica. occupatio gravis & queſtio dubioſa. quomodo quis ſe habere debeat in celebrando vel cōmunicando Quando videlicet accedere. Quomodo accedentes moti vel diſpoſiti eſſe &c. &c.* Litteræ formam habent ſingularem. Sunt minutæ admodum & graciles non ſatis æquales, gothicæ quidem, ſed ad rotundas tamen quodammodo accedentes, utpote minus altæ. Lineæ in nulla pagina æqualem habent longitudinem, ſed ſunt aliæ aliis notabiliter vel breviores vel longiores. Vocum ſyllabæ in fine lineæ abruptæ nullo ſigno cum reliquis vocis ſyllabis jungendæ indicantur. Complectitur autem quævis pagina lineas impreſſas triginta. Adſcribendis in medio contextu, & plerum-

que

Digitized by Google

que in media linea interlocutorum, Rationis & conſcientiæ, nominibus typographus ſpatium vacuum reliquit. Diſtinctionis ſignum nullum occurrit, niſi punctum. Deſunt cuſtodes, ſignaturæ, paginarum numeri, & inſcriptiones, littera etiam initialis initio opuſculi; quod lineis continuo ſeſe excipientibus, ſine interſtitio impreſſum eſt. Conſtat foliis impreſſis 22. Ad calcem ſequens legitur notitia: *Tractatus racionis & conſciencie de ſumcõne pabuli ſalutiferi corpis dñi noſtri ihũ Xpi. Finit.* Hoc etiam opuſculum ante annum 1476. impreſſum eſſe non dubito.

Errorem typographicum inſignem.

Pag. 14. *lin.* 24. Aurbach *corr.* De aurbach.

VA1 1518344

Digitized by Google